

**A KATONAI INFORMATIKA AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK HADEREJÉNEK
ALAP- ÉS MŰVELETI DOKTRÍNÁIBAN****MILITARY INFORMATICS IN THE US ARMED FORCES
CAPSTONE AND OPERATIONS DOCTRINES**

A katonai doktrínák alapvető szerepet töltenek be, iránymutatást nyújtanak a katonai erők tevékenységéhez. Tapasztalatokra, bevált megoldásokra és elméleti megfontolásokra épülő hivatalos források, amelyek közbenső helyet foglalnak el a stratégiák, jövőképek, valamint a részletes előírásokat tartalmazó szabályzatok között. A megalapozott doktrína-fejlesztés nélkülözhetetlen összetevője az egyes szakterületek, így köztük a katonai informatika doktrinális alapjainak kutatása. Ennek részeként kell feldolgozni és értékelni más haderők, valamint a NATO e téren elért eddigi fejlődését, eredményeit. Jelen publikáció célja az Egyesült Államok hadereje doktrínáiban szereplő katonai informatikai kérdések bemutatása. Ennek érdekében: összegzi a doktrínákban előforduló kérdések körét; majd ismerteti a legfontosabb fogalmakat, elveket a „nem informatikai” doktrínákban.

Military doctrines play a fundamental role; provide guidelines for operations of military forces. They are official documents based on experiences, best practices, and theoretical findings, have intermediary role between strategies, visions, and detailed regulations. Researches of doctrinal foundations of different functional areas, including military informatics are essential components of well-grounded doctrine development. For this, progress, and results of other armed forces, and NATO in this field should be examined, and evaluated. Recent publication aims at presenting the range of military informatics issues appearing in doctrines of US armed forces. For this purpose: summarizes these questions; then presents the most important concepts and principles in “non-informatics” doctrines.

BEVEZETÉS

A katonai doktrínák alapvető szerepet töltenek be a katonai erők tevékenységében. A doktrína kifejezés általánosságban egy adott tevékenységi területen általánosan elfogadott nézetek, elvek, elképzelések, működési elgondolások rendszere, amely gondolati keretet képez, eligazítást nyújt a működéshez és támogatja a harmonizált, összehangolt tevékenységeket. A katonai doktrínák közbenső helyet foglalnak el a stratégiák, jövőképek, valamint a részletes előírásokat tartalmazó szabályzatok között. Tapasztalatokra, bevált megoldásokra és elméleti megfontolásokra épülő hivatalos források, amelyek iránymutatást adnak arra, hogy a haderők milyen környezetben, hogyan valósítják meg küldetésüket, hogyan hajtják végre feladataikat. A haderők többségében a katonai doktrínák különböző szintű és rendeltetésű dokumentumokból álló, összetett doktrína-rendszert képeznek.

A magyar katonai doktrína-rendszer kialakítása a NATO-csatlakozást követően kezdődött meg, kialakításra kerültek jogszabályi, szervezeti feltételei, meghatározásra és több alkalommal pontosításra került a Magyar Honvédség összhaderőnemi doktrína-rendszere, a különböző szintű doktrínák hierarchiában elfoglalt helye, kijelölésre kerültek a legfontosabb doktrínák és kidolgozásra került több doktrína. Azonban egy 2010-es szakértői vélemény szerint „... a doktrinális és kiképzési irodalom a Magyar Honvédségen belül eklektikus állapotba került. [...] fejlesztési folyamatának leírása és rendszerbe foglalása nem fejeződött be, kulcsfontosságú irányelvek és útmutatások hiányoznak ...”. [1, 2.o.]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. MUNK Sándor

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

A Magyar Honvédség doktrína-fejlesztési terveiben – a NATO megfelelő doktrína megjelenését követően – szerepel az összhaderőnemi híradó és informatikai doktrína kidolgozása. [2] Az egyes szakterületek doktrínális kérdései általában nem csak az adott szakterület doktrínájában, hanem magasabb szintű, illetve más doktrínákban is megjelennek (megjelenhetnek). A különböző dokumentumokban megjelenő doktrínális elveknek, nézeteknek értelemszerűen egymással összhangban kell állniuk, amit csak a doktrína-továbbfejlesztés rendjéből következő időleges eltérések bonthatnak meg. A meglévő magyar doktrínák katonai informatikai szempontból e tekintetben nem mutatnak kellő összhangot, amelynek egyik oka talán az, hogy a doktrína-kidolgozásban (bedolgozásban), illetve véleményezésben részt vevők köre doktrínánként eltérő.

A katonai informatika – és más szakterületek – doktrínális alapjai kutatása megítélésem szerint nélkülözhetetlen összetevője a megalapozott doktrína-fejlesztésnek. Bár egy szövetségi rendszer részét képező állam és hadereje doktrínáinak harmonizálnia kell a NATO-elvekkel, doktrínákkal, a doktrína-fejlesztés nem lehet egyszerű fordítás, érdemi megfontolás nélküli adaptálás. Minden haderőnek végre kell hajtania a biztonságpolitikai alapidokumentumokban, a nemzeti biztonsági és nemzeti katonai stratégiákban megfogalmazott célok, feladatok „lefordítását” a katonai erő számára.

A katonai informatika esetében a fenti feladat részeként többek között a következőket kell meghatározni:

- a doktríná(k)ban szereplő szakterületi kérdések köre;
- a szakterület alapvető fogalmi, értelmezési és kapcsolatrendszerük;
- a szakterület képesség-, szervezet-, eszköz- és feladatrendszere, lehetőségei;
- a szakterület tevékenységrendszere, eljárásai, módszerei.

A további vizsgálatok előtt szükség van annak meghatározására is, hogy jelen publikációban mit értünk katonai informatika alatt. E kérdés megválaszolásához nem valamely fogalomjegyzékben, vagy hivatalos dokumentumban található definíciót veszünk alapul, hanem egy olyan körülhatárolást, amely összefogja az egymással szorosan összekapcsolódó, ma már szinte szétválaszthatatlan valamennyi kérdéskört. Ennek központi elemét az információs tevékenységek technikai eszközökkel történő támogatása képezi.

A szerző értelmezése szerint az informatika az információk keletkezésének, kezelésének és felhasználásának elméletével, gyakorlati megvalósításával foglalkozó tudomány- és technika-terület, az informatikai eszközök pedig mindazon eszközök, amelyek rendeltetése információs tevékenységek végrehajtásának támogatása, vagy megvalósítása. Ezen álláspont elfogadása nem feltétele a publikációban foglaltak megítélésének, vagy felhasználásának. Az olvasók tetszőleges elnevezéssel (híradó és informatikai, infokommunikációs, információtechnológiai, stb.) jelölhetik a fentiekben megfogalmazott tartalmakat, vagy akár vitathatják is a feldolgozott területek egy fogalom alá rendelését.

A katonai informatika doktrínális kérdéseinek Magyar Honvédségben érvényes vizsgálatához célszerű feldolgozni és értékelni más haderők, valamint a NATO e téren elért eddigi fejlődését, eredményeit. Elemezni kell továbbá a magyar biztonságpolitikai alapidokumentumok, illetve vonatkozó stratégiák ezirányú tartalmát is.

Jelen publikáció a vázolt átfogó kutatási feladatnak csak egy részét célozza, alapvető célja az Egyesült Államok hadereje „nem informatikai” doktrínáiban szereplő katonai informatikai kérdések bemutatása. Ennek érdekében:

- átfogó módon bemutatja, hogy a katonai informatika mely kérdései mely doktrínákban jelennek meg;
- ismerteti, hogy melyek a legfontosabb fogalmak, elvek a „nem informatikai” doktrínákban.

A publikáció alapvető célja a szereplő kérdések körének és az ebben bekövetkező változásoknak a bemutatása. Ezen túl nem vállalkozik az egyes kérdések mélyebb tartalmi elemzésére, értékelésére, ami további kutatás, későbbi publikáció tárgyát fogja képezni. Az „informatikai” doktrínákban szereplő fogalmak, elvek, kérdések feldolgozására pedig egy következő publikációban kerül sorra.

A KATONAI INFORMATIKA KÉRDÉSEINEK MEGJELENÉSE A DOKTRÍNÁKBAN

Az Egyesült Államok haderejében elfogadott értelmezés szerint a doktrína „a katonai erők és összetevőik tevékenységét a nemzeti célkitűzések támogatása érdekében vezérlő alapelvek összegzése, amelyek irányadóak, de alkalmazásuk alkotó gondolkodást igényel.” [3, 168-169. o.]. A doktrínáknak léteznek összhaderőnemi, több haderőnemi, haderőnemi és többnemzeti típusai. Egy adott típus doktrínái doktrína-rendszert alkotnak. Az összhaderőnemi doktrínák kidolgozásáért az Összhaderőnemi Vezérkar, a haderőnemi doktrínákért az egyes haderőnemi minisztériumok felelősek.¹

A következőkben röviden felvázoljuk az Egyesült Államok haderejének doktrína-rendszerét; sorra vesszük, hogy mely doktrínákban jelennek meg érdemben a katonai informatika kérdései, és melyek a doktrínákban megjelenő főbb katonai informatikai kérdéskörök.

Az *Egyesült Államok összhaderőnemi doktrínáinak jelenlegi rendszere* 1988-ban került kialakításra, amelynek előzményeként egy törvény [4] az Összhaderőnemi Vezérkar Főnökére ruházta a felelősséget a haderő összhaderőnemi alkalmazását szolgáló doktrínák kialakításáért. Az azóta is érvényben lévő dokumentum rendszerben (Joint Publication x-y.z) az első számjegy egy-egy funkcionális területet azonosít. A funkcionális területek a törzs-felépítési rendszerhez igazodóan kerültek meghatározásra: 0 ~ alap (capstone) doktrínák, 1 ~ személyügy, 2 ~ felderítés, 3 ~ műveletek, 4 ~ logisztika, 5 ~ tervezés, 6 ~ híradó és informatikai támogatás. A kötőjellel elválasztott második szám esetében a 0 az adott funkcionális terület alapvető (keystone) dokumentumát, a további számok az ennek alárendelt, egyes szakterületeket, feladatokat szabályozó dokumentumokat jelölik. Végül a ponttal elválasztott számozással az adott doktrínát támogató, alacsonyabb szintű dokumentumok kerülnek azonosításra.

A *haderőnemi doktrínák* a különböző haderőnemeknél eltérő megnevezés alatt jelennek meg. A szárazföldi haderőnem tábori kézikönyvek, a légierő doktrínális dokumentumok, a haditengerészet pedig doktrínális kiadványok megnevezéssel adja ki doktrínáit.²

A különböző *doktrínákban megjelenő informatikai kérdések* előzetesen három csoportba sorolhatóak. Az első csoportot azok a témakörök alkotják, amelyek az informatikához közvetve kapcsolódnak, általánosabb szinten fogalmazzák meg az információs környezettel, az információk és az informatikai rendszerek, eszközök szerepével kapcsolatos elveket, megállapításokat. A második csoportba az előbbiekkal kapcsolatos alapvető feladatokra, tevékenységekre vonatkozó megállapítások tartoznak. Végül a harmadik csoportba az informatika szűkebb értelemben vett, részletesebben ismertett elvei, feladatai sorolhatóak.

A következőkben megvizsgáljuk, hogy az összhaderőnemi alap- és funkcionális alapvető doktrínák, az egyes kapcsolódó kérdéseket szabályozó doktrínák, az informatikai szakterületi doktrínák, valamint a haderőnemi doktrínák milyen informatikai kérdéseket tartalmaznak, tárgyalnak, érintenek.

Az amerikai katonai doktrína-rendszer alapja a JP 1, *Doktrína az Egyesült Államok hadereje számára* [5]. Az alapidoktrína aktuális változata megfogalmazza:

- az információs környezet és ezen belül az informatikai környezet (cyberspace) szerepét, növekvő jelentőségét [I-7. o.];
- az információs műveletek (információs rendszerek támadása és védelme) kiemelt szerepét [I-9. o.];
- az információgazdálkodás (a vezetés információigényei kielégítése) alapjait [IV-15. o.];
- a vezetéstámogató rendszer³ fogalmát, rendeltetését [IV-20. o.];
- valamint két jelentősebb informatikai rendszer (NMCS, NCCS)⁴ szerepét, rendeltetését [IV-20. o.].

¹ Joint Chiefs of Staff, Department of Army, Department of Air Force, Department of Navy.

² Army Field Manual (FM), Air Force Doctrine Document (AFDD), Navy vagy Marine Corps Doctrinal Publication (NDP, MCDP).

³ Command and Control Support (C2S) System.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. MUNK Sándor

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Az alapvető összhaderőnemi műveleti doktrína a JP 3-0, *Összhaderőnemi műveletek* [6], amely részletesebb megállapításokat tartalmaz a katonai informatikához közvetve kapcsolódó következő kérdésekben:

- az információs környezet és az informatikai környezet tartalma, szerepe, valamint az információs környezet három dimenziója (fizikai, információs és kognitív) [II-22. o.];
- a vezetési rendszer⁵ fogalma, rendeltetése, valamint az ezt támogató informatikai rendszerek rendeltetése, alapjai [III-8-9. o.];
- a parancsnok információigényeinek jellemzői, összetevői, kielégítésének folyamata [III-11-12. o.];
- valamint az információs és informatikai környezetben megvalósított műveletek alapjai [III-10, III-22, III-27-28. o.].

A JP 3-13, *Információs műveletek* összhaderőnemi doktrína [7] a katonai informatikához közvetve kapcsolódó alábbi kérdéseket tartalmazza az alapvető doktrínáknál részletesebben:

- az információs környezet és három dimenziója [I-1-2. o.];
- az információ, mint a nemzet biztonságának stratégiai erőforrása és minőségi követelményei [I-3. o.];
- a katonai erők tevékenysége az információs környezetben [I-4-6. o.];
- az információs műveletek alapjai [I-6-10. o.];
- az információs műveletek összetevői (képességei) [II-1-10. o.].

Az alapvető *összhaderőnemi informatikai doktrína* a JP 6-0, amelynek első verziója 1992-ben jelent meg „Összhaderőnemi műveletek C46 rendszer támogatásának doktrínája” címmel, amit 1995-ben egy új változat követett azonos megnevezéssel [8]. A jelenleg érvényben lévő dokumentum 2006-ban jelent meg „Összhaderőnemi híradó rendszer” cím alatt [9]. Az aktuális doktrína öt fejezetben:

- meghatározza az informatikai rendszerek célját, szerepét, funkcióit és alapelveit;
- bemutatja a Globális Informatikai Hálózatot;⁷
- tárgyalja az informatikai rendszerek működtetésének tervezését és felügyeletét;
- meghatározza a hálózati műveleteket;
- körvonalazza az elnök, a védelmi miniszter és a felderítő közösség támogatását.

Emellett tartalmazza az alapvető rövidítések listáját és a legfontosabb fogalmak értelmezését.

A *haderőnemi doktrínák* közül a katonai informatikához közvetve kapcsolódó kérdéseket az alábbiak tartalmazzák:

- a szárazföldi haderő műveleti (FM 3-0, korábban FM 100-5 [10, 11, 12]), információs műveleti (FM 3-13, korábban FM 100-6 [13, 14]) és vezetési doktrínái (FM 6-0, korábban FM 101-5 [15, 16]);
- a légierő alap- (AFDD 1 [17, 18]), információs műveleti (AFDD 2-5 [19, 20]) és vezetési doktrínái (AFDD 2-8 [21, 22]);
- a haditengerészet és a tengerészgyalogság műveleti (NDP 1, MCDP 1 [23, 24]) és vezetési doktrínái (NDP 6, MCDP 6 [25, 26]);
- az információgazdálkodás több haderőnemi doktrínája [27].

Nyilvánosan hozzáférhető átfogó katonai informatikai doktrína egyik haderőnemnél sem került kidolgozásra.

⁴ National Military Command System = Nemzeti Katonai Vezetési Rendszer; Nuclear Command and Control System = Nukleáris Vezetési Rendszer.

⁵ Command and Control System.

⁶ Command, Control, Communications, and Computer.

⁷ Global Information Grid (GIG).

Dr. MUNK Sándor

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. számA KATONAI INFORMATIKÁVAL KAPCSOLATOS FOGALMAK, ELVEK
A „NEM INFORMATIKAI” DOKTRÍNÁKBAN

A „nem informatikai” doktrínákban megjelenő, katonai informatikával kapcsolatos fogalmak, elvek három nagyobb témakörbe sorolhatóak. Az első a katonai műveletek és egyben az ezekhez kapcsolódó információs tevékenységek színterét képező környezet kérdéseit tartalmazza. A második a vezetés információigényei, valamint az ezek kielégítését támogató információs tevékenységek kérdéseit foglalja magában. Végül a harmadikba az információs szintéren folytatott tevékenységek, az információs műveletek kérdései tartoznak. A következőkben ezeket vesszük sorra és mutatjuk be röviden.

A KATONAI TEVÉKENYSÉGEK INFORMÁCIÓS KÖRNYEZETE

Az *információs környezet*⁸ fogalma az információs fölény, illetve az ennek kivívására irányuló információs hadviselés kérdéseinek előtérbe kerüléséhez kapcsolódóan jelent meg a doktrinális dokumentumokban. A fogalom meghatározását elsőként az Összhaderőnemi Információs Műveletek doktrína 1998-as kiadása tartalmazta "személyek, szervezetek, vagy rendszerek összessége, amelyek információkat gyűjtenek, dolgoznak fel és terjesztenek, beleértve magukat az információkat" formában [28, GL-7.o.]. A fogalom ezt követően jelent meg a DoD fogalomjegyzék 1999-es kiadásában [29, 217.o.], majd került be további összhaderőnemi és haderőnemi doktrínákba.

A fogalom tartalmilag az információs tevékenységeket végrehajtó szereplők, az általuk kezelt információk, az információs folyamatok és tevékenységek, valamint az ezek során felhasznált eszközök, rendszerek, hálózatok, erőforrások összessége, így megnevezésére az információs környezet helyett az *információs színtér* kifejezés a megfelelőbb.⁹ Az információs színtér objektumai és jelenségei a múlt század vége óta a különböző tevékenységek, köztük a katonai műveletek sajátos, folyamatosan növekvő jelentőségű színterét képezik. Az információs színtér meghatározása, jellemzése képezi alapját, keretét a katonai erő információs tevékenységeire vonatkozó valamennyi kérdésnek, rögzíti az ehhez szükséges alapvető elveket, megállapításokat.

Az Összhaderőnemi Információs Műveletek doktrína 2006-os változatában jelenik meg az információs környezet (színtér) három – fizikai, információs és kognitív – dimenzióra történő tagolása és ezek jellemzése [7, I-1-6.o.].¹⁰ Ez teremti meg az alapját az információs tevékenységek színtereik és tárgyak (célpontjaik) szerinti rendszerezésének, meghatározásának. Ezek az elvek aztán lényegében azonos tartalommal jelennek meg az Összhaderőnemi Műveleti Doktrína 2006-os és 2008-as, majd kisebb bővítéssel a 2010-es kiadásában [31, II-21.o.; 32, II-22.o.; 33, II-22-23.o.].

A 2001. szeptemberi terrortámadást követően megszülető nemzetbiztonsági, belbiztonsági, védelmi és katonai stratégiákban foglaltak következtében az Összhaderőnemi Doktrína 2009-es és az Összhaderőnemi Műveleti Doktrína 2010-es kiadásában megjelenik a „*cyberspace*”, mint az információs környezet (színtér) részének fogalma.

A „*cyberspace*” kifejezés elsőként a Harcmező Felderítő Előkészítésének Összhaderőnemi doktrínája 2000-es kiadásában jelent meg, mint a számítógépes hardver, hálózatok, számítógépes szoftver, adatok, eljárások és kezelőszemélyzet összessége, a harctér egy dimenziója, amelyben olyan információs műveletek zajlanak, mint a számítógép hálózati támadás és védelem [34, II-34-37.o.]. A meghatározás („elképzelt környezet, amelyben a digitalizált információk számítógép-hálózatokon továbbításra kerülnek” [34, GL-4.o.]) ezt követően bekerült a katonai fogalomjegyzékbe is [35, 110.o.].

A „*cyberspace*” az új meghatározás szerint „az információs színtér globális tartománya, amely információtechnológiai infrastruktúrák, köztük az Internet, távközlési hálózatok, számítógép-rendszerek valamint beágyazott processzorok és ve-

⁸ Information environment.

⁹ A környezet mindig egy adott szereplő/rendszer szempontjából határozható meg, amelynek önmaga nem része.

¹⁰ Ennek alapjai kutatási eredményekben már 2001-ben megjelentek. [30]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. MUNK Sándor

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

zérők kölcsönösen összekapcsolt hálózatát foglalja magában” [5, I-7.o.].¹¹ A definíció gyakorlatilag az információs környezet (színtér) informatikai (információtechnológiai) összetevőjét írja le. Kiemelt jellemzője, hogy benne az adatok tárolása, módosítása, cseréje hálózatba kapcsolt rendszerekben, elektronikusan, illetve az elektromágneses spektrum segítségével történik [6, II-22.o.]. A fogalom magyar megnevezésére a tartalom alapján az *informatikai színtér* kifejezés kínálkozik.

Az informatikai színtér fogalmának doktrínális bevezetését az információs színtér hagyományos és információtechnológiai alapú összetevői, valamint a kapcsolódó tevékenységek megkülönböztetésének igénye indokolja, amely aztán alapját képezi a technika-orientált informatikai műveletek („cyberspace operations”) kérdéseinek.

A VEZETÉS INFORMÁCIÓIGÉNYEI ÉS EZEK TÁMOGATÁSA

Az informatikai eszközök és az általuk nyújtott szolgáltatások az Egyesült Államok katonai doktrínáiban a vezetéstámogatáshoz kapcsolódóan jelennek meg. Ennek alapvető fogalmai közé a vezetési rendszer, a vezetéstámogató rendszer, a parancsnok információigényei és az információmenedzsment tartoznak.

A *vezetési rendszer* a DoD fogalomjegyzék szerint létesítmények, eszközök, híradás, eljárások és személyi állomány együttese, amely alapvető egy parancsnok számára az alárendelt és megerősítő erőkkel végrehajtott, a meghatározott feladatnak megfelelő műveletek tervezéséhez, irányításához és ellenőrzéséhez. [37, 101. o.] Az Összhaderőnemi műveletek doktrína szöveg közben a vezetési rendszer definícióját kiegészíti az információmenedzsment funkcióval, mint összetevővel. [6, III-8. o.]

A vezetési rendszer fogalma az egyes haderőnemi doktrínákban kisebb hangsúlyeltérésekkel, de hasonló módon szerepel. A szárazföldi haderőnemi hadműveleti doktrínája szerint a vezetési rendszer személyi állomány, információmenedzsment, eljárások és eszközök, valamint létesítmények együttese, amely alapvető a parancsnok számára a műveletek vezetéséhez. [12, 5-1. o.] A haditengerészet vezetési doktrínái a vezetési rendszer hármastagolását emelik ki, amelyek: az emberek, az információk és a vezetéstámogató struktúra.¹² [25, 31-32. o.; 26, 47. o.]

A *vezetéstámogató rendszer*¹³ fogalma az összhaderőnemi alapidoktrínában jelenik meg, amely szerint magában foglalja az informatikai¹⁴ rendszert és a parancsnok alapvető eszköze az adatok és információk gyűjtésére, továbbítására, feldolgozására, megosztására és védelmére. Az összhaderőnemi vezetéstámogató rendszer rendeltetése, hogy minőségi információt biztosítson a vezetői döntéshez és visszacsatolást nyújtson a tervezett kimenetelről. [5, IV-20. o.] A kifejezés a DoD fogalomjegyzékben csak, mint egy rövidítés kifejtése szerepel és más doktrínákban ritkán fordul elő.

A haditengerészeti doktrínák a következő meghatározásokat tartalmazzák: az a struktúra, amelynek segítségével a parancsnok megvalósítja a vezetést, magában foglalja az embereket, eszközöket és létesítményeket, amelyek biztosítják az információkat a parancsnokok és alárendelték számára. [25, 31-32. o.]; szervezetek, eljárások, eszközök, létesítmények, felkészítés, képzés és doktrína együttese, amely a vezetést támogatja, segíti az embereket az információk létrehozásában, elosztásában és felhasználásában [26, 51. o.].

Az Egyesült Államok katonai doktrínái szerint az informatikai rendszerek és eszközök, mint a vezetési, ezen belül a vezetéstámogató rendszer összetevői alapvetően a vezetés és ezen belül a parancsnok információigényeinek, illetve az információk szervezeten belüli áramlására irányuló igények kielégítését szolgálják. Az információigények alapját a pa-

¹¹ A fogalom a katonai fogalomjegyzékben egy összhaderőnemi vezérkari dokumentum alapján már 2008-ban megjelent [36, 141.o.].

¹² Command and control support structure.

¹³ Command and control support (C2S) system.

¹⁴ 2006 óta C4 (Command, Control, Communications, and Computer) rendszer helyett híradó (Communications) rendszer.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. MUNK Sándor

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

rancsnok kritikus információigényei¹⁵ képezik: azon információk, amelyek közvetlenül befolyásolják a döntéshozatalt. Ami ebbe a körbe nem kerül be az egyszerű információigény. [6, III-11-12. o.]

Az *információmenedzsment* (információgazdálkodás) fogalmát már az alapdoktrína is tartalmazza. Eszerint a hatékony és eredményes vezetés fenntartásának alapvető feltétele az információ felügyelete és megfelelő megosztása. A megfelelő információkra épülő, időbeni döntéseket a szükséges információk azonosítása, igénylése, fogadása, nyomon követése és megosztása biztosítja. Ez emberek, eljárások és rendszerek hatékony alkalmazását igényli, hogy ezzel felszabadítsák a parancsnokot és törzsét az információs túlterheléstől. A megfelelő vertikális és horizontális információáramlás kialakítására és működtetésére a parancsnok kritikus információigényeinek megfogalmazására és egy információmenedzsment terv kidolgozására van szükség. [5, IV-15-16 o.]

Az információmenedzsment a leghangsúlyosabban a szárazföldi haderőnem hadműveleti doktrínájában jelenik meg. A definíció szerint az információmenedzsment információk és informatikai rendszerek felhasználásának tudománya tudástermékek, adatok és információk gyűjtésére, feldolgozására, tárolására, megjelenítésére, elosztására és védelmére. [12, Glossary-7 o.] Az információmenedzsment biztosít időbeni, védett, releváns információkat a parancsnokok és törzsek számára. Két alapvető összetevője: az informatikai rendszerek¹⁶ és a releváns információk.¹⁷

A doktrínában szerepel a *tudásmenedzsment* fogalma és leírása is, mint a helyzetismeretet és a döntéshozatalt támogató tudás létrehozásának, rendszerezésének, alkalmazásának és továbbításának művészete. A tudásmenedzsment támogatja a szervezeti tanulás, az innováció és a teljesítmény növelését. Folyamatai biztosítják, hogy a tudástermékek és szolgáltatások a parancsnokok és döntéshozók számára lényegesek, pontosak, időszerűek és használhatóak legyenek. [12, Glossary-9 o.]

A tudásmenedzsment három fő összetevője:

- emberek: a szervezeten belül is kívül, akik létrehozzák, rendszerezik, megosztják és használják a tudást, valamint a vezetők, akik elősegítik egy adaptív, tanulási környezet kialakítását;
- folyamatok: a tudás létrehozására, megszerzésére, rendszerezésére és alkalmazására irányuló módszerek;
- technológia: informatikai rendszerek, amelyek segítenek gyűjteni, feldolgozni, tárolni és megjeleníteni a tudást. [12, 7-10. o.]

Az információmenedzsment és tudásmenedzsment kérdéseit a szárazföldi hadműveleti doktrína előző, 2001-es változata még nem tartalmazta.

AZ INFORMÁCIÓS MŰVELETEK

A *katonai erő információs szintéren végrehajtott tevékenységeinek doktrinális keretei* az alapdoktrínában kerültek rögzítésre. Eszerint a nemzeti erő alapvető összetevőit a diplomáciai, gazdasági, információs és katonai eszközök alkotják. Az információs eszközök különböző irányítás alatt álló, szerteágazó és összetett tevékenységrendszert alkotnak. Az Egyesült Államok kormányzata konkrét helyzetekben az úgynevezett „stratégiai kommunikáció” keretében irányítja a nemzeti erő információs összetevőinek alkalmazását. A stratégiai kommunikációt támogató katonai tevékenységek közé tartoznak: az információs műveletek, a kommunikációs támogatás (tömegtájékoztatás) és a diplomácia katonai támogatása.¹⁸ [5, I-9. o.] E kérdéskör először az Információs műveleti doktrína 2006-os változatában jelent meg. [7, I-10. o.] A

¹⁵ Commander's Critical Information Requirements (CCIR).

¹⁶ Eszközök és létesítmények, amelyek információkat gyűjtenek, dolgoznak fel, tárolnak, jelenítenek meg és osztanak el. Magában foglalja a számítógépeket (hardver és szoftver) és híradó eszközöket, valamint a felhasználásukra vonatkozó irányelveket és eljárásokat. [12, Glossary-8. o.]

¹⁷ Mindazon információk, amelyek fontosak a parancsnokok és törzsek számára a vezetés megvalósítása során. [12, Glossary-12. o.]

¹⁸ Information Operations (IO), Public Affairs (PA), Defense Support to Public Diplomacy (DSPD).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. MUNK Sándor

három részterület közül a két utóbbi érdemben csak, mint alkalmazási terület kapcsolódik az informatikai eszközökhöz, így a továbbiakban részletesebben csak az információs műveletekkel foglalkozunk.

Az *információs műveletek* az elektronikai hadviselés, a számítógép hálózati műveletek, a lélektani műveletek, a katonai megtévesztés és műveleti biztonság alapvető képességeinek integrált, meghatározott támogató és kapcsolódó képességekkel összehangolt alkalmazása a szembenálló fél emberi és automatizált döntéshozatalának befolyásolására, zavarására, pusztítására és saját felügyelet alá helyezésére, ugyanakkor a saját döntéshozatal megóvására. Ez a definíció a 2006-ban kiadott információs műveleti doktrínában jelent meg először, majd került be a DoD fogalomjegyzékbe és a különböző doktrínákba. [7, GL-9. o.; 3, 261. o.]

Ezt megelőzően az információs műveletek a szembenálló fél információi és információs rendszerei befolyásolására, ugyanakkor a saját információk és információs rendszerek megvédésére irányuló tevékenységeket jelentették, amely definíció az információs műveleti doktrína 1998-as változatában került megfogalmazásra. [28, GL-7. o.]

Az összhaderőnemi műveleti doktrína megfogalmazza, hogy az alapvető, támogató és kapcsolódó információs műveleti képességek az összhaderőnemi funkciókat (vezetés, felderítés, tűz, manőver, megóvás, fenntartás) átfedően, azoktól függetlenül kerülnek alkalmazásra és meghatározza a támogató és kapcsolódó képességek körét is. A támogató képességek közé tartoznak: az információbiztonság, a fizikai biztonság, a vizuális harctér-figyelő támogatás,¹⁹ az ellenfelderítés és a fizikai megsemmisítés. A kapcsolódó képességek a következők: tömegtájékoztatás, civil-katonai kapcsolatok és a diplomácia katonai támogatása. [6, III-1-2. o.] Az alapvető, támogató és kapcsolódó képességek meghatározása az információs műveleti doktrína 2006-os kiadása után jelent meg az összhaderőnemi műveleti doktrínában is. Az informatikai rendszerekhez, eszközökhöz legszorosabban kapcsolódó képességek, feladatok közé a számítógép-hálózati műveletek, a hálózati műveletek és az információbiztonság tartoznak.

A *számítógép-hálózati műveletek* három összetevője a számítógép-hálózati támadások, a számítógép-hálózati védelem és a számítógép-hálózati felderítés („kihasználás”).²⁰ A számítógép-hálózati támadások a számítógépekben és számítógép-hálózatokban található információk, valamint maguk a számítógépek és hálózatok (számítógép-hálózatok felhasználásával történő) elérésének, működésének megszakítására, elérhetetlenné tételére, gyengítésére, megsemmisítésére²¹ irányuló tevékenységek. A számítógép-hálózati védelem a saját védelmi informatikai rendszerek és számítógép-hálózatok megóvását, megfigyelését, [működésük] elemzését, jogosulatlan tevékenységek észlelését és az azokra történő reagálást foglalja magában. A számítógép-hálózati felderítés felderítési információk számítógép-hálózatok felhasználásával történő gyűjtése a cél-, vagy a szembenálló automatizált információs rendszerekből és hálózatokból. [6, GL-10. o.]

Az összhaderőnemi műveleti doktrína meghatározza a *hálózati műveletek*²² fogalmát is, mint a Globális Informatikai Hálózat működtetésére és védelmére irányuló tevékenységek összességét. [6, GL-21. o.] A hálózati műveletek rendeltetése a Globális Informatikai Hálózat felügyelete (monitorozása), kezelése (menedzsmentje) és irányítása, és magában foglalja a hálózatfelügyeletet, az információelosztás menedzsmentet²³ és az információbiztonságot. [6, III-10. o.] Az *információbiztonság*²⁴ az információk és informatikai rendszerek megóvására és védelmére irányuló rendszabályok összessége, biztosítva rendelkezésre állásukat, sértetlenségüket, hitelességüket, bizalmasságukat és letagadhatatlanságukat. Magában foglal az informatikai rendszerek helyreállításához szükséges védelmi, észlelő és reagáló képességeket is. [6, GL-16. o.]

¹⁹ Combat Camera (COMCAM) Support.

²⁰ Computer Network Operations (CNO), Computer Network Attack (CNA), Computer Network Defense (CND) és Computer Network Exploitation (CNE).

²¹ Disrupt, deny, degrade, destroy.

²² Network Operations (NETOPS).

²³ Network management, information dissemination management.

²⁴ Information Assurance (IA).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. MUNK Sándor

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

A 2008-as szárazföldi műveleti doktrína tartalmazza az előzőektől részben eltérő megközelítésű *információvédelem*²⁵ fogalmát, amely aktív és passzív rendszabályok összessége a saját információk és informatikai rendszerek megóvására és védelmére, az időszerű, pontos és releváns saját információk biztosítása érdekében. Egyben megakadályozza az ellenségeket, szembenálló feleket és másokat abban, hogy a saját információkat és informatikai rendszereket saját céljaikra hasznosítsák. [12, Glossary-8. o.] A doktrína szerint az információvédelem magában foglalja az információbiztonságot, a számítógép-hálózati védelmet és az elektronikai védelmet. [12, 7-7. o.]

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

Mint azt a korábbiakban elmondottak is szemléltetik, az informatika (az információs tevékenységek technikai eszközökkel történő támogatása) kérdései az információtechnológia forradalmát követően, a múlt század kilencvenes éveitől egyre növekvő szerepet játszanak az Egyesült Államok hadereje doktrínáiban. A közel húsz év során – néhány változáson is átmenve – kirajzolódtak a doktrínákban megfogalmazott főbb tartalmi kérdések, irányok. Ezen kérdéseket elsősorban a jelen publikációban nem tárgyalt (önálló vizsgálatot érdemlő) stratégiai dokumentumokban foglaltak határozzák meg.

Jelen publikáció az *informatika* kifejezést *tág értelemben* (mint az információk keletkezésének, kezelésének és felhasználásának elméletével, gyakorlati megvalósításával foglalkozó tudomány- és technika-terület) használja, informatikai eszközök alatt pedig azon eszközöket érti, amelyek rendeltetése információs tevékenységek végrehajtásának támogatása, vagy megvalósítása. A katonai informatika pedig egy alkalmazott, vagy szakinformatika, az informatika katonai alkalmazásának elmélete és gyakorlata.

Az Egyesült Államok hadereje doktrínáit vizsgálva megállapítható, hogy a katonai informatika kérdései az *összhaderőnemi* és a *haderőnemi doktrínákban* is megjelennek. Ezen belül az alap- és műveleti doktrínák az informatikához kapcsolódó általánosabb kérdéseket tartalmazzák, az informatikai és információs műveleti doktrínák pedig szakterületi kérdéseket rögzítenek. Haderőnemi szinten nyilvánosan hozzáférhető informatikai doktrínák nem jelentek meg, egyes kérdések a vezetési doktrínákban találhatóak. A doktrínákban megjelenő alapvető fogalmak és meghatározásaik szabályozott rendben (félévente, évente) kerülnek be, módosulnak a JP 1-02 katonai fogalomjegyzékben.

A doktrínákban szereplő, informatikához kapcsolódó kérdések három nagyobb témakörbe sorolhatóak. Az első a katonai műveletek és egyben az ezekhez kapcsolódó információs tevékenységek színterét képező környezet kérdéseit tartalmazza. A második a vezetés információigényei, valamint az ezek kielégítését támogató információs tevékenységek kérdéseit foglalja magában. Végül a harmadikba az információs színtéren folytatott tevékenységek, az információs műveletek kérdései tartoznak.

Az *információs környezet* fogalma az információs fölény, az információs hadviselés kérdéseinek felmerülésekor jelent meg a katonai szakirodalomban. A fogalom tartalma – az információs tevékenységeket végrehajtó szereplők, az általuk kezelt információk, az információs folyamatok és tevékenységek, valamint az ezek során felhasznált eszközök, rendszerek, hálózatok, erőforrások összessége – magyar nyelven inkább az információs színtér megnevezést indokolja. 2006-ban a doktrínákban megjelenik az információs környezet (színtér) három – kognitív, információs és fizikai – dimenzióra tagolása, amely egyrészt egyértelműen jelzi, hogy a fogalom nem egyszerűen technikai jellegű, másrészt elhatárolja a különböző sajátosságokkal rendelkező (más szakterületeken is megfogalmazott) összetevőket.

Az információs környezet részeként már 2000-ben megnevezésre került a „cyberspace” fogalma, amely tartalmilag, gyakorlatilag az információs környezet (színtér) informatikai (információtechnológiai) összetevőjét írja le, így magyar megne-

---

²⁵ Information Protection.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. MUNK Sándor

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

vezésére célszerűen az *informatikai környezet* kínálkozik. A magyar katonai szaknyelv szempontjából mindenképpen fontos lenne a „cyber” jelző helyett alkalmazandó magyar szakkifejezés (jelző) szakmai és nyelvi alapokra épülő meghatározása.

A feldolgozott doktrínákban az *informatikai eszközök és az általuk nyújtott szolgáltatások* a vezetéstámogatáshoz kapcsolódóan jelennek meg, amelynek alapvető fogalmai közé a vezetési rendszer, a vezetéstámogató rendszer, a parancsnok információigényei és az információmenedzsment tartoznak. Ezek közül a vezetéstámogató rendszer a doktrínákban összességében nem játszik jelentős szerepet, elhatárolása a vezetési rendszertől nem is mindig egyértelmű. Az informatikai szolgáltatások alapvetően a vezetés, ezen belül alapvetően a parancsnok információigényei kielégítését célozzák. A doktrínákban lényegében nem jelenik meg a szolgáltatások szervezeti alapfolyamatokat támogató szerepe (pld. eszközszerkezetek adatigényei).

Az *információmenedzsment* (információgazdálkodás) a hatékony és eredményes vezetés fenntartásának alapvető feltétele, lényegében az információ felügyelete és megfelelő megosztása. A fogalom legerőteljesebben a szárazföldi haderőnem doktrínáiban jelent és jelenik meg. Ennek továbbfejlesztéseként találkozhatunk a tudásmenedzsment fogalmával, ami a helyzetismeretet és a döntéshozatalt támogató tudás létrehozásának, rendszerezésének, alkalmazásának és továbbításának művészete.

A doktrínákban az *információs műveletek* kapcsolata az informatikával nem kerül hangsúlyozásra. Az információs műveletek a nemzeti erő információs eszközeinek részét alkotják és a jelenlegi meghatározás szerint különböző szakterületek képességeinek összehangolt alkalmazása a szembenálló fél döntéshozatalának befolyásolására, zavarására, pusztítására és saját felügyelet alá helyezésére és a saját döntéshozatal megóvására. Az érintett szakterületek alapvető, támogató és kapcsolódó kategóriákba kerültek besorolásra.

Az információs műveletekhez kapcsolódó képességek között vannak, amelyek minimális kapcsolatban vannak az informatikával (a technikai eszközökkel támogatott információs tevékenységekkel) és vannak olyanok, amelyek a katonai és a polgári alkalmazásban egyaránt az informatika részterületei közé tartoznak. Ez utóbbiak közé tartozik mindenképp az információbiztonság és a hálózati műveletek, amely gyakorlatilag a saját hálózatok (informatikai rendszerek) működtetését, felügyeletét foglalja magában.

A doktrínákban az idők során értelemszerűen *érdemi változások*, új fogalmak, új elképzelések jelentek meg. Ezek közé tartoznak többek között a következők: az informatikai környezet („cyberspace”) fogalmának megjelenése az Egyesült Államok stratégiai dokumentumaiban megfogalmazottak alapján; az információs műveletek, információs hadviselés, információs támadó és védelmi tevékenységek értelmezésének fogalomrendszerének változásai elsősorban a gyakorlati alkalmazás tapasztalatai alapján; az Egyesült Államok hadereje informatikai rendszere (Globális Informatikai Hálózat) szerepének és az ehhez kapcsolódó feladatoknak az előtérbe kerülése. A doktrínákban foglalt tartalom mellett a kapcsolódó szakirodalom tanulmányozása jelzi, hogy számos kérdéskör még „mozgásban van”.

Egyértelműen megállapítható az is, hogy a *doktrínák között különbségek, eltérő értelmezések* találhatóak. Egyes haderőnem doktrínák viszonylag alapvető fogalmak esetében is tartalmaznak az összhaderőnem doktrínákban elfogadottaktól eltérő meghatározásokat („pontosításokat”). Ezek egy része csak a haderőnem sajátosságából következik (érdeminek nem nevezhető), de más részük egyszerűen eltérő megközelítést jelez. Mindez arra is figyelmeztet, hogy még egy haderőnem belül is léteznek – még ha ez nem is biztos, hogy optimális – eltérő értelmezések, így minden külső eredményt, fogalmat, meghatározást alapos elméleti és gyakorlati elemzések után szabad „adaptálni”.

Kulcsszavak: katonai informatika, doktrínák, információs színtér, információgazdálkodás, információs műveletek

Keywords: military informatics, doctrines, information environment, information management, information operations

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. MUNK Sándor

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] GULYÁS Zoltán: *A Magyar Honvédség doktrinális és kiképzési irodalma, fejlesztésének jövője*. – Honvédségi Szemle online, 2010. április
- [2] *Magyar Honvédség Doktrinális Okmányok Fejlesztési Terve, 2009-2012 (MH DOFT)*. – Honvédelmi Minisztérium, Haderőtervezési Főosztály, 2009. április
- [3] *Joint Publication 1-02, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. – Joint Chiefs of Staff, 2009. október
- [4] *The Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986*. Title 10, US Code, Sections 151-155.
- [5] *Joint Publication 1, Doctrine for the Armed Forces of the United States*. – Joint Chiefs of Staff, 2009. március
- [6] *Joint Publication 3-0, Joint Operations*. – Joint Chiefs of Staff, 2010. március
- [7] *Joint Publication 3-13, Information Operations*. – Joint Chiefs of Staff, 2006. február
- [8] *Joint Pub 6-0, Doctrine for Command, Control, Communications, and Computer (C4) Systems Support for Joint Operations*. – Joint Chiefs of Staff, 1995. május
- [9] *Joint Publication 6-0, Joint Communications System*. – Joint Chiefs of Staff, 2006. március
- [10] *FM 100-5, Operations*. – Headquarters, Department of the Army, 1993. június
- [11] *FM 3-0, Operations*. – Headquarters, Department of the Army, 2001. június
- [12] *FM 3-0, Operations*. – Headquarters, Department of the Army, 2008. február
- [13] *FM 100-6, Information Operations*. – Headquarters, Department of the Army, 1996. augusztus
- [14] *FM 3-13 (FM 100-6), Information Operations: Doctrine, Tactics, Techniques, and Procedures*. – Headquarters, Department of the Army, 2003. november
- [15] *FM 101-5, Staff Organization and Operations*. – Headquarters, Department of the Army, 1997. május
- [16] *FM 6-0, Mission Command: Command and Control of Army Forces*. – Headquarters, Department of the Army, 2003. augusztus
- [17] *AFDD 1, Air Force Basic Doctrine*. – Headquarters Air Force Doctrine Center, 1997. szeptember
- [18] *AFDD 1, Air Force Basic Doctrine*. – Headquarters Air Force Doctrine Center, 2003. november
- [19] *AFDD 2-5, Information Operations*. – Headquarters Air Force Doctrine Center, 1998. augusztus
- [20] *AFDD 2-5, Information Operations*. – Headquarters Air Force Doctrine Center, 2005. január
- [21] *AFDD 2-8, Command and Control*. – Headquarters Air Force Doctrine Center, 2001. február
- [22] *AFDD 2-8, Command and Control*. – Headquarters Air Force Doctrine Center, 2007. június
- [23] *NDP 1, Naval Warfare*. – Naval Doctrine Command, 1994. március
- [24] *MCDP 1, Warfigthing*. – US Marine Corps, 1997. június
- [25] *NDP 6, Naval Command and Control*. – Naval Doctrine Command, 1995. május

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. MUNK Sándor

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

- [26] MCDP 6, *Command and Control*. – US Marine Corps, 1996. október
- [27] JTF-IM, *Multiservice Procedures for Joint Force–Information Management*. – US Army Training and Doctrine Command – Marine Corps Combat Development Command – Navy Warfare Development Command – Headquarters Air Force Doctrine Center, 1999. április
- [28] *Joint Publication 3-13, Joint Doctrine for Information Operations*. – Joint Chiefs of Staff, 1998. október
- [29] *Joint Publication 1-02, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. – Joint Chiefs of Staff, 1999. április
- [30] ALBERTS, David S.-GARSTKA, John J.-HAYES, Richard E.-SIGNORI, David A.: *Understanding Information Age Warfare*. – CCRP Publication Series, Washington, 2001.
- [31] *Joint Publication 3-0, Joint Operations*. – Joint Chiefs of Staff, 2006. szeptember
- [32] *Joint Publication 3-0, Joint Operations. Change 1*. – Joint Chiefs of Staff, 2008. február
- [33] *Joint Publication 3-0, Joint Operations. Change 2*. – Joint Chiefs of Staff, 2010. március
- [34] *Joint Publication 2-01.3 Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Joint Intelligence Preparation of the BattleSpace*. – Joint Chiefs of Staff, 2000. május
- [35] *Joint Publication 1-02, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. – Joint Chiefs of Staff, 2001. április
- [36] *Joint Publication 1-02, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. – Joint Chiefs of Staff, 2008. augusztus
- [37] *Joint Publication 1-02, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. – Joint Chiefs of Staff, 2009. október

**AZ OHIO-I NEMZETI GÁRDA: AZ USA EGYIK SZÖVETSÉGI ÁLLAMÁNAK
„SAJÁT” HADERŐ SZERVEZÉSÉRŐL III. RÉSZ¹**

**THE OHIO NATIONAL GUARD: THE ORGANIZATION OF ONE OF THE FEDERAL STATES
„OWN” ARMED FORCE PART III**

1815-től 1861-ig béke uralkodott Ohio-ban, miközben a besorolt milícia elsorvadt. E sorvadástól okozott állami katonai erőhiányt részben önkéntes egységek, részben magán katonai egyesületek pótolták ki. 1844-ben Ohio eltörölte a besorolt milícia kiképzésre szóló kötelességet, és előírta, hogy az aktív milícia önkéntes századokból álljon. A legtöbb ilyen egyéni önkéntes egység megszületett, élt egy ideig, és gyakran nyom nélkül eltűnt. Mégis 1860 végére, a Polgárháború estéjére, minimum 28 gyalogos, tíz tüzér és egy lovas század létezik, amivel Ohio szembeállt a négy hónapon belüli Polgárháború kihívásaival.

From 1815 to 1861 peace reigned in Ohio, during which the enrolled militia atrophied. The resultant lack of state military force was compensated for partly by volunteer militia, partly by private military associations. In 1844 Ohio rescinded the enrolled militia's training requirements, and prescribed that the active militia consist of volunteer companies. Most of these private volunteer associations were born, existed for a time, and disappeared without trace. Despite this, by the end of 1860, on the eve of the Civil War, a minimum of 28 infantry, 10 artillery, and 1 cavalry company existed; with which Ohio faced the – four month hence – challenges of the Civil War.

AZ ÖNKÉNTES HELYBELI ÖNÁLLÓ MILÍCIA

Miután befejeződött az 1812-es háború, 1815-től 1861-ig béke uralkodott Ohióban. Az indiánokkal történő ütközetek nyugatra húzódtak, míg a Mexikói Háború, mint egy távoli gyarmati háború, nem tett befolyást Ohio belső katonai rendszerére. Annak ellenére, hogy a háborúban toborzott különböző állami és szövetséges egységekben közel 7 000 Ohio-i lakos szolgált – és ezzel az összes önkéntes erőnek 1/8 részét képezték² – az 1835-1836-ban lezajlott a vígoperás „Toledo-i Háború” Michigannél inkább csak súlypontot adott a milícia elsorvadásához. A vita alapja az Ohio állam-Michigan tartomány közötti határvonal volt: az Ohio által követelt határ Ohio-ba helyezte a Maumee folyó torkolatát, és Toledo kikötővárost, míg Michigan egy tizenhárom kilométerrel délebbi határhoz ragaszkodott, amelynél fogva ezek Michigan-ba kerültek volna. Úgy az Ohio-i államgyűlés, mint a Michigan-i tartománygyűlés törvényekben megtiltották a vitás területen élő lakosoknak, a másik kormányzat államapparátusában való tevékenységet. Amíg a kormányzók egymást fenyegető kiáltványokat bocsátottak ki, és milíciájukat mozgósították a vitás terület hátán, addig a szövetséges kormány döntése dűlőre vitte az ügyet. Szerencsére vérontás nélkül dőlt el végül a vita, mikor a szövetséges kormány Ohiónak adott igazat, míg Michigan háromszor akkora területet kapott a Superior és a Michigan-i tavak közötti „Felső Félzigetből”, mint eredetileg tervezve volt részére.

Amíg a besorolt milícia elsorvadt, az önkéntes, mint magán katonai század nagyságú egységek, több okból szaporodtak. E sorvadástól okozott erőhiányt részben ezek az önkéntes egységek, részben magán katonai egyesületek pótolták ki. Így az

¹ A szerző az Egyesült Államok Hadseregének egykori (1964-1974) tényleges tüzértisztje; jelenleg az Ohio-i Katonai Tartalék főtörzsjege, a ZMNE doktorandusa.

² Galbreath, Charles B. The History of Ohio. The American Historical Society, Inc. Chicago & New York Volume I, 587 (1925).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

KOCSIS Sándor

Adjutant General³ 1845. december 31-ei jelentése már 28 838 „fegyverzet önkéntest” (könnyű gyalogsági, puskás, lovas, tüzér) számol a besorolt milícia állományban.⁴

A milícia törvények biztatták e mozgalmat. Már a 1799-es Északnyugati Tartományi Milícia Törvény alapot adott az önkéntes tüzér, lovas és könnyű gyalogos századok létrejöttének.⁵ Az Ohio 1803-as milícia törvény azzal biztatta az ilyen önkéntes egységek megteremtését, hogy tagjaik szavazással kiválaszthatják saját tisztjeiket.⁶ Az 1809-es törvény pedig előírta, hogy a milícia behívása alkalmával ezek a századok saját tisztjeikkel legyenek bevonultatva (ellenkezve a besorolt milíciával, akiknek tagjai sorshúzással kialakított csoportonként mesterséges egységekben, előre kijelölt tisztekkel szolgálnának).⁷

Hazafias indokok is hozzájárultak az önkéntes erők fejlődéséhez. Lafayette őrgrofot (a Forradalmi háború egyik legnépszerűbb külföldi önkéntesét) az 1824-1825-ös amerikai látogatásán nemzeti ünneplés kísérte, 1826-ban a Függetlenségi Nyilatkozat kikiáltásának 50. évfordulóját katonai alakulatok pompás és látványos tisztelgő felvonulásai díszítették.⁸

Ugyanakkor külföldi fenyegető események is indokot adtak a fegyveres erők növelésére. Például amikor 1837-ben az angol uralom ellen kitört Kanadában a forradalom, mely során 1838 márciusában az Erie-tóban lévő Pelee szigeten nyílt harc folyt a forradalmárok és az angol hadsereg közt. Így 1837. szeptember 18-án, részben a város külföldről tartott veszély elleni védelme⁹ érdekében megalakult a Clevelandi Városi gárda (később névváltozás alapján a Clevelandi Szürkék).

Tekintetbe véve, hogy rendőrség nem igen létezett a 19. század első felében, szükség volt közrendbiztosító szervezetekre. Tömegzsendülés alkalmával, ezek a helybeli egyéni katonai egységek biztosították a közrendet. Például Cincinnati, az Egyesült Államok egyik legnagyobb (lakossága 46 338 fő) városának őrsége 1842-ben csak két tagból állt. Sőt, annak ellenére, hogy 1850-ben lakossága 115 438 főre nőtt, 1853-ban a rendőrsége összesen 115 főből állt.¹⁰ Komoly feladatokat kellett elvégezniük, mint például Cincinnati-ban 1842-ben a „Városi Gárda” tüzet nyitott a zendülőkre, vagy 1848-ban ismét a „Polgári Gárda” és a „Szürkék” lincselést megakadályozandóan a tömegbe lőttek, és ez 11 emberáldozatot követelt.¹¹

Nemcsak gyalog egységek játszottak rendtartási szerepet. 1852 februárjában, Clevelandban egy hullarablási rémhírtől felindult tömeg felgyújtással fenyegette a Clevelandi Orvosi Egyetemet. A Clevelandi Könnyű Tüzérség – négy lövegével – a tömeg és az egyetem közt tüzelőállást foglalt el. Elrettentésül nyíltan dupla töltettel tüzkésszé tették a lövegeket, és az égő kanócot kézbe fogva, feloszlásra hívták fel a tömeget.¹² Ennek köszönhetően nem került sor egy Napóleoni „kartácsfuvallatra”. A Könnyű Tüzérség 48 órán át még készenlétben maradt, miközben a közhangulat lecsillapodott.¹³

Egyben társadalmi szerepet is játszottak ezek az egységek. Az önkéntes közszolgálattal járó tekintély a politikailag ambíciós emberek számára biztosította a vezető szerepet. Nemcsak a tulajdonos osztály anyagi érdekeit védték ezek az egységek, hanem színteret is adtak tagjai közérdekű fellépésre. Más társadalmi egyesületek hiányában, ezek az egységek lettek a községek közösségi életének színterei, a jómódú közép- és felsőosztály „férfi klubjai”. Azoknak, akiknek koruk vagy elfoglalt-

³ Lásd a cikksorozatnak II. részében lévő magyarázatot az Adjutant General szerepéről.

⁴ Messages and reports made to the General Assembly and the Governor of the State of Ohio for the Year 1845, (tovább E.D., jelentkezési év) Part I, 456

⁵ Laws of the Northwest Territory (tovább T. L.), December 13, 1799, § 5 & 6

⁶ Acts of the State of Ohio, An act to provide for organizing and disciplining the militia, December 30 1803 § 15 & 16 (tovább, kisebb nevezet és tárgyváltozásokkal, ilyen Ohio milíciára vonatkozó törvények O.M.L és meghozási dátum).

⁷ O.M.L., February 14, 1809, § 30

⁸ Mahon, John K. History of the Militia and the National Guard. Macmillan Publishing Co. New York (1983), 85

⁹ Vourlojianis, George N. The Cleveland Grays: An Urban Military Company, 1837 - 1919. The Kent State University Pres. Kent & London (2002), 6-9

¹⁰ Goss, Charles Frederic. Cincinnati: The Queen City, 1788 - 1912. The S. J. Clark Publishing Co. Chicago, Cincinnati (1912), 178

¹¹ Ibid., 180

¹² (Író nincs jegyezve). Reminiscences of the Cleveland Light Artillery. Cleveland Printing Co. Cleveland (1906), 8

¹³ Ibid., 9

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

KOC SIS Sándor

ságuk akadályozta testületben való aktív szerepüket, tiszteletbeli tagságokat szereztek, és ez alkalmat adott számukra az egység társadalmi életében való részvételre.¹⁴ Bálók, díszebédek, céllövő versenyek, más egységekhez történő látogatás vagy azok vendéglátása, mind szorosabb társadalmi összekötő fonalakat szöttek.

Zártkörűségük miatt válogatott tagságuk volt. Az új tagnak jelentkezőt rendszerint egy régi tagnak kellett beajánlani. A tobozozó bizottság lekáderezte, és miután a teljes tagság megszavazta felvételét válhatott teljes jogú taggá. (különböző egységeknél más számú „fekete golyón,” múlt az ügy).¹⁵ Zártkörűségüket gyakran hangsúlyozták pompás egyenruhájukkal, melynek saját költséggű drága ára biztosította, hogy csak jómódú emberek pályázzanak felvételre.¹⁶

A zártkörűségük és társadalmi tekintélyük miatt, az újonnan bevándorolt más nemzetiségűek, legfőképpen a németek és írek, igyekeztek saját nemzetiségű egységeket alapítani, melyekkel nem csak társadalmi tekintélyt szereztek, hanem új nemzetükhöz való hazafiasságot is mutathattak. A német bevándorló közösségekben gyakran a torna egyesületekből (Turnverein) születtek meg a lövész valamint tüzér századok.¹⁷ Az írek meg mindenütt „Hiberiai” századokat szerveztek. Ugyanakkor az írek elleni elfogultság miatt ezeket gyakran gyanús tekintettel figyelte az amerikai közösség.¹⁸ (Sőt, voltak olyan államok, mint Massachusetts és Connecticut, ahol az állam feloszlatta az ír egységeket).¹⁹

Az Ohio-i Államgyűlés felismerve a besorolt milíciák haszontalanságát az 1844. március 12-ei milícia törvényben megváltoztatta annak működési rendjét. Habár megtartotta a milícia besorolási rendjét a 20-45 éves férfiak részére, ugyanakkor eltörölte a kiképzésről szóló követelményeket.²⁰ Előírta, azt is, hogy az állam aktív milíciája az önkéntesekre alapozva minimum 40 fős századokból álljon.²¹ A törvény előírta, hogy ezek a századok június és augusztus hónapok első péntekjén tartsanak szemlét, (mustráljanak) és a dandárok augusztus harmadik keddjétől, 3-5 napos táborban gyakoroljanak.²² Az előírások mellé ugyanakkor anyagi támogatást nem biztosított. A milícia tagoknak, mint régebben, saját költségükből kellett az egyenruhát és a felszerelést biztosítani. Anyagi támogatásként csupán a besorolási kiváltás 50 centes fejpénzét utalta az állam a megye „katonai alapjában” (ha azt a járási hatóságok egyáltalán behajtották).²³

1851. március 10-én új állami alkotmány lépet érvényben Ohio-ban, amely módosításokkal, ugyan, de a mai napig érvényben van. A törvény megtartotta a fehér férfi besorolásra való kötelezettséget.²⁴ A faji korlátozást az 1870-es években, míg a nemi korlátozást a 20-ik század derekán, eltörölték. Megerősítette, hogy a kormányzó a milícia főparancsnoka, és felhatalmazta őt arra, hogy a milíciát az állam törvényei végrehajtására, lázadás elnyomására, és invázió visszaverésére szolgálatba hívhatja.²⁵

A következő módosítást 1857. március 28-án az Ohio-i Államgyűlés tette meg az új milícia törvény elfogadásával. Mint az 1844-es, megismételte a besorolási cikkelyeket, és elrendelte, hogy az önkéntes századok képezzék az állam aktív milíciáját. Jogot biztosított az önkéntes századoknak a saját alkotmányuk, azaz a társasági alapszabályuk megvalósítására; és

¹⁴ Records of the Zanesville Guards. Ohio Historical Society collection, Minutes of June 1, 1839. (tovább Zanesville Guards). Vourlojianis, 10.

¹⁵ Constitution of the Springfield Zouave Guards. Springfield, Ohio. (undated pamphlet), Ohio Historical Society Library collection, Article 3.

¹⁶ Mahon, 86

¹⁷ Rentschler, Thomas B. Rifles & Blades of the German-American Militia & the Civil War. Blue Hill Press. Hamilton, OH (undated), 27

¹⁸ Vourlojianis, 17

¹⁹ Mahon, 86

²⁰ O.M.L., March 12, 1844, §1-4

²¹ Ibid. §14, 16

²² Ibid. §21, 24

²³ Ibid. §6-9

²⁴ Ohio Constitution of 1851, Article IX, §1

²⁵ Ohio Constitution of 1851, Article III § 10, Article IX §4

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

KOC SIS Sándor

meghatározta, hogy az állam nevében felléphetnek bíróságok előtt a szabálysértési pénzbüntetések behajtására.²⁶ Meghatalmazta – a megye költségén – a megyék sheriffjeit valamint a városok polgármestereit – lázadás vagy zendülés esetén – a hatáskörükben lévő önkéntes századok behívására.²⁷

1859. március 26-án az alkotmányban előírt többi behívási okokkal – azaz invázió visszaverése és az állam törvényei végrehajtása – újabb milícia törvénycikk kibővítette az előbb jelzett hatalmi szervek rekvirálási hatáskörét.²⁸

Az egyéni önkéntes egységek „aranykora” az 1812-es háborúnak, az 1815-ös békeszerződésétől a Polgárháború 1861-es kitöréséig tartott, és ez a korszak három időszakra osztható, amelyek a következők: *első* az 1844-es milícia törvény megalakításáig, a *második* az 1844-es milícia törvény érvénybelépésétől az 1857-es milícia törvény elfogadásáig, a *harmadik* rész pedig ettől fogva a Polgárháborúig tartott. Sajnos tökéletes képet egyik időszakról sem lehet alkotni, mert a törvény csak a besorolt miliciáról követelt jelentéseket az Adjutant General számára. Az Adjutant General 1857-ig fennmaradt hézagos éves jelentéseiben nem szerepelnek pontos adatok. (A 1853-as évi jelentésében a Quartermaster General²⁹ hivatkozik arra, hogy az elmúlt 5-6 évben nem voltak a milícia erejéről jelentések).³⁰ Más iratok erről a korszakról már nem találhatók.

A legtöbb egyéni önkéntes egység sorsa hasonlóan alakult, megszületett, élt egy ideig, és gyakran nyom nélkül eltűnt a történelem süllyesztőjében. Egykori újságokból, elsősorban felvonulásokról, díszelgésekről és társadalmi tevékenységükről kapunk képet. Szervezeti részleteik nem képeztek újságban való közlésre alkalmas hírt.

A későbbiekben rögzített megye, valamint város történetekből ez a korszak valamennyire nyomon követhető. 1844-ig 23 egységről található valamilyen nyom, míg, 1857-ig, még további 19 egységről jelent meg információ egyik-másikra vonatkozóan gyakran azzal a megjegyzéssel, hogy „későbbi években már nem léteztek”. A 1. sz. táblázat az 1844-ig, míg a 2. sz. táblázat az 1844 és 1857 közötti felfedezhető katonai egységeket mutatja be.

Év	Város	Alakulat
1818	Zanesville	„Tüzér század”
1821	Columbus	Columbus Tüzérség
1825	Cleveland	Könnyű Lovasság
1826	Cincinnati	Cincinnati Huszárok
		Washington Tüzérség
		Lafayette Szürkék
		Cincinnati Gárdák
1827	Columbus	Columbus Gárdák
1830	Columbus	Franklin Puskás Század
1837	Cleveland	Cleveland Városi Gárda ³¹
1838	Lancaster	Lancaster Szürkék
	Zanesville	Zanesville Gárdák
1839	Cleveland	Cleveland Könnyű Tüzérség
	Zanesville	Putnam Szürkék

²⁶ O.M.L., March 28, 1857, §12

²⁷ Ibid., §24-26

²⁸ O.M.L., March 26, 1859, §4

²⁹ Lásd a cikksorozat II. részében lévő magyarázatot a Quartermaster General szerepéről.

³⁰ E.D. 1853, 252

³¹ Későbbi névváltozás után a Cleveland Szürkék, melyeknek mai leszármazottja jelenleg az Ohio Nemzeti Gárda 122. műszaki zászlóalj. A Clevelandi Szürkéknek az ágyús osztagának leszármazottja jelenleg pedig az Ohio Nemzeti Gárda 134. táborigazgató 1. osztálya.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

KOC SIS Sándor

	Zanesville	Lándzsások
1840	Columbus	Jefferson Gárdák
		Buckeye Rangerek
		Német Gárdák
		Német Tüzér Század
		Warren Zöldek
1841	Columbus	„Két tüzér század” (német)
1844	Dayton	Dayton Önkéntes Tüzérség

1. táblázat: A 1844-ig említett helybeli önkéntes katonai egyesületek

Év	Város	Alakulat
1846	Portsmouth	Portsmouth Gárdák (Kinney Könnyű Gárdák)
1847	Cleveland	Német Gárdák
		Yaegerek (nevükről ítélve német vadászok)
		Hibériai Gárdák
1848	Cleveland	Ringgoldosok ³²
		Német Városi Gárdák
		Német Yagerek (nevükről ítélve vadászok)
	Cincinnati	Polgári Gárdák
		Szürkék
1849	Columbus	Columbus Könnyű Gárdák
		Columbus Könnyű Tüzérség
1850	Cleveland	Washington Gárdák
		Cleveland Könnyű Dragonyosok
1851	Columbus	Német Gránátosok
1852	Cincinnati	Rover Gárdák (Guthrie Szürkék) ³³
	Columbus	Városi Gárdák (Morgan Önkéntesek)
1853	Cincinnati	Scheutzen Század (nevükről ítélve német lövészek)
1855	Columbus	Columbus Gárdák
		Állami „Fencibles” ³⁴

2. táblázat: A 1844-től 1857-ig említett helybeli önkéntes katonai egyesületek

A tiszavirág életű egységek történetéből legjobb példát két egység sorsának felelevenítésével kaphatunk, melyek a létezési spektrumnak a két ellenkező vége felé esnek.

1837. szeptember 18-án, 78 clevelandi polgár, mint az aktív század tagjai, aláírták a „Városi Gárda” alkotmányát és szabályait. Nemsokára felvették a „Cleveland-i Szürkék” nevet, és sok átalakítás után még a mai napig is léteznek, mint egy helybeli társadalmi szolgáltató, hagyományörző egyesület. Történelmükben követhető mind a társadalmi, mind a katonai, szerepük alkalmazkodása (vagy éppen ellenkezése) a korszak, az állam valamint a nemzeti katonai helyzet változásaihoz.³⁵ Még ennek, az Ohio legsikeresebb „magán” önkéntes egységének, is volt egy olyan időszaka mikor az erélyes alapító betegsége, illetve vezető elköltözése miatt, 1845-től 1854-ig megszűnt tevékenykedni. E folytonossági hézagot a már említett Clevelandi Könnyű Tüzérség hidalta át, amely a Clevelandi Szürkék 1839-es „ágyús” osztagából alakult. 1845-ben, saját költségen

³² Ringgold őrnagy, aki az Egyesült Államok első „repülő” (lovass tüzér) ütegét megszervezte, a Mexikói háború, melyben a 1846 Palo Alto-i győztes csatába hősi halált halt, első, és leghíresebb hőse volt.

³³ Leszármazottjuk jelenleg az Ohio Nemzeti Gárda 174-ik Légvédelmi Tüzérség 1. Osztálya

³⁴ E szó közép-angol (1066-tól kb. 1450-ig) eredetű, „védelemre képességet” jelmez. .

³⁵ Vourlojanis, 119 - 120

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

KOCSIS Sándor

szervezett két (12-fontos bronz ágyús) ütegből álló egység átvette a feloszló Clevelandi Szürkéek felszerelését és a további szolgálatra vágyó tagjait. Erről a bázisról később több milíciatag újra létrehozta a Clevelandi Szürkéket 1854-ben.

A spektrum másik végén található a Zanesville-i Gárda története, mely tevékenységét az 1838. május 24-ei alapító gyűlése eredeti jegyzőkönyvébe foglalt határozataival kezdi meg. A jegyzőkönyvek tanúsága szerint hetenként taggyűlést tartottak a heti esti gyakorlatok után. Hat éven át jegyzik fel az egység minden ügyét és tevékenységét, mígnem magyarázat nélkül – az utolsó 1844. június 26-ai bejegyzéssel – megszűnnek a jegyzőkönyvek, és csak a kötött füzet üres lapjai következnek.³⁶ A helybeli egykori újságok, a Zanesville Aurora és Zanesville Gazette, melyek e hat év folyamán, alkalomadtán hírt vagy beszámolót hoztak az egység szerepléséről nem írtak a sorsáról.

Az 1857-es milícia törvény elfogadása után, már sokkal több adat található az egységekről. Egy-egy év ritka kivételével léteznek az Adjutant General, valamint eleinte önálló, majd később bekebelezet, Quartermaster General évi jelentései.

1857. december 1-jén, beszámolójában a Quartermaster General jelenti, hogy új századok alakultak, régiak felelevenedtek, és zászlóaljok szerveződtek meg, de még nagy a fegyverhiány.³⁷ Az 1860. november 15-ei jelentésében elkönyveli, hogy 1808 óta, Ohio „a következő fegyverzetet kapott a szövetséges kormánytól”,³⁸ és, hogy mennyiről tud jelenleg elszámolni: azaz 112 lövegből 20-ról; 35 425 vállfegyverből 3 962-ről; 11 534 kézi fegyverből 431-ről; majd 6 931 kardból 1 097-ről.³⁹

1859. január 10-én jelentette az Adjutant General, hogy az 1857-es törvény életbeléptetése után, már 10 zászlóalj lett megszervezve, egyenruhával ellátva (saját költségen), és fegyverzetrel felszerelve.⁴⁰ A következő évi jelentésében „majdnem 2 000” emberről és „körülbelül 30” századról számol el.⁴¹

Az Ohio-i milíciáról végső képet a Polgárháború estéjén az egybevonat Adjutant General és Quartermaster General 1860. november 15-ei jelentéséből alkothatunk. Ezideig Lincoln már megnyerte az elnökválasztást, és öt nappal e jelentés dátuma után, Dél-Carolina kilépett az Unióból.⁴² Habár ez a jelentés nem sorolta fel sem az aktív milícia erejét, sem a szervezete részleteit, így a jelentés eléggé hamis képet fest a milícia erejéről, tekintve, hogy tüzér századok egy-egy löveggel rendelkeztek, és a gyalog illetve a lovas századok kb. 40 emberből álltak. A Quartermaster General fegyverbeszámolójából az tűnik ki, hogy 28 megyében minimum 28 gyalogos, 10 tüzér és egy lovas század létezett (azaz akiknek fegyverzetéről volt pénzkötvényes biztosítás).⁴³ Ugyanakkor becslése szerint 15 ágyú és 2 513 muskéta vagy puska továbbá 333 lovassági kézfegyver állt rendelkezésre a 31 megyében, amiről nem volt biztosíték.⁴⁴ (Ebbe beleesik hat megye, a fent említett 28-ból). Elvben ez a fegyverzet elegendő lett volna még kb. 15 tüzér, 60 gyalogos és nyolc lovas század béke létszámú szervezetének fegyverzetel való ellátására.

Ezt a milíciát érték négy hónapon belül a Polgárháború kihívásai.

Kulcsszavak: Amerikai nemzeti gárda, haderő-szervezés, Ohio, katonai egyesületek.

³⁶ Records of the Zanesville Guards.

³⁷ E.D. 1857, 462

³⁸ A szövetségi kormány évente bizonyos összeget szentelt a milíciára, mely összeg a különböző államok közt a besorolt milíciájuk arányában - később Kongresszusi képviselőik arányába - osztódott. Ezt a kiutalt összeget felhasználva, az államok szabadon vásárolhattak a nemzeti fegyvergyárak, mint raktárak, mindenféle anyagjából - ahol az alap valuta a „muskéta”, azaz a muskéta árta volt; míg drágább tárgyak, mint lövegek, annak a megfelelő többszörösébe kerültek. 1808-1860 közt Ohio 63,063 „muskétát” kapott.

³⁹ E.D. 1860, Part I, 122 & 128

⁴⁰ E.D. 1858 Part II, 268

⁴¹ E.D. 1859 Part I, 95-96

⁴² Parks, Henry Bradford. The United States of America. Albert A. Knopf. New York (1959), 351

⁴³ E.D. 1860 Part I, 124

⁴⁴ Ibid. 123

Keywords: US National Guard, military organization, Ohio, military associations.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Galbreath, Charles B. The History of Ohio. The American Historical Society, Inc. Chicago & New York (1925)
- Goss, Charles Frederic. Cincinnati: The Queen City, 1788-1912. The S. J. Clark Publishing Co. Chicago, Cincinnati (1912)
- (Ismeretlen). Reminiscences of the Cleveland Light Artillery. Cleveland Printing Co. Cleveland (1906)
- Mahon, John K. History of the Militia and the National Guard. Macmillan Publishing Co. New York (1983)
- Parks, Henry Bradford. The United States of America. Albert A. Knopf, New York (1959)
- Rentschler, Thomas B. Rifles & Blades of the German-American Militia & the Civil War. Blue Hill Press. Hamilton, OH (dátumnélküli)
- Vourlojianis, George N. The Cleveland Grays: An Urban Military Company, 1837-1919. The Kent State University Press, Kent & London (2002)
- Constitution of the Springfield Zouave Guards. Springfield, OH. Ohio Historical Society Library (dátumnélküli füzet)
- Records of the Zanesville Guards. Ohio Historical Society Library.
- Ohio Constitution of 1851
- Laws of the Northwest Territory. December 13, 1799
- Acts of the State of Ohio. (Az Ohio Államgyűlés ülései éveinek kötetettében örökítet meghozott általános hatású törvényei, mint elhatározásai, mik a tartalomjegyzékekben Ohio Militia, majd később National Guard, mint Ohio National Guard alatt vannak felsorolva; és amik O.M.L.-ként vannak lábjegyezve:
- O.M.L December 30, 1803
  - O.M.L February 14, 1809
  - O.M.L March 12, 1844
  - O.M.L March 28, 1857
  - O.M.L March 26, 1859
- Annual Report of the Adjutant General to the Governor of the State of Ohio; valamint Annual Report of the Quartermaster General to the Governor of the State of Ohio. (Mindkettő a kormányzónak intett állami hivataloknak évi jelentései különböző éveknél kötetekben, mik egyes évek Executive Documents címmel rendelkeznek., és mik E.D.-ként vannak lábjegyezve:
- E.D. 1845 Part I
  - E.D. 1853
  - E.D. 1857
  - E.D. 1858 Part II
  - E.D. 1859 Part I
  - E.D. 1860 Part I

THE EXPERIENCES OF A PIONEER LOGISTIC TASK IN AFGHANISTAN

EGY ÚTTÖRŐ LOGISZTIKAI FELADAT AFGANISZTÁNI TAPASZTALATAI

A Magyar Logisztikai Mentorcsoport első váltás a Magyar Honvédség missziós történetében először hajtott végre olyan logisztikai feladatot, melynek rendeltetése nem a támogatás, hanem a műveleti felkészítés volt, s mint ilyen, a harckiképzés részeként újszerű szerepet vállalt. Az első, ilyen jellegű misszióként olyan problémákkal kellett szembenézni, mint a magyartól eltérő, amerikai rendszer-alapú technika és logisztikai eljárási rendszer, valamint a kiképzési tapasztalatok hiánya, ezért a felkészülés során különös figyelmet kellett fordítani a logisztikai eljárások tanulmányozására és a kiképzési metódus megválasztására.

The Hungarian Logistic Mentor Team /HLMT/ (first shift) had a pioneer role during the mission - history of Hungarian Defense Forces as it was the first time a Hungarian logistic element executed not a supply task but to train for operations as an organ part of combat training in Afghanistan. As first assigned mission it had to face several problems, such as the lack of experiences concerning the main aspects of logistic training that is based on American logistic techniques and procedures so the performance for this task needed particularly pre-read up logistic subjects and training methods.

INTRODUCTION OF CONTACTED ORGANIZATIONS

The Logistic Mentor Team fulfilled its task under command and control of NATO Training Mission – Afghanistan (NTM-A), Combined Technical Advisory Group- Army (CTAG-A), Branch School Directorate, Combat Service Support Capabilities Directorate (CSSD) as a subordinated element of German Armed Forces Technical Advisory Group (GAFTAG) mentoring Afghan Combat Service Support school (CSS school). To understand of the main task of HLMT it is necessary to overview the role and place of the above mentioned organizations.

„The mission of the NTM-A, in partnership with the Government of the Islamic Republic of Afghanistan (GIROA) and the international community, is to plan, program, and implement structural, organizational, institutional and management reforms of the ANSF in order to develop a stable Afghanistan, strengthen the rule of law, and deter and defeat terrorism within its borders.

NTM-A provides advisors, mentors, and trainers to help both the Ministry of Defense (MoD) and Ministry of Interior (MoI) to organize, train, equip, employ, and support the ANSF in order to defeat the insurgency, provide internal security, extend and enforce the rule of law, set conditions for economic development, and gain the trust and confidence of the citizens of Afghanistan.

„CTAG is a subordinate command of NTM-A. It supports NTM-A's mission of programming and implementing the generation and development of the ANSF in order to enable the GIROA to achieve security and stability in Afghanistan. CTAG's mission is to train, advise, coach and monitor ANATC in order to establish a doctrine, education and training system capable of supporting the development of a professional Afghan National Army (ANA)” [1]

ANATC (Afghan National Army Training and Education Command) is an intermediate command of the ANA, reporting directly to the chief of the General Staff. Its mission is to train and educate the ANA's soldiers; train leaders; develop doctrine; and establish training and education standards.

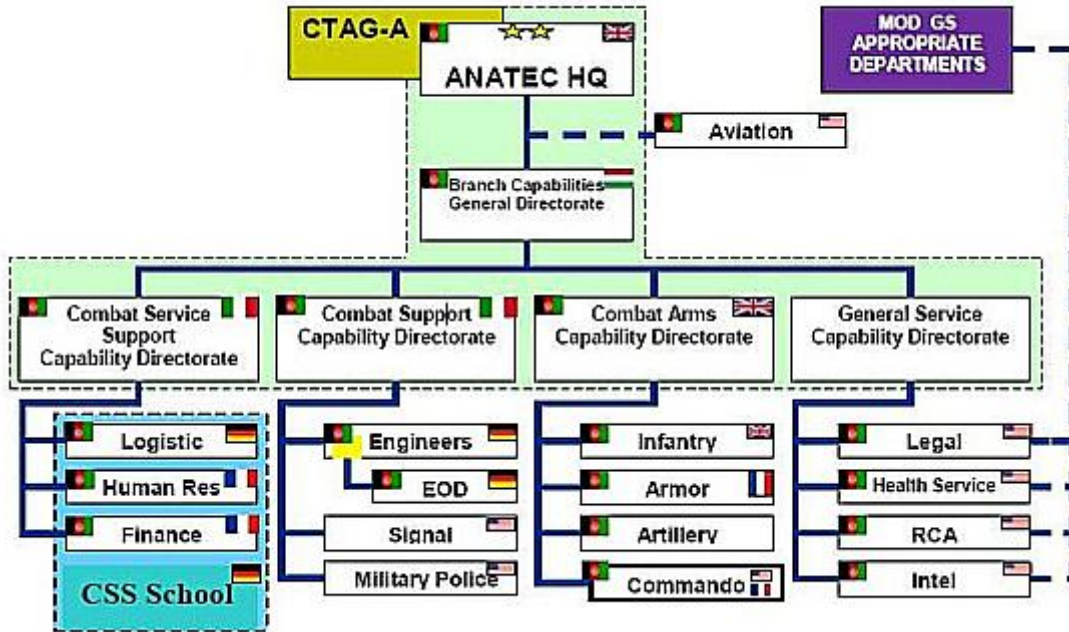
The CSS School is directly subordinated to the Branch Schools Directorate (the CSS Directorate), which is itself subordinated to the ANATEC HQ. The CSS School, run by Afghan Trainers (officers and NCO-s) mentored by the GAFTAG, is

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

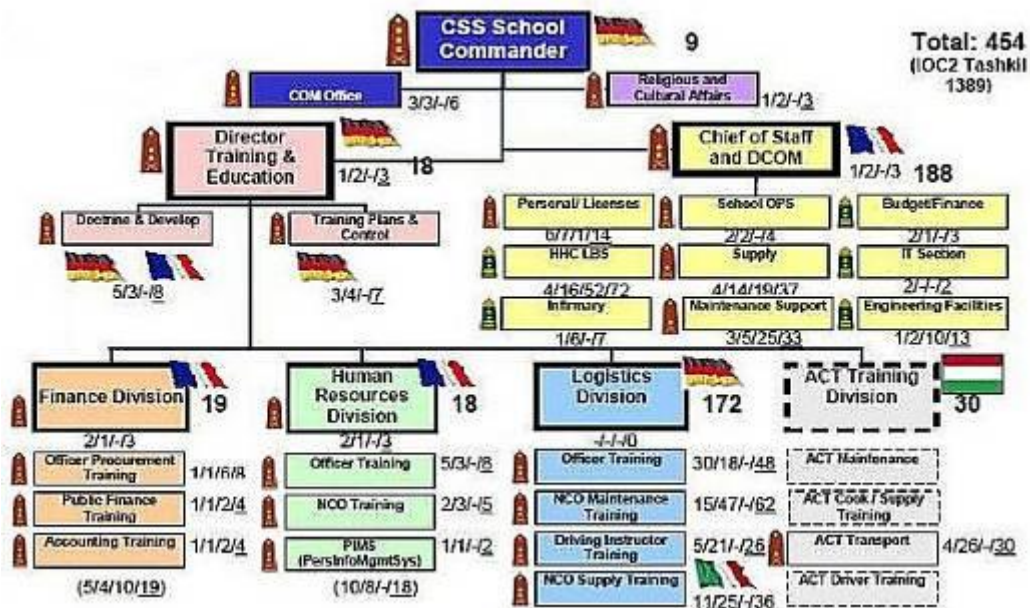
Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Gábor SÁRI

a long term global project aiming to ANA's autonomy in the field of logistical education and training. It is designed to reach its full operational capabilities in 2012. ANA CSS School is in link with CTAG Command Plan. It has already proved its efficiency by building-up an Afghan qualified training team which has trained for example many driving instructors, Mobile Kitchen Trailers operators or mechanics.

1. picture: Subordination

(The flag signs nationality of related mentors)

2. picture: The Structure of the CSS School

THE MAIN MISSION, TASK AND STRUCTURE OF GAFTAG

„In 2002 the German Armed Forces Technical Advisory Group (GAFTAG), within an overall bi-lateral Assistance Programme between the Government of the Islamic Republic of Afghanistan (GIROA) and the German Government, established in coordination with the Afghan Ministry of Defense (MoD) a Drivers and Mechanics School (DMS). This project was funded by the German Ministry of Foreign Affairs and executed by the German MoD. After a meeting in 2007 between the German Chancellor, Angela Merkel, and the president of the Republic of France, Nicolas Sarkozy, it was decided to enlarge the engagement and France wanted to participate in this project.

In April 2008 was the starting point for the building-up of the ANA logistic school on the basement of the former DMS. In November 2008 the first French mentors joined the GAFTAG, and then Italian mentors conducted supply courses for NCO-s. In March 2010, the logistic school increased and became the CSS School.” [2]

According to above sentences GAFTAG is a German led international mentor team assigned to advise the personnel of CSS School on the score of the following tasks:

- Assist the Afghan National Army in order to build up a capable and sustainable CSS School,
- Develop and establish Branch specific courses for officers and NCOs, support and lead the Logistics Advanced Combat Training (ACT) within means and capabilities,
- Assist the Afghans to educate, train and inspire all students in order that each graduate is a competent, courageous and honourable officer/NCO/soldier in the ANA Logistic Corps,
- With funds related to the AFG/GER bilateral contract and funds coming from the Afghan Trust Fund, support the build up of the required infrastructure of the ANA CSS School.

EXPERIENCES OF HLMT INTEGRATED INTO GAFTAG

The main task of the HLMT as a relevant new element of GAFTAG was to mentorize ACT (Advance Combat Training) division of proposal part of CSS school conducting five specializations: driving, cooking, transportation, maintenance and supply (it means storage-management and documentation) on a temporary established training area that was not completed concerning accommodation, real life support aspects (kitchen, sanitary containers, and training aid-material aspects (fuel, models, transparent). The aim of ACT is to teach basic logistic skills in order to achieve individual training preparation for logistic soldiers before they get there first operational assignment to units.

The main principles determined mentor activity of HLMT:

- Afghans train Afghans, the mentors just advise, check and supervise.
- Pairing mentors with Afghan key personnel: the team is composed of three persons: the mentor, the mentee and the interpreter (Hungarian did not have Hungarian/Pastu-dari interpreters so it was necessary to deal a contract with local workers who could translate from English to Dari-Pastu).
- Common development of mission training plans, training intentions, training documents and aids. (It was difficult to establish German based training programmes because they are different from Hungarian Military terminology and structure. Using technology and logistic chain made the planning process more difficult because they based on American system so the first priority to assign Hungarian mentors was the language skills and knowledge of American military logistic system.)
- Development cooperation of basics, procedures and regulations of logistic(doctrine),
- Training in methods and didactics of education and principles of adult education, improvement of the professional knowledge ANA trainers

The main aspects and experiences determined mentor activity of HLMT:

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Gábor SÁRI

Generally:

- ACT is an individual special training not involving unit-training requirements.
- The training focuses not only on training process, but on some operation tasks of the base and sustenance of general military order and discipline.
- The mentor activity does not involve procurement of materials and tools for operating the base, design the budget, financial management, replacement of missing materials rooted from damage, but the mentors have to sign commitment towards German responsible officers concerning the mentioned issues.
- The mentors do not have an opportunity to encroach in Afghan personal decisions
- To sustain discipline is allowed by Afghan commander of the base, mentors must not order Afghan soldiers.
- Every mentor is responsible for all the trainers in his sections and achieving of training aims.

Trainers related:

- According to assessments of trainers they are good-performed concerning professional skills but in point of sustaining discipline and military order trainers are not on sufficient and expected level. It must be improved!
- Their skills for solving of problems are not completed so they need the assistance of mentors
- Documentary system is incomplete, material management and the kept record-system is disordered, chaotic.

Students related:

- The students are privates who got over basic warrior training their tribal-composition need at least two interpreters (dari and pastu) during the training.
- Their selection and differentiation dispense with skill-based system, the training input requirements (writing-reading skills, pre-qualification) are not kept. Most of them cannot write and read, the level of their motivation is very low by reason of cultural roots. This attitude exists mainly on cooking specialization along of Pastu traditions by which to cook is a female role.
- The students aren't used to theoretical training; they can sustain concentration maximum for 40 minutes after that their concentration abilities decrease rapidly. So to choose the training method is very important and sensitive aspect of the mentor activity that can determine three way poles during the training: emphasizing of visual and practical method, permanent repetition and award.

Summarized the past six months I guess that this mission could achieve the prior aims and got experiences the members of this mission proved the high-level performance of Hungarian soldiers worked in a multinational team trained Afghan soldiers in a different culture of a warzone.

Keywords: logistic training, logistic specializations, logistic mentor team

BIBLIOGRAPHY

- [1] CTAG-A OPORD 09-001 Update 6, 2010, Afghanistan
- [2] CSS School Handbook, 2010, German Armed Force Technical Advisory Group, Afghanistan

A „HUSZONKÉT NAPOS HÁBORÚ” GÁZÁBAN

22 DAYS WAR IN GAZA

*„Az államférfi a következő nemzedékre gondol,
a politikus csak a következő választásokra”
Winston Churchill*

A Gázai Háború egy három hétig tartó, 2008 és 2009 telén, a Gázai övezetben és Dél-Izraelben lezajlott konfliktus volt. A jelenleg is zajló konfliktus fellángolásaként, Izrael reá hulló rakéta esőre és a fegyver beszerzésre katonai erővel, az „Öntött Ólom Hadművelet”-nek nevezett támadó katonai művelettel válaszolt. Izrael a támadást egy meglepetésszerű, a Gázai övezet ellen végrehajtott légi csapással kezdte 2008. december 28-án.

Az izraeli szárazföldi művelet január 03-án kezdődött. Gyakorlatilag valamennyi harci egység parancsnoka második fázis alatt példanélküli koordinációs hozzáféréssel rendelkezett a légi, haditengerészeti, tüzérségi, hírszerzési és harci műszaki képességekhez. Az Izraeli Védelmi erők számos új technológiát és eszközt alkalmaztak.

A stratégiai, hadműveleti és harcászati szintű izraeli meglepés következtében a Hamasz érzékeny veszteségeket szenvedett. Az Izraeli Védelmi Erők (Israel Defense Forces – IDF) a civil áldozatok és a járulékos károk elkerülésére tett soha nem látott erőfeszítései ellenére, az IDF-et az arab világ keményen kritizálta a hadviselés nemzetközi törvényének megsértése miatt. A háború Izrael harcászati győzelmével végződött 2009. január 18-án.

The Gaza War was a three-week armed conflict that took place in the Gaza Strip and Southern Israel during the winter of 2008–2009. In an escalation of the ongoing conflict, Israel responded to rocket rain and arms importation with military force in an offensive military operation titled "Operation Cast Lead". Israel opened the attack with a surprise air strike against the Gaza Strip on December 27, 2008.

An Israeli land operation began on January 3. Practically all combat commanders were given an unprecedented level of access to coordinate with air, naval, artillery, intelligence, and combat engineering capabilities during this second phase of Operation Coast Lead. Various new technologies and hardware were also introduced by Israeli Defence Forces (IDF). Due to Israelis surprises on the strategic, operational and tactical level, Hamas suffered sensitive losses. Despite of never seen IDF's effort avoiding civilian casualties and collateral damages, the IDF has been hardly criticized by Arab world because of violation the international laws of war. The war is ended by Israeli tactical victory on 18 of January 2009.

BEVEZETÉS

A mai napig mind a magyar, mind a nemzetközi katonai szakirodalom, véleményem szerint, talán a kelleténél kevesebb figyelmet fordított, fordít az ún. „huszonkettő napos” háborúra, amely 2008. december 27.–2009. január 18. között zajlott az Izraeli Védelmi Erők és a Hamasz harcosai között Gázában. Ennek okát abban látom, hogy egyrészt a háború nem ért véget, csupán a tűzszünet megkötésével, egy alacsonyabb fokozatba kapcsolt. Valójában, a „huszonkettő napos háború” is csak egy, több felvonásos konfliktus sorozat, tragikus, több mint ezer emberi életet követelő, nagyobb intenzitással megvívott epizódja.

A másik okát abban látom, hogy a reális értékelést adó katonai elemzéseket háttérbe szorította és kicsit érdektelenné tette a háború körül fellángolt morális és nemzetközi jogi vita. A tények, és azok meghamisítására tett erőfeszítések együttes hatása, talán el is bizonytalanítottak egyeseket és így vélhetően, kevesebben vállalkoztak elemzések készítésére.

Mindemellett, egy sor olyan írás is napvilágot látott, amely véleményem szerint nem volt kellően megalapozott és a sorok közül kiolvasható volt az író politikai meggyőződésén alapuló elfogult véleményalkotása. Például Camille Mansour, a Sorbonne Egyetem korábbi nemzetközi kapcsolatok palesztin származású professzora, a Palesztin Tanulmányok Intézet Végrehajtó Bizottságának tagja – Clausewitz háborúról szóló tanításait tagadva – azt állította, hogy „ez a háború a semmiért folyt, civilek estek áldozatul a semmiért, és csak a hadviselés törvényeinek megsértését hozta”.¹

Egyetértek Paragi Beáta véleményével, amely szerint a hazai és a nemzetközi közvélemény újságírói számos tárgyi tévedést és tévhitet tükröznek.²

A tűzszünet óta szinte minden héten megjelenik egy-egy „elemzés”, amely vagy az egyik vagy a másik felet, esetenként mindkettőt, ítéli el vagy vádolja különböző bűnök elkövetésével. A munkámmal nem kívánom ezen elemzések sorát növelni: inkább arra szeretném a figyelmet irányítani, arra kívánok rávilágítani, hogy ennek a háborúnak is voltak politikai-stratégiai, katonai stratégiai, hadműveleti és harcászati céljai, amelyek egymásra épültek. Mindkét oldalon felfedezhetőek a célok, amelyekért a háborút vállalták, és amely célok eléréseért jelentős emberi és anyagi áldozatokat hoztak.

Ezen felül, úgy vélem, hogy a nem állami szereplők ellen vívott háborúk vizsgálatát mindenképpen érdemes elvégezni, még akkor is, ha Magyarország nem tartozik a terrorizmus elleni küzdelem elsővonalas frontharcosai közé. Másrészt, a nagynépsűrűségű, erősen beépített városi környezetben vívott harc tapasztalatai szintén érdekeseek lehetnek a Magyar Honvédség számára.

Célom az, hogy a katona szemével vizsgáljam a háború eseményeit, következtetéseket vonjak le a különböző szintű célok elérése tekintetében. Fel kívánom tární a küzdő felek által követett harcászati, hadműveleti eljárásokat, külön kiemelve azokat az újszerű elemeket, amelyek egyik vagy másik felet előnyösebb helyzetbe hozták. Nem kívánom a hadi eseményeket elemezni nemzetközi jogi szempontból, csupán néhány tény érintésére szorítkozom. Nem kívánom az eseményeket morális szempontból sem elemezni, az eseményeket a katona szemüvegén keresztül vizsgálom. Mindemellett felvillantom, hogy a jelentős számú 18 éven aluli halotthoz milyen valós okok vezethettek.

Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy az események, érthető okok miatt, nem minden esetben ismertek teljesen, az információk bizonyos része nem nyilvános, nem elérhető. A téma kutatását az elérhető hazai és külföldi publikációk alapján végeztem el. Nehezítette a kutatómunkát, hogy számos, a konfliktus elemzéséhez szükséges dokumentum titkos, nem hozzáférhető. Így az egyes események elemzése, az esetlegesen később napvilágra kerülő információk fényében más megvilágításba is kerülhet.

A KONFLIKTUST MEGELŐZŐ HELYZET

1948. május 14-én David Ben-Gurion Tel-Avivban kikiáltotta Izrael állam függetlenségét. A független izraeli állam kialakulása után az arab országok összefogtak (Egyiptom, Libanon, Szíria, Transzjordánia, Irak) és Szent háborúra, Dzsihádra szólították fel a muzulmán lakosokat. Az arabok és Izrael közti konfliktus a palesztinai zsidó és arab lakosság közti összecsapások formájában a XX. század eleje óta folyik változó intenzitással katonai, politikai és gazdasági síkon. Történelmi szempontból eddig hat arab-izraeli háborúról beszélhetünk, amelyek kivétel nélkül Izrael győzelmével zárultak. 1967-ben az ún. „hatnapos háborút” követően a Gázai övezet izraeli fennhatóság alá került, egészen a 2005-ös kivonulásig.

¹ Mansour, Camille : Gaza, le livre noir, Paris: La Découverte, Journal of Palestine Studies, Vol 38, no. 4 (2009), 91. o.

² Paragi Beáta: A halottat siratni könnyű, In.: Élet és Irodalom LIII. évfolyam, 3. szám, 2.o., 2009. január 16.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

A hetvenes évek Gázában a viszonylagos nyugalom jegyében teltek el, ez nem utolsósorban annak volt köszönhető, hogy az izraeli és a külföldi munkavállalási lehetőségek nagyban kiszélesedtek, ami az életkörülményekben érezhető javulást eredményezett.

1967-ben a lakosság 16%-a rendelkezett állandó elektromossággal. 1986-ban ez az arány 93%-ra ugrott. 1967-ben 16%-nak volt folyóvíz a háztartásban. 1986-ban 85%-nak. Az elektromos vagy gáztűzhelyek aránya 4%-ról 84%-ra ugrott. A Gázai övezet és Ciszjordánia egy egyetemmel sem rendelkezett, amikor az Izraeliek megszállták a területeket. A korai 1990-es években már hét ilyen intézmény volt 16.500 tanulóval, míg Izraelben csak 6 felsőoktatási intézmény volt. A 15 év feletti palesztinok között az analfabetizmus 14%-ra zuhant. Ezzel szemben ez az arány Marokkóban 69%, Egyiptomban 61%, Tunéziában 45%, és Szíriában pedig 44%.³

Az életszínvonal visszaesése egybeesett a palesztin autonómia létrejöttével. Az autonóm jogok gyakorlását a palesztinok 1994 májusától a Gázai övezetben és a jerikói körzetben kezdhették el. Az 1993. szeptember 13-án megkötött oslói megállapodás értelmében Izrael fenntarthatja a Gázai övezet légtérének, szárazföldi határainak és felségvizeinek a katonai irányítását. Noha az ENSZ nyújtotta támogatások mellett 1993 után a donor államoktól, nemzetközi szervezetektől, az Európai Uniótól jelentős támogatás érkezett, számottevő javulás a lakosság életviszonyaiban nem következett be. Ebben szerepet játszott a nagyfokú korrupció és a palesztin radikális szervezetek merényleteire válaszként életbe léptetett, a ciszjordániai, gázai palesztin munkavállalókat gyakorolta sújtó izraeli területlezárás.

A palesztin nemzeti mozgalom meghatározó személyiségének, Jasszer Arafatnak (1929–2004) elhunytá után, 2005 januárjában Mahmúd Abbászt választották meg a Palesztin Nemzeti Hatóság (PNH) elnökévé, s ő lett a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ) Végrehajtó Bizottságának főtitkára. Még ez év augusztus-szeptemberében Izrael egyoldalú döntéssel felszámolta a Gázai övezetben lévő 21 zsidó települést, s kiűrtette itteni katonai bázisait. A területen élő kb. 9000 izraeli telepet 2005 augusztusában kitelepítették. A kitelepítés nem ment zökkenőmentesen, az izraeli hadseregnek és rendvédelmi erőknél erőszakkal kellett végrehajtani az izraeli telepek felszámolását és lakóinak áttelepítését Izraelbe. A kivonulást követően a palesztin politikában még inkább felgyorsult a fundamentalista, radikális iszlám irányzatú átrendeződés. A 2006. januári palesztin parlamenti választásokat nagy meglepetésre a Hamasz nyerte meg.

A Bush-adminisztráció, az EU és Izrael igyekeztek a csoportosulást elszigetelni, s vele szemben a PNH elnökének pozícióját erősíteni. A nacionalista Fatah és az iszlámisták közti ellentéteket az arab államok közvetítő erőfeszítései sem tudták feloldani. A 2007. februári mekkai megállapodás után felállított nemzeti egységkormány alig néhány hónapig működött: 2007 júniusában a Hamasz Gázában átvette a hatalmat, válaszként Abbász szükségállapotot hirdetett, s ügyvivő kormányt nevezett ki. Az autonóm terület ezzel kettészakadt.

A „huszonkét napos” gázai háború egyik közvetlen előzményei voltak a Hamasz hatalomra jutása Gázában, és az izraeli területek állandósuló támadása Kasszám rakéták kilövésével. A helyzetet bonyolította, a 2006. június 25-n izraeli területen, Kerem Shalom közelében végrehajtott katonai járőr elleni Hamasz rajtaütés. Ennek során a határ alatt ázott alagúton átkelő Hamasz harcosok megölték kettő izraeli katonát, hármat súlyosan megsebesítettek és a könnyebben sérült kettős izraeli-francia állampolgárságú Gilad Shali tizedest elrabolták.

Válaszképpen az izraeli hadsereg június 28-n a „Nyári Esők” hadművelet során légitámadásokat hajtott végre az övezetben, majd szárazföldi erőkkel behatoltak Gázába. Házzról házza kutatás módszerével átvizsgálták a gázai repülőter és Rafah környékét.

Az izraeli erők az elrabolt katonát ugyan nem találták, de letartóztattak 64 személyt a Hamasz tisztségviselő közül, nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy cserealapot képezzenek a tizedes kiszabadítása érdekében. Az ENSZ BT határozatával egyezően a Hamasz hat hónapos tűzszünetet kötött Izraellel, amely 2008. december 19-én ért véget. A tűzszünet kez-

³ Karsch, Efraim: Who ruined Gaza trip?, National Post Canada, 2005. szeptember 16. Letöltve a <http://www.soti.ca/who-ruined-gaza.html> domainről

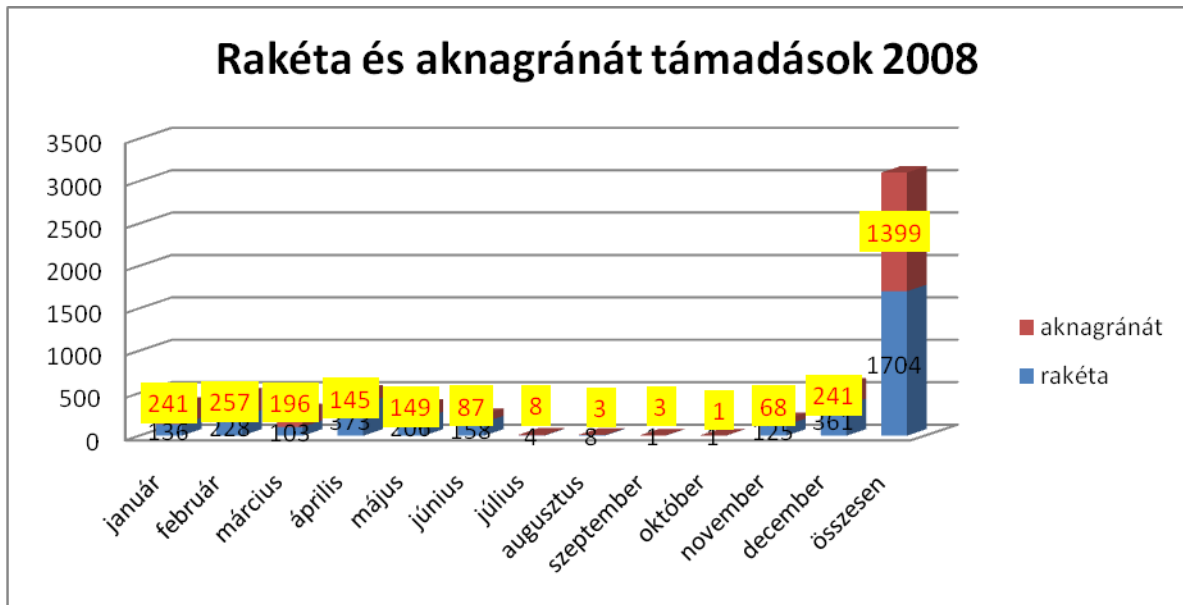
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

de ettől törékenynek bizonyult, ezekben a hónapokban a különböző palesztin csoportok 329 rakéta- és aknavető támadást hajtottak végre izraeli területek ellen. A tűzszünet lejárta előtt a Hamasz több kis hatótávolságú rakétát indított a Gázai övezetből, nyugat- és dél-izraeli települések ellen.

A 2008-ban végrehajtott rakéta és aknatámadások hónapokénti alakulását az 1. számú ábra mutatja be.

1. ábra: 2008-ban végrehajtott rakéta és aknatámadások hónapokénti megoszlása

Az ábrából kiderül, hogy közel 3000 rakétát és aknát lőttek ki 2008-ban Izraelre. Az is látszik, hogy a Hamasz nem várta meg a tűzszünet végét, hanem már novemberben ugyanazzal az intenzitással támadta Izrael, mint a tűzszünet előtti időszakban. 4 2001 és 2008 közötti időszakban ez a szám elérte a 12000-t. A 2001-2008 között kilőtt rakéták és aknagránátok számát a 2. számú ábra mutatja be.⁵

Év	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kilőtt rakéták száma	4	35	155	281	179	946	896	1571
Kilőtt aknagránátok száma	245	257	265	876	238	22	749	1531

2. ábra: A 2001-2008 között Izraelre kilőtt rakéták és aknagránátok száma

A Hamasz vezetői kijelentették, hogy nem kívánják a fegyvernagyvást fenntartani és novembertől újraindították a rakéta és aknatámadásokat. A folyamatos aknatámadásokat, rakétakilövéseket azzal indokolták, hogy Izrael továbbra is fenntartja a Gázai övezet blokádját. Ezt követően Izrael heves bombázásokkal, majd szárazföldi offenzívával reagált. Valójában mindkét fél készülődött a december 19-e utáni időszakra.

Izrael nagyon alapos felderítést végzett, s egy hónappal a tűzszünet lejárta előtt elkészült a Hamasz ellen indítandó támadás terve. A Hamasz fegyvereket halmozott fel, és készült egy esetleges izraeli betörésre, a beépített terület előnyeit kihasználó, a Hezbollahnak a libanoni háborúban alkalmazott eljárásait alkalmazó épülő hadviselésre.

⁴ Erbe, Bonnie: Hamas war against Israel, Diary 2000-2010, 3.o. adatai alapján, Letöltve a http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/English/eng_n/pdf/ipc_e007.pdf, domainről 2010. december 03-n.

⁵ Intelligence and Terrorism Information Center: Summary of rocket and mortar bomb fire, adatai alapján Letöltve a <http://www.scribd.com/doc/9726600/Intelligence-and-terrorism-info>, domainről 2010. december 03-n

A TEREP

A háború a Gázai övezetre és annak közvetlen közelére korlátozódott. A Gázai övezet egy tengerpart menti földterület a Földközi-tenger kelet-délkeleti részén. Délnyugat felől határos Egyiptommal, délkelet és északkelet felől pedig Izraellel. Az övezet 41 kilométer hosszú, szélessége 6 és 12 kilométer között változik, területe megközelítőleg 360 négyzetkilométer. A legszélesebb rész a délnyugati határa, Rafah körzete, a legkeskenyebb a középső rész Dayr al Balah.

A Gázai övezet a Földközi-tenger parti síkságán fekszik. Meglehetősen síkterület, csupán kisebb kiemelkedések szakítják meg. Az átlagos tengerszintfeletti magasság 14 m, a legmagasabb pontja a 105 m magas, nemzetközi repülőtér közelében található „Joz Abu 'Auda”, míg a második legmagasabb pontja az ún. „Tell al-Muntar”, amely 82 m magas.

A terület nem bővelkedik felszíni ivóvizekben. Gyakorlatilag az egyetlen ilyen jellegű természetes felszíni vízforrás a Gáza vádi. A meleg hónapokban a vízhozama olyan mértékben csökkenhet, hogy kiszárad. Éppen ezért nagy jelentősége van a földalatti víztartó rétegekben található ivóvíznek. A kiszáradáshoz természetesen hozzájárul az izraeli öntöző gazdálkodás is. A Hamasz a hatalomra kerülése után valamennyi egyezményt felmondott Izraellel, mondván az egyezmények Izrael elismerését jelentik. Az egyezmények között szerepelt a vízmegosztásról szóló megállapodás is.⁶

A talajban található vizek azonban jó részt szennyezettek, mivel a gázai lakosság csupán egy negyede van rákötte a szennyvízhálózatra, és az összegyűjtött szennyvizet sem tisztítják. Mindebből következően jól látszik, hogy az édesvíz szerepe semmiképpen sem elhanyagolható a konfliktus értelmezése során. A terület nevét a legnagyobb településről és székhelyéről, Gázáról (másképpen Gáza-város) kapta. A város a maga 440 000 lakosával az övezet legnagyobb városa és egyben adminisztratív központja. Jelentőségét fokozza, hogy itt találhatóak a Hamasz adminisztratív és katonai vezetési pontjai, kiképző létesítményei. A Gázai övezet nem rendelkezik jól védhető természetes határokkal, ugyanakkor erősen beépített terület. Jelentősebb kikötővel sem rendelkezik, a Jasszer Arafat nevét viselő repülőtér infrastruktúrája sérült, nem működésképes.

Az övezet lakosainak száma mintegy 1,5 millió. Az Egyesült Nemzetek Segély és Munkaügynökség (United Nations Relief and Works Agency /UNWRA/, a továbbiakban UNWRA) adatai alapján a Gázai övezetben a lakosság száma az utóbbi tíz év során 38,5%-al nőtt. A lakosság átlagos 1 km²-re eső sűrűsége 3 881 fő, ugyanakkor magában Gázavárosban ez a szám 6 708 fő, csaknem kétszerese a gázai átlagnak.⁷ Csak összehasonlítás képen a lakosság sűrűsége New Yorkban 2050 fő/km².

A lakosság 44,7 %-a, talán a világon egyedülálló módon gyerek (14 éves kor alatti). A szaporodási ráta kiugróan magas (3,4%), néhány éven belül már kétmillió fő él majd a területen. Ez a szaporodási ráta szülőnként hat gyereket jelent, amely megéri a felnőtt kort. A Gázai övezet lakosságának vallási összetétele: 90,1% muzulmán, 0,1% zsidó és 9,8% keresztény.⁸ A vízmegosztásról szóló egyezmények felmondásának másik következménye a hihetetlenül magas munkanélküliség lett, hiszen addig a palesztinok jelentős része izraeli területeken dolgozott. Mára a munkanélküliek aránya elérte a 70%-t.

A Gázai övezet északi része alapvetően mezőgazdasági terület, itt található a korábban az izraeli telepések által működtetett üvegházak is, amelyeket a palesztinok leromboltak. Gáza város északkeleti külterületei, Beit Hanoun, Beit Lahia, és Al Atara szolgálnak elsősorban a rakéták kilövési helyszíneiként.

A középső rész az ún. „Tábor szektor” négy menekült tábort is magába foglal, mintegy 200 000 fő lakossal.

⁶ Grünhut Zoltán: Izraeli-palesztin vízkonfliktus, 7.o. Letöltve a http://publikon.hu/application/essay/489_1.pdf domainről 2010. december 02-n

⁷ UNWRA SITREP on NOV 2009. Letöltve a <http://www.unrwa.org/userfiles/2010091595334.pdf> domainről 2010. decembert 27-n

⁸ Davidson, Adam: Hamas: Government or terrorist organisation, 3.o. Letöltve a <http://npr.org/storywiki/Gaza.pdf> domainről 2010. december 27-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

A déli rész, mely a csempészet fő területe, három alrészre tagolódik, Rafah, Khan Yunis és a partvidék, amely magába foglalja a mára szintén lerombolt korábbi izraeli telepet Gush Katifot.

Az övezet helységeit egy az övezet közepén végigfutó autótűti össze, amely a szárazföldi közlekedés főútjait képezi, az északi határátkelő EREZ és a déli határátkelő RAFAH között. Az övezetnek hét határátkelő helye van, melyek közül a két legjelentősebb a már említett északkeleti erezi és a délnyugati rafahi.

Izrael 1994-ben határoló falakat és „vasfüggönyt” kezdett építeni az övezet köré, hogy kontrollálni tudja az ellenőrizhetetlen palesztin bevándorlókat és az öngyilkos merényelőket. A blokád előtt és alatt több tucat földalatti alagutat ástak a palesztinok Egyiptomba, amelyek a különböző fegyveres klánok ellenőrzése alatt állnak és ők működtetik.

Az alagutakban elsősorban iráni, szíriai estenként szudáni eredetű hadianyagot, fegyverek és robbanóanyagok gyártásához szükséges nyersanyagot, élelmet, pénzt és üzemanyagot juttatnak be az övezetbe. 2008 elején palesztin fegyveresek áttörték a rafahi határátkelőt, azonban komolyabb összecsapások nem történtek az egyiptomi határőrökkel. A lakosság „vásárlási vándorlásba” kezdett a határ menti egyiptomi üzletekbe és vissza. A 11 napos kényszernyitást követően az egyiptomi rendvédelmi erők ismét lezárták a határátkelőt. A blokád napjainkban is fennáll mindkét szomszéd részéről.

A RÉSZVEVŐ FELEK

A HAMASZ

Tekintettel arra, hogy a résztvevő felek közül talán a Hamasz a kevésbé ismert hazánkban, ezért nagyobb figyelmet szentelünk a bemutatására.

A Hamasz (*Harakat al-Muqāwamat al-Islāmiyya*), azaz Iszlám Ellenállási Mozgalom (arabul a szó „lelkedés”-t is jelent) egy palesztin, katonai-politikai csoportot takar. A Hamasz az egyiptomi Muszlim Testvériség fundamentalista mozgalomból nőtt ki, annak egyik fegyveres szárnyaként alakult meg. A Muszlim Testvériség kezdettől körvonalazott társadalmi és politikai programmal rendelkezett, kiterjedt oktatási, egészségügyi és foglalkoztatási hálózatot épített ki. A Hamasz ténylegesen 1987-ben jött létre az „első intifáda” idején, amikor a palesztinok fellázdak Gázában és a Nyugati Parton egyaránt. Támaszpontjuk Gázában található. A Gázai-övezetet a 2006-os palesztin törvényhozási választások óta a Hamasz uralja. Mint ismeretes, a választások során 74 helyet szereztek a 132-ből, legyőzve a korábban kormányzó Fatahot, így a legmeghatározóbb palesztin politikai tényezővé vált a térségben.⁹

A választásokon a Reform és Változás nevű listán Hamasz-szimpatizáns egyetemi tanárokat, orvosokat indított a korrupció, elkényelmesedett, megöregedett Fatah jelöltekkel szemben. A korrupcióra jellemző, hogy például a mai napig nem tudjuk, hogy mi lett annak a hárommilliárd dollárnak a sorsa, amelyet Arafat felesége utalt át Gázából Svájcba az elnök halála utáni másfél órában, 140 kisebb tételben, egy olyan szoftver segítségével, amely a tranzakciók végeztével megsemmisítette önmagát.¹⁰ A Hamasz és a Fatah végül is nemzeti egységkormányt hozott létre, ám sem a belső, sem a nemzetközi dialógus nem indult be.

A hatalmi váltás Gázában „természetesen” nem ment végbe demokratikus keretek között. Végül a Hamasz és a Fatah közötti amúgy is szélsőségesen rossz viszony fegyveres konfliktussá mérgesedett, és a Hamasz átvette a hatalmat Gázában – kiüzve a Mahmud Abbasz palesztin elnök vezette Fatah vezető tisztségviselőit. A Fatah-Hamasz konfliktus (palesztin polgárháború) 2006. december 15-én kezdődött, és még ma is tart, bár mára gyakorlatilag egy Hamasz vezette Gázai övezet és egy Fatah vezette Nyugati Part jött létre. A Hamasznak ugyanakkor sikerült megtöltenie a miniszté-

⁹ A Hamasz 440 ezer szavazatot kapott a 2006-os választásokon, míg a politikai ellenfele a Fatah csak 410 ezret.

¹⁰ Hitchens, Christopher: Hamas, suicide voters, 2006 New York 14-15.o. Letöltve a <http://www.slate.com/id/2135098> domainről 2010 december 04-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

riumokat saját szimpatizánsaival. A közhivatalok működtek, a Hamasz fizetést is tudott adni. A szervezet a pénz egy részét Irántól és baráti iszlám szervezetektől kapta, amelyek az összegeket vagy átutalták gázai bankokba, vagy Hamasz-tisztségviselők csempészték be készpénz formájában Egyiptom felől. A Hamasz vette át az irányítást az összes „zakat” (azaz a lakosság részéről kötelezően adandó adomány) bizottságban, ebből is csörgedezett a pénz. A szervezet új adókat is kivetett: pénzt szedett a rendszámtáblák regisztrálásáért és a születési anyakönyvi kivonatokért. A Hamasz teljesen átvette a hatalmat az oktatás és a média felett. A Hamasz társadalmi funkciója összetett, sokszor erősen szociális és karitatív, mely jelentős népszerűséget kölcsönöz neki az államtól segítséget hiába remélők körében.¹¹

A szervezet anyagi támogatottságának szintjét az adatok ellentmondásossága miatt nehéz megbecsülni: vannak, akik a bevételt éves szinten 70, mások 50 millió dollárra becsülik.¹² A bevételek a helyi Hamasz szimpatizánsoktól, a külföldön élő palesztinoktól, szaúd-arábiai, más Perzsa (Arab)-öböl térségbeli donoroktól, Iránból és kisebb részben az Amerikában, Nyugat-Európában élő muszlim közösségektől érkeznek. Az innen befolyó átutalásokat azonban csökkentette, hogy a Hamasz az Egyesült Államokban 2001 novemberében felkerült a terrorista szervezetek listájára.

Az Európai Unió 2001 végén a Hamasz katonai szárnyát, majd 2003 szeptemberében a csoportosulás politikai szárnyát vette fel a terrorista szervezetek listájára. Ugyanakkor az EU megmaradt a Palesztin Hatóság legnagyobb donorának az évi 600-700 millió eurós támogatásával.¹³ Azt is nagyon nehéz megbecsülni, hogy az egyik fő támogató, Irán mennyit juttat a csoportosulásnak. Térségbeli diplomáciai források ezt éves szinten 200–300 millió dollárra teszik.¹⁴ A CIA információi szerint 2006-ban ez az összeg 370 millió USD-t tett ki.¹⁵

A készpénzes támogatást jelentős fegyverzetbeli és kiképzési támogatás egészíti ki. Így mára a Hezbollah mellett a Hamasz is Irán kinyújtott karjának számít a térségben.¹⁶

A Hamasz a választási győzelmét követően Gázában lépcsőzetesen megkezdte az iszlám törvénykezés bevezetését, erőszakkal leszámolt minden politikai ellenfelével, még a kis létszámú keresztény közösséggel is. Megkezdtek a gyerekek milicista kiképzését és az öngyilkos merényletek vállalására való nevelését.

A szervezet az első hivatalos nyilatkozatát, az Alapokmányt 1988-ban adta ki.¹⁷ Ebben megfogalmazzák, hogy a Hamasz elsődleges célja, hogy létrehozza a Palesztin Iszlám Köztársaságot, mely magában foglalja Izraelt, Ciszjordániát (Nyugati Partot) és a Gázai-övezetet. A dokumentum, mely formálisan azóta is érvényben van, többek közt hangsúlyozza, hogy a Hamasz ideológiáját, alapelveit az iszlámból meríti, s a zsidókkal való harcot a végső győzelemig fogják folytatni. Palesztina földjét, melynek felszabadítását fegyveres úton látja csak lehetségesnek, iszlám földnek tartja, bármely részének átengedését a vallás megcsúfolásának tekinti.¹⁸

A Hamasz jelmondata az Alapokmány 8. cikkelye szerint a következő: „Allah a célunk, a Próféta a példánk, a Korán az Alkotmányunk, a Dzsihád az utunk, és meghalni Allah ügyéért a legszentebb hitünk.” Ennek szellemében a Hamasz kezdetektől fogva az izraeli polgári lakosságot minden lehetséges eszközzel támadja, az öngyilkos merénylet a mozga-

¹¹ A Hamasz bevételeinek egy részéből szociális tevékenységeket is finanszíroz. Többek között iszlám iskolák, egészségügyi, oktatási, kulturális, sportlétesítmények, árvaházak, mecsetek, ingyen konyhák stb. támogatására fordítja. Különösen a második intifáda időszakában, nagyban növelte a támogatottságát azzal, hogy a kiterjedt ellátórendszere segítségével sok családot megmentett a nélkülözéstől.

¹² Summary of 2007: Information and Trends in Palestinian Terrorism.” Intelligence and Terrorism Information Center kiadványa 12.o., letöltve a http://www.mfa.gov.il/GazaFacts_domainról_2010. december 17-n

¹³ Louis Michel EU fejlesztési biztos 2009. január 26-i Dzsabalja-ban tett nyilatkozata, Letöltve a <http://www.mti.hu/hamaszeafelelosseg.doc> domainről 2010. december 27-n

¹⁴ Gazdik Gyula : A Gázai válság, 7.o.Letöltve a http://www.grotius.hu/doc/2009_52_gazdik_gyula.pdf domainről 2010. december 03-n

¹⁵ Wurmser, Meyrav: Hamas' Goals and Pan-Islamic Agenda, 3.o. Center for Middle East Studies 2007 szeptember 20, letöltve a http://mes.hudson.org/index.cfm?fuseaction=publication_details&id=5128 domainről 2010. december 17-n

¹⁶ Intelligence and Terrorism Information Center at the Israel Intelligence Heritage & Commemoration Center (IICC), Hamas military build up in the Gaza Strip 2008, 47. o. Letöltve a <http://www.terrorism-info.org.il> domainről 2010. december 17-n

¹⁷ A Hamasz Alapokmány 2. oldal, Letöltve a www.thejerusalemfund.org/carryover/documents/charter.html domainről 2010. december 01-n

¹⁸ Charter of the Islamic Resistance Movement (Hamas) of Palestine. In Journal of Palestine Studies (JPS), 1993/4., 122–134. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

lom eszköztárának alapeleme. A Hamasz ellenzi az ún. „két állam” formáció kialakulását és ezért ellenfelének tekinti a mérsékeltbb irányzatot képviselő Fatah mozgalmat is – a nemzetek fölötti muszlim egységet tűzte ki célul. A Hamasz a 2006-os választások óta rendelkezik saját jövedelemmel, melyeket adó formájában szed be a gázai lakosságtól.

A Hamasz deklarált célja, hogy Allah nevében az összes zsidó kiirtása, és nem éppen mellékes célként feltünteti az Iszlám fegyverrel való visszatértét Kelet-Európába,¹⁹ így Magyarországra is. Rövidtávú célként azt tűzték ki, hogy kiverjék az izraeli csapatokat a megszállt területekről. Ennek érdekében támadásokat hajtanak végre az izraeli csapatok, telepések ellen, civilek ellen a megszállt területeken és Izraelben egyaránt.

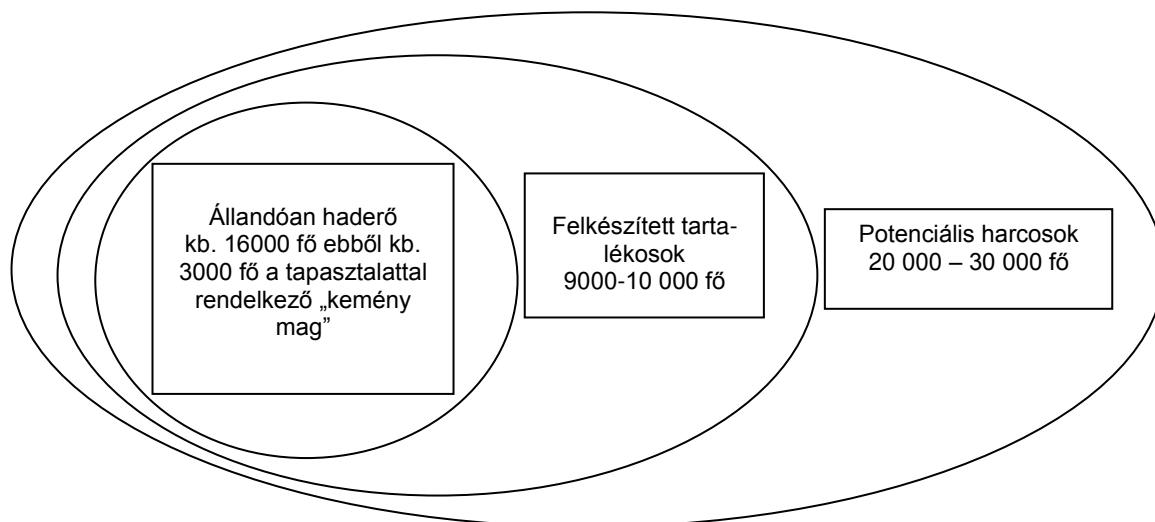
A Hamasz nem csak merényleteket hajt végre, hanem a zsidó államot tüzéségével is támadja, hiszen létez való jogát mind a mai napig nem ismeri el. A Hamaszt az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió, Kanada, Ausztrália és más államok, így Izrael is terrorista szervezetként tartja nyilván. Irán, Szíria, Katar és más nyugatellenes politikát folytató államok a palesztinok védelmezőjét látja a szervezetben.

A HAMASZ KATONAI EREJE ÉS VEZETÉSE

A Hamasz katonai ereje a Gázában történt erőszakos hatalomátvétel óta mind mennyiségileg, mind minőségileg fejlődött. A haderő kemény magját a korábban is a szervezethez tartozó fanatikus, tapasztalattal rendelkező azon Hamasz harcosok képezik, akik Szíriában, Libanonban és Iránban kaptak felkészítést.

Ezt a kört egészíti ki a terrorista támadásra kész, de valódi harci tapasztalattal gyengébben rendelkező, csak alapképzésen átesett harcosok köre, amely létszáma mintegy 13 000 főre tehető. A Hamasz tervei szerint ezen harcosokat Iránban vagy Szíriában további felkészítésnek kívánják alávetni.

A következő, háborúban alkalmazható személyi állomány körét, a Hezbollahhoz hasonlóan, a felkészített tartalékosok köre és a potenciális katonák köre egészíti ki.

3 ábra: A Hamasz katonai ereje

A fenti erőket kiegészítik a Ramadan Shallah vezette „Palesztin Iszlám Dzsihád” terrorista fegyveresei, valamint az első-sorban Ramallahban jelenlévő, George Habash alapította „Népi Front Palesztina Felszabadításáért” nevű terrorista szer-

¹⁹ Mushir al Mashri, a Hamasz parlamenti képviselő az Al Jazira televízióknak 2008. január 18-n adott interjúja. Letöltve a <http://english.aljazeera.net/news/middleeast/2009/18/20090118553933160.html> domainről

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

vezet tagjai, és más kisebb palesztin csoportok fegyveresei, más mára a Hamasz színeiben megbúvó, régebben bűnözésből élő klánok felfegyverzett tagjai, (pl. a Dugmush klán) amelyek létszáma összesen mintegy 10000 főre tehető.²⁰

A HAMASZ FEGYVERZETE

A Hamasz fegyverzetére elsősorban a terroristák között nagy népszerűségnek örvendő kézfegyverek (AK-47, RPG-7), valamint a saját gyártású rakéták a jellemzőek. A saját gyártású rakétákat csempészet útján beszerezett, iráni és szíriai eredetű rakéták egészítik ki.

A rakéták arzenálját szintén iráni eredetű és újabban saját gyártású aknavetők teszik teljesebbé. Az eszközök számát tekintve nincsenek pontos adatok, az izraeli hírszerzés adatai szerint az összes tüzérségi és rakéta eszköz maximális száma mintegy 3 000 db lehet.²¹ Elemezve a csapások kronológiáját és hatótávolságát, arra lehet következtetni, hogy jobbára a Kasszám rakéták dominálnak mintegy 2 000 db-os készlettel.

A legnagyobb hatótávolságú rakétaindító állások száma (Fajdr-3) 10-12 darab lehet. Az aknavetők számát tekintve bonyolítja a helyzetet, hogy a Hamasz házilag is gyárt 60 és 81 mm-s aknavetőket. Itt is jellemző, hogy a 120 mm-es aknavető részarány 100-150 közötti lehet.

A rakéták és aknavetők harcászati-technikai adatait a 4. számú ábra táblázatos formában tartalmazza.

Megnevezés	Hatótávolság (km)	Harci fej/ gránát súlya(kg)	Származási hely
Kasszám-1	3	0,5	saját
Kasszám-2	8	6	saját
Kasszám-3	10	10	saját
Kasszám-4	15	10	saját
107 mm (BM-17)	6	10	Irán/Szíria
122 mm (BM-21)	20	18	Irán/Szíria
WS-1 122 mm (BM-21 fejlesztett változat)	40	18-20	Kína/Irán
FAJR-3 (240 mm)	45	45	Irán
HM 14 60 mm (aknavető) ^{22*}	2,5	1,6	Irán/saját
HM 15 81 mm (aknavető)*	5	4,6	Irán/saját
HM 16 120 mm (aknavető)*	6	13	Irán

4. ábra: a Hamasz főbb rakéta típusai

A Hamasz tüzérségi és rakéta eszközeit számos típusú könnyű fegyverzet egészíti ki. Hamasz 2005-től (izraeli kivonulás) fegyvercsempészet útján nagyszámú hadianyagra tett szert. A becsempészet hadianyag jobbára könnyű géppuskákból, gépkarabélyokból, különböző kézi páncéltörő eszközökből és néhány tucat nehézgéppuskából állt. Ezt az arzenált növelte a 2007-ben a Fatahtól zsákmányolt hadianyag. Ezek között legalább 450 RPG-7, több tucat 3 km hatótávú Maljutka (AT/3Sagger); 5 km hatótávval rendelkező Konkursz (AT/5Spandrel) páncéltörő rakéta, mintegy 10 000 gépkarabély szerepelt. Ezt kiegészítette néhány tucat 3,6 km hatótávú Sztrela-2(SA7Grail) kézi légvédelmi rakéta, valamint több száz géppuska, köztük legalább száz 14,5 mm-s légvédelmi géppuska, jelentős meny-

²⁰ Eid, Haidar: Israel's war against Gaza's terrorist organizations. Socialistworker 2009 január, letöltve a <http://www.socialistworker.org/2009/01/02/israels-war>. domainről, 2010. december 15-n

²¹ Intelligence and terrorism Information Center: Summary rocket fire and mortar shelling Letöltve a http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/English/eng_n/pdf/ipc_e007.pdf domainről 2010. december 03-n

²² Iran Defence News adatai, Letöltve a <http://www.irandefence.net/showthread.php?t=8215> domainről 2010. december 03-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

nyiségű lőszer és robbanóanyag. Itt kell megjegyezni, hogy a Hamasz képes a viszonylag egyszerűbb fegyverek saját előállítására. A következő kép az RPG Hamasz analógját, a Jasin nevű rakéta gránátvetőt ábrázolja.

1. kép: Hamasz harcos sajátgyártmányú Jasin gránátvetővel

A HAMASZ FEGYVERES ERŐI

A 2006-os választási győzelmet és azt követő erőszakos hatalomátvételt követően a Hamasz átalakította fegyveres erejét. Egyrészt átvette az utcák ellenőrzését egyfajta rendőri szerepet betöltve, másrészt integrálta a területen lévő fegyveres csoportokat szervezetébe. Ez alól csak a Fatah harcosai voltak kivétel, akikkel fizikailag leszármolt. Az ismert nem fegyveres Fatah szimpatizánsokat bebörtönözték. Ezen túlmenően megkezdte a szervezet hátrországát képező tartalékerő megszervezését, a gyerekek és fiatalok milicista kiképzését, az elektronikus és írott média feletti abszolút hatalmát kihasználva a radikális eszméinek terjesztését elsősorban a gyerekek és fiatalok között.

Egyrészt a Hezbollah tapasztalatainak felhasználásával, másrészt iráni tanácsadók helyszíni segítségével, megkezdtek a Gázai övezet védelmének megerősítését. Továbbá, jelentős erőfeszítéseket tettek állandó harcosaik kiképzettségének növelésére. Ennek érdekében Szíriában és Iránban mintegy hatszáz harcosuk kapott harckocsi elleni harc és a beépített területeken folytatandó eljárásokból felkészítést. Nemcsak a védelemre koncentráltak, hanem nagy erőfeszítéseket tettek az Izraelre mérendő csapások fokozása érdekében is. Folyamatosan korszerűsítették a Kasszám rakétáikat, és csempészet útján új eszközökre tettek szert iráni és szíriai forrásokból.

A Hamasz katonai képességének fejlesztése érdekében négy komponensből álló tüzérségi programot indított be. Az első összetevőt a 6-12 km hatótávolságú Kasszám rakéták gyártása, a második e rakéták minőségi fejlesztését jelentette (nagyobb harci fej, nagyobb pontosság és hatótávolság). Ennek érdekében egy kutató laboratóriumot működtettek az Iszlám Egyetem épületében. A harmadik elemet az iráni, szíriai eredetű rakéták (107 mm-s BM-17, 122 mm-s BM-21) alkatrészenkénti becsempészése és összeszerelése jelentették. A rakéta arzenálban egy minőségi ugrást jelentett a WS 1E rakéták megjelenése, amelyek a GRAD rakéták kínai továbbfejlesztett változatai és képesek 40-45 km-re lévő célokat a 22 kg-os harci fejükkel eltalálni.²³ A negyedik komponens a mind gyártás, mind csempészet útján beszerzett a 81 és 120 mm-s aknavetők jelentik.

A rakéták kilövése, akárcsak a Hezbollah esetében, felsőszintű politika megvalósításának elsődleges eszköze, minden esetben az ún. „katonai kabinet” döntése alapján a zászlóalj tüzér alegységei hajtják végre. A kilövés álcázott, lehetőség szerint „érzékeny” (iskolák, kórházak, vallási épületek) létesítmények közeléből, ritkábban földalatti kilövőkből és gépjárművekre szerelt mozgó kilövőkből valósult meg.

²³ Report on terrorism 2009., 36.o. Letöltve: a <http://www.nctc.gov/hamassecretweapon.pdf> domainről 2010. december 27-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

A Hamasz három alapvető tevékenységet végez. Első a hírszerzés, amelynek fő feladata az Izraellel együttműködő, vagy együttműködéssel vádolható palesztinok, elsősorban a Fatah tagjainak felderítése és kiiktatása. Főként egyetemi emberekre, újságírókra, mérsékeltbb hittudósokra, a radikális eszméket nehezen elfogadókra kell gondolni.

Egy másik alaptevékenység a rendőri tevékenység, amely közönséges bűnözés mellett az iszlám jog megsértőit is üldözi. A harmadik alaptevékenység a terrorakciók szervezése és végrehajtása. A Hamasz katonai szárnyának vezetői Teheránban, Damaszkuszban székelnek, mély fedettségben, szinte lehetetlen őket megközelíteni.

A Hamasz a gázai hatalomátvétel óta folyamatosan fejleszti fegyveres erőit, mind a mennyiségi, mind a minőségi mutatók tekintetében. Ennek oka három tényezőben rejlik. Egyrészt a Fatahhal való rivalizálás miatt feltétlenül meg kívánták tartani a hatalmukat Gáza felett. Másrészt az izraeli terrorellenes akciók miatt fenyegetve érezték magukat. Harmadsorban a Hezbollah libanoni példáját kívánták követni, amelyhez nagyobb és képzetebb haderőre volt szükségük.

A Hamasz állandó fegyveres erői az Izz al-Din al-Qassam Brigades, (IDQB), azaz az Izzedin al-Kasszam²⁴ Brigádok (a továbbiakban IDQB), képezik. Ennek létszáma kb. 16 000 fő, amelyet hat területi közhatalos dandárba szerveztek. A dandárok három zászlóaljából, a zászlóaljak négy századból, a századok négy szakaszból állnak.

Mindezek alapján akár hagyományos haderőnek is neveznénk a szervezetet, de valójában megőrizte a gerillaharcra való képességeit is. Ezt az is bizonyítja, hogy a szakaszok öt harci csoportból állnak, amelyek azonban szabotőr, RPG-s, felcser, és gyalogos harcosokból tevődnek össze, melyeket elsősorban az ún. „üss és fuss” taktikára képezték ki. Továbbra is előszeretettel alkalmazzák a civil lakosságot védőpajzsként. Ugyanakkor a hagyományos manőverező harcra kevésbé alkalmasak, hiszen mobilitást biztosító eszközök hiányában a manővereket csak gyalogosan tudják végrehajtani.

A HAMASZ POLITIKAI/KATONAI VEZETÉSE

A Hamasz eredeti politikai vezetése Damaszkuszban székel. A Hamasz rendelkezik elemekkel Szíriában, a Perzs-öbölben, Libanonban, Iránban és természetesen a kettő palesztin autonóm területen. Ugyanakkor, a Gázai övezetben a Fatahhal való leszámolást követően, egy új hatalmi központ jött létre, amely már nem fogad el utasításokat Damaszkuszról. Így a mozgalom két hatalmi központú, megosztott.²⁵

A Hamasz jelenlegi politikai vezetői Khaled Mesaal Damaszkuszban, Iszmáil Hanijje Gázában. A valódi katonai vezetés Mohammed Dejj, az IDQB vezetőjének kezében összpontosul.

AZ ISZRAELI VÉDELMI ERŐK (ISRAEL DEFENSE FORCES – IDF)

Az Izraeli Védelmi Erők képességei a katonai elemzők számára egyáltalán nem ismeretlenek, hiszen a zsidó állam létrejötte óta már több háborúban bizonyította eltökéltségét, harci erejét. Mára, egy korszerű, nyugati mércével mérve is élenjáró felszereltséggel rendelkező és kiváló képességű haderővé vált, amelyet fejlett hazai hadiipar támogat. A hadiipar teljesítményére jellemző, hogy napjainkra Izrael, az Egyesült Királyságot követve, a világ hatodik fegyverexportőr országává vált.²⁶ Az Izraeli Védelmi Erőket az elemzések során legalább kettő, talán más haderőre nem jellemző speci-

²⁴ A brigádok és a rakéták a nevüket a szíriai származású Izz al-Din al-Kasszám nevével fonódott össze, aki ortodox teológusként az 1920-as évek elején Palesztinába ment, s 1922 januárjában ő lett a Haifában lévő Isztiklál mecset imámja. A húszas évek végén az iszlám identitás erősítését, a hívők szociális helyzetének javítását célul kitűző Muszlim Fialatok Egyesületének elnöke. A harmincas évek elején titkos szervezetet hozott létre, emberei Palesztina északi részén főként zsidó telepések ellen hajtottak végre támadásokat. Az angolok 1935 novemberében tűzharcban lelőtték.

²⁵ Zuhur, Sherifa: Hamas and Israel 50.o. 2008. december, Letöltve a <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/> domainről 2010. december 27-n

²⁶ Gill, Bates: SIPRI Yearbook 2010. 8. o. , Stocholm, 2010. november 23, Letöltve a <http://www.sipri.org/yearbook/2010/files/SIPRIYB201000.pdf> domainről 2010. december 10-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

fikummal szokták felruházni. Az egyik a nők hadkötelezettsége, a másik a tartalékos állomány magas szintű felkészültsége, gyors mozgósíthatósága. Az Izraeli Védelmi Erők (IDF) létszámát mintegy 176 000 becsülik, amelyből legalább 100 000 fő sorállomány.²⁷ Ismeretes, hogy Izrael nem közöl hivatalos adatok a hadereje létszámára, elhelyezkedésére vonatkozóan, így a különböző források eltérő adatokat tartalmazhatnak.

A meglévő állandó haderőt rövid idő alatt mobilizálható kb. 1400 000 tartalékos állomány egészíti ki, amelyhez szükség esetén, hosszabb idejű felkészítést követően újabb 400 000 fő csatlakozhat. Megállapítható, hogy a korábbi évekhez képest, enyhe létszámbeli növekedés tapasztalható az állandó erők tekintetében.²⁸

A haderők harcértékét azonban nem csak a létszám határozza meg. Izrael elemi érdeke, hogy egyébként a környezetében lévő arab országok (Egyiptom, Jordánia, Szíria, Libanon) nyomasztó létszámbeli fölényét minőségi mutatókkal ellensúlyozza. Éppen a nyomasztó létszámbeli fölény miatt, Izrael politikai-stratégiai érdeke, hogy a már elkezdődött békefolyamat folytatódjon, a Jordániával és Egyiptommal kötött békeszerződéseket újabbak kövessék elsősorban Szíriával és Libanonnal és – amennyiben ez lehetséges – a palesztinokkal is.

A minőségi mutatók közzé tartozik a hálózat alapú hadviselés elvén integrált haderőnemek és fegyvernemek, a térség országaihoz hasonlítva példátlanul magas szintű megvalósulása.²⁹

A modern izraeli haderő nemcsak technológiailag fejlett fegyverrendszereken alapul, hanem azt magas szinten alkalmazni tudó tiszt, tiszthelyettesi gárdán is. Végül is a humán faktor tekintetében megnyilvánuló fölény visszautal a társadalom oktatási színvonalára, különös tekintettel a hivatásos állomány felkészítésére, felkészültségére. Izrael a térség országai között a modern katonai technológia birtoklása tekintetében vitathatatlanul vezető szerepet tölt be. Haderejében megtalálható mind a három haderőnem.

Az izraeli haderő hagyományos főbb haditechnikai eszközei:

- harckocsik száma: 3 500 db;
- különböző gyalogsági harcjárművek: 10 500;
- tüzérségi eszközök 9 500;
- 460 harci repülőgép, amelyet 530 egyéb rendeltetésű repülő egészít ki.³⁰

Az Izraeli Haditengerészet messze a legkisebb, de nem elhanyagolható haderőnem az izraeli haderőben. Állományát mintegy 6500 fő képezi, amelyet 5000 fő tartalékos³¹ egészít ki mozgósítás esetén. Fő technikai eszközei között 6 db tengeralattjárót, 3 db korvetet, 13 db rakétahordozót valamint 37 db járőrhajót találunk.³²

Az Amerikai Egyesült Államokkal több területen együttműködve Izrael – válaszul az iráni rakéta programra, a szíriai határ közelébe történő rakéta telepítésére és a Hezbollah, valamint a Hamasz rakéta arzenáljának dinamikus fejlődésére – három rakétavédelmi rendszert fejlesztett ki. Az első a „Arrow Fegyver Rendszer”, amely rendeltetése a ballisztikus rakéták elfogása a röppálya végső szakaszában. Jelenleg három ARROW üteggel rendelkezik Izrael, az egyik a főváros védelmét látja el, míg egy-egy Észak-Izraelt illetve Dél-Izraelt védelmezi.³³

Izrael másik rakétavédelmi rendszere az amerikai Patriot-2 rendszer, és a Patriot-3 rendszer elemeinek továbbfejlesztéseként létrejött, David's Sling (Dávid parittyája) rendszer, amely feladata a közepes hatótávolságú (70-250 km) raké-

²⁷ Military Balance 2004-2005. London: Oxford University Press, 2004.

²⁸ Codesman, Anthony H., Burke, Arleigh A., Nerguiyan, Aram: The Arab-Israel Military Balance Center for Strategic and International Studies kiadványa, 2009. június 29. 7.o.

²⁹ Codesman, Anthony H., Burke, Arleigh A., Nerguiyan, Aram: The Arab-Israel Military Balance Center for Strategic and International Studies kiadványa, 2009. június 29. 9.o.

³⁰ Codesman, Anthony H., Nerguizian, Aram: The Arab-Israeli Military Balance 2010. 5.o Center for Strategic and International Studies kiadványa, letöltve a <http://csis.org/files/stratmilbal.pdf> domainről 2010 december 27-n

³¹ <http://www.globalsecurity.org/military/world/israel/navy.htm>

³² <http://www.militaryperiscope.com/israel/navy.htm>

³³ The Nonproliferation Review: Ballistic, cruise missile, and missile defense systems: Trade and Significant developments 2004, 183. oldal;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

ták elleni védelem, valamint az olyan cirkálórakéták elleni védelem, amelyet a Hezbollah alkalmazott a 2006-s libanoni háború során.³⁴

A harmadik védelmi rendszer az Iron Dome (Vas kupola), amely a 4-70 km közötti rakéták megsemmisítése a feladata. Ugyanakkor, ez a rendszer kifejlesztése csak 2007 februárjában dőlt el, tehát a háború időszakában még nem volt működőképes. A döntés óta évi mintegy 200 millió USD-t költöttek a projektre (részben amerikai pénzt)³⁵ és mára egy a KASSZÁM és GRAD rakéták, valamint 155 mm-es lövedékek elfogására képes mobil elemekre épülő rendszert hoztak létre.

Nyilvánvaló, hogy az Izrael számára fenyegetést jelentő rakéták szinte bárholnan, „bármelyik bokorból” indíthatóak. Így a teljes határövezetet lefedő rendszer kiépítése nagyon magas költségekkel járna, ezért egyelőre csupán a legfenyegetettebb városok védelme jöhet szóba.

A FELEK VALÓSZÍNŰ CÉLJAI

A szembenálló felek lehetséges céljait illetően főként csak feltételezésekre lehet támaszkodni, de a rendelkezésre álló adatok alapján az alábbiakra lehet következtetni:

A HAMASZ VALÓSZÍNŰ CÉLJAI:

- az izraeli társadalom egységének megbontása, a meglévő politikai törésvonalak szélesítése, társadalmi és kormányzati válság kirobantása, a zsidó állam működőképességének aláásása, egy az iszlám törvénykezésem alapuló palesztin állam létrehozása;
- az izraeli blokád feladásának kikényszerítése;
- médiakampány segítségével az izraeli veszteségek felnagyítása, az izraeli haderőről „embertelen, háborús bűnököt elkövető, állatias haderő” kép közvetítésével a nemzetközi közvéleményt a Hamasz pártjára hangolni;
- a saját területén nagy veszteségek okozása az izraeli haderőnek és jelképértékű (pl. egy harci repülő lelövése, izraeli katona elfogása) győzelmek aratása;
- tesztelni az izraeli elszántságot;
- kipuhatolni a zsidó állam haditechnikai eszközeinek gyenge pontjait;
- saját eszközök hatékonyságának tesztelése.

IZRAEL VALÓSZÍNŰ CÉLJAI:

Természetesen a műveleti tervek ismerete nélkül nehéz pontosan meghatározni az izraeli politikai és katonai vezetés konkrét céljait, ugyanakkor a médiában megjelent nyilatkozatok alapján néhány politikai stratégiai és katonai hadászati cél beazonosítható. Ehud Barak védelmi miniszter a 2008. december 27-i sajtókonferencián a következő célokat fogalmazta meg:

- erőteljes csapás mérése a Hamasz erőire;
- a gázai biztonsági helyzet alapvető megváltoztatása;
- az izraeli állampolgárok elleni rakétatámadások megszüntetése.

A fenti napon a külföldi sajtó részére megtartott sajtókonferencián Tzippi Livni külügyminiszter nem fogalmazott meg konkrétumokat, hanem egész egyszerűen arról beszélt, hogy az Öntött Ólom művelet, egészegyszerűen Izrael önvéde-

³⁴ Ismeretes, hogy a második libanoni háború során egy Saar-5 osztályú korvetet, az Ahi-Hanit-ot eltalálta egy C-802-es radarvezérelt, maximum 300 km hatóváltású föld-tenger cirkálórakéta.

³⁵ "United States-Israel Missile Defense Cooperation and Support Act". Library of Congress. Retrieved 21 May 2010, Letöltve a <http://www.jpost.com/Israel/Article.aspx?id=170605> domainről 2010. december 27-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

lemhez való jogának gyakorlása.³⁶ Ugyanakkor az Izraeli Védelmi Erők Vezérkar törzsfőnök helyettese, Dan Harel vezérőrnagy kijelentette, hogy a művelet célja, „...nemcsak a terroristákra és a rakétakilövőkre való csapásmérés, hanem a Hamasz kormány és különböző szárnyainak elpusztítása. A művelet után egyetlen Hamasz épület sem marad állva Gázában”.³⁷ Az Izraeli Védelmi Erők szóvivője, Avi Benayahu dandártábornok kijelentette, hogy a művelet célja „...nem a tűzszünetre való várás, hanem a Hamasz motiváltságának és harci kedvének megszüntetése.”³⁸, ugyanakkor Ehud Olmert miniszterelnök a 2007. december 27-n éjszaka megtartott sajtótájékoztatóján azt nyilatkozta, hogy a művelet célja „...pontot tenni a hét éve tartó kibíratatlan rakéta támadások és megbüntetetlen terror végére”.³⁹ A fentiekből kiolvasható, hogy Izrael korlátozott célokat fogalmazott meg, jelezve saját közvéleménye felé, hogy ennek elérése időt és áldozatokat fog követelni.

Tisztán látható az is, hogy a politikai vezetés kulcsfigurái és a katonai felső vezetés más-más módon fogalmazták meg a művelet céljait.

A politikai-stratégiai cél, célok tekintetében Izrael részéről nem szerepelt egy politikai irányváltás kieroszakolása Gázában, tisztában voltak azzal, hogy az izraeli katonák vállán bevonuló Fatahot a gázai lakosság nem fogadná el. Nem kívánták Gázát teljes egészében megszállni még rövid időre sem, nem kívánták a Hamasz katonai megsemmisítését sem, attól tartva, hogy egy kiszámíthatatlan káosz helyzet alakulhat ki. Nyilvánvaló cél volt Izrael számára a kétfrontos háború elkerülése is. A második front megnyitására Libanon felől a mindinkább felfegyverkező Hezbollah és kisebb valószínűséggel az 1973-s katonai potenciáljának árnyékával rendelkező, de a továbbra is ellenségesen viselkedő Szíria részéről számíhattak.

Mindemellett, annak ellenére, hogy ezt a kezdetekben nem, csak a második fázis beindításakor deklarálták, az egyik katonai hadászati cél az Izraeli Védelmi Erők képességeinek bizonyítása volt. Ismeretes, hogy a zsidó állam hadereje ugyan győzelmet aratott a Hezbollah felett 2006-ban Libanonban, de nem sikerült ellenfelét megsemmisíteni és a sikerek sokkal nehezebben, hosszabb idő alatt, több áldozat árán születtek meg, mint ahogy azt elképzelték és politikai szinten deklarálták.⁴⁰

A libanoni háború után az elesett katonák hozzátartozói által kezdeményezett civil mozgalom hatására az izraeli parlament 2006 szeptemberében egy vizsgáló bizottságot, az ún. Winograd-bizottságot hívott életre. A bizottság több hónapos munka után egy mintegy 500 oldalas jelentést készített a kormányfő részére. A héber nyelven készült anyagból csupán egy 41 pontból álló kivonat készült angol nyelven és tekintettel az eredeti jelentés bizalmas minőségére, teljes egészében nem publikálták soha.

A jelentés átfogó módon vizsgálta az izraeli haderő felkészültségét, fegyverzetét, a vezetést az alsó szinttől a legfelsőbb politikai szintig. A bizottság jelentése négy fő területen talált hiányosságokat, ezek a következők:

- politikai és katonai döntéshozatali eljárás;
- a tartalékos állomány felkészültsége, ellátottsága;
- a korábban elhatározott, de pénzhiány miatt elhalasztott fejlesztések elsősorban a rakétavédelem és a harckocsi védettsége tekintetében;
- elsősorban a fentiek miatt megvalósuló jelentős, az elrettentés területén megvalósuló visszaesés.

³⁶ Tzippi Livni külügyminiszter 2008. december 27-i sajtókonferenciája, Letöltve a <http://www.mfa.gov.il/MFA/About+the+Ministry/MFA+Spokesman/2008/Briefing+to+the+Foreign+Press+27-Dec-2008.htm> domainről 2010. december 21-n.

³⁷ Dadon, Tova, 'Worst still ahead', In.: Yediot Ahronot, 2008. december 29-i száma.....

³⁸ IDF Spokesperson's Unit, 'Operation Cast Lead Continues in the Gaza Strip', 28 December 2008, letöltve a <http://dover.idf.il/IDF/English>, domainről 2010. december 21-n.

³⁹ Horovitz, David: „Analysis: Fighting Hamas in the shadow of 2006's mistakes” BSSC kiadványa, 34.o. 2007.

⁴⁰ Tomolya János: A „34 napos háború”. In.: Hadtudomány 2007., 1. szám, 13.o., Letöltve a http://www.zmne.hu/kulso/mhth/hadtudomany/2007/2007_1_8.pdf domainről 2011. január 03-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

Ezért szükségesnek látta az izraeli politikai és katonai felsőszintű vezetés, hogy világossá tegye nemcsak a Hamasz és a Hezbollah, de Szíria és Irán számára is, hogy hagyományos hadviselés területén az izraeli haderő felszámolta hiányosságait, hogy milyen rendkívüli képességekkel rendelkezik és a háborúban nyújtott teljesítményével hosszú időre elrettentse ellenfeleit.

A jelentés nemcsak a túlzottan nagy politikai célok kitűzése miatt hibáztatta a politikai vezetést, hanem az elszalasztott, a Hezbollah fizikai megsemmisítésének elpuskázása miatt is.

A jelentés részletesen foglalkozik a fejlesztések elmaradásával, pénzügyi okok miatti elhalasztásával, valamint azzal, hogy a tartalékosok felkészültsége elsősorban az elhalasztott mozgósítási és összekovácsolási gyakorlatok eltörlése miatt csökkent.

Egyébként a jelentés ezen része jelentős érvként jelentkezett az Olmert-kormány részére, amikor az amerikai segélyek szintjének fenntartásáért lobbizott az amerikai szenátusnál.

A Winograd-bizottság jelentésében és az izraeli vezérkar saját belső vizsgálataiban megfogalmazott, a katonai képességekben megmutató hiányosságok felszámolására, 2007 szeptemberében az Izraeli Védelmi Minisztérium megkezdte a "Teffen 2012," az izraeli védelmi erők öt éves harci képességeinek növelését célzó programjának végrehajtását.⁴¹

A terv prioritásként fogalmazta meg a negyedik generációs harckocsik (Merkava IV) és új gyalogsági harcjárművek (Namer), pilótánélküli repülő eszközök, a nagy pontosságú csapásmérő-képességek fejlesztését.

A HÁBORÚ KIROBBANÁSA, ELKÉPZELÉSEK A HÁBORÚ MEGVÍVÁSÁRÓL

A háború kitörése egyértelműen a Hamasz novemberben felújított rakétatámadásaival hozható összefüggésbe. A Hamasz volt az, aki az amúgy is nagyon robbanékony helyzetben meggyújtotta a „lőporos hordó kanócsát”.

A Hamasz azonban több ponton elszámította magát. Először is arra számított, hogy a következő harcban nem áll majd egyedül az izraeli haderővel szemben, északon a Hezbollah, míg keleten és magában Izraelben is a palesztinok aktivizálják magukat, megosztva ezzel a zsidó állam figyelmét és fegyveres erejét. Ez a feltételezés viszont súlyos stratégiai szintű tévedés volt.

A második stratégiai tévedés abból állt, hogy a rakétatámadások felújításával szét lehet zilálni az izraeli társadalmat, politikai és kormányzati válságot lehet okozni, amely a zsidó állam bukásához is vezethet.

A harmadik stratégiai tévedés az erőviszonyok téves megítéléséből fakadt, amely során túlértékelték a kétségtelenül jelentősen megnőtt fegyveres erejüket, képességeiket, és alábecsülték az izraeli haderő erejét, felkészültségét, motiváltságát. A Hamasz legnagyobb tévedése azonban – amelyhez nagymértékben hozzájárult a zsidó állam megtévesztése – az volt, hogy Izrael nem készülődik nagyobb harci tevékenységek megvívására.

A következő nagy tévedés a hadműveleti szinten következett be, amikor feltételezték, hogy Izrael maximum a légierejével fog csapásokat mérni, azt is csak korlátozott számban. Ezen felül figyelmen kívül hagyták az izraeli haderő felderítő képességeit, amelyekből felépítették a kb. 600 célból álló elsődleges fontosságú célok listáját.

Talán nem meglepő módon, de harcászati szinten is követett el hibákat a Hamasz. Elsődlegesen a Hezbollah taktikáját kívánták lemásolni, de nem vették figyelembe, hogy Gáza korántsem ad olyan manőverezési, rejtőzködési lehetőségeket, mint a libanoni hegyek. Továbbá a Hezbollah felhalmozott rakéta készletei és direkt, nem korlátozott logisztikai utánpótlási vonalai Szíria felé nagy különbséget jelentettek a Hamasz korlátozott készletei és a nehézkes, csak a csempészés útján megvalósuló utánpótlásához képest. A saját felkészültségüket is túlértékelték, nem vették figyelembe, hogy

⁴¹ Matthews, Matt: The Israeli Defense Force response to the 2006 war with Hezbollah, 4.o. Combat Studies Institute kiadványa, 2009. Letöltve a <http://combatstudiesinstitute.org/articles> domainről 2010. december 27-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

a Hezbollah rész sikereit annak köszönhetné, hogy a szervezet már évek óta készült az összecsapásra és a saját maga által kiépített erőrendszerében való harcot már sokszorosan begyakorolta.⁴²

Ugyanakkor az izraeli haderő a libanoni háborút követően nagy hangsúlyt helyezett a Hezbollah elleni harcban tapasztalt hibák és hiányosságok felszámolására. Minden szinten felülvizsgálták a vezetésüket, a harceljárásaikat, doktrínáikat, kiképzettségüket és technikai felszereltségüket.

Izraeli részről a Winograd-bizottság jelentésében megfogalmazott, egyes vélemények szerint túlzó kritika alá eső területeken való előrelépés felmutatása politikai kérdéssé vált.⁴³

A „háború megnyerhető csak a légi erő alkalmazásával” elvét valló, Izrael történelmében első „légi erős” vezérkari főnököt, Dan Halutz tábornokot⁴⁴ leváltották, új műveleti tervezési elveket vezettek be, újra nagy hangsúlyt kapott a háború megvívásának összhaderőnemi jellege, a szárazföldi erők dominanciája, a fegyvernemek és haderőnemek hálózatalapú integráltsága. Szintén leváltották a katonai kérdésekben járatlan védelmi minisztert, Amir Peretz-t és helyére Ehud Barakot nevezték ki. Barak jelentős katonai előélettel (GABANI dandár parancsnoka, izraeli vezérkari főnök helyettes, törzsigazgató és vezérkari főnök) és számottevő politikai karrierrel büszkélkedhet (belügyminiszter, külügyminiszter, miniszterelnök). Gabi Ashkenazi tábornok személyében újra szárazföldi előéletű vezérkari főnöke lett Izraelnek, aki korábban a vezérkar törzsigazgatói beosztását látta el.

Jelentős kritikát kapott a miniszterelnök Ehud Olmert is, aki azonban nem volt hajlandó lemondani.

A gyengén teljesítő parancsnokokot nyugdíjazták, leváltották. Teljes egészében megszüntették azt a gyakorlatot, hogy a parancsnok nincsenek a harcoló erők közelében és csak a képernyőn tájékozódnak a helyzetről. A szükséges fejlesztésekhez 1,8 milliárd izraeli sékelt (0,5 milliárd USD) biztosítottak. A saját pénzügyi forrásaikon felül 2008-ban az USA 3 milliárd dollárt biztosított Izrael számára pénzügyi segélyként. (Ez 10 év után először növekedett 2,4 milliárdról 3 milliárdra.)

Az USA azonban nemcsak közvetlen segítséget nyújtott és nyújt, hanem a közös finanszírozású projekteken felül a saját gyártási kapacitásával is kiegészíti izraeli partnerét, mint ahogy történt a Merkava harckocsi alvázak Namer (héberül leopárd) gyalogsági harcjárművékké történő átalakításakor is. A járművet aktív „TROPHY” védelmi rendszerrel, a jármű belsejéből távirányítással működtethető 12,7 mm-s nehézgéppuskával, 7,62 mm-s géppuskával szerelték fel. A tervek szerint a jövőben 30 mm-s gépágyút kívánnak felszerelni a járműre.

Ezen felül az izraeli kormány, elfogadva a Brodet-bizottság jelentését, a katonai költségvetés évenkénti fokozatos növeléséről döntött. A technikai fejlesztés területén prioritást kapott az új haditechnikai eszközök rendszerbeállítására. Ezek között kiemelt fontossággal bírt a harckocsi és gépesített erők átfegyverzése a Merkava IV harckocsival és a Merkava alvázra épített nagy túlélőképességgel rendelkező Namer gyalogsági harcjármű rendszerbe állításával.

Az izraeli haderő nagy figyelmet szentelt a kiképzettségben megmutatkozott hiányosságok leküzdésére.⁴⁵ A Negev-sivatagban a világ legnagyobb és egyes vélemények szerint a legkorszerűbb városharc kiképző komplexumát építették ki a Szárazföldi Haderő Kiképző Központjában, a MATBAT-B-ben. A kiképző központot az amerikai műszaki hadtest szakemberei és az izraeli műszakiak építették fel mintegy 80 millió USD-t felhasználva, ebből 60 milliót az USA segélyprogramja szolgáltatta.

⁴² White, Jeffrey: The military performance of the Palestinian Islamic Resistance Movement, The Washington Institute for Near East Policy 2009. október. Letöltve a <http://www.washingtoninstitute.org> domainről 2010. december 10-n

⁴³ van Creveld, Martin: Israel's war against Hezbollah, 2008. február 01. 2.o., Letöltve a <http://www.forward.com/articles/12579/#ixzz19oXOW1m0> domainről 2010. december 21-n

⁴⁴ Az izraeli haderő rendfokozatai sajtószerűek, az eredeti héber angol nyelvű fordításában az „altábornagy”, a „tábornok”, de a „tábornagy” is szerepel. Mindenképpen a legmagasabb izraeli katonai rendfokozatról van szó.

⁴⁵ A technikai hátteret a legkorszerűbb szenzoros, lézeres nyomon követő eszközök alkotják. A kiképzést a libanoni háború óta nagyon komolyan kezelik az izraeli hadseregben, évente több mint 1 milliárd sékel (235 millió USD-t) a szárazföldi haderő költségvetésének kb. 25%-t költi kiképzésre.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

A következő kép a gyakorlatozó izraeli katonákat ábrázolja.

2. kép: A MATBAT-ban gyakorlatozó izraeli katonák

A 400 km²-s központban valamennyi állandó készenlétű dandárt több hónapos kiképzésben részesítették. Például a 401. harcokcsi dandár 2x3 hónapot töltött a központban 2007-ben.⁴⁶

A központ nagymértékben hasonlít olyan helyekre, mint Gáza, libanoni vagy szír falvak, helységek. A komplexum több mint 500 épületből áll, 1200 ajtót, 2500 ablakot, alagutakat, improvizált robbanó eszközöket (IED), meglepő aknákat, mecseteket, iskolákat, sportlétesítményeket, kórházat, bazársort és ENSZ-s épületeket is magába foglal.

Az ellenséget arab nyelven beszélő, ruházatában és fegyverzetében, jelképeiben a Hezbollahra és a Hamaszra emlékeztető fiatal katonákból álló zászlóalnyi katona jeleníti meg. Ezenfelül több száz civil is részt vesz a kiképzésben, akik a lakosságot, nemzetközi szervezetek tagjait és a nemzetközi média elemeit valósítják meg. A valóság-hű környezet megjelenítése érdekében a pirotechnika, a gépkocsi roncsok, égő gumik mellett az élő állatok (szamarak, bárányok) is résztvevői a gyakorlatoknak.

A komplexum színvonalára jellemző, hogy NATO országok (USA, Németország) is használják az afganisztáni felkészítésre.⁴⁷

A HÁBORÚ DINAMIKÁJA

A háború kitörése egyértelműen ahhoz köthető, hogy a 2008 novemberében a Hamasz, a tűzszüneti egyezmény 2008. december 19-i határidejének lejártá előtt, felújította az izraeli területek elleni rakéta és aknavető támadásokat. Hivatalosan kijelentette, hogy nem kívánja a tűzszünet meghosszabbítását. decemberben továbbfolytatta rakéta kampányát, sőt új elemként bevetették a megnövelt hatótávolságú BM-21-s rakétákat, amelyek akár 40 km-re lévő célokat is pusztíthatnak.

Izrael azonban készült a háborúra, elérkezettnek látta az időt, hogy leckét adjon a Hamasznak. A 2006-os 34 napos Hezbollah elleni háború során egy sor problémával kellett szembenéznie. A háború után külön bizottságot állítottak fel, hogy megvizsgálják mi ment jól és mi ment rosszul a harcok során. Előre elkészített terveit novemberben és decemberben pontosította, a céllistáját a különböző hírszerzési források alapján naprakészen tartották. A támadás idejének kivá-

⁴⁶ Matthews, Matt: The Israeli Defense Force response to the 2006 war with Hezbollah, 6.o. Combat Studies Institute kiadványa, 2009. Letöltve a <http://combatstudiesinstitute.org/articles> domainről 2010. december 27-n

⁴⁷ Opall Rome, Barbara: Extreme training primed Israeli troops for Gaza War, 4.o. Marine Corps kiadványa. Letöltve a <http://marinecorpsgazete.org/2007> domainről 2010. december 27-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

lasztásakor figyelembe vették az amerikai elnökválasztási periódust, valamint az Európai Unió karácsonyi ünnepek alkalmával bekövetkező „uborka szezonját”.

Az egyik fontos, ha nem a legfontosabb tényezőt, véleményem szerint, az izraeli belpolitikai élet bonyolultsága jelentette. Izrael demokratikus állam, az egyetlen valódi demokrácián alapuló ország a térségben. A belpolitikai életben a többpárti rendszer jelenleg nem teszi lehetővé, hogy egy párt, de még kettő párt koalíciós kormányalkotását sem. Még olyan párt is helyet szerzett magának a 120 tagú parlamentben, mint Nyugdíjasok Pártja.

A 2008-ban regnáló kormány három prominens vezetője, a védelmi miniszter Ehud Barak a Munkapárt, a miniszterelnök Ehud Olmert és a külügyminiszter Tzipi Livni a Kadima párt jeles képviselői. A támadás megindítása a már említett trojka belpolitikai céljait is szolgálhatta, hogy a 2009. februári választások előtt még bizonyítani tudja tettekkészségét, erejét. E mellett az ellenzék folyamatos kritikával illette a kormány a Gázából jövő rakétatámadások miatt.⁴⁸ A politikai tettekkészség deklarálásának leginkább a Kadima pártnak lett volna szüksége, de a háború nem javította lényegesen pozícióikat, mert a következő választásokat ugyan egy parlamenti hellyel megnyerték, de a kormányalakítás lehetőségét elvesztették.

A Hamasz tisztában volt azzal, hogy egy szemtől szembe nem veheti fel a versenyt a zsidó állam haderejével, de nem is ez volt a szándéka. Ezért a Hezbollah részéről már kipróbált harcjelzés mellett döntött.

Védelemhez a városi harchoz igazodó aszimmetrikus hadviselési elemeket választotta, támadáshoz úgyszintén az aszimmetrikus hadviselésre jellemző rakétatámadásokat preferálta, amelyet kombinálni kívánt a már előre elkészített alagutakon való behatolással, izraeli területekre, és ott öngyilkos merényletek, rajtaütések végrehajtásával. Az Izrael ellen érzett gyűlöletétől vezérelve, nagy veszteségeket kívánt okozni a zsidó államnak, abban bízva, hogy a nagyszámú áldozat hatására az izraeli társadalom összeomlik. Azzal is tisztában volt, hogy a térség fontossága miatt a nemzetközi közösség nem tolerálna egy elhúzódó háborút.⁴⁹

Nem utolsósorban, a Hamasz felhasználva az arab országok elektronikus médiáit, a nemzetközi közvéleményt igyekezett az izraeli haderő lejáratására felhasználni.

Ehhez előre elkészített videofilmeket gyártottak, amelyeket csak nyilvánosságra kellett hozni a hangulatkeltés érdekében. Ezen túl kihasználták az izraeliek minden, a médiában folyó kampányában elkövetett hibáját (a nemzetközi sajtó kitiltása a műveleti övezetből, a foszfor tartalmú ködösítő eszközök használatának tagadása), amellyel sikerült védekezésre, magyarázkodásra szorítani az izraelieket.

Úgy tűnik, annak ellenére, hogy a Winograd-bizottság jelentése erre felhívta a figyelmet, az izraeli médiakampány csak a saját lakosság szintjén volt hatékony.

HADMŰVELETI SZINTŰ DINAMIKAI ELEMÉK

Az egyik fő hadműveleti dinamikai elem, akárcsak a Hezbollah esetében a 34 napos libanoni háború során, a rakéta támadások sorozatához kötődik és Izrael azon erőfeszítéséhez, hogy felszámolja, vagy legalábbis korlátozza a reá záporozó rakétákat. Ennek érdekében kettő fázisból álló hadműveletet tervezett.

Az első fázis alapvetően a légi erő nagypontosságú és nagyszámú csapássorozatából állt, melyet kiegészített a haditerületi blokádd és a partközeli célok pusztítása, valamint a szárazföldi erők mozgósítása és felvonulása. A légi erő feladatát egy előre elkészített, mintegy 600 kiemelt fontosságú célból álló céllista alapján hajtotta végre, amelyet valós idejű vagy közel valós idejű felderítéssel tartottak frissített állapotban.

⁴⁸ N. Rózsa Erzsébet: Gáza előtt, Gáza után – a gázai intervenció regionális nemzetközi összefüggései, 2.o. MKI-tanulmányok T-2009/1 Magyar Külügyi Intézet kiadványa, Letöltve a <http://www.kulugyiintezet.hu> domainről 2010. december 27-n

⁴⁹ International Institute Counter Terrorism: Anti-Israeli Terrorism in 2007. Letöltve a <http://www.teororism-info.org.il> domainről 2010. december 27-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

A második fázist a szárazföldi erők manőverei és csapásai jellemezték, melyet kiegészítettek a légi erő további nagy pontosságú csapásai, a szorosabbra vett haditengerészeti blokádnak és a partközeli célok további pusztítása valamint a speciális erők műveletei.

Az összehangolt szárazföldi műveletek célja a Gázai övezet kettévágása és a Hamasz fő erőinek bekerítése volt. A dandár harccsoportok alkalmazásában, véleményem szerint, felfedezhető Nagy Sándor kedvenc taktikai eleme az ún. „üllő és kalapács” elve. Jelen esetben az üllő szerepét a harckocsi, míg a kalapács szerepét a gyalogos dandárok játszották.

A Hamasz célja a rakétatámadások mindenáron való fenntartása volt. A rakétaival mintegy egy millió izraeli állampolgárt tartott állandó lélektani nyomás alatt. A folyamatos pusztítás miatt, egyre csökkenő mértékben, majd a szárazföldi műveletek beindításával drasztikus mértékben csökkenő számban voltak képesek rakéták kilövésére. Ugyanakkor, maga a tény, hogy rakétákat tudtak kilőni részsikerként lehet a Hamasz számára elkönnyvelni. A rakéták által fenyegetett övezetet a következő ábra mutatja be.

5. ábra: A Hamasz rakétái által fenyegetett izraeli területek

A második hadműveleti dinamikai elem az izraeli haderő azon szándékához kötődik, hogy megtisztítsa az észak-gázai körzetet a Hamasz erőitől és ezzel párhuzamosan a Hamasz azon szándékához, hogy megtartsa pozícióit, és védelmi hadművelettel kifullassza az izraeli támadást. A háború kilencedik napjától kibontakozó dinamikai elem első részében kiderült, hogy a bevetett izraeli erők nagyon gyorsan képesek a védelmi rendszer szétzúzására, ezért további páncélos, gyalogos erő bevetésére nem került sor, a második lépcső erői csupán a mögöttes terület biztosításában játszottak szerepet.

Ezt a dinamikai elemet vitathatatlanul az izraeliek nyerték.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

HARCÁSZATI SZINTŰ DINAMIKAI ELEMEK

A Hamasz a harcászati védelmi feladatok végrehajtása érdekében alapvetően stacioner helyzetű dandárjaival tervezte megoldani. A fő erőivel (három területiális dandár) Gáza város, további erőivel a déli szektor (kettő területiális dandár) és a középső szektor (1 területiális dandár) védelmét szándékozott végrehajtani. A védelem mélységi felépítése érdekében a határtól 1-2 km-es távolságban jelölték ki a védelem első vonalát. Az első és második vonal közé megsemmisítési zónákat terveztek, amelyekhez nagy pusztító erejű út menti aknákat, egyéb aknákat, lesállásokat és aknavetők koncentrált tüzét terveztek felhasználni.

Gáza, Ghan Yunis és Rafah külterületeinél hozták létre a védelem második vonalát, ahol elképzeléseik szerint a tűzrendszer alapját a 120 mm-s aknavetők, nehézgéppuskák és páncéltörő rakéták tüze képezte volna. A feltételezett előrehaladási útvonalakra lesállásokat, mesterlövészeket és öngyilkos merénylőket jelöltek ki. A tervek szerint a védelem harmadik vonala Gáza, Khan Yunis és Rafah belvárosában az előre kiépített alagút-rendszerekre épült volna, amelyekben fegyvereket és csapatokat tudtak volna mozgatni. Az alagutak szolgáltak volna az izraeli katonák elrablására is. Itt speciális meglepő aknákat, nagy területen egyszerre robbanó aknamezőket, ún. „robbanó területeket” hoztak létre, annak érdekében, hogy lehetetlenné tegyék az izraeli katonák mozgását, a sebesültek helikopteres evakuálását.⁵⁰

Izrael, a Hamasz létszámához képest, viszonylag kis nagyságú szárazföldi harcászati csoportosítást hozott létre, hiszen a Hezbollah 2006-ban ellen 5 hadosztályt vetett be. A csoportosítást kétlépcsős hadrendben alkalmazta, amelynek első lépcsőjének fő erejét négy dandár-harccsoport alkotta. A csoportosítás létrehozásának érdekében, békében teljesen feltöltött gyalogos és harckocsi dandárok mellett, tartalékosokat is mozgósítottak. A hadrendi felépítést a 6. számú ábra mutatja be.

Első lépcső (4 dandár harccsoport)	Második lépcső/tartalék	Megjegyzés
401. „Acél lánctalpak” harckocsi dandár*	188. „Barak” harckocsi dandár	* nincs harckocsi megerősítés
1. „Golani” gépesített gyalogos dandár	847. harckocsi dandár	
35. „Givati” gépesített gyalogos dandár	5. gyalogos dandár	
35. „Repülő Kígyó” ejtőernyős dandár	933. „Nahal” gyalogos dandár	
7. „Saar” harckocsi dandár*	900. „Kfir” gyalogos dandár	*erői szétosztva a gyalogos és ejtőernyős dandárok között

6. ábra: Az Öntött Ólom műveletben résztvevő erők hadrendi felépítése

A támadó csoportosítás vezetésére a GAZA hadosztályparancsnokságot jelölték ki. A művelet érdekében a 401. „Acél lánctalpak” harckocsi dandárt át-alarendelték a 162. páncélos hadosztály (Északi Regionális Parancsnokság) állományából a Déli Regionális Parancsnokság állományába, a GAZA hadosztály alárendeltségébe.

Jellemzően, a támadási szándék időelőtti felfedésének érdekében, nem a Gázai övezet közeli erőket aktiválták, hanem inkább az ország északi részéről és a Golán-fennsíkrol csoportosították át erőket.

Ez azért is érdekes, mert a Hamasz egyik feltételezése az volt, hogy háború esetén a Hezbollah aktivizálja magát és kétfrontos háborúra kényszeríti Izraelt. Tehát, nyilvánvaló, hogy a zsidó állam vezetése biztos volt abban, hogy sem a Hezbollah, sem Szíria nem fog katonai erővel támadást intézni Izrael ellen.

⁵⁰ Israel Defense Forces Spokesman, „Captured Hamas Intelligence”, 2009. Január 9, Letöltve a <http://idfspokesperson.com/2009/01/09/captured-hamasintelligence-9-jan-2009-1626-ist/>. domainről 2010. december 27-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

A GAZA hadosztály így egy megerősített hadosztálynyi erősen gépesített jellegű erőt képviselt, mely mintegy 10000 fővel rendelkezett. Az izraeli vezetési stílusnak megfelelően, a hadosztály inkább csak a harc megvívásának kereteit biztosította, a dandár harccsoportok, a „mission command” vezetési elvnek megfelelően, nagyfokú önállósággal rendelkeztek.

Gyakorlatilag valamennyi kijelölt dandárt harckocsizó erőkkel (dandáronként 1-1 zászlóalj /kivéve a harckocsi dandárt/), (lásd 2. számú kép) páncélozott harci műszaki erőkkel (dandáronként 1-1 zászlóalj), tüzérséggel (dandáronként 1-1 önjáró tüzérsztyály), speciális erőkkel (dandáronként 1-2 csoport) és kihallgató/hírszerző csoportokkal erősítettek meg.

3. kép: Izraeli Merkava IV-s harckocsik Gáza határában

Ezen felül, valamennyi dandárparancsnok közvetlen hadműveleti alárendeltségébe került egy harci helikopter század és egy pilótánélküli felderítő repülő század. További lehetőséget kaptak a dandárparancsnokok a légi támogatás kérésére azzal, hogy állandóan Gáza felett járőröző merevszárnyú repülőeszközök várták a pusztítandó célok megadását. A dandárparancsnokok munkáját légi támogatást irányító-koordináló csoport segítette.

A szárazföldi és légi erő ilyen magas szintű együttműködésének eredményeképpen, a felderítési adatból 30 másodperc alatt F-15 vagy F-16-os által megsemmisített cél vált.

A négy dandár harccsoport mellett, tartalék erőként mintegy 10 000 tartalékos katonát mozgósítottak. A mobilizált katonai egységekről érdemi információ nem áll rendelkezésre. Ugyanakkor, a tartalékos katonákról készült képeken látható jelzésekből megállapítható, hogy az egyik mozgósított alegység a 900. KFIR könnyű gyalogos, teljes feltöltés esetén 6 zászlóaljból álló dandár 97. NETZAH YEHUDA zászlóalja volt. Ez a dandár jelenleg a Nyugati Parton teljesít szolgálatot. Így a mozgósított erőket összefogó parancsnokság a 162. páncélos hadosztály parancsnokság lehetett. Ezt a feltételezést erősíti, hogy egyes források beszámolnak az első vonalban harcoló elit alakulatok mögött, a már megtisztított területeket megszállva tartó kettő tartalékos erőkből álló gyalogos dandárról.⁵¹ A harcok során egyidőben kb. 6 000 (az első lépcsős erők 2/3-a) fő harcolt, akiket 24/48 óránként váltottak.

⁵¹ Ben-Dror, Arnon, „Reserve Forces Joining the Operation,” *Israel Defense Forces*, 2009. március 08. 49.o. Letöltve a http://dover.idf.il/IDF/English/News/the_Front/09/01/1302.htm domainről 2010. december 27-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

Ismerve a dandár harccsoportok alapját és a megerősítést adó erőket, és a mozgósított állományt kijelenthetjük, hogy a műveletben résztvevő valamennyi részt vevő az izraeli haderő a legmodernebb eszközökkel felszerelt, több hónapos célfelkészítésen résztvevő, egyébként is az elitegységei közé tartozó alakulat volt.

Harcászati szinten az izraeli haderő magasan az ellenfele fölé nőtt, és vitathatatlan győzelmet aratott.

AZ IZRAELI ERŐK TELJESÍTMÉNYE

Az izraeli haderő katonái, motiváltan, a számukra előírt bevetési szabályok betartásával harcoltak. Az új technikai eszközök adta lehetőségeket sikeresen alkalmazták. Külön figyelmet érdemel a lövések irányát és helyét meghatározó SpotLite-M és a SpotLite-P eszköz, ami nagy segítséget nyújtott a városi harc sikeres megvívásában. Bizonyították, hogy a városi harc is sikeresen megvívható alacsony veszteségek mellett, még egy fanatikus ellenfél ellen is, amennyiben a felkészültség és a magas szintű technikai támogatás a rendelkezésre áll.

A LÉGIERŐ TELJESÍTMÉNYE

Az izraeli légierő a háború sikeres megvívására felkészült, elsőprő erejű, nagy pontosságú légcsapásokkal már az első harci napon olyan pusztítást végzett, amellyel teljesen megbénította a Hamaszt. A légierő a háború első napján a 107. légi ezred F-16I gépei (kb. 60 harci repülő) és AH-64 Apache harci helikopterek (kb. 40 db) az első hullámban mintegy 100 db célt pusztítottak el 220 másodperc alatt. A légi támadás nyitánya során egy felfegyverzett pilótánélküli repülő, nagy valószínűséggel egy Heron TP, csapást mért a rendőrség parancsnokságára, ahol éppen egy avatási ünnepség volt. A támadás következtében 40 Hamasz rendőr, köztük Tawfik Jaber, a rendőrség parancsnoka is, vesztette életét.⁵²

A 30 perccel később bekövetkező második hullámban, hasonlóan az első hullámhoz F-16I harci repülővel és AH-64 Apache harci helikopterekkel mértek csapást, mintegy 80 célpontra. Az első nap mérlege palesztin szempontból mintegy 300 halott és 700 sebesült volt. A légi támadó műveletek második napjától fokozatosan egyre nagyobb arányban támadták a Hamasz infrastruktúráját és csempészalagútjait. A szárazföldi műveletek megindításáig a palesztin veszteségek száma 400 halottra és 2000 sebesültra módosult. Az élőerőben bekövetkezett veszteségek között civil ekkor még csak abban az esetben volt, ha a Hamasz vezetők nem engedték a családtagjaik számára, hogy elhagyják az otthonukat.

A légierő tevékenységében erősen jelen volt a felesleges civil veszteségek elkerülése. Ennek érdekében 2 db F-4 Phantom repülő több mint 2 millió röplapot dobott ki Gáza felett. Ezen felül, rutinszerűen alkalmaztak vakbombákat a céllistan szereplő épület ellen, figyelmeztetve a bennlévőket arra, hogy támadás következik. Számos alkalommal alkalmaztak hang bombákat is hasonló céllal. Az Izraeli Hírszerző Ügynökség (Shin Bet) tisztjei számos alkalommal felhívták az épületben lévőket, 10-15 perccel a légitámadás előtt, hogy elegendő időt adjanak az épület elhagyására.

Az egyoldalúan meghirdetett tűzszünetig a légierő mintegy 2360 légcsapást hajtott végre.

Az Izraeli Légierő (IAF) gyorsan végzett, a precízen összeállított és állandóan frissített céllistan szereplő mintegy 600 magas prioritású cél megsemmisítésével és hatékonyan támogatta szárazföldi erőik harcát, sikeresen integrálta a felderítési adatokat a vezetési és csapásmérő rendszerébe. A légi erő nagy pontosságú lézertámasztású eszközeivel (PB500A1 bombák) hatékonyan pusztította a Hamasz infrastruktúráját. A csempészalagutak megsemmisítésére 2 000 fontos Mark-84 Egyesített Közvetlen Támadó Bombát alkalmazták.

⁵² Brom, Slomo: Operation Cast Lead – Israel Addresses Rocket Attacks from Gaza, 2009. január 05. 8.o. Letöltve a [http://www.inss.org.il/upload/\(FILE\)1196773316.pdf](http://www.inss.org.il/upload/(FILE)1196773316.pdf) domainről 2010. december 27-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

A felesleges civil sérülések elkerülése érdekében a GBU-39 Kisrombolási Körzetű Bombát használták. A felhasznált pusztító eszközök 80%-t nagy pontosságú eszközök tették ki.⁵³

A nagyszámú repülőeszköz tevékenységének összehangolása, a szárazföldi földi csapatok légi támogatásának koordinálására, az izraeli légierő kettő Gulfstream G550-s repülő tartott állandóan a levegőben.

Mindemellett a légierő sikeresen támogatta a speciális erők bevetéseit. Sikert, kettő esetben, a Szudánból érkező fegyverszállítmányokat a Vörös-tenger térségében megsemmisíteni.⁵⁴ Az is tény, hogy mindezt a hatékony légvédelem nélkül harcoló Hamasz ellen és ellenséges légierő jelenléte nélküli környezetében hajtották végre, de ez nem kisebbíti a légierő nagyszerű teljesítményét.

AZ ÁLLANDÓ SZÁRAZFÖLDI ERŐK TELJESÍTMÉNYE

Az izraeli politikai és katonai felsőszintű vezetés nem irányította a média figyelmét arra a tényre, hogy Gázában az elit alakulatait vetette be. Ezek az alakulatok felszereltsége és begyakoroltsága, fegyelme és harci szelleme vitán felül a világ élvonalába tartozik. Az izraeli haderő a szárazföldi műveletek során hihetetlenül magas szinten valósította az a beépített területeken folytatandó összefegyvernemi harcot, új szintre emelte a haderőnemek közötti együttműködést. Azzal, hogy összefegyvernemi dandárparancsnokok teljes műveleti alárendeltségébe harci helikopterek, pilótánélküli repülőgépek (Hermes 450 és Heron) és speciális erők kerültek, az összhaderőnemiség már a dandár szintjén megvalósult.

Teljesen természetes, hogy a szárazföldi műveleteket szinte kizárólagosan éjszaka hajtották végre, amikor is az éjszakai harcra alkalmas felszerelésükkel, fegyvereikkel és kiképzettségükkel vitathatlan előnyt élveztek az ellenfelükkel szemben.

Számos kellemetlen meglepetést okoztak a Hamasznak azzal, hogy olyan útvonalon közelítették meg az iszlámista harcosokat, amelyekre nem számítottak. Ezt viszonylag egyszerű eszközökkel érték el. Széleskörűen alkalmazták a MATADOR (PZF-90) család különböző, falátütő lövedékeit, így nyitva utat a gyalogos katonák számára.⁵⁵ Hasonló célt szolgált a SIMON (GREM) ajtóbetörő vaklőszerrel kilőhető puszkagránátok, amelyeket speciálisan a városi harc követelményire fejlesztettek ki.

Nem véletlen, hogy a dandárokat egy-egy műszaki zászlóaljjal erősítették meg, akik páncélozott buldózerekkel a járművek számára nyitottak utat ott, ahol az ellenség nem számított rá.

A gyalogos erők harcrendjébe sikeresen integrálták a különböző robotokat az épületekbe való behatolás előtti felderítés céljából. A harcok során az izraeli haderő feltűnően kevés veszteséget szenvedett el, 13 halott, 336 sebesült. Ha figyelembe vesszük, hogy a 13 halottból három civil, három saját tűz áldozata és egy katona pedig a műveleti területen kívül vesztette életét valószínűleg Kasszám rakéta robbanása miatt, akkor ez szám még inkább szembetűnő. Az alacsony veszteség több faktornak volt köszönhető. Ezek:

1. Az izraeli gyalogos erők negyedik generációs harcokocsik, aktív védelemmel rendelkező gyalogsági harcjárművek oltalmazása alatt hajtották végre feladataikat. Messzemenően élvezték a légierő és tüzérség nyújtotta tűztámogatás, lefogó tüzek és az ellenség vakításának lehetőségeit (kőbombák és gránátok).
2. A gyalogos katonák megfelelően alkalmazták a páncélosok adta fedezéket és az egyéni golyóálló felszerelésük is kiválóan védte őket. Itt kell megemlíteni a sisak álcázását szolgáló borítás, ún. „Mitznefet”-t is, amely mozgásával és nagyságával sokkal nehezebbé tette a fej és a sisak kontúrjainak felismerését vagy célbavételét.

⁵³ Eshel, David: New tactics yield solid victory in Gaza, 2009. 3.o. Letöltve a <http://www.judaicawebstore.com/categorycategoryID=9> domainről 2010. december 27-n

⁵⁴ Antal, John F.: Inside story if Israel's success, 2009. 9.o. Letöltve a http://www.americanthinker.com/2009/01/inside_story_of_israels_success.html domainről 2010. december 27-n

⁵⁵ Katz, Yaakov: Operation Cast Lead Update No 11, 9.o. Letöltve a http://www.terrorism-info.org.il/malam-multimedia/English/eng_n/idf.pdf : domainről 2010. december 27-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

3. A gyalogos zászlóaljok megfelelően felkészített egészségügyi századokkal is rendelkeznek. Ezek a századok élenjáró orvosi technológiával rendelkeztek, mint például az új Gyors Harci Géz, amelyet véralvadás fokozó adalékkal itattak át.
4. Az egészségügyi kimenekítés sokkal gyorsabb és szervezettebb volt a libanoni háborúhoz képest.

AZ IZRAELI HADITENGERÉSZET TELJESÍTMÉNYE

Az izraeli haditengerészet a kettő másik haderőnemenél kisebb, de nem lényegtelen szerepet játszott a háborúban. Sikeresen oldotta meg a Gázai övezet blokkolásával kapcsolatos feladatokat, és a szárazföldi hadműveletek beindításával párhuzamosan kiterjesztette a blokádot 20 tengeri mérföldre. A blokádot feladatai mellett sikeresen támadta rakétákkal a Hamasz kilövő állásait a Gázai szektor déli részén,

A hadihajókra telepített szenzorokkal nagymértékben tudta támogatni a rakéta kilövő helyek meghatározását, ezen felül a saját fegyver rendszerével a Typhoon fegyverrendszerrel résztvett a meghatározott célok pusztításában. Az izraeli televízió segítségével bemutatták a Spike ER elektro-optikai vezérlésű páncéltörő rakéta alkalmazását, sikeresen. Kevés esetben, de sor került a Hamasz partőrség hajóinak megsemmisítésére is.

A SPECIÁLIS ERŐK TELJESÍTMÉNYE

Az izraeli különleges erők teljesítményét meglehetősen nehéz megítélni, mivel a legnagyobb titoktartás ezeket az akciókat kíséri. A rendelkezésre álló információk alapján annyit mondhatunk el bizonyosan, hogy mintegy 20 speciális erővel végrehajtott küldetés volt a háború folyamán. Ezekkel az akciókkal Izrael bizonyította képességét az ellenség mélységében való tevékenységre. Az akciókban mind a haditengerészet (Shayetet 13), mind a szárazföldi erők speciális erői részt vettek, ezek fő célja a Gázai övezet déli részén található alagutak felderítése volt és a célok megjelölése a légiere számára. Valószínűsíthető, hogy ezek az akciók sikeresek voltak. Ezeknek köszönhetően az alagutak mintegy 80%-t pusztították el a háború végéig.⁵⁶

A TARTALÉKOSOK TELJESÍTMÉNYE

A háború egyik célja az volt, hogy újra demonstrálják az izraeli haderő felszámolta a 34 napos libanoni háború kapcsán tapasztalt hiányosságokat, problémákat. Ugyanakkor, a tartalékos erők csupán kiegészítő feladatokat oldottak meg, mint például a mögöttes terület biztosítása. Tény, hogy új, a kor színvonalának megfelelő eszközöket és felszerelést kaptak, de a valódi harci feladatok végrehajtását a békében is meglévő elit alakulatok végezték. Így valódi harci képességeiket nehéz megítélni, de vélhetően az állandó erőkhöz hasonlóan, a libanoni háború óta jelentős fejlődésen mehettek át.

AZ IZRAELI VÉDELMI ERŐK LOGISZTIKAI ELLÁTÁSA

A dolgok természetéből fakad, ha a logisztika jól működik az mindenki számára természetes, és nincs hírértéke, míg ha problémák vannak, azonnal kritika alá esnek. Az izraeli erők logisztikai ellátására jellemző volt a gázai művelete során, hogy a harcoló zászlóaljakat erősítették meg logisztikai elemekkel. Így egy zászlóalj, az egészségügyi századon kívül logisztikai századdal is rendelkezett, amely ellátó, üzemanyag és javító-vontató szakaszokból állt. A harcoló erők 24 vagy legkésőbb 48 óra elteltével váltásra kerültek, ami lehetővé tette nemcsak a pihentetést, de a feltöltést is.

⁵⁶ Makom Dolam: S-13, 6.o. Letöltve a <http://www.globalsecurity.org/military/world/israel/navy-squadron13.htm>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

Így viszonylag kevés ad-hoc jellegű, azonnali szükségességű „részállítás”-t kellett a csapatok érdekében végrehajtani. Összességében elmondható, hogy az izraeli csapatok a háború során nem szenvedtek a műveleti képességeket befolyásoló logisztikai hiánytól.

A HARCOK PALESZTIN ÁLDOZATAI

A magyar és a nemzetközi közvéleményt a Gázai háború kapcsán, a nemzetközi jogi és humanitárius helyzet osztotta meg és készített véleményalkotásra. A magam részéről a következő tényekre szeretném a figyelmet felhívni. Ma, a nemzetközi porondon a NATO ellenségei gyakran terroristák. A terrorista szervezetek nem aláírói semmilyen nemzetközi egyezménynek, nem tagjai a nemzetközi szervezeteknek. A terroristákat nem érdeklik, figyelmen kívül hagyják azokat az elveket, amelyeket a nemzetek egymás között alakítottak ki a fegyveres konfliktusok területén. Valójában, a létük ezeknek az elveknek a tagadásán alapszik, céljaik elérésére a saját szabályaikat léptetik életbe. Ugyanakkor, a terrorista csoportok jól ismerik ezeket az elveket, jogi szabályokat és ezeket igyekeznek az ellenfeleik ellen fordítani, miközben ők saját maguk számára abszolút szabadkezet adnak.

A polgári áldozatok tekintetében le kell szögezni, hogy az izraeli haderő, a hadviselés történetében példa nélkül álló erőfeszítéseket tett a civil lakosság védelmére. A történelem még nem ismer olyan esetet, amikor az egyik ellenfél felhívta telefonon a másikat, hogy a bekövetkező támadásra figyelmeztesse.⁵⁷ A zsidó filozófia és gondolkodásmód legszentebb értéke az emberi élet.⁵⁸ Ez az oka annak, hogy kímélik, a lehetőségek adatai kereteken belül, a civil lakosságot, és ezért ejtenek sok hadifoglyot, a Gázai háborúban 130-t. Tény, hogy a Hamasz egyik taktikai eleme az emberi védőpajzs alkalmazása, így a civil lakosság körében bekövetkező veszteségeket csak csökkenteni lehet, elkerülni nem.⁵⁹

A mártíromságra nevelő Hamasznak gyakran sikerült fiatalokat, gyerekeket rávenni arra, hogy élőpajzsként szolgáljanak. Más esetekben nem a mentális meggyőzés, hanem a fegyverek kényszerítő ereje hatott hasonló módon. Tény, hogy a Hamasz harcosok jelentős része 17-22 év közötti fiatal. A Hamasz gyerekeket használt felderítésre, információgyűjtésre, fiatalokat csempészalagutak ásására, fegyverek és más hadianyagok szállítására. Tény, hogy a Hamasz harcosok, felsőbb utasításra, levették egyenruhájukat és az ismert Fatah szimpatizánsokat, vélt vagy valós informátorokat kivégezték, így növelve a civil lakosság veszteségét mintegy 100 fővel.⁶⁰

A veszteségek kapcsán a Hamasz a kezdetektől megtévesztő, hamis információkat közölt, amelyet nagyon hatékonyan tudtak a világ közvéleménye felé kommunikálni az Al Jazeera segítségével. A Hamasz honlapján 48 harcos elvesztéséről számolt be 2009. január 13-n⁶¹, ugyanakkor, a Hamasz belügyminisztere, Fathi Hamad 2010. november 01-n a londoni Al Hayat-nak adott nyilatkozatában elismerte, hogy mintegy 700 Hamasz fegyveres veszítette életét az Öntött Ólom hadművelet során.⁶² A történelem még nem ismert olyan háborút, ahol ne lettek volna polgári áldozatok. Még a fejlett, nagy pontosságú fegyverek alkalmazása mellett is vannak civil áldozatok. A NATO által folytatott műveletekre is igaz ez az állítás. A legutóbbi kettő NATO-művelet polgári áldozatai mutatja be a következő ábra.

⁵⁷ Siegelman, Ariel: From Libanon to Gaza: New kind of war, 2009. március. Letöltve a <http://usmccoin.org/newkindofwar.pdf> domainről 2010. december 27-n

⁵⁸ Frolich Róbert ddtbk.: Fegyveres konfliktusok a Szentföldön a XX. században. PhD értekezés ZMNE, Bp., 2005. , 7.o.

⁵⁹ Intelligence and Terrorism Information Center: Hamas's military build up in the Gaza Strip, 2008. 48.o. Letöltve a http://iicc.org/hamas_2008.pdf domainről 2010. december 27-n

⁶⁰ Linnet, Howard: Tactics of Hamas, 9.o., Letöltve a http://securitysolutionsinternational.org/tacticsofhamas_eng.pdf domainről 2010. december 27-n

⁶¹ Ezzedeem al-Qassam Brigades Information Office, "Details of Al Qassam Brigades' Operations during the Zionist War on Gaza," January 13, 2009, Letöltve a http://www.qassam.ps/specialfile-255-Details_of_Al_Qassam_Brigades_operations_during_the_Zionist_war_on_Gaza.html domainről 2010. december 27-n

⁶² A Hayat: Lot of Hamas fighter killed in the war, 2010. november 01. Letöltve a <http://www.maannews.net/eng/ViewDetails.aspx?ID=329861> domainről 2010. december 27-n

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

Műveleti terület	Év	Civil áldozat
Koszovó	1999	528 ⁶³
Afganisztán	2008	826 ⁶⁴

7. ábra: Civil áldozatok Koszovóban és Afganisztánban

Számomra, a fenti tények függvényében, nem meglepő, hogy voltak civil áldozatok és ezek között jelentős számú gyerek és fiatal volt. A mintegy 460 civil áldozat közül mintegy 300 tartozott ebbe a kategóriába. Összehasonlítva a NATO-műveletek és az izraeli haderő gázai műveletének civil áldozatait, ha figyelembe vesszük a rendkívül nagy lakos sűrűségét is, jó aránynak nevezhető, de ennek kommunikálásában az izraeliek egyértelmű vereséget szenvedtek.

Tény, hogy az izraeli haderő nagymennyiségben használt, kódalcázási céllal, fehérfoszfort tartalmazó, M825A1 155 mm-es gránátokat a gázai háború során.⁶⁵ Az izraeli hadvezetés szavahihetőségét meglehetősen megtépázta ennek a tagadása, ami egyébként teljesen felesleges volt, hiszen a nemzetközi szerződések nem tiltják ezen eszközök alkalmazását. Ez a szavahihetőségben bekövetkező hitelvesztés vezethetett oda, hogy az Emberi Jogok Tanács Tényfeltáró Küldetés jelentése az ún. „Goldstone-jelentés” elmarasztalta Izraelt is az emberi jogok megsértése miatt.

A KÖVETKEZŐ MENET

Izrael sokat kockáztatott a háborúba lépéssel, hiszen az elrettentő erő megmutatása és az eltökéltség demonstrálása számára létfontosságú. Ennek gyenge szintű prezentálása csak „felhívás keringőre” az arab államok számára.

A zsidó állam ismét megmutatta katonai erejét, a ragyogó katonai sikereket azonban némileg elhomályosította a Hamasz részéről sikeresen kirobbantott, a civil áldozatok kapcsán a nemzetközi figyelem középpontjába kerülő, az izraeli haderőt lejárató problémakör.

Nagy valószínűséggel ez a háború nem az utolsó volt a Közel-Keleten. A következő összecsapás, amennyiben bekövetkezik, valószínűleg rövidebb lesz az időbeli lefolyását tekintve, de sokkal határozottabban fog Izrael a győzelemre törekedni, ami felveti Szíria háborúba sodródásának nagyobb esélyét is. Izrael folyamatosan feldolgozza és hasznosítja a háborúi során és más forrásokból származó tapasztalatokat. Az izraeli haderő bizonyította, hogy a tapasztalatok alapján végrehajtott célzott fejlesztések kombinálva a szigorú és következetes felkészítéssel és a modern fegyverzettel és technikai háttérrel sikeres lehet az aszimmetrikus hadviselést folytató ellenség ellen is.

Ugyanakkor, meglepő módon, az izraeliek nem tanultak a 2006-s libanoni háború azon tapasztalatából, hogy a háborút nem csak a hadszíntéren kell megnyerni, hanem a médiában és az emberek fejében, lelkében is. Úgy tűnik, a tervezési folyamatban nem vagy nem túl sikeresen alkalmazták az átfogó megközelítés módszerét. Erre utal, hogy improvizáltan nyújtottak segítséget a palesztin civil sérülteknek, hezitáltak a határátkelők segélyszállítmányok előtti megnyitásakor.

Az állandóan a tapasztalatait felhasználó izraeli haderő nyilvánvalóan, amennyiben újra Gázában fog katonai műveleteket folytatni, már újabb eljárásokat fog követni, amelyek lehetővé fogják tenni a civil lakosság még fokozottabb védelmét.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az izraeliek Öntött Ólom hadművelete Gázában bebizonyította, hogy lehetséges katonailag eredményesen fellépni az aszimmetrikus hadviselést folytató fanatikus terrorista erők ellen. Lehetséges a saját erők veszteségét minimális csökkenteni és vannak megoldások a polgári erők veszteségeinek jelentős csökkentésére is.

⁶³ Human Rights Watch, "The Crisis in Kosovo," Letöltve a <http://www.hrw.org/legacy/reports/2000/nato/Natbm200-01.htm> domainről 2010. december 27-n

⁶⁴ United Nations Assistance Mission to Afghanistan, Human Rights Unit, Afghanistan: Annual Report on Protection of Civilians in Armed Conflict, 2008, January 2009, 16, Letöltve a http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/human%20rights/UNAMA_09february-Annual%20Report_PoC%20 domainről 2010. december 27-n

⁶⁵ Behrakis, Yannis: Gaza: Israel under fire for alleged white phosphorus use, 2009. január 14.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

A kulcselem a sikerben azonban továbbra is a felkészült, fegyelmezett és elszántan küzdő katona. Ugyanakkor politikai-stratégiai szinten Izrael rossz döntést hozott. Törökország, a közel-keleti politikai aréna új szereplője, kilépve az izraeli szövetség kereteiből, egyre nagyobb súllyal vesz részt a politikai játszmákban.

Törökország közvetítésével megkezdődött egy párbeszéd Szíria és Izrael között a békekötés feltételeiről.⁶⁶ A béke megkötése Szíriával vitathatatlanul Izrael stratégiai érdeke, azonban az izraeli kormány, elsősorban belpolitikai okok, nevezetesen a választásokon való jobb szereplés reményében, a gázai háború mellett döntött. Ezzel jó időre kútba estek békekötés lehetőségei. Nyilvánvaló, hogy Szíriával való békekötés kedvezőbb helyzetet teremtene a Hamasz gyengítésére és a Hezbollah is elveszítené Szíria támogatását. Elképzelhető, hogy ebben az esetben Libanon is hajlandóságot mutatna, Izrael arab szomszédjai között utolsóként, a békekötésre.

Ugyanakkor, az Olmert-kormány, a választásokon való jobb szereplés reményében, egy időben, térben és céljaiban korlátozott háború mellett tette le a voksát, amelynek sikere, szintén nem biztos, hogy közelebb hozta a másik stratégiai céljának elérését, nevezetesen a palesztinokkal való békekötést.⁶⁷ A sors fura fintora, hogy az egyoldalúan meghirdetett tűzszünet a választások szempontjából kontraproduktív lett, hiszen mint kiderült a választól nagyobb része csalódott lett a műveletek felfüggesztése és a Hamasz kiütésének elmaradása miatt.

Továbbra is nyitott a libanoni békekötés témaköre is. Mindemellett, az igazi probléma megoldásához – a palesztin kérdés rendezéséhez – nem került közelebb a nemzetközi közösség: a látványos kirakatakciók ellenére (vagy pont azok miatt) a Gázai övezetben élők helyzete nem változott. Ez a történetek igazi tragédiája. Úgy tűnik, továbbra is igaz Golda Meir szavai, aki szerint „akkor lesz béke az arabokkal, amikor jobban fogják szeretni gyerekeiket, mint amennyire utálnak minket”.

A Gázai háború tipikus példája annak, amikor demokratikus állam milyen komplex és kihívásokkal teli helyzetben találhatja magát az aszimmetrikus konfliktusokban. A demokratikus államok az aszimmetrikus konfliktusokban szembe kell, hogy nézzenek az olyan nem állami szereplőkkel, mint a Hezbollah, az Al-Kaida vagy a Hamasz. Ezek a szervezetek gyakran áldozzák fel saját lakosságukat önös érdekeik oltárán. A terrorista csoportok egyre gyakrabban tevékenykednek sűrűn beépített környezetben, azért a városokban megvívott harc során alkalmazandó harcászati eljárások fejlesztése, a harc megvívását könnyebbé tevő fegyverzet, hadfelszerelés és haditechnika fontos tényezővé vált a nyugati államok haderői számára.

Fontos tanulság, hogy a hírszerzés és felderítés kulcsfontosságú az aszimmetrikus hadviselést folytató nem állami szereplők elleni harcban. További kulcsfontosságú tényező a nagy pontosságú és csökkentett hatású lövedékek és bombák alkalmazása, amelyeket határozott manőverekkel kombinálnak. A szárazföldi manőverek során a nagy túlélő képességű és nagy tűzerejű gépesített és harckocsi csapatok döntő szerepet játszanak. A műszaki és tüzércsapatok nagymértékben képesek segíteni az összefegyvernemi harc megvívását. Az összhaderőnemiség, a haderőnemek rendkívül szoros együttműködése, mára már a dandárok szintjén valósul meg. A fegyvernemek és haderőnemek lehetőségeit a hálózat-alapú hadviselés megsokszorozza és kiszélesíti. A hálózat-alapú hadviselés adta lehetőségek kiaknázásához kreatív, kezdeményező parancsnokokra van szükség, akik képesek a „mission command” stílusú vezetésre, azaz a nagyfokú önállóságra.

Ez a háború is bizonyította az információs műveletek fontosságát, a döntéshozatali fölény egyértelmű, a háború sorsát eldöntő jellegét.

⁶⁶ Zanotti, Jim: Israel and Hamas : Conflict in Gaza, Congressional Research Service kiadványa. 39.o. Letöltve a http://www.crs.gov/iasrel_hamas.pdf domainről 2010. december 27-n

⁶⁷ Gazdik Gyula: A gázai válság, 9.o. ZMNE SVKI Elemzések 2009/2.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

Meggyőződésem, hogy a Magyar Honvédség tiszthelyettesi, tiszti állományának felkészítése, a parancsnoki állomány képzése során a fent említett csomópontokra kell koncentrálnia. Máskülönben nem lesznek képesek katonáikat felkészíteni egy olyan harc szabályaira, ahol a legfőbb szabály, hogy nincs szabály.

Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a fenti bonyolult körülmények közötti harc sikeres megvívásának egyik kulcsfontosságú eleme a kiképzés területe. A kiképzés anyagi és technikai hátterének biztosítottága nélkül nincs harci siker.

Az emberek lelkéért és szívéért folytatott média kampánynak stratégiai jelentősége van. Szerintem az egyik legfontosabb, ha nem a legfontosabb tanulság, hogy hiába a harctéren elért siker, ha azt rágalmakkal ki lehet kezdeni, vagy ha jól megkomponált média művelettel nem támogatjuk a harci tevékenységet.

Kulcsszavak: Öntött Ólom Művelet, Hamasz, Izrael, Gázai övezet, Kasszám rakéták, improvizált robbanó eszközök, légi csapások, összhaderőnemi művelet, dandár-harccsoport

Keywords: Operation Coast Lead, Hamas, Israel, Gaza strip, Kassam rockets, improvised exploded devices, air strikes, joint operation, brigade battle group

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Mansour, Camille: Gaza, le livre noir. Paris: La Découverte, Journal of Palestine Studies, Vol 38, no. 4 (2009), 91. o.;
2. Paragi Beáta: A halottat siratni könnyű, In.: Élet és Irodalom LIII. évfolyam 3. szám 2.o. 2009. január 16;
3. Charter of the Islamic Resistance Movement (Hamas) of Palestine. In Journal of Palestine Studies (JPS), 1993/4., 122–134. oldal;
4. Hodge, Nathan: The future of Heavy Armour In.: JANE's Defence weekly"Volume 43", 42. oldal;
5. Military Balance 2004-2005. London: Oxford University Press, 2004
6. Frolich Róbert ddtbk.: Fegyveres konfliktusok a Szentföldön a XX. században. PhD értekezés, ZMNE, Bp., 2005.
7. Codesman, Anthony H., Burke, Arleigh A., Nerguiyan, Aram: The Arab-Israel Military Balance Center for Strategic and International Studies kiadványa,
8. The Nonproliferation Review: Ballistic, cruise missile, and missile defense systems: Trade and Significant developments 2004, 183. oldal;
9. Horovitz, David: „Analysis: Fighting Hamas in the shadow of 2006's mistakes” BSSC kiadványa, 34.o. 2007
10. Gazdik Gyula: A gázai válság. ZMNE SVKI Elemzések 2009/2
11. <http://www.soti.ca/who-ruined-gaza.html>
12. http://www.crs.gov/israel_hamas.pdf
13. <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/goes/is.html>
14. http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/English/eng_n/pdf/ipc_e007.pdf.
15. <http://www.scribd.com/doc/9726600/Intelligence-and-terrorism-info>
16. <http://www.unrwa.org/userfiles/2010091595334.pdf>
17. <http://npr.org/storywiki/Gaza.pdf>;
18. <http://www.slate.com/id/2135098>;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

TOMOLYA János

19. http://www.israelmessiah.com/terrorism/teaching_hatr_ ;
20. <http://www.mti.hu/hamaszeafelelosseg.doc>
21. http://www.grotius.hu/doc/2009_52_gazdik_gyula.pdf
22. http://mes.hudson.org/index.cfm?fuseaction=publication_details&id=5128
23. <http://www.terrorism-info.org.il>
24. <http://www.thejerusalemfund.org/carryover/documents/charter.html>
25. <http://www.irandefence.net/showthread.php?t=8215>
26. <http://www.socialistworker.org/2009/01/02/israels-war>.
27. http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/English/eng_n/pdf/ipc_e007.pdf
28. <http://www.nctc.gov/hamassecretweapon.pdf>
29. <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/>
30. <http://www.sipri.org/yearbook/2010/files/SIPRIYB201000.pdf>
31. <http://www.militaryperiscope.com /israel/navy.htm>
32. <http://www.globalsecurity.org/military/world/israel/navy.htm>
33. <http://www.jpost.com/Israel/Article.aspx?id=170605>
34. http://www.mfa.gov.il/MFA/About+the+Ministry/MFA+Spokesman/2008/Briefing_to_the_Foreign_Press_27-Dec-2008.htm
35. <http://www.washingtoninstitute.org>
36. <http://www.forward.com/articles/12579/#ixzz19oXOW1m0>
37. <http://www.kulugyiintezet.hu>
38. <http://marinecorpsgazete.org/2007>
39. <http://combatstudiesinstitute.org/articles>
40. <http://idfspokesperson.com/2009/01/09/captured-hamasintelligence-9-jan-2009-1626-ist/>.
41. http://dover.idf.il/IDF/English/News/the_Front/09/01/1302.htm domainről 2010.
42. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20060328katyusa.html>
43. http://iicc.org/hamas_2008.pdf
44. http://www.crs.gov/israel_hamas.pdf
45. <http://marinecorpsgazete.org/2007>
46. [http://www.inss.org.il/upload/\(FILE\)1196773316.pdf](http://www.inss.org.il/upload/(FILE)1196773316.pdf) domainről
47. <http://www.globalsecurity.org/military/world/israel/navy-squadron13.htm>
48. <http://usmccoin.org/newkindofwar.pdf>
49. http://iicc.org/hamas_2008.pdf
50. http://securitysolutionsinternational.org/tacticsofhamas_eng.pdf
51. http://www.qassam.ps/specialfile-255-Details_of_Al_Qassam_Brigades_operations_during_the_Zionist_war_on_Gaza.html.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TOMOLYA János

**Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám**

52. <http://www.maannews.net/eng/ViewDetails.aspx?ID=329861>
53. http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/human%20rights/UNAMA_09february-Annual%20Report_PoC%20
54. <http://www.hrw.org/legacy/reports/2000/nato/Natbm200-01.htm>
55. http://www.crs.gov/iasrel_hamas.pdf.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gábor Dr. BERKOVICS, Zoltán Dr. KRAJNC

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. számTHE HUNGARIAN OBSERVER AND REPORTING SERVICE
BEFORE THE WORLD WAR II (1938-39)A MAGYAR FIGYELŐ ÉS JELENTŐ SZOLGÁLAT HELYZETE
A II. VILÁGHÁBORÚ ELŐTT (1938-1939)

The authors present a very important period of the Hungarian Observer and Reporting Service (1938-1939) in their article. In 1938, the so far dysfunctional service came to a significant period of its history. By the financial source made available, the stocking up, equipping and operating of the systems could finally begin. The actual creation of the observer and reporting service had a fundamental effect on the functionality of the air force and air defence artillery and on the effectiveness of their application. The article demonstrates that the military leadership was able and ready to use the service and they made it an integral part of the Hungarian Military.

INTRODUCTION

During the majority of the 30s, the Hungarian observer and reporting service was practically inoperative. Although, theoretically, its code of practice was grounded, the necessary levels, number, structure, stock and equipment of the belonging subunits were specified, the chronic lack of funds made it impossible to set up the system within the desired quantity and quality. Therefore, by 1938, the actual and practical state of the Hungarian observer and reporting service basically didn't improve much. A procedure to equip the observer sentries/stations had already begun, but the communication was still a problem, as it was limited to civil and postal lines. This year, the systematizing of the automated assets of the Defence Equipment Institute began.

PREPARATION ONTO THE WAR

The anti-aircraft defence plans for the cities and villages made by the observer and reporting services were laid down and their authorizations were in process. This activity was done according to the rules of anti-aircraft defence 1935. act XII. sections 1., 2., 3., 9. and MM (Ministry of Defence), IM (Interior Ministry) decree 61000/Eln.-Igv.-1938. By these documents, the National Air Defence Command prepared the paper of 'Draft Decree for the Organization of an Anti-aircraft Defence Service', which meant: 'The alert service comes into operation when air defence alert is ordered.'¹ The main aim was to alert the authorities. They included the alert of the "A" type industrial areas (those of which determined the production of an industrial or military industrial area countrywide) with special importance.² The General Staff agreed on the whole and didn't find it necessary to add anything to it. As a matter of fact, these times the Ministry of Defence issued regulations controlling air defense, including the activities of the military and civil observer, reporting, alerting and information services.³

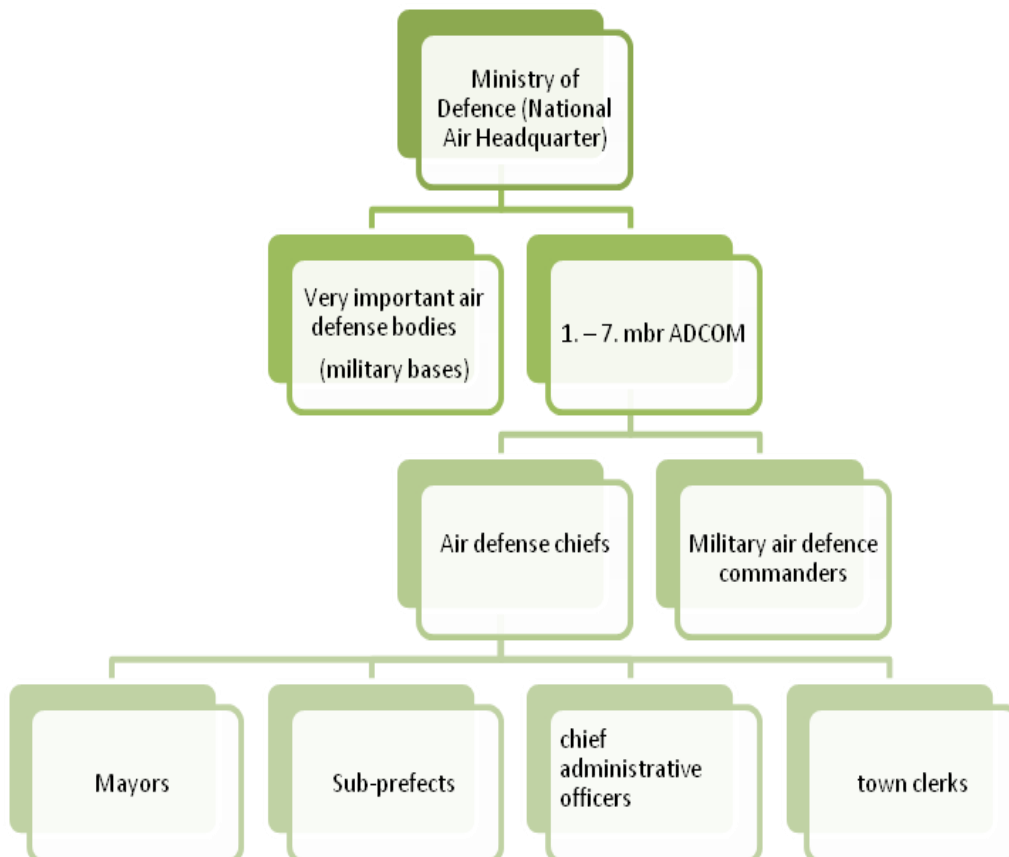
¹ Military History Archive (HL), VKF p1. 2169/Eln. 1938.

² same place

³ some of them: 61000/Eln.-Igv.-1938., 62000/Eln. Igv.-1938., 62100/Eln. Igv.-1938., 88000/Eln. Igv.-1939., 88001/Eln. Igv.-1939.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gábor Dr. BERKOVICS, Zoltán Dr. KRAJNC

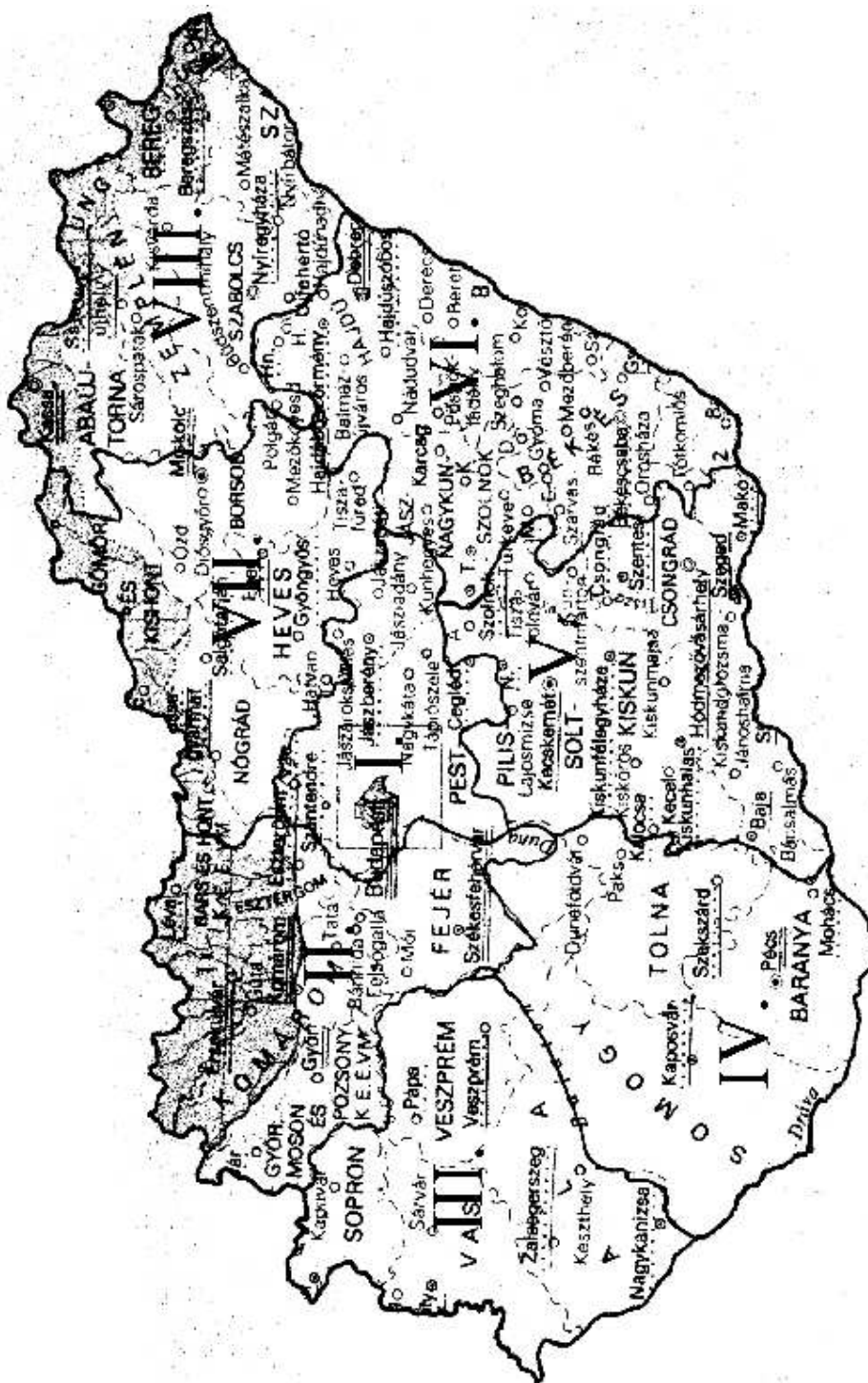
Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám*The general schema of the air defence*

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Gábor Dr. BERKOVICS, Zoltán Dr. KRAJNC

The Boundaries of Air Defense Districts, 1938⁴

⁴ According to the draft of HL, VKF p. 1. 3653/Eln. 1939.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gábor Dr. BERKOVICS, Zoltán Dr. KRAJNC

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

In decree 61000/Eln.-Igv.-1938 the duties of the air defence observation posts were also specified: “to report all air activities which appear in the given district.” The observation posts were subordinated to the air defence centres. The civil organizations were poorly equipped which is well illustrated by having to report via telephone or, by light and smoke signs (!). The alerts were ordered by the air defence centres in their own districts.⁵ The areas of the civil air defence districts were not the same as the military ones. Many civil centres belonged to the Air Defence Centre (KERLÉKÖZ) (A simple scheme of air defence is illustrated in draft 1.) The task unit is well described by a previous statement of the General Staff: “The air defence observation and report system must serve the military and civil air defence at the same time.”⁶

In 1938, the preparation of air defence for military purposes began.⁷ In February, in the Official Gazette of National Defence, it was ordered to equip the observation service of Air Defence Command with communication installations.⁸

In “Military Regulation” (draft) issued in 1938, the air defence and reporting service was dealt with in details, which was indicated as the second paragraph of ground air support.⁹ It didn’t indicate a priority order, as for example the 3rd – weapons got more attention and financial support those times. It was recorded that: “Air defence, according to where it works, is divided into the air defence of the country and of the raised army.” Actual military basic principles were also put down. The draft dealt with the application and combat order of the observer posts as well. According to its definition there had to be an air defence circle set up around the Air Defence Centre, if it was impossible, and then spotting lines had to be set up in the more important directions.¹⁰ It happened so in its actual realization. The Air Defence Areas/Districts within their own areas around the leading centres set up their units at the border of their fields. Naturally, they were more densely built near the country borders and in more dangerous directions, consequently in the inner areas there were less units.

The duties of the observer and reporting services were divided into strategic and military ones. The previous was provided by the “national” system (responsible for the nationwide duties, scouting and alerting the approaching air raids), the latter was provided by the temporarily appointed organizations of troops (responsible for the safety and informing of their higher units, units, subunits.)

⁵ HL, VKF p1. 3181/Eln. 1936

⁶ HL, VKF p1. 105028/Eln. 1936

⁷ HL, VKF p1. 3585/Eln. 1938 and HL, VKF p1. 3590/Eln. 1938.

⁸ Honvédségi Közlöny 2. edition, 1st February 1938. 64510/elv VI.-7.ö-1927

⁹ Military Regulation (draft) 1st part Military Principles. Budapest, Stádium Press Office 1938. p74.

¹⁰ same place, p75.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Gábor Dr. BERKOVICS, Zoltán Dr. KRAJNC

The Boundaries of Air Defense Districts, 1939¹¹

¹¹ According to the draft of HL, VKF p.1. . 3653/Eln. 1939.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Gábor Dr. BERKOVICS, Zoltán Dr. KRAJNC

The military units of different levels and duties were obliged to form "unit air defence observers and reporting service" out of their own staff. Air defence training was a part of general training, which consisted of the following main areas: aircraft recognition, handling of the necessary and available devices (range-finders, telescope, etc.) and the application of liaison devices (communication). The supplement of the air defense observer and reporting service units was also regarded a condition besides training to organize the activity in a "tense" way, to equip adequately.

The organizational changes in 1938 temporarily placed the military services under "Air Defence". It lasted until 1941. The arms programme issued on 5 March in Győr and its opportunities brought by that came at the best time for the air defence which was stressed in the draft anyway. The General Staff and the observer and reporting services as well had to accomplish new tasks in the second half of the year. After the reannexation of Felvidék (11927 km², 869299 people) the structure of the army and the military air defense was widened. The new areal division of eight Air Defence Districts was done (2nd draft), the KERLÉKÖZs' places were designated and the VIIIth Areal Air Defence Centre was established in Nyíregyháza.¹² It naturally increased the number of the ordered devices and the necessary staff. The OLP (National Air Defence Headquarters) has started testing the operation of the temporarily set up national air defence observation and reporting system besides the training, primarily from the information/ communication points of view. It was ordered to do an exercise on 30th May at the Vth, on 2nd June at the VIIth, on 4th June at the 1st and on 8th June at the IInd Divisional Air Defence Centres.¹³ They wanted to get answers first of all for the following questions:

- Is the current control of the observer and reporting service working well?
- How long does it take for the air defence to fully report?
- How much does a sentry report cost?
- Is the training of the staff adequate?
- Are the electric equipments of KERLÉKÖZs appropriate?
- Is the reporting system able to provide the operation of the national air defence observer and reporting services?
- Are the national air defence system and the mail system able to cooperate adequately?
- Can the mail system provide the necessary solution for the tasks?

According to the findings it turned out that the activities of the running systems met the requirements very incidentally, occasionally and the equipments and the whole system needed to be modernized.

The Hungarian military command constantly kept an eye on the Spanish Civil War. According to the received wisdom the targets of air attacks were "military transport, military industry, augmentation and "political" centres. They came to the conclusion that even in case they had a well-organized observer and reporting service, only 30 kms behind the sentries (which was a much better achievement than it was prognosticated) could the aircraft-forces successfully perform the soonest. This "blind spot" had to be covered by air defence artillery weapons by all means.¹⁴

The programme of Győr helped the air defence observer and reporting service improve. Finally the purchase of special- and communication technical devices began.

FUNCTION AND EXPERIENCES IN THE BEGINNING OF THE WAR

In 1939, after the reoccupation of Kárpátalja (12061 km², 469 866 people) the area was annexed to the VIIIth Air Defence District. Because of the expansion, the military command modified the boundaries of the Air Defence Districts (3rd

¹² HL, VKF p1. 3419/Eln. 1940.

¹³ HL, VKF p1. 2514/Eln. 1938.

¹⁴ HL, VKF p1. 2621/Eln. 1938. and HL, VKF p1. 2912/Eln. 1937.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Gábor Dr. BERKOVICS, Zoltán Dr. KRAJNC

draft).¹⁵ In the beginning of the year four Areal Air Defence Centres (I. Budapest, II. Székesfehérvár then Komárom, VI. Szolnok, VII. Miskolc) were equipped with appropriate telecommunication systems but their subordinates were still found wanting, only the purchase and distribution of telescopes were uninterrupted.¹⁶ The majority of the sentries got the optical devices by July. The other four centres (III. Veszprém, IV. Kaposvár, V. Kiskunfélegyháza, VIII. Nyíregyháza)¹⁷ were still inoperative as they didn't get special devices, still the General Staff urged to set up eight operational KERLÉKÖZs. Soon they started to automate the VIII. Nyíregyháza, the VI. Szolnok and VII. Miskolc Centres. By this time 231 sentries belonged to the national observer and reporting systems.¹⁸ The HM (Ministry of Defence) Air Defences Group chief suggested their expansion and setting up new subordinates. According to his account, 336 sentries were needed.¹⁹ Troops were being equipped continuously. The ministry allocated 248, then 41 telescopes (for the sentries), taking the need and lack of devices of the new and already operating sentries and the withdrawing units into consideration.²⁰ Besides, they started to organize the national moving air defence observer and reporting squadrons (only in 1942 was the first one set up) and their observer platoons. A headquarter was built on Gellért Hill for the Air Defence National Command, the so called "Szikla Központ" (Rock Centre). From here, they planned the control of the observer and reporting service, the air defence artillery, the air forces and the national general air defence.

Because of the tense political situation with Romania, in April it was decided to strengthen the observing system in the eastern part of the country, at the expense of the western regions.²¹ 37 observer and reporting sentries were redeployed to the V. Kiskunfélegyháza (16 sentries) and VI. Szolnok (21 sentries) KERLÉKÖZ units.²² A lot of financial, technical and personnel conditions had to be made for this. New telecommunication lines and a Danube mail line needed to be set up, the Budapest system partially had to be rearranged, observer sentries had to be built (holes, raised hides, sentry- and signalman cottages), postal electric lines had to be lengthened to the sentries. Equipment and above all, money and time were needed for this. HTI suggested implementing R-14F radio devices in the Areal Air Defence Centres, at the air defence observer and reporting units (these organizations were subordinate to the air defence artillery) and at their sub-units. They wanted to make the connections more reliable and much faster and to relieve the civil telephone system by this solution. The General Staff agreed to fulfil the plan, though not immediately but in the long run. A permanent national air defence radio system was to be set up according to the plan, which was going to be completed by mobile elements.²³ But for the time being, the military command took only the lower level and efficiency air defence observer and reporting system into consideration.

CONCLUSION

In July and October many air defence exercises were completed.²⁴ According to the assessment and analyses, it turned out that the air defence reports – in a most optimal case – can get into the Aerial Air Defence Centres in 3-6 minutes via the manual-operating centres. This way at least 6-12 minutes passed between the observation and the activation of

¹⁵ HL, VKF p1. 3506/Eln. 1940.

¹⁶ HL, VKF p1. 4390/Eln. 1939.

¹⁷ HL, VKF p1. 3653/Eln. 1939. 1st supplement and HL, VKF p14551/Eln. 1940.

¹⁸ HL, VKF p1. 4390/Eln. 1939.

¹⁹ HL, VKF p1. 3653/Eln. 1939. 1st supplement

²⁰ HL, VKF p1. 32798/Eln. 3/a. 1939.

²¹ HL, VKF p1. 4185/Eln. 1939.

²² HL, VKF p1. 4390/Eln. 1939. and H HL, VKF p1. 32798/Eln. 3/a. 1939L.

²³ HL, VKF p1. 5306/Eln. 1939.

²⁴ HL, VKF p1. 4205/Eln. 1939., HL, VKF p1. 4308/Eln. 1939. and HL, VKF p1. 4924/Eln. 1939.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gábor Dr. BERKOVICS, Zoltán Dr. KRAJNC

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

intelligence, including the data- and information process. The low trained staff of sentries and the insufficient equipment of the moving air defence sentries were its main reason (they didn't own a radio system).²⁵ It turned out during the following practices that the 6-12-minute-information-processing time was not too bad, as the lines were sometimes so busy that this duration could even increase to 15-35 minutes.

According to the plan of the National Air Defence General Staff, the automation of VIII. Nyíregyháza Centre had to be finished, the VI. Szolnok and VII. Miskolc Centres by February 1940 and by June all the rest of the Aerial Air Defence Centres.

In the General Staff's mind it was a mission optimistic and impossible.²⁶ They were right. But by the end of the year, even though they were not fully automated, the I. Budapest, II. Komárom, VI. Szolnok and VII. Miskolc "KERLÉKÖZ"s and their subunits were mission ready.²⁷

Keywords: Hungarian military history, history of air defence, Observer and Reporting Service, World War II.

BIBLIOGRAPHY

61000/Eln. Igv.-1938., 62000/Eln. Igv.-1938., 62100/Eln. Igv.-1938., 88000/Eln. Igv.-1939., 88001/Eln. Igv.-1939.

According to the draft of HL, VKF p. 1. 3653/Eln. 1939.

HL, VKF p1. 105028/Eln. 1936

HL, VKF p1. 2514/Eln. 1938.

HL, VKF p1. 2621/Eln. 1938. and HL, VKF p1. 2912/Eln. 1937.

HL, VKF p1. 3024/Eln. 1940.

HL, VKF p1. 3181/Eln. 1936

HL, VKF p1. 32798/Eln. 3/a. 1939.

HL, VKF p1. 3419/Eln. 1940.

HL, VKF p1. 3506/Eln. 1940.

HL, VKF p1. 3585/Eln. 1938 and HL, VKF p1. 3590/Eln. 1938.

HL, VKF p1. 3653/Eln. 1939. 1st supplement

HL, VKF p1. 3653/Eln. 1939. 1st supplement and HL, VKF p14551/Eln. 1940.

HL, VKF p1. 3706/Eln. 1939.

HL, VKF p1. 4185/Eln. 1939.

HL, VKF p1. 4205/Eln. 1939., HL, VKF p1. 4308/Eln. 1939. and HL, VKF p1. 4924/Eln. 1939.

HL, VKF p1. 4390/Eln. 1939.

HL, VKF p1. 5306/Eln. 1939.

²⁵ HL, VKF p1. 3706/Eln. 1939.

²⁶ HL, VKF p1. 3024/Eln. 1940.

²⁷ HL, VKF p1. 3706/Eln. 1939.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gábor Dr. BERKOVICS, Zoltán Dr. KRAJNC

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Honvédségi Közlöny 2. edition, 1st February 1938. 64510/elN VI.-7.ö-1927

Military History Archive (HL), VKF p1. 2169/Eln. 1938.

Military Regulation (draft) 1st part Military Principles. Budapest, Stádium Press Office 1938. p74.

BARCY Zoltán: A magyar légvédelmi tüzérség fejlődése a Horthy korszakban, -In: HL, Tanulmánygyűjtemények

DOMBRÁDY Lóránd, TÓTH Sándor: A magyar királyi honvédség 1919–1945, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest 1987.

ÉVVA Ernő: Milyen módon és milyen eszközökkel kapcsolódhatnak a városok és községek, valamint ipartelepek a honi légvédelmi jelzőszolgálat hírhálózatába? = Légoltalmi Közlemények 1939. 5. szám

FORGÁCS József: Magyar Légoltalom, Arany János nyomda RT., Budapest 1937.

SÍPOS Béla: Honi légoltalom, Békéscsaba 1936.

SZABÓ Balázs: A légvédelem fejlődése a két világháború között (1919–1939), ZMKA Hadművészet története tanszék, 1964.

**A MAGYAR KÜLÖNLEGES MŰVELETI KATONÁK KIKÉPZÉSÉNEK,
FELKÉSZÍTÉSÉNEK FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI.****THE DEVELOPMENTAL POSSIBILITIES OF THE TRAINING AND THE PREPARATION
OF THE HUNGARIAN SPECIAL FORCES SOLDIERS**

A szerző a ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola hallgatójaként, választott témájának egyik fontos elemeként mutatja be a magyar különleges műveleti katonák kiképzésének, felkészítésének fejlesztési lehetőségeinek szakértő szemmel megítélhető aspektusait. Választott témájának mintegy bevezetése ez az írás, amelyben azt próbálja megvizsgálni milyen, legyen a különleges műveleti katonák kiválasztásának, alapkiképzésének, majd továbbképzésének rendszere. Vizsgálja e folyamatok követelményeit és javaslatot tesz egy átfogó kiválasztási-, kiképzési rendszerre, mely lehetővé teszi e katonák sikeres felkészítését az előttük álló bonyolult katonai feladatok eredményes végrehajtására. A tanulmányt mindenekelőtt a szakértők figyelmébe ajánljuk, de a téma iránt érdeklődők számára is hasznos olvasmány.

The author approaches some aspects of the developmental possibilities of the training and the preparation of the Hungarian Special Forces soldiers. He has chosen this topic as his research field for his dissertation to be elaborated at the Zrínyi Miklós National Defence University. This study is the introduction of his chosen topic in which the author tries to examine the following questions carefully: what the system of the selection, the basic combat training and the advanced SF training should be like. He displays the requirements of this process and makes a proposal for an overall selection and training system. This system can prepare the soldiers successfully to accomplish the further complicated military tasks effectively. We recommend the study to experts; however it would be a useful reading for other readers as well.

BEVEZETÉS

A különböző országok különleges rendeltetésű erői eltérő módon választják és képzik ki a jelentkezők közül katonáikat. Alapvető céljukban megegyeznek, olyan fizikailag felépített és gondolkodásmódjukban kialakult embereket keresnek, akiknek motiváltsága magas, képesek önállóan döntést hozni és feladatot végrehajtani, de megértik a csapatmunka lényegét. Vizsgálva a külföldi különleges rendeltetésű erők katonáinak kiválasztási, kiképzési és felkészítési tematikáját, módszereit, ki kell jelentenem: nem is olyan egyszerű a különleges katonák kiválasztása és az előttük álló harcfeladatokra történő felkészítésük. Honnan és hogyan válasszam ki az „emberanyagot”, milyen idők legyenek, milyen kiképzési fázisokat-technikákat alkalmazzak, és azok mit tartalmazzanak, hogy a felkészítés végére előttünk álljon egy mindenoldalúan felkészített különleges rendeltetésű katona?

A KÜLÖNLEGES MŰVELETI KIKÉPZÉS

A különleges műveleti katonákat fokozott fizikai és pszichikai megterhelésnek teszik ki az eléjük állított katonai feladatok bonyolultsága, és a végrehajtás során az időjárási és terepviszonyok által támasztott nehézségek. Ezért megállapíthatjuk, hogy a különleges műveleti katonák kiképzése bonyolult feladatok összessége.

Ez a magyarázata annak, hogy e katonáknak a kiképzése jóval több időt vesz igénybe, és több témát ölel fel, mint a tradicionális csapatoknál. A világ meghatározó országaiban külön kiképző központokat, iskolákat hoztak létre a különleges erők kiképzésére, melyekben sajátos program alapján folyik a katonák és alegységek oktatása. Ilyen elképzelések

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. FORRAY László

hazánkban is vannak. Hasonló gondolat alapján jött létre egy kiképző részleg Szolnokon, a Magyar Honvédség Békétámogató Kiképző Központ egyik részeként, melynek feladata: „nemzeti különleges műveleti alaptanfolyam levezetése”.¹ A témában való kutatásaim szerint, magának a különleges műveleti zászlóaljnak kellene kiválasztania, kiképeznie a leendő különleges műveleti katonákat és a szakképzés, továbbképzés is a zászlóalj kötelékében maradna. (Erre volt már példa, hiszen a MN 3100 különleges mélységi felderítő zászlóalj állományában történt meg a katonák mindenoldalú kiképzése, felkészítése). Így a kezdetektől a végeredményig egységes elvek, és irányítás szerint hajtáná végre a katonák formálását, képzését. Az 1. számú ábra a különleges műveleti alkalmazás képesség összetevőit mutatja be.

1. ábra: A különleges műveleti alkalmazás képesség összetevői²

A KÜLÖNLEGES MŰVELETI KIKÉPZÉSI RENDSZERÉT BEFOLYÁSOLÓ SZEMPONTOK

Elsődlegesen abból az alapfelfogásból kell kiindulnunk, hogy a különleges műveleti csoportok legyenek képesek különleges műveletek végrehajtására, illetve oktatására: a különleges felderítés és megfigyelés, a közvetlen akciók, a katonai segítségnyújtás és a terrorizmus elleni harc területén.

Ezeket, a különleges műveleteket legyenek képesek végrehajtani bármilyen napszakban, bonyolult időjárási viszonyok között, elzárt, illetve ellenséges területen, nyíltan, rejtetten és titkosan.

A különleges műveleti katonák kiképzése alapvetően a válogatásnál kezdődik.

A különleges műveleti alakulatok kiképzésénél figyelembe kell vennünk három alapszabály betartását:

- különleges műveleti katonát rendszerint csak békeidőben lehet kiképezni, mivel e katonák kiképzése energia és időigényes;
- különleges műveleti katonát nem lehet nagy számban kiképezni;
- tilos a különleges műveleti katonák kiképzésének színvonalát a megüresedett beosztások betöltése, avagy bármilyen más célból lejjebb adni!

¹ http://www.hm.gov.hu/honvedseg/mh_beketamogato_kikepzo_kozpont/2009.07.21.

² Forray László – Holndonner Hermann: A különleges felderítő erők helye és szerepe a korszerű nemzeti haderőben, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2005. 4. sz. – alapján, PPT előadás, ZMNE, 2005.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. FORRAY László

A kiképzés tervezésekor és végrehajtásakor be kell tartani a *négy fontos* szakosodási alapelvét, amelyre az egész kiképzési rendszernek épülnie kell. Minden szerződéses tisztesi, később tiszthelyettesi katonának a négy specialitás közül kell egyben alaposan kiképzettnek lennie. Ehhez társul a "keresztképzésben"³- történő részvételük az előmenetelük során, mint feltétel.

A legmeghatározóbb szakosodási ágak:

- fegyveres specialista (fegyverzeti tiszthelyettes);
- műszaki specialista (műszaki tiszthelyettes);
- híradó specialista (híradó tiszthelyettes);
- egészségügyi specialista (felcser tiszthelyettes).

A különleges műveleti zászlóalj kiképzési rendszere az alábbiak alapján épül fel:

- a leendő különleges műveleti katonák kiválasztása;
- alapképzés;
- kötelékképzés:
  - szakképzés;
  - kijuttatási mód képzés;
  - harcászati csoportképzés és túlélési kiképzés;
- nyelvi és kulturális felkészítés;
- missziós célfelkészítés;
- speciális kereszt- és továbbképzések.

A KÜLÖNLEGES MŰVELETI KATONÁK KIKÉPZÉSÉNEK SZAKASZAI

AZ ELSŐ FÁZIS: A KÜLÖNLEGES MŰVELETI KATONÁK KIVÁLASZTÁSA

A leendő különleges műveleti katona a következő helyekről kerülhet a zászlóalj állományába:

- a polgári életből;
- a konvencionális katonai alakulatok állományából;
- a rendőrség állományából;
- a leszerelt szerződéses állományból;

Az időszak célja olyan katonák kiválasztása, akik fizikálisan, pszichésen és mentálisan alkalmasak különleges műveleti feladatok végrehajtására. A kiképzés célja olyan könnyűgyalogos katona, aki képes bonyolult körülmények között kis alegységben tűzcsoporthoz, valamint rajparancsnoki szinten tervezni, illetve feladatot végrehajtani. Fontos dolog, hogy a jelentkező katonák (civiliek), önként vállalkozzanak a kiválasztásra, és bármilyen indok alapján mely lehet saját, avagy a kiképzők részéről felmerülő, visszatérhessenek az anyaalakulathoz.

Fontos dolog megértetni a jelentkező állománnyal azt, hogy a kiválasztás fizikai tesztjeit nem azért hajtják végre, hogy azokkal teszteljék a leendő katonákat, sokkal inkább az a cél, hogy egy megfelelő szintre hozzák fel a bent maradó állományt, hogy a majdani alapképzés folyamán a jelölteknek ne legyen gondjuk az állóképességgel.

A másik cél pedig az, hogy a fizikai leterheltség és az azt követő fáradtság közben sokkal jobban feltérképezhető a keresett szellemi paraméterek.

³ Cross training – keresztképzés

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. FORRAY László

A MÁSODIK FÁZIS: ALAPKÉPZÉS

ALAPKÉPZÉS	
Kiképzési idő	Végrehajtandó feladat
1. hét	Fizikai felkészítés, tereptan.
2. hét	Járőrözés (parancsnoki munka, harcérintkezések).
3. hét	Felderítő járőr (parancsnoki munka, kijuttatási módok).
4. hét	Harci járőr (lesállás, rajtaütés).
5. hét	Harci járőr (épületharcászat, légi műveletek).
6. hét	Éleslövészet (egyéni, TÚCS, rajkötélék).

2. ábra: Az alapképzés felépítése⁴

A különleges műveleti katonák kiválasztása után a kiképzés második fázisának nevezhetjük az alapképzést. Ezen belül hajtják végre a speciális orvosi vizsgálatot. Az alakulathoz érkezéskor a katonáknak alapos orvosi ellenőrzésen kell részt venniük, de ez inkább fizikai-fiziológiai és pszichikai vizsgálatokat jelent, amint már a fentiekben leírtam. A speciális orvosi vizsgálat az ejtőernyős- és bűvár orvosi alkalmasság megszerzését jelenti. A kiválasztott és alkalmassá vált katonák később az alakulat megfelelő csoportjaiba kerülnek beosztásba. Ezután a katonák a kiképző századnál kezdik meg az alapképzést.

Az alapképzés célja: a beosztásba helyezés előtti felmérés, olyan műveleti katona képzése, aki képes kis csoportokban a legegyszerűbb különleges feladatok ellátására. Az alapképzésen ízelítőt kapnak a katonák a szakképzésből, illetve a kijuttatási módokból, így a későbbiekben könnyebb lesz eldönteni, hogy ki milyen irányba szakosodjon. A második kiképzési fázis modulrendszerű kiképzési blokkokat tartalmaz és az egyes blokkok végén a katonák vizsgáznak az elsajátított tananyagból. Sikeres vizsgát követően folytathatják a kiképzést.

A kiképzés végrehajtása után néhány hetes intenzív harcászati képzésnek kell következnie. Ez a kiképzési fázis lényegében általános lövész harcászati kiképzést jelent, különböző alap éleslövészeti feladatok végrehajtásával egybekötve.

A kiképzés intenzitását az elsajátítandó tananyag mennyisége, a dinamikusságát pedig a résztvevők mindennapos foglalkoztatottsága, elfoglaltsága határozza meg, ezért nem célszerű hat hónapnál tovább tervezni ezt a kiképzési ciklust. A katonák ilyen magas fokú intenzitás és dinamizmus mellett egy idő után nem lennének képesek száz százalékban az előírt feladatok ellátására, avagy a kiképzésen történő részvételre.

A HARMADIK FÁZIS: KÖTELÉK KIKÉPZÉS (CSOPORT/SZAKKÉPZÉS)

A kötelék kiképzés fajtái:

- szakképzés;
- kijuttatási mód képzés;
- harcászati csoportképzés;
- túlélési képzés.

Szakképzés:

Ezt az időszakot összegfoglaló néven nevezhetjük a szükséges szakirányok elsajátítása időszakának. A kiképzési ciklus kezdetére a katonák eléri az őrzetői, tizedesi, szakaszvezetői rendfokozatot. A kiképzendő állomány átkerül az első kiképző szakasz állományából a kiképző század második kiképző szakaszához.

⁴ a szerző saját anyaga

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. FORRAY László

A szakképzés célja: olyan speciálisan képzett műveleti katona létrehozása, aki az egyéni szakfeladatát (fegyveres, műszaki, felcser, híradó) képes a harcmezőn, a már jellemzett bonyolult körülmények között ellátni. A szakképzés végrehajtásakor nagyfokú együttműködésre van szükség az adott szakok szakági felelőseivel a Magyar Honvédségben.

Ebben a szakaszban megkezdődik a katonák kiválogatása a harcoló századok megfelelő különleges szakaszaiba a kiképzők javaslatai alapján. A különleges műveleti katonák kiképzése a mindenoldalú specializáltságnak megfelelően történik, a katonák a kiképzési ciklus első fázisában taktikai képzésben részesülnek.

A szakkiképzési fázisban fő célkitűzése a szakfeladatok minőségi elsajátítása. A katonák alapvető oktatása nem a zászlóalj keretein belül történik, hanem a szakirányuknak megfelelő intézmények, alakulatok keretei között.

A kijuttatási mód képzés:

Amikor a szerződéses állomány visszaérkezik az alakulathoz minden szakterületről (a 8-10 hét után), akkor kezdődik a harmadik fázis gyakorlati része. Ezt a kiképző szakasz kiképző részleg tiszthelyettesei hajtják végre.

Ebben a kiképzési időszakban kerül végrehajtásra a különleges műveleti katonáknak a harcoló századok igényeinek megfelelő mindenoldalú specializálása. Itt történik meg az egyének ejtőernyős-, bűvár-, hegyi kiképzésének végrehajtása, valamint a különleges szakaszok által kiemelt feladatként kezelt feladatok magasabb szintű oktatása. A fázisban a különböző kihelyezésekkor, gyakorlatokon végrehajtott taktikai feladatok nehézségi szintje minden területen felül kell, hogy múlja az előző fázisét, a végrehajtott feladatoknak összetettebb jellegűnek, fizikálisan és mentálisan megterhelőbbnek kell lenniük.

A kijuttatási mód képzés célja: a különleges műveleti katonák felkészítése különböző kijuttatási módokra, egyszerű és bonyolult időjárási és terepviszonyok között. A képzéseket a betervezett szakágak kiképzőivel történő egyeztetéssel kell tervezni és megszervezni. A képzést a katonák csoport kötelékben hajtják végre, mely magában foglalja a szabadeső átképzést, a bekötött rendszerű légcéllás és a nagy magasságú ejtőernyős kiképzést, a hegyi alap felkészítést, a bűvár (és vízi) nyitott rendszerű kiképzést, valamint a gépjárműves felkészítést.

A kijuttatási mód képzés végrehajtása után lehetőség szerint (minden évben) a Magyar Honvédség más alakulatainál, a polgári szférában, vagy külföldi kiképzést igénybe véve kiképzési időt kell biztosítani a gyakorlásra a katonák ismereteinek a szinten tartása céljából.

Harcászati csoportképzés:

Ezen fázison belül folytatják a harcászati kiképzést, melynek keretében megtanulják a különleges alakulatok feladatait és saját feladatukat a csoporton belül.

A harcászati csoportképzés célja: csoport kötelékben felkészíteni a katonákat a különleges műveleti alapfeladatokra. A különleges műveleti csoportok összekovácsolásán, felkészítésén túl a kiképzés ezen fázisában a katonák megismerkednek a különleges felderítés, a közvetlen akciók, a katonai segítségnyújtás alapvető feladataival és a különböző gyakorlatok kereteiben készség szinten gyakorolják be a tevékenységüket.

A katonáknak meg kell tanulniuk:

- a különleges műveleti tevékenységek alapjait;
- az épületharcászat magasabb szintű ismereteit;
- a vallatás és kikérdezés pszichológiai rendszabályait;
- számítógépes eszközök kezelését;
- a terrorelhárítás különleges alakulatokra háruló feladatainak rendszabályait;
- a saját szakterületük alkalmazását szimulált harci körülmények között;
- egyéb más jellegű feladatokat, amelyeket az előző kiképzési ciklusok nem tartalmaztak.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. FORRAY László

E feladatok végrehajtása több hetes lövészzel van egybekötve, ahol a kiképzők kiválaszthatják a különleges mesterlövésznek alkalmas katonákat. A kiképzés ebben a ciklusban folyamatos, gyors, de nem annyira feszített, mint az első képzési ciklusban.

Túlélési képzés:

A képzés során a katonák kis csoportokra osztva hajtják végre a fogságba esést, a szökés tervezését, a menekülést, majd végrehajtását - a túlélést. A kiképzést a különleges műveleti csoportok személyi állománya – csoport összekovácsoltság erősítésének fokozása (felmérése) miatt – együtt hajtja végre, közösen megtanulva, hogyan élhetnek meg a természetben, miként kerülhetik el a fogságot és hogyan kell kibírni azt, ha mégis fogságba esnek, hogyan kell megtervezni és kivitelezni a szökést egy ellenséges fogolytáborból.

A túlélés (SERE)⁵ kiképzés célja: a csoportok felkészítése az alkalmazás közbeni túlélésbe történő esetleges átmenet tervezésére, végrehajtására. Céljai még a fogság, a szökés, a menekülés feladatainak ismertetése, begyakorlása. Külső segítséggel, illetve külső segítség nélküli túlélés végrehajtása. A kiképzés gyakorlati jellegű, meghatározott részeihez bevonnak pszichológust (okat).

Ebben a kiképzési fázisban a csoport összekovácsolási feladatok és ezek keretében az idáig elsajátított, megtanult, elméleti- és gyakorlati ismeretek terepen, imitált harci körülmények között történő végrehajtása a kitűzött cél. Ebben az időszakban a különleges műveleti katonáknak képesnek kell lenniük az előttük álló különböző nehézségű feladatok magabiztos és magas szintű végrehajtására. A fő cél a természetű, valós harci nehézségi fokot meghaladó körülmények megteremtése, a katonák különböző „éles” szituációkban való tesztelése, valamint a tapasztalatszerzés. A kiképzői csoportok alájátszóként (jelzőként) vesznek részt a „harcolók” kiképzésében, esetleges más alegységekkel/rendőrséggel közösen folytatott kiképzésen.

Ebben az etapban a különleges műveleti katonák különböző szaktanfolyamokon is részt vesznek. A különleges mesterlövészeknek kiválasztott katonák kiképzése a rendőrség megfelelő személyeivel közösen is folyhat.

A kiképzés végére a különleges műveleti katonák rendelkezzenek maximális harcászati és beosztásuknak megfelelő szaktudással. Legyenek képesek feladataikat professzionálisan ellátni a különböző és legnehezebb harctéri körülmények között is. Ebben a fázisban ér véget a katonák kiképzés jellegű felkészítése. Folytatni kell a folyamatos gyakorlást, a közös kiképzések rendszerét, a különböző szintű gyakorlatokat.

A képzési fázis végén el kell érni, hogy a különleges műveleti katonák az elsajátított ismereteket legyenek képesek a hazai és nemzetközi gyakorlatokon, alkotó módon alkalmazni.

A NEGYEDIK FÁZIS: NYELVI ÉS KULTURÁLIS FELKÉSZÍTÉS:

Ebben a fázisban kell minden különleges műveleti katonára részére intenzív nyelvtanfolyamot tartani. Amennyiben a katonára nem beszél semmilyen nyelvet sem, úgy STANAG 2222 szintnek megfelelő négyhónapos intenzív nyelvtanfolyamra ajánlom beiskoláztatni angol nyelvből. Amennyiben a katonára beszél angolul, akkor a zászlóalj parancsnoka döntse el a harcoló századok parancsnokai kérelme alapján milyen nyelvre iskolázza be az egyént. A kiképzési fázis végére minden katonának rendelkeznie kell az előírt STANAG vizsgaszinttel.

A nyelvi és kulturális felkészítés célja: a különleges műveleti katonák felkészítése (a leendő alkalmazási helyükön található), a különböző kulturális közösségekkel való találkozással felmerülő feladatok végrehajtására, valamint a helybéli lakossággal történő kommunikáció elsajátítására. Ez a kiképzési blokk rendkívül fontos, mivel a különleges műveleti katonák gondolkodásmódjának egyik alapköve a helyi lakosság megértése és segítése. A nyelvi és kulturális képzés

⁵ Survival, Evasion, Resistance, Escape - túlélés, fogságba esés elkerülése, ellenállás, fogságból való szökés

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. FORRAY László

hiányában a katonai segítségnyújtási feladatot a katonák nem lennének képesek, avagy csak korlátozott módon lennének képesek teljesíteni.

AZ ÖTÖDIK FÁZIS: MISSZIÓS CÉLFELKÉSZÍTÉS

A negyedik fázis lezárása után a különleges műveleti katonák kiképzését célszerű külföldi alakulatokkal együtt, külföldön végrehajtani: békefenntartó, béketámogató misszió keretében.

A befejező fázis, azaz utolsó lépcsőfoka a különleges műveleti katonák felkészítésének a „gyakorló” bevetésen való részvétel. Ez alatt a hazai és nemzetközi gyakorlatokon-, külföldi tanfolyamokon-, nemzetközi béketámogató műveletekben történő részvételt kell érteni. Ezzel a fázissal a katona alapvető kiképzési felkészítése befejezettnek tekinthető.

Megállapíthatjuk, hogy ekkorra a katona már 2-3 évet eltöltött az egység állományában. Elsajátította az előírt alapvető feladatait, azokban képességeket, jártasságot, készségeket szerzett. A csoportjában szakfeladatait alapszinten el tudja látni. Fizikailag, pszichikailag és mentálisan képes aktív harccselekményekben történő részvételre.

Figyelemmel kell lennünk arra a tényre, hogy a béketámogató műveletek során gyakran ütközik nehézségbe az erővonalak és a szimpátia egyértelmű meghatározása. Ezen feladatoknál nagyobb szerepet kap az emberi erővel végrehajtott felderítés, hiszen az adatszerzés nagyjából a beszélgetések, kihallgatások elemzése, értékelése folytán valósul meg. A helyi kultúra és nyelvismeret, szokások, és az adott ország történelmének ismerete nagymértékben befolyásolja a megszerzhető információ mennyiségét és minőségét. A megfelelő háttérismeretek birtokában sokkal könnyebben teremtenek kapcsolatot a helyi lakosokkal, akikkel az információszerzés miatt elengedhetetlen a jó kapcsolat kialakítása és ápolása.

SPECIÁLIS KERESZT- ÉS TOVÁBBKÉPZÉSEK:

A különleges csoport létszámát, az alkalmazás nehézségi fokát, valamint a feladatra történő tervezés és feladat végrehajtás menetét figyelembe véve szükségszerű minden katona keresztképzésben történő részesítése. Ez két szakterület elsajátítását jelenti.

A kiképzési ciklusokat eredményesen végrehajtó katona bekerülhet a harcoló csoportokba, de ott kezdetben csak a "BRAVO" TŰCS⁶-ba. Az "ALPHA" TŰCS-ba, valamint magasabb beosztásokba csak akkor léphet, ha már részt vett a keresztképzésben.

Az idáig ismertetett kiképzési rendszer által egy a zászlóalj állományába került tisztos aktív különleges csoportba kerüléséhez minimálisan három-négy éves folyamatos kiképzési/tanulási ciklust alakítottam ki. Ez az idő elegendő a katonák mentális felkészültségének, megfelelő döntéshozatali képességének kialakításához, valamint figyelembe véve a jelenlegi afganisztáni, és iraki eseményeket (*ahol az amerikai, kanadai, brit, lengyel és más különleges alakulatok sikeresen tevékenykednek*) a hasonló jellegű és feladatrendszerű alakulatok katonáinak alkalmazási átlagéletkora harminc és harmincöt év közé esik.

A fentieket alkalmazva lehetőséget adunk a tiszthelyettes állományú katonáknak a különleges csoportokban további maximum 10 éves karrier eltöltésére.

A speciális továbbképzésekhez és keresztképzésekhez tartoznak az egyéni, illetve csoport kiképzések, amelyek a különleges műveleti csoport képességeit szakterületekre tagolva növelik, ily módon is növelve az esélyeket a meghatározott harci feladatok végrehajtására. Ilyenek lehetnek pld. a különféle légcélás ejtőernyős kiképzések, vízi továbbképzés (zárt rendszerű berendezés kiképzés), alpesi kiképzés, gépjárműves/harcjárműves kiegészítő kiképzések.

⁶ TŰCS - Tűzcsoport - a különleges műveleti csoport létszámának a fele

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. FORRAY László

Évente minimum négy hét időtartamban az egyéni szakkiképzettség szinten tartása céljából javasolt ez irányú kiképzést végrehajtani.

A továbbképzés a felcser (egészségügyi) tiszthelyettes számára kórházi gyakorlatot, a híradó tiszthelyettes számára a komplex híradó feladat végrehajtását, a fegyverzeti tiszthelyettes számára hagyományos alakulatoknál lövészet levezetését, a műszaki tiszthelyettes számára tűzszerész feladatok ellátását jelent. Természetesen bővíteni lehet e szakfeladatokat.

Javaslom, hogy szinten tartó kiképzésnek minősüljön a különleges műveleti csoportok hivatásos és szerződéses állományának a különleges lövész kiképzésben, a katonai felsőoktatásban, vagy a tiszthelyettes szakképző iskolán szakoktatóként/oktatóként való alkalmazása is.

A különleges műveleti csoportok részére a továbbképzések keretében havi gyakorisággal éleslövészetet kell betervezni. Amennyiben ez más kiképzési feladatok végrehajtása miatt nem megoldható, úgy törekedni kell az összevont lövészetek végrehajtására. Ezen lövészetek célja, hogy a különleges műveleti csoport minden katonája legyen képes magas szinten kezelni a zászlóaljnál rendszeresített lövészfegyvereket, azokkal legalább jó szintű lövészetet végrehajtani.

A lövészetek egymásra épülő rendszert alkotnak. A kezdeti egyéni lögyakorlatoktól a különleges műveleti csoportnak alkalmazás előtt el kell jutniuk a bonyolult körülmények között végrehajtott speciális kötelék lögyakorlat végrehajtásáig.

Az osztag szintű gyakorlatok is a továbbképzések részeit képezik. Az osztag szintű gyakorlatokat célja a különleges műveleti osztag (SOTG)⁷ műveletek gyakorlása. Az osztag szintű gyakorlatok végrehajtását csak a meghatározott kiképzések végrehajtása után lehet elkezdni, a gyakorlatokat a zászlóalj törzs tervezi és vezeti le.

Az alkalmazás előtt a különleges műveleti katonák/csoportok felkészülnek az adott terület földrajzi, gazdasági, politikai, kulturális viszonyaiból. A felkészülés végrehajtásához a katonai és polgári titkos szolgálatok, különböző civil szervezetek, személyek bevonása is szükséges.

A kiképzés végére el kell érni, hogy:

- a különleges műveleti csoportok legyenek képesek különleges műveletek végrehajtására különleges felderítés és megfigyelés, a közvetlen műveletek, a katonai segítségnyújtás és a terrorizmus elleni harc területén. Ezen műveleteket legyenek képesek végrehajtani bármely napszakban, bonyolult időjárási viszonyok között, elzárt, illetve ellenséges területen, nyíltan, rejtetten és titkosan;
- az alkalmazásra tervezett erők legyenek képesek a hazaitól eltérő földrajzi-, nyelvi-, etnikai-, vallási környezetben alaprendeltetésből adódó feladataikat ellátni, valamint a különleges műveletek alapfeladatait oktatni;
- a kijelölt csoportok legyenek képesek az alkalmazási területre vízi úton (felszíni járművel, felszín alatt) végrehajtott be- és visszaszivárgásra, nagy távolságra is, legyenek alkalmazhatóak különleges műveletek végrehajtására terepjáró gépjárművel, korlátozott távolságig, utánpótlás nélkül, teljes fegyverzettel és felszereléssel;
- minden csoport legyen képes a gyalogos alkalmazásra rendszerint 25-40 km-es távolságba;
- minden csoport legyen képes az alkalmazási területre vízi úton (felszíni járművel) – 9-15 km távolságban végrehajtott – be- és visszaszivárgásra;
- a századok kijelölt csoportjai legyenek alkalmazhatóak különleges műveletek végrehajtására terepjáró gépjárművel, utánpótlás nélkül, teljes fegyverzettel és felszereléssel;
- a századok kijelölt csoportjai legyenek alkalmasak hegyvidéki (alacsony és magas) körülmények közötti különleges műveleti tevékenység végrehajtására;
- a századok kijelölt csoportjai legyenek képesek víz alatti kijutásra és feladatok ellátására nappal és éjszaka;

⁷ SOTG – Különleges Műveleti Harccsoport (Osztag)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. FORRAY László

- a kijelölt csoportok legyenek képesek bűvár feladatok ellátására, legyenek alkalmasak nagy magasságból történő ejtőernyős ugrásra magasan (HAHO), vagy alacsonyan (HALO) történő nyitással, nappal és éjszaka, teljes fegyverzetrel és felszereléssel;
- a kiképzés végére el kell érni még, hogy a katonák a legnehezebb helyzetekben is képesek legyenek önmagukat fenntartani, a legegyszerűbb eszközökből készített fegyverekkel is tudjanak eredményesen harcolni, a maximális mértékben tudják megóvni hosszú időn át a magukkal vitt felszerelést, tudjanak takarékosan bánni a rendelkezésére álló lőszerrel, élelmiszerrel, vízzel.

A kiképzési terv (program) elkészítésekor javasolom: a kiképzési fázisokban határozzuk meg, hogy a kiképzendő katona milyen fokú kiképzettségi szinttel rendelkezzen az adott időszak végére, azaz a teljes műveleti képesség elérésének melyik szakaszát kell elérnie.

A különleges műveleti képesség elérésének szakaszai:⁸

- alpműveleti képesség elérése;
- haladó műveleti képesség elérése;
- teljes műveleti képesség elérése.

A 3. számú ábra a javasolt kiképzés fázisait szemlélteti

KIKÉPZÉSI FÁZIS	IDŐTARTAM	MEGNEVEZÉS	DINAMIKUSSÁG	
I.	1 hónap	Kiválasztás	Intenzív, dinamikus	
II.	5 hónap	Alapképzés	Intenzív, dinamikus	
III.	6 hónap	Kötetlék kiképzés	Szakképzés	Intenzív, nem dinamikus
			Kijuttatási mód képzés	Nem intenzív, dinamikus
			Harcászati és túlélési kiképzés	Intenzív, dinamikus
IV.	10 hónap	Nyelvi és kulturális felkészítés	Intenzív, nem dinamikus	
V.	6 hónap	Missziós célfelkészítés	Intenzív, dinamikus	
		Speciális kereszt- és továbbképzések	Nem intenzív, dinamikus	

3. ábra: A javasolt kiképzés fázisai⁹

Az alábbi táblázat a különleges műveleti képesség elérésének szakaszait ábrázolja.

⁸ 345/2008. MH ÖHP PK intézkedése a különleges műveleti képesség rövid és középtávú fejlesztésére. p.4-6; 1. sz. melléklet. p 1-3

⁹ Saját anyag

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. FORRAY László

A különleges műveleti képesség elérésének szakaszai¹⁰

Alapműveleti képesség elérése		Haladó műveleti képesség elérése		Teljes műveleti képesség elérése	
Az I. kiképzési fázis végrehajtása	<ul style="list-style-type: none"> - katonai testnevelés; - katonai tereptan; - harcászat; - híradó kiképzés; - egészségügyi kiképzés; - műszaki kiképzés; - fegyverzeti kiképzés. 	A III. kiképzési fázis végrehajtása	<ul style="list-style-type: none"> - emelt szintű (<i>katonai szakképesítés</i>) felkészítés; - emelt szintű harcászat kiképzés: <ul style="list-style-type: none"> - közvetlen műveletek, (beépített területen végrehajtott műveletek); - különleges felderítés, (beépített területen végrehajtott műveletek); - katonai segítségnyújtás; - különleges lökiképzés; - túlélő kiképzés (SERE); - kijuttatási módok: <ul style="list-style-type: none"> - ejtőernyős kiképzés; - búvárképzés; - harci búvár kiképzés; - hegyi kiképzés; - harc és gépjárművezetői képzés; - vízi kiképzés; - helikopteres műveletek; - fizikai felkészítés/emelt szintű katonai közelharc felkészítés; - alap, nyelvi felkészítés; - alap szintű kulturális felkészítés, (Európa, Közel-Kelet, Afrika). 	A IV. kiképzési fázis végrehajtása és kereszt és tovább képzések	<ul style="list-style-type: none"> - Katonai szakképesítés szerinti kereszt és tovább képzés; - szakirányú továbbképzések: <ul style="list-style-type: none"> - oktatói felkészítés; - felderítő kiképzés;¹¹ - híradó kiképzés; - egészségügyi kiképzés; - műszaki kiképzés;¹² - fegyverzeti kiképzés;¹³ - kijuttatási módok: <ul style="list-style-type: none"> - ejtőernyős kiképzés (típus átképzés, ejtőernyős oktatói fokozatok); - búvárképzés (osztályos és oktatói fokozatok, merülés vezetői felkészítés); - harci búvár kiképzés; - hegyi kiképzés (minősítések); - harc és gépjárművezetői kiképzés, (típus átképzés, osztályba sorolás); - vízi kiképzés; - terrorizmus elleni harc felkészítés; - emelt szintű nyelvi és kulturális felkészítés;- missziós/alkalmazási célfelkészítés.
A II. kiképzési fázis végrehajtása	<ul style="list-style-type: none"> - alap harcászat kiképzés: <ul style="list-style-type: none"> - A különleges műveletek alapjai (KF, KA, KS); - katonai szakképesítés szerinti felkészítés: <ul style="list-style-type: none"> - csoport parancsnoki felkészítés; - hadműveleti és felderítő tiszthelyettes kiképzés; - híradó kiképzés; - egészségügyi kiképzés; - műszaki kiképzés; - fegyverzeti kiképzés; - alap lökiképzés; - alap túlélő kiképzés (nem sere); - nagytávolságú tájékozódási gyakorlat; - fizikai felkészítés/alap szintű katonai közelharc felkészítés. 				

¹⁰ 345/2008. MH ÖHP PK intézkedése a különleges műveleti képesség rövid és középtávú fejlesztésére, 1. sz. melléklet. p 1-3.¹¹ Intel Analysis - felderítő kiképzés; 2 C-IED - műszaki kiképzés; 3 JTAC - fegyverzeti kiképzés

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. FORRAY László

ZÁRSZÓ

A cikk terjedelmének korlátai miatt értekezésemből néhány részt csak kivonatossan tudtam bemutatni.

A különleges műveleti katonák jelenlegi alaptanfolyama az MH Béketámogató Kiképző Központ kiképzői állománya által kerül végrehajtásra. A fennmaradó további kiképzésekért jórészt a Különleges Műveleti Zászlóalj a felelős.

Vizsgálataim alapeleme volt a különleges műveleti képességre történő hatékony felkészítése és kiképzésüknek leghatékonyabb kialakítása, a különleges műveleti feladatrendszer hatékony végrehajtása érdekében. Kiemelt figyelmet szenteltem a különleges műveleti katonák kiválasztásának, valamint a kereszt, avagy továbbképzések követelményei meghatározásának. Céлом egy olyan átfogó kiképzési rendszerre történő javaslattevés, amely lehetővé teszi a különleges műveleti katonák felkészítését az előttük álló feladatok végrehajtására.

A különleges műveleti kiképzés végrehajtása rendkívül összetett feladat. A különleges műveleti katonáknak a kiképzési követelményeik, és a velük szemben támasztott magas szintű elvárások teljesítése érdekében sokkal többet kell teljesíteniük, mint egy átlagos katonának.

A különleges műveleti erők katonáinak kiképzése és felkészítése rendkívül erőforrás és pénzigényes feladat. Egy különleges műveletre kiképzett katona értéke gyakran a legdrágább harci technológiáéval vetekszik, éppen ezért rendkívül fontos a katonák pályán tartása, valamint megóvása.

A cikkben leírtak elolvasása után felmerülhet a Különleges Műveleti Zászlóalj szervezeti felépítését és kiképzési helyzetét ismerő, főleg katonáolvasóban pár gondolat:

- az ejtőernyős kiképző szakcsoport megszűnésével, miként történik meg továbbra is a mindenoldalú, magas szintű katonai ejtőernyős felkészítés?
- az MH Béketámogató Kiképző Központból visszatérő katonák további kiképzését, felkészítését kiképző szakasz, század hiányában, a zászlóalj leterheltségét és jelenlegi műveleti képességének szakaszát ismerve – hogyan és kik fogják végrehajtani?
- a missziós célfelkészítést hol, hogyan, milyen felszereléssel lehetséges végrehajtani?
- a híradó felkészítést hogyan, milyen eszközökkel és szakember gárdával lehetséges jelenleg végrehajtani?
- az egészségügyi specialisták felkészítése a műveleti területen történő alkalmazásra biztosítva van-e a magyarországi joggyakorlatnak megfelelően?

Jelenleg a fenti kérdések (és még jó pár hasonló kérdés) megválaszolásra vár. Eközben különleges katonáink második csoportja jelenleg is Afganisztán területén hajtja végre feladatait. Készül a harmadik különleges műveleti csoport a felváltásukra, természetesen felhasználva a két előző csoport tapasztalatait.

Ők mindent megtesznek a sikeres feladat végrehajtásáért.

Kulcsszavak: magyar különleges műveleti katonák, kiképzés, felkészítés fejlesztési lehetőségek

Keywords: Hungarian Special Forces soldiers, training, preparation, developmental possibilities

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. 345/2008. MH ÖHP PK intézkedése a különleges műveleti képesség rövid és középtávú fejlesztésére.
2. FORRAY László, HOLNDONNER Hermann: A különleges felderítő erők helye és szerepe a korszerű nemzeti haderőben, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2005. 4. sz.

THE SOCIAL-ECONOMICAL CORRELATIONS OF ILLEGAL METAL TRADE

The main reason of the development and the existence of illegal metal trade is due to the fact that public regulations are not adequate. The advantages coming from illegal trade of different metals obviously surpass the possible costs of active participation in it. As far as the social and economical correlations of this phenomenon are concerned, one can define at least four elements which are the following: market regulation, tax system, different participants of metal trade and the government itself. The recognition of those disadvantages which affect society and certain social groups can serve as a base for legalization. The right treatment of these problems is a must in order to find a solution for the problem. Successful governmental action can result in positive effects if the efficiency of intelligence is intensified, if laws are made stricter, thus pushing back illegal participation and at the same time elevating possible costs associated with participation. Different studies on illegal metal trade indicate that the main reasons of the extension of trade in this sphere are due to inappropriate regulations on work-incomes, defects in administration, extended corruption, instability of the price of metals and finally, inadequate governmental work. To solve these problems, a complex package of measurements are needed.

Are there any methods by which the extension of illegal metal trade can be measured? Experts have elaborated a complex method that does not focus on certain separated units but treats the problem in its complexity and holistically. One possible method is indirect estimation, which is used on sample-countries. Researchers considered the profound studying of the demand of cash to be a very important factor, because the decisive majority of illegal metal trade payments are made in cash, thus creating demand for cash. If demand itself is separated from the elements which actually generate it, one can have a real picture of the real demand for cash. Recent research has developed this method and by taking into consideration the provoking reasons, it has made calculations that were extended to 120 countries (Schneider 2005). The weak point of this method is the demand for cash, because it depends on the institutional system and culture of financial brokerage. The change of the political system in Hungary and other ex-socialist countries has inspired researchers to elaborate methods that estimate the volume of illegal trade in an indirect way.

According to this idea, illegal trade can be measured by the difference between the total use of electricity and the GDP of the given country. Also, deductions can be made by analyzing the demand for electricity of households. (Kaufmann and Kaliberda, 1996, Lackó, 2000)

There is a widespread need to legalize illegal trade but there are, of course, disadvantages as well, which can have negative effects on certain individuals, companies and the whole society even. Enterprises not authorized by authorities are obviously not legal actors of the economy, thus, illegal ones are forced into a dependant situation and are exploited. (Williams and Winderbank 1998). Illegal enterprises are not protected by laws (ILO, Williams and Winderbank 1998) and they cannot develop in the market because they cannot apply for various resources that are legally available for their legal counterparts (ILO 2002).

At the same time, legally operating companies have to face and compete with illegal enterprises, which benefit from illegal activities (Renooy and co-authors 2004). Thus, legal enterprises are forced to give up legal practices and ways in order to avoid disadvantages in competition (Williams and Winderbank 1998, Renooy and co-authors 2004). One of the major consequences of this competition between the two spheres is that constant employees may become casual or illegal employees in certain cases (Renooy and co-authors 2001, Evans and co-authors 2004).

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Gábor ERDEI

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Illegal economy and, illegal metal trade as a part of that, has significant social costs because actors engaging in such practices do not pay taxes. (Williams 2004, Evans and co-authors 2004). The quantity of the funds dedicated to social cohesion and social integration is diminishing. Illegal enterprise does obviously not respect laws (Renooy and co-authors 2004). In a legal economic environment there is collective agreement between unions and employees but in the case of illegal enterprises this agreement cannot be realized. (Gallin 2001).

Illegal economy has, of course, various advantages such as: unregistered incomes, unpaid taxes, and complementation of income by illegal activity. (Evans and co-authors 2006, Katungi and co-authors, 2006). Some social advantages can also be realized in the field of illegal activity, such as the shrinking demand toward social aid and assistance and also, the rate of crimes associated with subsistence tend to fallback.

It is the duty of the state to take into consideration elements and factors which may promote, inspire and enforce crime and the social reproduction of it. The economic and social processes of the 80's and 90's generated several negative changes which can reproduce not only crime but also the creation of illegal enterprises, such as illegal metal trade. The creation of the latter may be the consequence of radical impoverishment, marginalization and segregation of wider social classes. Inequalities between social classes are becoming consolidated and concentrated and there are big cities with zones with an ever growing number of people in a multiply disadvantaged situation. Low levels of education, and culture and unemployment together may be considered as a serious danger from the perspective of criminality. Homelessness is also an important social factor that can have a serious influence on criminality (Domokos 2000).

National researches tend to focus on the revealing of corruption and tax evasion. They try to examine these two phenomenons. At the same time, they do not analyze real attitudes. Political parties with ambitions to govern and replace the actual governing parties like to refer to corruption cases of the given administration and they make promises to restore public order after quick, profound and effective investigations and measures. An excellent example of this are the promises made just before the Hungarian parliamentary elections of 2010. Results are, however, not significant. The "big cases" generally lose their wind. The administration of the judiciary branch depends on measurable results and it can reach these by producing cheap products which are easy to produce. It is difficult to produce unique products, it is costly and only a limited quantity of them can be produced. The general consequence of this is that the administration of the judiciary which, understandably, deals with those "light" cases, gets "plugged up" easily by them, which paralyzes capacities crucial for investigating "tougher" cases.

Although a procedure law and a penal law corresponding more with the expectations and the sense of justice of the society can be more effective, it is also a true that this kind of change in model could go against the principles of a constitutional state. Intensifying the efficiency by giving up the principles and requirements of a constitutionality is a disputable solution. (Korinek 2003).

Individuals participating in illegal metal trade or in any other illegal enterprise may be affected by tax evasion either as consumers, producers, employees or employers. According to 2007 data, nearly 6% of households have incomes which have not been declared, meaning that nowadays, most of those cases are not related to illegal economy (Szabó 2008).

Studies made in Hungary confirm the relation between tax evasion and the tax environment in the illegal sphere of the economy (Semjén 2006). Attitudes toward tax paying significantly depend on the economic climate. Studying and investigating corruption is much more complicated than studying tax evasion, because both parties (the consumer and the retailer) are highly interested in hiding the transaction. The study of motives that generate certain types of corruption was conducted by (Köllő 1992).

National studies demonstrate reasons behind illegal economy and employment and they also indicate how the volume of illegal economy and "black work" could be dwindled by well prepared governmental measures (Leibfritz 2008). According to Leibfritz the principal reason for employment lies in the extremely high level of taxes on incomes. Due to these high

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gábor ERDEI

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

tax levels there is a great incentive to hide incomes. The complexity of the Hungarian tax system and the unjustified treatment of certain types of taxes are offering possibilities to use certain tricks in order to evade taxes. Illegal metal trade is based on three fundamental elements: low levees of legal employment, income-hiding and consumption without providing invoices. The base of certain principal taxes is irrationally narrow and their tax rate is very high in order to finance the public costs. High tax rate foments tax evasion on one hand and impedes the extension of legal employment on the other. 105-110 thousand tons of aluminium wastes are produced in Hungary every year and more or less the same quantity of other metal waste is shown by statistics. Much of this is exported to other countries. It is almost impossible to recognize stolen metals in 40-ton wagons used for trade.

If the above mentioned illegal metals are loaded onto a truck with legal metal loads, no wholesaler is able to distinguish legal cargo from the illegal one. However, a lot may depend on the wholesaler's discipline. If he or she is observant and watchful enough, he can spot the illegal load of cargo. Illegal Foundries may win tenders against legal companies by simply bribing persons involved in the arrangement. An excellent example for this is that of company specializing in the disassembly of cars that won a tender which enabled it to take the car-wreckages to a place determined by local government. According to the contract between the company and the local government, it is the company's duty to transport the car-wreckages within 24 hours. In reality, it would not transport them, because in seven out of ten cases it cannot find cars as the information has been passed to invisible companies.

In a not her case a company operating legally could not buy back the wreckages of the product made by this company itself because they had been sold to illegal metal traders (ORFK Tájékoztató 2008).

Stolen railways are usually not taken to legal companies that deal with metals wrecks. As they are much more massive than Ferro-concrete, they are mostly stolen for constructions. Stolen bronze statues do not go into wreck-trade, but they usually end up in foundries where sculptors work and they prefer good basic material for their work. The receivers of stolen goods prefer bigger rates. Their victims are mainly electric suppliers, telecommunication companies and railway companies. Waste Sooner or later waste ended up in the hands of one of the wholesalers in Hungary before. Now, however, thousands of tons pass through borders without being seen by a professional company. The real problem is that the "exporter" disappears along with the goods.. VAT tax on metal wrecks was introduced on 01.01.2006. This tax can be reclaimed in Slovakia and Germany (ORFK Tájékoztató, 2008).

Transports leave the country undisturbed and invisibly. Before "open borders" the volume of metal exports of Hungarian companies was equal to what Slovakian companies declared to the EU as metal import. In the statistics of 2004 there were no contradictions, but in 2005 Hungary exported only on "paper", meaning that tax evasion was realized, as no actual goods went to Slovakia. In The so-called reversed VAT (ÁFA) was introduced and as a consequence of this, about 5000 tons of copper and copper alloy wreck were exported to Slovakia invisibly. Copper wreck was purchased in Hungary at a price which was above or under the officially determined commercial price and in Slovakia this wreck entered commercial channels as internal goods at a lower price. Official Hungarian export in 2007 could be transported in three wagons. Meanwhile, the Slovakian import remained the same quantity. In Hungary, where formerly legally operating wholesalers bought metal goods, the former metal volume is sold but not to official companies that provide invoices but to semi-illegal or fully illegal companies which pay from "pocket to pocket" (ORFK Tájékoztató 2008).

In our rapidly changing world emerging risks against the environment, the economy and the state are hard to handle. Stubborn insistence on facts, the force to demonstrate effectiveness and generally the formalism of the judiciary administration set limits to such efforts. The importance of this issue is sometimes questioned by politicians in order to gain prestige easily, but society would have to pay heavy costs in the long run, if those above mentioned factors were altered. The average citizen has already experienced that, in spite of the flowery language and the promised punishments, nothing is changing. Virtually nothing is happening, except for the fact that the prestige and the respect of

the administration of justice is diminishing and people are starting to realize that macro-crime and other common crimes are caused by the same factors: inappropriate regulations of the economy, short-sighted social policies, a flawed educational system and the unsolved problems of society in general (Korinek L.2003).

After a one and a half year long harmonization procedure the Parliament finally approved the so-called "law on metal trade" on 8. of June, 2009. The law LXI of 2009 was published in Magyar Közlöny (Hungarian Gazette) on 29 of June and it came into effect on 1 January, 2010.

Metal traders will face numerous new regulations which will impose significant administrative costs on them and new rules will regulate their operation more strictly. New regulations impose so many new additional costs and burdens on enterprises operating legally, that it will have positive results only if the volume of illegal metal trade and metal theft is drastically reduced or the problem itself completely eliminated (ORFK Tájékoztató 2008).

BIBLIOGRAPHY

- DOMKOS A.(2000.): Az erőszakos bűnözés. -Bp.: Hinnova Magyarország Kft. -pp.148-155
- ELEK P., SCHARLE Á., SZABÓ B., SZABÓ P. A. (2008.): An Estimation of Undeclared Employment in Hungary Based on Administrative Data. Kézirat, a „World Bank Project: Hungary Undeclared Employment” keretében, 2008. április
- EVANS, M., SYRETT, S., WILLIAMS, C.C. (2004.): The Informal Economy and Deprived Neighbourhoods: a systematic review. - London: Office of the Deputy Prime Minister,
- EVANS, M, SYRETT, S., WILLIAMS, C.C. (2006.): The Informal Economic Activities and Deprived Neighbourhoods. -London: Department for Communities and Local Government,
- GALLIN, D. (2001.): Propositions on Trade Unions and Informal Employment in Time of Globalisation, =Antipode, 19 évf. pp. 531-549.
- Sz.n. (2002.): Decent Work and the Informal Economy. -Geneva: International Labour Office
- KAUFFMANN, D., KALIBERDA, A. (1996.): Integrating the Unofficial Economy into the Dynamics of Post-Socialist Economies: A Framework of Analysis and Evidence. World Bank Policy Research Working Paper, No. 1691
- KATUNGI, D., NEALE E., BARBOUR, A. (2006.): People in Low-paid Informal Work. Need not Greed. -Bristol (UK): The Policy Press
- KÖLLŐ János (1992.): Zsibvásár az aluljárókban. =Közgazdasági Szemle, 39. évf. június, -pp. 538-549.
- KREKÓ Judit, P. KISS Gábor (2007.): Adóelkerülés és a magyar adórendszer. MNB-tanulmányok, szeptember, -p. 54.
- KORINEK L.(2003.): Tendenciák. =Belügyi Szemle, 51. évf., 1.szám -pp. 62-67.
- LACKÓ M. (2000.): Hidden Economy – an Unknown Quantity? Comparative Analysis of Hidden Economies in Transition Countries, 1989–95. =Economics of Transition, 8.évf., 1. szám, -pp. 117-149.
- LEIBFRIITZ, W. (2008.): Reducing Undeclared Work in Hungary – The Role of Tax Policy and Administration. World Bank Project: Hungary Undeclared Employment (P106185), The World Bank, Washington D.C.
- Sz.n. (2008.): ORFK Tájékoztató: Az illegális fémkereskedelmi kapcsolatok Magyarországgal
- Sz.n.: (2008.): ORFK Tájékoztató: Az LXI. törvényről.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**Gábor ERDEI****Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám**

- RENOOY, P., IVARSSON, S., van der WUSTEN-GRITSAI, O., MEIJER, R. (2004.): Undeclared Work in an Enlarged Union: An Analysis of Undeclared Work – an In-depth Study of Specific Items. -Brussels: European Commission.
- SCHNEIDER, Friedrich (2005.): Shadow Economies around the World: What Do We Really Know? =European Journal of Political Economy, Elsevier, 21. évf., 3. szám, -pp. 598-642.
- SEMJÉN András (2006.): A mai magyar adórendszer. Jellegzetességek, problémák, kihívások. =VIZI E. Szilveszter, TEPLÁN István, SZENTPÉTERI József (szerk.): Előmunkálatok a társadalmi párbeszédhez. -Bp.: Gazdasági és Szociális Tanács, -pp. 215-230.
- WILLIAMS, C. C. (2004.): Cash-in-Hand Work: the Underground Sector and the Hidden Economy of Favors. -Basingstoke: Palgrave MacMillan
- WILLIAMS, C. C., WINDEBANK, J. (1998.) Informal Employment in the Advanced Economies: Implications for Work and Welfare. London: Routledge

AZ AFRIKA SZARVÁNÁL FOLYTATOTT KALÓZKODÁS BIZTONSÁGPOLITIKAI HATÁSAI

THE EFFECTS OF PIRACY OFF THE HORN OF AFRICA ON SECURITY

Szomália, amely a világ egyik legszegényebb, legfejletlenebb és politikailag leginstabilabb állama, az utóbbi években a nemzetközi közvélemény érdeklődésének középpontjába került, de nem az esetleges fejlődési-, vagy reformtörekvései kapcsán, hanem a napjainkra már megszokottá vált kalóztámadásoknak köszönhetően. Ennek oka, hogy 2008-tól kezdve a szomáliai kalózkodás korábban nem tapasztalt méreteket kezdett ölteni, ami komoly következményekkel jár, nem csak a nemzetközi kereskedelem tekintetében, hanem sok más aspektusból is. A tanulmányban ezeket a következményeket fogom megvizsgálni és elemezni, a területi kiterjedésük, valamint az általuk érintett dimenziók alapján csoportosítva.

Somalia, one of the world's poorest, underdeveloped and politically unstable countries, has been in the centre of international interest in the last few years, however, not for its attempts for development and reforms but for the attacks of Somali pirates that has become usual. The reason for it is that the degree of piracy has grown very fast since 2008, which has serious consequences on international trade and on other fields, too. In my essay I intend to analyze these effects, classify them and examine their regional expansion.

BEVEZETÉS

Tanulmányom célja a nemzetközi közösség egyik aktuális és jelentős problémája, az Ádeni-öbölben és a térségében folytatott kalózkodás által okozott hatások bemutatása. A szomáliai kalózkodás jelentősége a térség kiemelt földrajzi elhelyezkedésében, illetve a hajóforgalom ebből adódó méretében rejlik, ugyanis a világ globális kereskedelmének 10%-a, a nemzetközi kőolajexportnak pedig számottevő része – napi 3,3 millió hordó – halad át ezen a területen. Az átmenő forgalom biztonsága különösen fontos az Európai Unió számára, amely tengeri kereskedelmének 95%-át, energiainportjának pedig 20%-át ezen az útvonalon keresztül bonyolítja, de a hajózás zavartalansága a Közel-Keletről származó kőolaj és földgáz olyan további importőreinek is érdeke, mint például az Egyesült Államok, Japán, Kína, vagy India. (NATO PA; MSCHOA)

A kalózkodás vizsgálata során nem térek ki a megtámadott kereskedelmi hajókat és társaságokat érintő közvetlen károkra – hajó vagy rakomány elvesztése, megrongálódása, szállítmányok késése stb. –, hanem kizárólag a tágabb értelemben vett következményeket, a Szomáliát, a régió országait, valamint a nemzetközi közösséget érintő, a biztonság több dimenziójára – gazdasági, politikai, élelmezési, környezeti stb. – is kiterjedő helyi, regionális és globális hatásokat szándékozom elemezni.

A HELYI HATÁSOK

A szomáliai kalóztevékenységnek komoly következményei vannak magára Szomáliára is melyek jelentős mértékben befolyásolják az ország gazdasági, illetve humanitárius helyzetét, valamint negatív hatással vannak a belpolitikai stabilitásra és a társadalomra is.

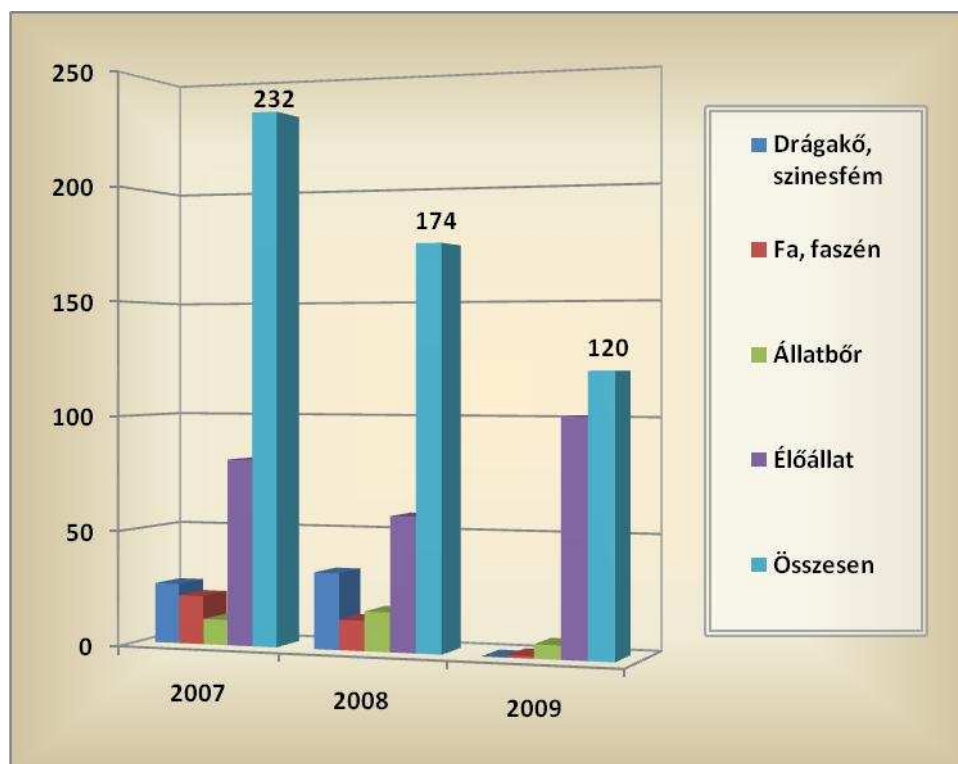
A SZOMÁLIA GAZDASÁGÁRA GYAKOROLT HATÁS

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

DOMBAI Zsolt

Egy olyan országnak, ahol a GDP jelentős része az export bevételekből származik, melynek fő felvevő piacai az Egyesült Arab Emírátsok, Jemen és Szaúd-Arábia, létfontosságú a zökkenőmentes tengeri kereskedelem az Ádeni-öbölben és térségében. (CIA) Az utóbbi évek jelentős kalóztevékenységének hatására Szomália azonban „no-go” országnak számít, aminek következtében a potenciális tengerentúli üzleti partnerek elmaradoznak, csökkentve a külkereskedelmet, és ezzel az export bevételeket. A hajóforgalom visszaesésének következtében csökkennek a kikötők és a helyi kereskedelmi társaságok bevételei, ami pedig a helyi, illetve a központi kormányzat által beszedhető adók és vámok összegét is tovább mérsékli. (IEG, 2008)

Szomália exportforgalmának és a négy fő exporttermékének alakulása 2007 és 2009 között
(millió USD; Forrás: Internet)

A tengeri kereskedelem forgalmának csökkentésén túl, a túszejtések során begyűjtött váltságdíjakból származó jelentős mennyiségű pénzösszegek révén a kalózkodás hozzájárul az ország rohamos ütemű¹ inflációjához, valamint a fekete-gazdaság virágzásához is. (IEG, 2008) A kalózkodás a váltságdíjak egy jelentős részét szolgáltatások, tartós fogyasztási cikkek, luxus járművek és ingatlanok vásárlására fordítják, ami elősegíti az illegális üzleti tevékenységek térnyerését. Jó példa erre, hogy az úgy nevezett „kalózparadicsomokban”, mint például Eyl vagy Hobyó, a hagyományos, törvényes gazdasági tevékenységek teljes mértékben kiszorultak a piacról. (Gilpin, 2009) A Szomália gazdaságára gyakorolt hatásokat azonban konkrét számokkal nem lehet kifejezni, mivel még az ENSZ Afrikai Gazdasági Bizottságának (UNECA) és az Afrikai Fejlesztési Banknak (AfDB) sincsenek pontos, naprakész makro- és mikrogazdasági adatai az országról.

AZ ORSZÁG BELPOLITIKAI HELYZETÉRE GYAKOROLT HATÁS

A kalózkodás által elősegített feketegazdaság – a törvényes gazdasági tevékenységek említett háttérbeszorításával – nem csak a tisztességes vállalkozókat lehetetleníti el, de megfosztja a helyi és a központi kormányzatokat az ezen tevé-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOMBAI Zsolt

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

kenységekből származó adóktól és illetékektől is, aminek hatására azok anyagilag tovább gyengülnek, így a nagy összegű váltságdíjakból az intézmények és azok vezetői könnyen lefizethetővé, befolyásolhatóvá válnak. Korruptságuk következtében a helyi közigazgatási és rendőri vezetők pedig nem csak a kalózkodásnak engednek szabad utat, hanem az ahhoz kapcsolódó illegális üzleti tevékenységeknek is. (Hansen, 2009) A korrupció egy további, közvetett következménye, hogy időről időre újabb, az illegális üzleti tevékenységekből meggazdagodó hadurak jelennek meg, akik a megszerzett befolyásuk, üzleti érdekszférájuk megtartása, illetve növelése érdekében kiveszik a részüket a helyi és központi hatalomért vívott harcokban, tovább fokozva ezzel az ország politikai instabilitását. (Gilpin, 2009)

Megállapítható tehát, hogy a kalózkodás közvetlenül rontja a helyi és a központi kormányzat költségvetésének helyzetét, továbbá közvetett módon rombolja annak társadalmi megítélését, legitimitását, valamint hitelességét. A feketegazdaság a kormányzati korrupcióval párosulva pedig egyrészt gátolja az ország politikai egységének helyreállítását, ezáltal Szomália visszailleszkedését a nemzetközi kereskedelembe és közösségbe, másrészt káros hatással van a társadalmi morálra, illetve a hagyományos, klán alapú társadalmi szerkezetre, valamint a klánok közötti kapcsolatrendszerekre is. (IEG, 2008)

AZ ORSZÁG HUMANITÁRIUS HELYZETÉRE GYAKOROLT HATÁS

Az ENSZ Világélelmiszeri Programja (WFP) szerint évente az elhúzódó polgárháború és az évek óta tartó szárazság miatt több millió ember szorul folyamatos humanitárius segítségre Szomáliában. A WFP az élelmiszer, gyógyszer és egyéb segélyszállítmányok 95%-át, logisztikai okok és a háborús helyzet miatt, a kezdetektől kezdve a tengeren juttatta el az országba. A WFP hajók ellen 2005-ben két alkalommal is végrehajtott kalóztámadás hatására azonban a hajózási társaságok nem vállalták a segélyek további célba juttatását, ezért a WFP a szállítmányok egy részének felfüggesztésére, illetve azok szárazföldön történő szállítására kényszerült, aminek következtében drasztikusan csökkent a támogatáshoz jutó szomáliak száma. Ennek az állapotnak a megszüntetése érdekében 2007-ben francia, dán, valamint norvég haditengerészeti kísérettel újraindult a segélyek tengeren történő célba juttatása, így a WFP 2008 végére közel a négyeszeresére tudta növelni a szállítmányok mennyiségét, 2009-ben pedig már 3,3 millió szomálinak tudott segíteni. (WFP) A haditengerészeti erők alkalmazásának köszönhetően tehát a tengeren történő szállítás újra lehetségessé vált, azonban a kereskedelmi hajók – a kalózkodás miatt – megnövekedett biztosításai és egyéb költségei, továbbá az útvonal biztosításához szükséges hadihajók költségei olyan magasak,² hogy hosszútávon ez a megoldás nem finanszírozható. (IEG, 2008)

A kalózkodás ugyanakkor nem csak a segélyszállítmányok esetleges megtámadásával, így azok elmaradásával jelent humanitárius veszélyt a lakosság számára, hanem az élelmiszert szállító kereskedelmi hajók újonnan történő rendszeres kifosztásával, eltulajdonításával is, mivel ennek hatására 2010-ben akadozni kezdett az ország importból származó élelmiszer-ellátása, aminek köszönhetően jelentős mértékben növekedni kezdtek az élelmiszeripari termékek árai Szomáliában. (WFP)

A REGIONÁLIS HATÁSOK

A Szomáliát sújtó következmények mellett a kalózkodás kihat a tágabb értelemben vett régióra, több Afrika keleti partján és az Arab-félszigeten fekvő országra is, befolyással van azok politikai, gazdasági, humanitárius, stb. biztonsági helyzetére.

A RÉGIÓ ORSZÁGAINAK GAZDASÁGÁRA GYAKOROLT HATÁSOK

Az Ádeni-öböl forgalmának biztonsága – az Európa és Ázsia közötti fő hajózási útvonal részeként – nem csak Szomália külkereskedelme szempontjából fontos kérdés, hanem a cél- és tranzitforgalomban érintett többi ország, Kenya, Szudán, Eritrea, Dzsibuti, Etiópia, Szaúd-Arábia, Jemen, Omán és – a Szezi-csatorna révén – főként Egyiptom számára is. Az utóbbi évek gyakori támadásai miatt azonban egyre több hajózási és kereskedelmi társaság kerüli el az Ádeni-öblöt, és választja inkább az Afrikát megkerülő hosszabb, de biztonságosabb útvonalat. (IEG, 2008) A kereskedelmi forgalom csökkenésének, továbbá a tengeri közlekedés továbbra is rossz biztonsági helyzetének köszönhetően a térségbe irányuló külföldi befektetések és a turizmus mértéke, valamint a kikötők bevétele csökken, mely hatással van az érintett országok gazdaságára. (Gilpin, 2009)

A kalózkodás fent említett következményei különösen rosszul érintik Egyiptomot, mivel az ország bevételeinek jelentős része a turizusból és a Szezi-csatorna átmenő forgalma által fizetett használati díjból származik. 2009-ben a turizmusban 8-9%-os visszaesés volt észlelhető a 2008-as évhez képest, feltehetőleg azonban ez csak kis részben volt köszönhető a kalózkodásnak, és a fő ok minden bizonnyal a gazdasági világválságra vezethető vissza. (Dzidosz, A., 2009) A csatorna átmenő forgalmának 2008-as évről 2009-es évre történő közel 20%-os csökkenésében azonban már jelentősebb szerepe volt a szomáliak által végrehajtott támadásoknak. A 2009-ben az előző évnél 4187 hajóval és 175,6 millió tonnával mérséklődött hajóforgalom megközelítőlegesen becslés szerint több százmillió USD bevétel kiesést jelentett az országnak. A fokozott nemzetközi haditengerészeti jelenlét következtében 2010-ben a csatorna forgalma ugyan növekedésnek indult, de még mindig jelentősen elmaradt a 2008-as évhez képest. (SCA; Wasser, 2009)

Egyiptom mellett Kenya gazdaságára is komoly hatással van a tengeri kereskedelem veszélyeztetettsége, a csökkenő forgalomból adódóan ugyanis Mombasa kikötőjében 2009-ben 38 ezer TEU-val³ kevesebb áru fordult meg a korábbi évez viszonyítva, ami jelentősen visszavetette a kikötő bevételeit és az abból származó adókat. Ezen felül a kalóztámadások miatt megnövekedett szállítási és biztosítási költségek 12 millió USD veszteséget okoztak a Kenyai Mezőgazdasági Termékeket Exportáló Szövetségének (FPEAK), ezzel rontva Kenya 2006 és 2008 között javuló tendenciát mutató külkereskedelmi mérlegét. (Puddu, 2010)

A RÉGIÓ HUMANITÁRIUS HELYZETÉRE GYAKOROLT HATÁS

Szomáliához hasonlóan a térség több országában szorul a lakosság jelentős része nemzetközi segítségre, így például Szudánban, Eritreában vagy éppen Etiópiában, ahol 2010 évvégéig összesen 5,23 millió embernek volt szüksége élelmiszer segélyekre az életben maradáshoz. Az Egyesült Államok, a térségben tapasztalható nagymértékű élelmiszer- és vízhiány miatt, 2010-ben 50 millió USD értékben nyújtott támogatást Etiópiának, valamint 30 millió USD értékben Szudánnak. Ezeknek a humanitárius segélyszállítmányoknak a nagy része, akár csak a Szomáliába irányulóké, a tengeren érkezik, és onnan kerül továbbszállításra a szárazföldre. A sikeres célba éréséhez tehát elengedhetetlen a tengeri közlekedés biztonsága, így ha a kialakult helyzet nem változik, akkor a szükséges segélyek rászorulókhöz való eljuttatása továbbra is igen költséges lesz, ami – ahogy már említettem – hosszú távon nem lesz kivitelezhető. (Ploch et al., 2010)

A RÉGIÓ BIZTONSÁGÁNAK TOVÁBBI DIMENZIÓIT ÉRINTŐ HATÁSOK

Az ENSZ BT 1992-ben hozott 733-as számú határozata, vagyis a Szomáliával szemben elrendelt fegyverembargó ellenére szabadon áramlik a fegyver és a lőszer az országba, aminek egy része – a kalózok által folytatott fegyverkereskedelem révén – Jemenből származik. ENSZ megfigyelők feltételezik továbbá azt is, hogy a váltságdíjakból befolyó pénzösszegek egy hányadából a kalózok nem csak a saját arsenáljukat bővítik, hanem más, a régió különböző országaiban aktív fegyveres csoportoké is, ezzel tovább rontva a régió biztonsági helyzetét, és elősegítve a terrorizmus regionális

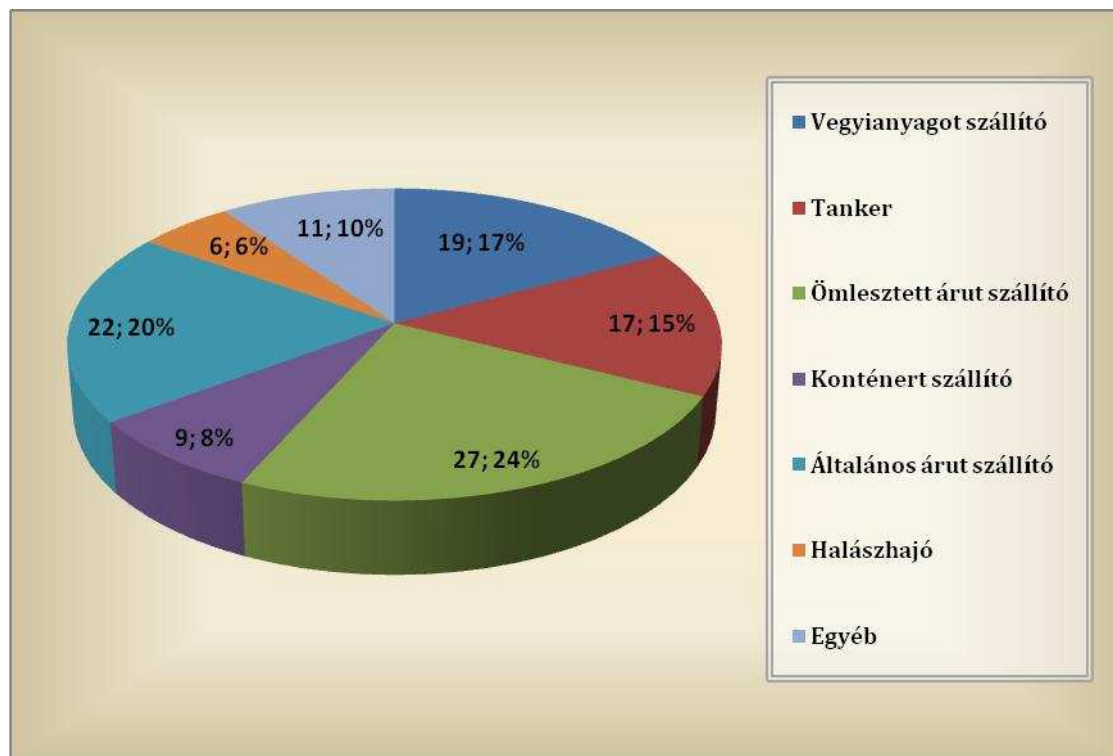
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

DOMBAI Zsolt

erősödését. (Ploch et al., 2010) Ezen túlmenően, amennyiben hosszútávon nem sikerül megoldani a problémát, és a tengeri forgalom csökkenése továbbra is folytatódik, akkor az érintett országok súlyos gazdasági helyzetbe kerülhetnek, aminek következtében tovább nőhet a politikai instabilitás és csökkenhet a közbiztonság is. A gazdasági recesszió és a továbbra is veszélyeztetett tengeri közlekedés hatására pedig súlyosbodhat a humanitárius helyzet, aminek akár a régió instabilitását még jobban növelő, nagymértékű migráció is lehet a következménye. (IEG, 2008)

A következő dimenzió, ami komoly veszélynek van kitéve a régióban, az a környezetbiztonság. 2008 óta a szomáliai kalózok az esetek jelentős részében támadtak meg kőolaj vagy földgáz származékokat szállító tankereket, illetve vegyi anyagot szállító hajókat. 2008-ban például az összes támadás 15%-ában tanker volt a kiszemelt célpont, igaz mindössze egyet sikerült elfoglalniuk, viszont a *Sirius Star* nevű libériai hajó rakterében 2 millió tonna kőolaj volt, ami ha a támadás, vagy a szomáliai partokhoz való hajózás során keletkezett sérülés következtében bejutott volna a tengerbe, komoly környezeti károkat tudott volna okozni.

Szomáliai kalózok által 2008-ban megtámadott hajók száma és aránya, típusok szerint;

Forrás: Internet

A rakomány szempontjából a környezetre veszélyesnek számító másik hajótípusból, a vegyi anyagot szállító hajókból is igen sokat ért támadás 2008-ban. Ilyen típusú hajót 19-szer – ami az összes eset 17%-a – próbáltak meg elfoglalni, amiből 10-szer sikerült is, köztük például a *Stolt Strenght* nevű, 20 ezer BRT⁴ befogadó képességű, foszforsavat szállító fülöp-szigeteki hajót. A hajó esetleges sérülése, és rakományának a tengerbe jutása szintén környezetszennyező hatással lett volna. (ICC-IMB, 2008; ICC-IMB 2009, ICC-IMB 2010)

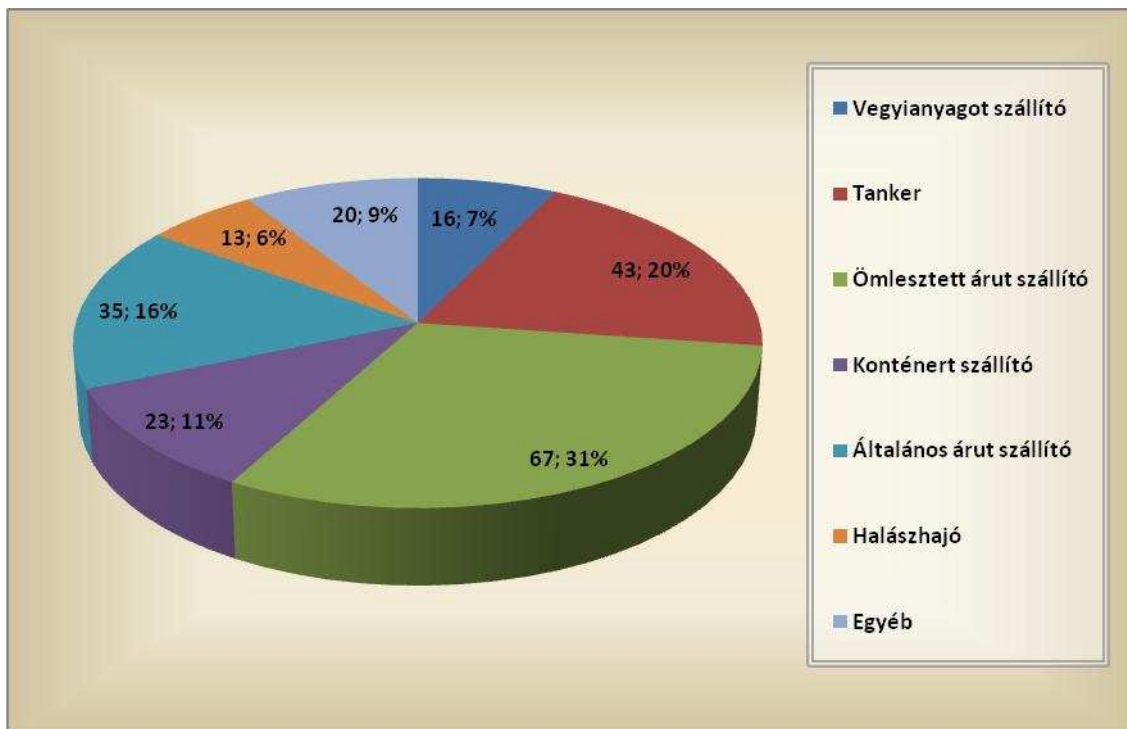
A kalózoknak természetesen nem céljuk a hajók elsüllyesztése, vagy olyan sérülés okozása, amely során a rakomány elveszik, mivel akkor nem kapnák meg a követelt váltságdíjat, azonban adódhat olyan körülmény akár a támadás,⁵ akár a szomáli partokhoz való út során, aminek következtében mégis sérül a hajótest, és kijut a rakomány. 2009-ben az ilyen,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

DOMBAI Zsolt

a környezetre veszélyes rakományt szállító hajók elleni támadások száma összesen 59 volt, ami az összes regisztrált támadás 27%-át tette ki. (ICC-IMB, 2009) 2010 első félévében ez az arány tovább növekedett, az összesen 100 esetből 21-szer vegyi anyagot szállító hajó, 16-szor pedig tanker volt az áldozat, ami együttesen 37%-nak felel meg. (ICC-IMB, 2010) Annak ellenére, hogy eddig nem volt rá példa, a számokból kiindulva megállítható, hogy potenciálisan fennáll a környezetszennyezés veszélye.

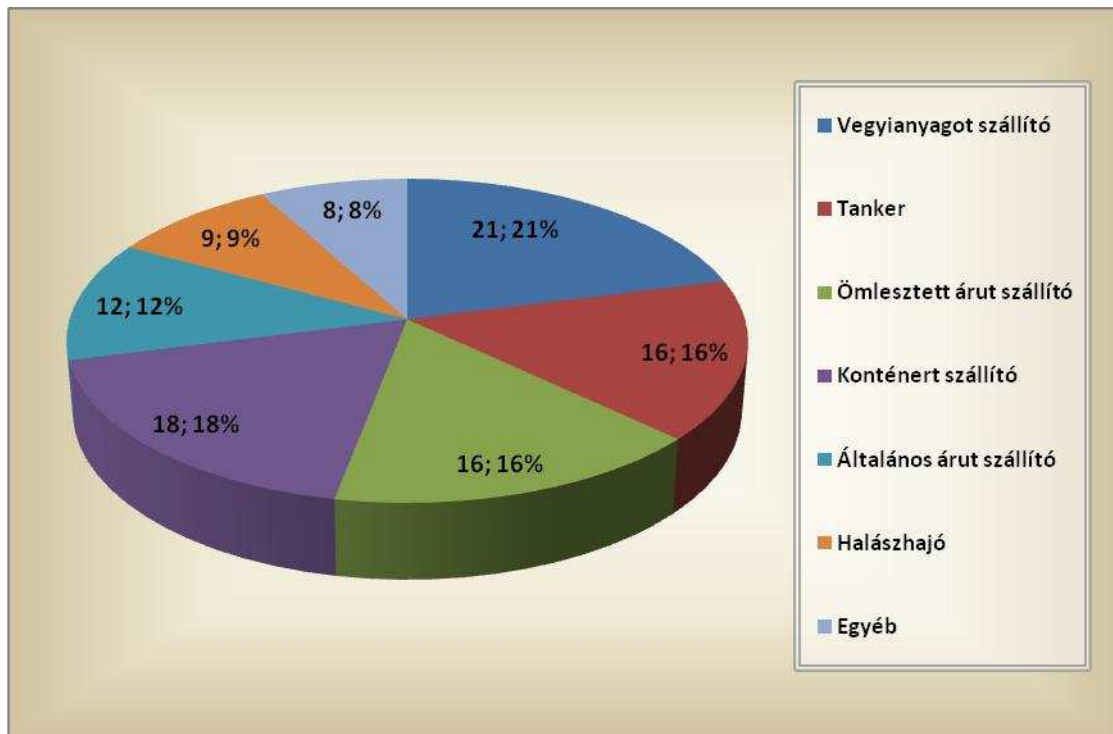
Szomáliai kalózkodók által 2009-ben megtámadott hajók száma és aránya, típusok szerint;

Forrás: Internet

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

DOMBAI Zsolt

Szomáliai kalózkodás által 2010 első félévében megtámadott hajók száma és aránya, típusok szerint;

Forrás: Internet

A GLOBÁLIS HATÁSOK

A felvázolt helyi és regionális hatásokon kívül további globális kérdések is felmerülnek a probléma kapcsán, ezért az egész nemzetközi közösségnek számolnia kell a kalózkodás következményeivel. A globális hatások elsőként a nemzetközi kereskedelemben nyilvánultak meg, azonban a szomáliak által folytatott illegális tevékenység a továbbiakban befolyással lehet a nemzetközi biztonság más dimenzióira is.

A NEMZETKÖZI KERESKEDELEMRE GYAKOROLT HATÁS

A kalózkodás következtében az utóbbi időben sok többletköltség merült fel, melyek főként a váltságdíjak kifizetéséből; a hajók, a legénység és a rakomány megrongálódásából, illetve elvesztéséből; a megemelkedett biztosítási díjakból; a hajók biztonságának fokozásából; valamint a haditengerészeti jelenlétből adódnak. Egy 2009-es számítás szerint ezek a költségek éves szinten összességében 1 és 16 milliárd USD közé tehetők, amelyek egyik részét a hajótulajdonosok és a hajózási társaságok, a másik részét pedig az egyes államok kénytelenek felvállalni. (Ploch et al., 2010)

Mint ahogy azt a tanulmány elején említettem, nem kívánom elemezni a hajókat, szállítmányokat, legénységet érintő közvetlen hatásokat, viszont fontos az ezekből adódó, a hajótársaságok részére felmerülő többletköltségeket megemlíteni, mivel ezek befolyással vannak a nemzetközi kereskedelemre. Az egyre gyakoribb támadásoknak köszönhetően 2008 második felétől az Ádeni-öblön keresztülhaladó hajók biztosítási költségei az utankénti 500 USD-ről 20 ezer USD-ra emelkedtek. Ez éves szinten, az öblön áthaladó 20 ezer hajóval számítva, összességében 390 millió USD többletet eredményez, mely kiadást a nemzetközi kereskedelemben résztvevő többi szereplő, elsősorban a piacok kénytelenek megfizetni. (UNCTAD, 2009)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOMBAI Zsolt

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Van azonban több, olyan hajózási társaság is, mint például a *Maerks Line*,⁶ mely az öböl veszélyeztetettsége miatt az Ázsia és Európai közötti (AE7) útvonalát megváltoztatta, és a Szuézi csatorna helyett a Jóreménység foka felé szállít. Ebben az esetben nem kell többlet biztosítási költséget, valamint csatorna használati díjat sem fizetnie a kereskedelmi társaságnak, sőt a szállítmány is nagyobb biztonságban célba ér. Az Európa és Ázsia közötti alternatív útvonal következtében viszont megnő a távolság, ami utanként átlagosan 5,7 nap extra szállítási időt, valamint éves szinten 74,4 millió USD többlet üzemanyagköltséget és 14,6 millió USD többlet hajóbérleti díjat jelent egy átlagos méretű társaságnak, aminek nagy részét szintén a piacra hárítják át. (U.S. DT) Mindegy tehát, hogy a kalózkodás okozta közvetlen hatásokból, vagy az alternatív útvonalból adódnak-e a többletköltségek, mivel mindkét eset kihat a nemzetközi kereskedelemre.

A NEMZETKÖZI BIZTONSÁG TOVÁBBI DIMENZIÓIT ÉRINTŐ HATÁSOK

Amennyiben a kalózkodásra, illetve a következményeire hosszútávon nem sikerül megoldást találni, úgy a fent említett többletköltségeknek köszönhetően a térségből – többek között Szaúd-Arábiából, Ománból és Katarból – származó kőolaj, valamint földgáz szállítmányok költségei is emelkedni fognak, ami az energia árak növekedéséhez fog vezetni. Ezen túlmenően, amennyiben a hajózási társaságok többsége a jövőben elkerülné az Ádeni-öblöt és a térségét, úgy végső esetben akár jelentősen le is csökkenhetne a Perzsa-öbölből és a Vörös-tengerről származó nyersanyag export mértéke, ami veszélyeztetné több európai és ázsiai ország energiabiztonságát is. (IEG, 2008) Ehhez hasonló folyamatra jó példa a líbiai belpolitikai állapotok következtében kialakult jelenlegi helyzet, amikor is egy kőolajexportáló ország kapacitásának csökkenését drasztikus áremelkedések követik.

Az energia-ellátottság alakulása azonban nem az egyetlen következmény, ami érinti a nemzetközi biztonságot. Szakértők feltételezik, hogy több kalózcsoport is kapcsolatban áll olyan szélsőséges iszlamista szervezetekkel, mint például az Al-Shabaab, igaz az Egyesült Államok tisztviselői eddig nem találtak ezt alátámasztó, érdemi bizonyítékot. Egy 2009 decemberében, a kanadai hírszerző szolgálat által kiadott jelentésben viszont szélsőséges iszlamista kalózhálózatról írnak, ahol a váltságdíjak egy részéért vagy fegyverekért cserébe, az iszlamisták védelmet biztosítanak a kalózoknak. A tényektől és a feltételezésektől függetlenül, a szakértők többsége mindenesetre abban egyetért, hogy a kalózok által létrehozott feketegazdaságból, a fegyver-, ember- és kábítószer kereskedeleméből, valamint a váltságdíjakból származó bevételek potenciálisan elősegítik a helyi és a nemzetközi terrorista szervezetek működését, és azok további megerősödését. (Ploch et al., 2010)

ÖSSZEFOGLALÁS

A somáliai kalózkodás, ahogy azt a tanulmányomban részletesen kifejtettem, igen komoly helyi, regionális és nemzetközi szinten ható következményekkel járt már eddig is, ezért különösen fontos lenne a kialakult helyzet mielőbbi, tartós rendezése, azelőtt, mielőtt a felvázolt lehetséges politikai, gazdasági, humanitárius, környezeti és egyéb hatások bekövetkeznének. Az mindenesetre biztató jel, hogy az utóbbi időben, mind a katonai műveletekben, mind a nemzetközi és regionális kezdeményezésekben, együttműködésekben egyre több ország veszi ki a részét, és az esetlegesen felmerülő kisebb-nagyobb konfliktusok, érdekütközések ellenére, képesek összehangoltan, egymást segítve tevékenykedni. A probléma összetettsége, politikai, gazdasági, társadalmi és jogi aspektusai miatt azonban fontos, hogy a gyors megoldásra törekvés ne menjen a hatékonyság, valamint az alaposság rovására, mert különben a hatalmas költségek és kemény erőfeszítések árán elért eredmények csak időszakosak lesznek. A tartós megoldás elérése érdekében ezért nem szabad csak a kalózkodás okozta tüneteket kezelni, hanem összetett, a probléma minden egyes elemére kiterjedő, hosszú távú programot kell kidolgozni, amelyet aztán az államoknak közösen, egyetértésben kell majd végrehajtaniuk és végrehajtatniuk.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

DOMBAI Zsolt

Kulcsszavak: kalózkodás, Szomália, biztonság, nemzetközi kereskedelem

Keywords: piracy, Somalia, security, international trade

FELHASZNÁLT IRODALOM

CIA: CIA World Factbook: Somalia.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html>

(letöltve: 2011. február 20.)

DZIADOSZ, A. (2009): Egypt tourism numbers to fall less than feared. Reuters Africa.

<http://af.reuters.com/article/investingNews/idAFJOE59J0PG20091020?sp=true>

(letöltve: 2011. március 1.)

GILPIN, R. (2009): Counting the Costs of Somali Piracy. Center for Sustainable Economies United States Institute of Peace. Working Paper.

http://www.usip.org/files/resources/1_0.pdf (letöltve: 2011. február 24.)

HANSEN, Stig Jarle (2009): Piracy in the greater Gulf of Aden – Myths, Misconception and Remedies.

Norwegian Institute for Urban and Regional Research.

<http://www.nibr.no/uploads/publications/26b0226ad4177819779c2805e91c670d.pdf>

(letöltve: 2011. február 22.)

ICC-IMB (2008): Piracy and Armed Robbery Against Ships. Annual Report. International Chamber of Commerce. International Maritime Bureau. 2008. Jan. 1 – Dec. 31.

<http://ddata.over-blog.com/xxxyyy/0/50/29/09/Docs-Textes/Pirates2008RAP-BMI0901.pdf> (letöltve: 2011. február 27.)

ICC-IMB (2009): Piracy and Armed Robbery Against Ships. Annual Report. International Chamber of Commerce. International Maritime Bureau. 2009. Jan. 1 – Dec. 31.

<http://www.mfa.gr/softlib/Ετήσια%20αναφορά%20για%20το%202009%20του%20International%20Maritime%20Bureau%20για%20την%20Πειρατεία.pdf> (letöltve: 2011. február 27.)

ICC-IMB (2010): Piracy and Armed Robbery Against Ships. Annual Report. International Chamber of Commerce. International Maritime Bureau. 2010. Jan. 1 – Jun. 30.

<http://naval.review.cfps.dal.ca/pdf/2010%20Q2%20IMB%20Piracy%20Report.pdf>

(letöltve: 2011. február 27.)

IEG (2008): International Expert Group on Piracy off the Somali Coast: Piracy off the Somali Coast. Final Report.

http://www.imcsnet.org/imcs/docs/somalia_piracy_intl_experts_report_consolidated.pdf (letöltve: 2011. február 17.)

MSCHOA: Maritime Security Centre (Horn of Africa).

<http://www.mschoa.org/Pages/About.aspx> (letöltve: 2011. február 25.)

NATO PA: NATO Parliamentary Assembly. Security in the Gulf and on the Arabia Peninsula: An Agenda for NATO.

<http://www.nato-pa.int/Default.asp?SHORTCUT=2076> (letöltve: 2011. február 18.)

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

DOMBAI Zsolt

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

PLOCH, L. – BLANCHARD, C. M. – O'ROURKE, R. – MASON, C. R. – KING, R. O. (2010): Piracy off the Horn of Africa. Congressional Research Service.

<http://fpc.state.gov/documents/organization/142669.pdf> (letöltve: 2011. február 18.)

PUDDU, L. (2010): Kenya in the face of piracy in East Africa. Horn of Africa Bulletin. 2010. Február, pp. 1.- 4. http://www.life-peace.org/sajt/filer/pdf/Horn_Of_Africa_Bulletin/HABFeb10.pdf

(letöltve: 2011. február 26.)

SCA: Suez Canal Authority. <http://www.suezcanal.gov.eg/> (letöltve: 2011. március 3.)

UNCTAD (2009): United Nations Conference on Trade and Development. Review of Maritime Transport. Report by the UNCTAD Secretariat. New York and Geneva.

http://www.unctad.org/en/docs/rmt2009_en.pdf (letöltve: 2011. február 25.)

U.S. DT: United States Department of Transportation. Maritime Administration. Economic Impact of Piracy in the Gulf of Aden on Global Trade.

http://marad.dot.gov/documents/HOA_Economic%20Impact%20of%20Piracy.pdf

(letöltve: 2011. március 2.)

WASSER, L. (2009): Somali piracy costs Suez Canal business. Reuters Africa.

http://articles.sfgate.com/2009-04-29/news/17192647_1_somali-pirates-suez-canal-somali-coast (letöltve: 2011. március 1.)

WFP: United Nations World Food Programme.

<http://www.wfp.org/countries/somalia> (letöltve: 2011. március 1.)

VÉGJEGYZETEK

¹ Szomáliában 2002 és 2009 között az infláció mértékét évi 20 és 50 százalék közöttire teszik. (AfDB, 2010)

² Csak az Európai Unió által 2008-ban indított EU NAVFOR misszió 8,3 millió euróba került 2010-ben. (EU NAVFOR)

³ 1 TEU = a 20 láb hosszú konténer kapacitásának megfelelő mennyiség.

⁴ BRT= bruttó regiszter tonna, 1 BRT 2,8 m³-nek felel meg.

⁵ Ne felejtjük el, hogy a kalózok a támadások során előszeretettel használnak RPG-7 típusú gránátvetőt is, melynek kumulatív gránátja, típustól függően, 330 és 700 mm közötti páncéltörő képességgel bír.

⁶ A világ egyik legnagyobb hajózási vállalata, 500 hajóval és több mint 1,9 millió TEU kapacitással.

WHERE ARE YOU GOING, COUNTRIES OF VISEGRÁD TREATY?

MERRE TOVÁBB, VISEGRÁDI ORSZÁGOK?

A szélesedő NATO-és EU integráció nem szorította háttérbe a V-4 együttműködés jelentőségét. Az elmúlt húsz év tapasztalatai alapján a négy tagállam helyzete még ma is sok hasonlóságot mutat. Érdemes megvizsgálnunk, hogy a NATO és az EU nemzetközi struktúráján belül milyen irányban fejlődik tovább az együttműködés. A következtetések tudatában érdemes áttekintenünk, hogy a jövőbeli szoros NATO-EU kooperáció miként befolyásolja a V-4 együttműködést. Végül, de nem utolsó sorban nem árt egy kis figyelmet szentelnünk annak, hogy a V-4 országok közti viszony milyen hatással van a NATO és az EU működésére.

The broadening integration among NATO- and EU-countries has not overshadowed the importance of the V-4 treaty. According to the experience of the last twenty years, actualities of the four member states still look very similar. It's worth to overlook the main tendencies of the treaty's development inside the international structures of NATO and EU in a short essay. Being aware of the conclusions, we should have a look on the influence of the NATO-EU cooperation on the V-4 treaty. Last, but not least, we should scrutinize the facts showing how the relationship among V-4 countries effects NATO and EU functionally.

THE FUTURE OF V-4 COOPERATION IN THE INTERNATIONAL STRUCTURES OF NATO AND EU

When the concept of European Integration was envisaged by the governments in the '50s, the main goal was to provide supreme security, freedom and welfare to the nations participating in the challenge of constructing a new Europe. Although the world changed a lot since the beginning of the integration, it is still a rightful pretence from the people of the continent to claim these objectives from their governments. Apparently, the main appliance to achieve these goals is establishing a common foreign and security policy. Furthermore, to unambiguously determine the orientation of these policies, with a strong accordance in its background.

If we want to describe the future of NATO, EU and V-4 countries in these respects, we should detach three levels of cooperation – in tune with the participation in these three organizations. Of course, this kind of seclusion only exists in a theoretical dimension, since functionally the levels of cooperation mentioned above are so highly interlocked, they practically cannot be separated. The following facts confirm this: during determination of main priorities, the most important task is to make sure that they affect the safety of European citizens. No other priority should dominate. But then again, the democracies of Europe (including V-4 countries) and North-America are based on same interests, and their alliance is determinative in providing the safety and development of all European countries, so the cooperation with the North-American allies should have elemental role in the common European foreign and security policy. Also, a strong European Union is definitely a term of a strong NATO, but the strength of the EU on the field of international relations can't be maximalized without proper cooperation among V-4 countries.

The Common Foreign and Security Policy developed a lot since V-4 countries joined the European Union. Today, the countries of the EU have got institutionalized, stable relations with almost every part of the world. Due to these relations, the role of the EU in conflict-solving processions became more and more important, especially in the Balkans, Afghanistan or Africa. The institutional and financial background also developed, but the European Union failed in creating a common, standardized self-assertion in many questions she faced during these years. To make the role in international relations and international security adequate to the economical weight, the EU needs to strengthen the base

of the Common Foreign and Security Policy, not just institutionally but also instrumentally. According to these viewpoints, the following complex, interconnected sub-policies should have emphasized attention: common security and defense policy, neighbourhood policy, energy policy, extension policy, development cooperation policy, aid policy, trade policy and forensic cooperation policy.

The Common Foreign and Security Policy gives a good opportunity to the V-4 countries to have their own national interests realized as part of the European Union's policy. That's why it is beneficial for all V-4 countries to be an active partner in the creating process of the common policies. It also means that these countries have to break with the uncertainty in orientation, which often caused them to align to the opinion of the majority. These countries have to have their own principles and priorities granted by other European countries, but they also need to have solidarity with the national interests of each other and other NATO and EU countries. The key to build up this solidarity is the strong, effective cooperation and international dialogue. In the following years, the Common Foreign and Security Policy – including the foreign and security policies of V-4 countries – should have seven main goals.

First of all, V-4 countries need to establish a broadening structure of cooperation while participating in the global performance of EU and NATO (1st goal). Thus filling a part, they need to make the positions of the European Union stronger on its eastern ends, and in the Balkans, and – possibly – in the whole eastern-Mediterranean region (2nd goal). Pending their acts to reach the two goals mentioned above, they need to facilitate human rights – including ethnic and collective rights, in accordance with the European Union's underlying principles (3rd goal). V-4 countries should also play an important role in calling European energy security to being, and also in protecting it, while creating ideal circumstances for sustainable development (4th goal). It is also an important objective to broaden the cooperation in the fight against terrorism and proliferation of weapons of mass destruction (5th goal). It is also our common interest to help in sustaining stability of global commercialism and financial system (6th goal), just like prevention against illegal migration (7th goal).

On an institutional level, V-4 countries also have to create the properly institutionalized opportunity for the decision-maker forums (side-by-side with the forums of each policy) and optionally the governments to regularly negotiate in every important question in connection with the security of the region (or the whole European Union), thus making these themes gain strategical role in the foreign policy of any V-4 country. It will be an important task in the following years to realize these innovations, in order to reach supreme effectiveness in every field, mentioned above. However, it's also a highlighted task for the European Union to avoid creating parallelity in the new structures. The most important means to realize these goals will be the international panels of multilateral diplomacy.

THE EFFECTS OF FUTURE COOPERATION BETWEEN NATO AND EU

Although the cooperation between the European Union and the North Atlantic Treaty Organization had to face some serious political difficulties, the cooperation in practice was rather good, and was able to show up important achievements. It's not a secret that there are problems in the conveyance of information and generally on an institutional-structural level. The main reason is probably the fundamental dissimilarity of these two organizations. However, there is one main problem, which has been causing the cooperation between NATO and EU to stagnate: the conflict in Cyprus between Greeks and Turks. In the early future, we have to make serious efforts to promote and sub serve negotiations in order to resolve the problem which causes the conflict.

Recently, members of the European Union – including V-4 countries – have realized, that there is a serious need for the European Union to take bigger role in forming international relations, and that these two organizations can successfully help and complement each other, if their activities are based on an innovative strategical partnership. Furthermore, we can't look over the fact that France – the country, which has always been a supporter of the Common Foreign and

Security Policy – has returned to the integrated military structure of the North Atlantic Treaty Organization, which brought new opportunities in broadening the cooperation. Actually, we are at a moment, which can bring a great breakthrough in the history of the Euro-Atlantic community's cooperation. According to these facts, an important task stands in front of the European Union, and every country, which is member of NATO or just supporter of a deeper Euro-Atlantic cooperation. That's the reason why every V-4 country should support every proposal and suggestion, which intent to improve cooperation and broadening interoperability.

There are some main elements, which have great importance in improving further cooperation between NATO and EU. First of all, they need to establish and standardize high level (and not only informal) forums between top-officials in charge of each policy. This would make – beyond the everyday cases – the particular discussion of doctrines and strategies easier, and by the same token it would provide more harmonious planning. The EU-presidency in charge should give plenty of rope to displaying it's plans in NATO, and to share the experience gathered during implementation. This would ameliorate the conveyance of information between the two organizations. In connection with the actual operations, there is a need for a closer conciliation from the beginning of the planning. The interdependence between the two organizations is determinative in this aspect. This element is really important, because the safety of our military and civilian forces depends on it. They need to tighten the cooperation in the sphere of planning and the development of capabilities, in order to avoid unnecessary duplications in the structure of general cooperation. The two organizations need to find a solution to the question of how to build the optimal structure of planning capacities. The European Union needs to develop it's capabilities for planning, but must not forget that the unnecessary duplications mentioned above will only drain the sources away from other important tasks. The interoperability and compatibility of capabilities and the aligned development of capabilities are very important for all V-4 countries, since duplex offerings and duplex consumption of their powers can cause serious problems to them. There is also a great need of a specific „mutual supplementation” in the sphere of the programs for procurements, development of capabilities and investments. The cooperation should develop in a way those results in distinct improvement of rentability. In the early and mid-term future, EU will probably face many exigencies where the requisition of the capacities of NATO will be unavoidable. Today, this kind of cooperation is based on the „Berlin Plus Agreements”. Although these agreements proved themselves to be efficient in practice when necessities occurred, among nowadays' circumstances they aren't appropriate for all goals and tasks of cooperation. There is a general need to give more space to common thinking, and if necessary, make a comprehensive verification of the agreements. The European Union and the North Atlantic Treaty Organization have many new opportunities, based on the experience of their former cooperation. They also need to identify clearly which are going to be the new fields of cooperation. Without doubt, the following topics will have a great importance in doing that: energy security of the Euro-Atlantic community and the fight against global terrorism and organized criminality.

THE INFLUENCE OF RELATIONSHIPS AMONG V-4 STATES ON COMMON PRESENCE IN NATO AND EU

Due to historical and geopolitical facts, relationship among V-4 countries has always been a difficult question, whether we look at their bilateral relations with each other or their common presence in the Euro-Atlantic structures. In order to understand the nature of this question, we have to take a stock of the integration process.

In the times of regime change, Czechoslovakia, Hungary and Poland shared the same democratic underlying principle, which caused them to also share the same system of goals. Their main objective was to start the process of integration into the Euro-Atlantic structure. The criteria were predetermined by the democratic countries, who already were part of the Euro-Atlantic structure. The underlying principles and the system of goals mentioned above can be easily recognized in the short-and mid-term objectives of regional cooperation. After 1990, Czechoslovakia, Hungary and Poland agreed

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Kristóf TÖRÖK

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

that a great need exists for a formation of regional cooperation, which serves the aim of their „return to Europe”. Firstly they met in Bratislava in April 1990 to make a discussion about their views of a „New Europe”. Almost a year later, in February 1991 they met again in Visegrád, and signed the Visegrád Treaty, treaty of cooperation in the integration process. Although it did not contain anything about institutional/structural or military cooperation, the Visegrád Treaty (or V-4-treaty) meant a new, limited form of multilateral cooperation in order to establish inter-ministerial cooperation and to sub serve political harmonization. The orientation of the governments in both Post-Czechoslovakian states remained unchanged after the split of Czechoslovakia in 1993, so the integration continued without suspense.

Now that the integration process has made it's way and far-gone (at least in the most important questions), the countries, who were already part of the Euro-Atlantic community, recognize every V-4 country as „one of them”. This fact gives us the opportunity to presume that – by now – V-4 countries share the same underlying principles and system of goals as the countries that formerly predetermined the criteria of being part of the Euro-Atlantic community. We may call this one of the greatest achievements of the Visegrád Treaty.

After the time of regime change, it seemed that the procession of Euro-Atlantic integration effaced many other questions, which probably were not as important as the integration itself, but later had serious effects on the relations among V-4 countries. While the sustaining of the integration process was the most important question, V-4 countries proved themselves to be more disposed to compromises. After every single one of these countries became a member of the European Union and NATO, these effaced questions gained importance and began to have more serious influence on the bilateral and multilateral cooperation among the signers of Visegrád Treaty than they had before. Which were these questions? Of course, we do not have enough space and time to discuss every single one of them. These questions had/have one thing in common: they were/are exclusively and solely political – in the negative meaning of „political”. A typical example of these questions is about the topic of minority and ethnic rights. Although the members of NATO and EU have traditional underlying principles about minority and ethnic rights, a quarrel around this topic caused two V-4 members of NATO and EU to have different positions on the important question of Kosovo's independence, which made both NATO and the European Union look more divided, thus making their positions in the Balkans look weaker, which is the first step in „making them weaker.”

So – as we can see – questions and quarrels like these do not have positive effect on the common presence in the Euro-Atlantic structures. With this fact, comes a second question: what is needed to be done? First of all, political quarrels like this are always based on mutual distrust and non-confidence. The element of uncertainty created by mutual distrust and non-confidence always has got negative influence on the efficiency of an international structure. But a structure also could have it's own internal systems to neutralize the source of these problems. This is why it's necessary – just like we mentioned it in topic 2 – to create a properly institutionalized opportunity for the decision-maker forums to make regular negotiations on the highest level, optionally side-by-side with inter-ministerial negotiations. By so doing, radical difference between positions on important questions can be avoided, thus the efficiency of the structure can be maximalized. These thoughts worth considering, because in the early future, the Euro-Atlantic community is going to face many challenges, which can only be resolved by guaranteeing the unified and integrated standpoints in order to make the members of the Euro-Atlantic community line up with each other. This could be the most effective way to carry out the point based on common interests. The most important challenges need to be mentioned here: further development of the European Unions „Eastern partnership”; building mutually rationalized relations with the Russian Federation; providing background to the Black Sea Synergy; and last but not least, realizing the goals of the „Open Door Policy” in the Southern-Caucasian.

Kulcsszavak: NATO, EU, V-4, Visegrád, Csehország, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia

Kristóf TÖRÖK

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Keywords: NATO, EU, V-4, Visegrad, Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia

LIST OF SOURCES

- BALCEROWICZ L. (1993): *Eastern Europe: economic, social and political dynamic. A lecture.* London, School of Slavonic and East European Studies.
- CRAWFORD K. (1996): *East European politics today.* Manchester, Manchester University Press.
- FRYDMAN R., MURPHY K., RAPCZYŃSKI A. (1996): *Capitalism with a comrade's face.* Transition, vol. 2, no. 2.
- MILLER L.W., WHITE S., HEYWOOD P. (1998): *Values and political change in post communist Europe.* LONDON, MACMILLAN.
- SIMONS W. T. (1993): *Eastern Europe in the post-war world.* London, MacMillan.
- SWAIN G., SWAIN N. (2003): *Eastern Europe since 1945.* London, Palgrave Macmillan.
- WHITE S., BATH J., LEWIS G.P. (1998): *Developments in Central and East European politics.* London, MacMillan Press Ltd.

NYELVI SOKSZÍNŰSÉG VAGY MEGOSZTOTSÁG: SZERB, HORVÁT, BOSNYÁK

LINGUISTIC DIVERSITY OR DIVISION: THE SERBIAN, THE CROATIAN AND THE BOSNIAN I.

Az egykori jugoszláviai nyelvpolitika a múltban (a XIX. század második felétől, majd még inkább 1945 és 1990 között) a szerbet és a horvátot egy nyelv két változatának, a Boszniában és Montenegróban beszélt variánst pedig kodifikált nyelvi formáknak minősítette. Ma már, Jugoszlávia felbomlása után közel két évtizeddel, négy önálló irodalmi nyelvről beszélhetünk: a bosnyákról, a horvátról, a montenegróiról és a szerbről.

The former Yugoslavian language politics in the past (since the second half of the XIX century and even much more between 1945 and 1990) considered the Serbian and the Croatian languages to be the varieties of the same language and the dialect spoken in Bosnia and Montenegro was categorized as codified linguistic form. Nowadays, almost two decades after the disintegration of Yugoslavia, we speak about four standard languages: the Bosnian, the Croatian, the Montenegrain and the Serbian.

„A szláv országokban a XX. században a sztenderd nyelvi helyzetet két különböző elgondolás határozta meg. Az első világháború befejezését követően »az állam határozza meg a nyelvet« alapelv volt az uralkodó, s ennek megfelelően politikai intézkedések foganatosításával hoztak létre nyelvi nem egységes államokat (Csehszlovákia, Jugoszlávia; később a Szovjetunióban a fehéroroszt és az ukránt is igyekeztek hozzáigazítani az oroszhoz). A keleti blokk szétesése után a jelszó „a nyelv határozza meg az államot” lett, s a bekövetkezett politikai folyamatokban a nyelvi, tulajdonképpen nemzeti argumentumok játszottak döntő szerepet” (Nyomárkay, 2007, 10.p.).

Hasonló megállapításra jutott a történész Robin Okey is. A szerb-horvát nyelvet beszélő területen nemzet és etnikum kapcsolata mindig szoros volt. A XIX. században lényegében a nyelv határozta meg a nemzetet. A képzetesebb szerb, horvát, bosnyák és montenegrói emberek nagyjából ugyanazt a nyelvet beszélték, ezért többé-kevésbé ugyanahhoz a néphez tartoztak. A XX. század végén viszont az etnikum határozza meg a nyelvet. A térségben élő népcsoportok különböző nemzetként tekintenek magukra, tehát különböző nyelveket is beszélnek (Okey, 2005 - In: Kisebbségkutatás, 2005).

Jugoszlávia szétesésével az egységes szerbhorvát nyelv is eltűnt, felerősödött a térségben a nyelvi pluralizmus, dezintegráció (Okey, 2005 - In: Kisebbségkutatás, 2005). Szenvedélyesen átpolitizálódott a térség nyelvhasználata is, a horvát, a szerb vagy a bosnyák nyelvi elemek használata identitást, politikai állásfoglalást is jelentett egyben. Néhány év alatt régi-új horvát, szerb, bosnyák és montenegrói sztenderd nyelvek jelentek meg a térségben. Persze, jórészt nem a semmiből, hanem több évszázados fejlődési pályára álltak vissza a nyelvek a kb. másfél évszázadig tartó szerbhorvát korszak után. A nyelvészek és a kívülállók megrökönyödve figyelték a jelenséget, hogy nyelven kívüli tényezők milyen erősen befolyásolják, sőt határozzák meg a nyelvet. Hadrovics László kiváló szlavista is feltette a kérdést: hogyan lehetséges az, hogy a „filológus szemében ilyen jelentéktelennek látszó nyelvi különbségek akkora nemzeti problémákká duzzadhatnak? Ezek a nyelvi különbségek meg vannak terhelve a történelem folyamán felgyűlt vallási, nemzettudati, kulturális és aktuálpolitikai kérdésekkel és potenciális veszélyekkel.” (Nyomárkay, 2002, 6.p.). Erre a kérdésre a szocio-lingvisztika keresi a választ.

Általában nagyobb földrajzi területre kiterjedő nyelv- vagy nyelvjárás csoport, amelynek egymáshoz közelebb eső tagjai között – a különbségekre nézve – nem lehet éles határt húzni, nyelvi folytonosságot, más szóval nyelvi kontinuumot alkotnak. A szerb és a horvát nyelv ugyanahhoz a nyelvi kontinuumhoz tartozik. Harmadik nyelv használata nélkül bizto-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

SIBALINNÉ Fekete Katalin

sított a magas fokú megértés, viszont a köztük lévő különbségek a nyelv minden szintjére kiterjednek. A két nyelv kodifikációja egymástól függetlenül zajlott (ebben a nyelvészek álláspontja idővel változott). A két nyelv különállása sokáig magától értetődött, csak a jugoszláv korszakban igyekeztek azt minimalizálni. A szerb és a horvát nyelv között átmeneti dialektusok léteztek, ami persze új változatok kialakulásához vezetett. Egységes elnevezés a szerbhorvát vagy horvát-szerb név megszűnésével nincs. A horvát nyelv külön megnevezése a jugoszláv korszakban sem tűnt el teljesen. Az egységes szerbhorvát modellhez tartozást nem tartották tiszteletben. A szerb és a horvát nyelv használatát a másik területén a kölcsönös megértés ellenére tudatosan kerülték. Megállapítható, hogy a XX. század végére szerb és a horvát nyelv változatmodellből rokonságmodellé alakult át, és ebben a szociolingvisztikai tényezők játszottak domináns szerepet (Nyomárkay, 2002).

Eredetét tekintve a jugoszláv utódállamok hivatalos nyelvei indoeurópai, déli szláv, típusa szerint flektáló szintetikus nyelvek, (a nyelvtani viszonyokat a szóalakok megváltoztatásával, ragozással szóképzéssel, illetve a szótó változtatásával képesek kifejezni), domináns SVO szórenddel, (S=subjectum, V=verbum, O=objectum) (Nyomárkay, 2007). A Balkánon „a déli szláv idiómák a Karavankáktól a Fekete-tengerig egymásba fokozatosan átmenő dialektusláncot képeztek és képeznek, amelyben a szomszédos nyelvjárások beszélői kölcsönösen megértik egymást” (Nyomárkay, 2002, 2. p.). Összefoglaló névvel a tudományos kutatás szerbhorvátnak nevezi ezeket a dialektusokat. A szerbhorvát elnevezést a szakirodalom, mint tudományos terminust használja jobb híján, hangsúlyozva, hogy nem ért alatta népvét (Nyomárkay, 2007). Mivel ezek a nyelvjárások igen közeli egymáshoz, a nyelvtörténészek szerint a déli szláv nyelvek közül a szerb és a horvát nyelv vált külön a legkésőbb, ezért feltételezik, hogy létezett egy közös „ős” szerbhorvát nyelv is. Másrészt mivel bizonyos nyelvi jellegzetességek, idiómák elterjedése nem esik egybe sem az etnikai, sem a politikai határokkal (ld. a *što kérdő névmás* mind a szerb, mind a horvát, montenegrói, bosnyák területeken elterjedt), Nyomárkay a térséget nyelvtörténeti szempontból egységnek kezelve, használja a szerbhorvát terminust (miközben már a vizsgált időszakokban zajlik a horvát és a szerb nyelv külön fejlődése is).

Ebből a szempontból a térségben levő nyelvjárások fejlődését Nyomárkay három korszakra bontja (Nyomárkay, 2007).

a) Ószerbhorvát korszak (IX. sz.-tól a XIV. századig). Ekkor alakult ki a három fő nyelvjárás, a „*mi, mit?*” jelentésű *kérdőnévmásról* elnevezve: északnyugaton a *kaj*, délnyugaton a *ča*, Szlavóniában, Boszniában és Dalmácia egy részén a *šća*, keleten pedig a *što*. Ekkor alakultak ki az ószláv hang a *jat* különböző reflexiói is: *e* nyugaton és keleten, *i* a *šća* és a keleti *ča* nyelvjárásokban, *ie* délen, Montenegróban és Hercegovinában. A *jekavizáció*, azaz a *je*-ző és *ije*-ző kiejtés viszonylag későn, már a középszerbhorvát korszakban terjedt nagyobb területekre.

b) Középszerbhorvát korszak (XIV. sz.-tól a XVIII. századig). Ezt a korszakot dinamikus fejlődés jellemezte, aminek oka a török invázió által kiváltott vándorlások. A nyelvi innovációk a *što* nyelvjárásból indultak ki és terjedtek el; a fonetikában az újšto hangsúlyrendszer, a morfológiában pedig a névszóragozásban a többes szám datív, lokatív, instrumentál ragjainak egységesülése.

c) Újszerbhorvát korszak (XVIII. sz. második felétől, a XIX.sz. elejéig). Ezt a korszakot kiegyenlített, nyugodt fejlődés jellemezte: az újšto elemek általánossá váltak (a névszóragozás egységesülése), a nyelvjárások rendszere rögzült (a *šća* ekkor *štokavizálódott*). Bár ebben a korszakban is történt migráció: a XIX. század elején a szerbek északra, a Vajdaságba vándoroltak, a XIX. század második felében ez a vándorlás ellenkező irányú volt. A szerb és a horvát nyelv egységesülése szempontjából fontos dátum az 1850-es év. Ekkor az úgynevezett Bécsi Egyezményben vezető horvát, szerb, szlovén tudósok és írók a *što* nyelvjáráson alapuló egységes, közös irodalmi nyelv mellett döntöttek. Hivatalosan innen számítjuk az ún. szerbhorvát korszakot. (Nyomárkay, 2002.)

A politikai változások hatására 1990-től a korszakok számát eggyel bővíthetjük, nevezetesen a legújabb horvát és szerb korszakkal, amelyet már nem nevezhetünk szerbhorvátnak vagy horvátszerbnek. Az 1990-es horvát alkotmány kimondta, hogy a horvát nemzeti állam hivatalos nyelve a horvát, írása pedig latin betűs. Az új Jugoszlávia alkotmánya pedig

1992-ben mondta ki, hogy a szövetségi köztársaság hivatalos nyelve az e-ző és/vagy ije-ző kiejtésű szerb, írása cirill betűs. Bosznia-Hercegovina 1993-as alkotmánya szerint a köztársaságban a bosnyák, a szerb és a horvát ije-ző ejtésű változatának használata a hivatalos. A bosnyák nyelv hivatalos elismerést az 1995-ös Daytoni Egyezményben kapott. A montenegrói Pen Központ 1995-ben deklarációban szögezte le, hogy lehetetlenség az, hogy a montenegróiak nyelve egy másik nép nevét viselje, azaz a montenegrói nyelvet többé nem variánsként, hanem önálló nyelvként értelmezték. A sztenderd nyelv kifejezés „szabályozott, rögzített és elfogadott normával rendelkező irodalmi nyelvet” jelent (Nyomárkay, 2007, 9. p.). Karl Burgmann elmélete szerint egy új sztenderd nyelv kialakulásában, a közös ősnyelvből való kiválásában nagy szerepet játszik az írásbeliség, az államiság, a vallás, az egyes népcsoportok vándorlása vagy akár a más nyelvekből történő átvétel (Nyomárkay, 2007). A szerb és a horvát nyelv ebből a szempontból külön úton fejlődött, de éppen a nyelvjárások sokszínűsége és a török hódítás okozta vándorlások, valamint a késői sztenderdizáció lehetővé tették akár az integrációt is.

A SZERB ÉS A HORVÁT NYELV FEJLŐDÉSE

Az első irodalmi nyelv a szerbhorvát diaszisztéma területén is, mint más szláv népeknél, az ószláv nyelv volt, az a Thessaloniki környéki, a nyelvtörténet szerint óbolgár szláv nyelv, amelyre még a IX. század közepén Cirill és Metód lefordították a keresztény liturgikus könyveket, megalkotva egyúttal a szláv ábécét, a glagolitát is. Erre azért került sor, mert Mojmir morva fejedelem hittérítőket kért Bizánctól. A testvérpár tanítványait a latin keresztény papok később elkergették Morvaországból, majd azok a Balkánon találtak menedéket. Akkoriban tehát még a nyugati szláv (morva, cseh, szlovák) és a déli szláv nyelvek közötti különbségek sem voltak jelentősek, a déli szláv nyelvek pedig egészen közel álltak egymáshoz.

Ennek az ószláv vagy másként óegyházi szláv nyelvnek azután a szerbhorvát nyelvterületen különböző helyi változatai jöttek létre éppen az eltérő, horvát és szerb állam kialakulása és az eltérő vallás, a római és a bizánci kereszténység felvétele miatt. A horvát változatba idővel népnyelvi elemek kerültek, míg a szerb redakció, a szlavenoszerb nyelv konzervatívabb volt. A szlavenoszerb nyelv mögött állt a szerb ortodox egyház, ráadásul az 1389. évi rigómezei csata, az önálló szerb államiság megszűnte után szerb világi irodalom nem, csak az egyházi fejlődött a török uralom alatt (Nyomárkay, 1997). A szlavenoszerb nyelvbe később az orosz politikai befolyás erősödésével az orosz nyelvből történt számos átvétel, ez a szerb nyelv ruskoslavenski korszaka. A XVIII. század végén Dositej Obradović szerb író írt először népnyelven, de az elvont fogalmak kifejezésére orosz vagy szerbesített orosz szavakat használt (Nyomárkay, 2002). A XIX. század a szerb nemzeti megújulás és az ebben központi szerepet játszó nyelvújítás korszaka. A szerb nacionalisták az élen Vuk Stefanović Karadžić-csal a nemzeti nyelvet tekintették annak a nemzeti jellegzetességnek, amely a szerbséget mindenki mástól megkülönbözteti, s ez szülte azt a gondolatot is, hogy „az „etnolingvisztikai” értelemben vett összes szerb egy államban tömörüljön” (Sotirović, 2002 In: Kisebbségkutatás, 2004/2. 295.p.). Vuk Stefanović Karadžić az 1804-1813-as törökellenes szerb felkelés leverése után Bécsbe menekült, ott a felvilágosodás eszméi, valamint Jernej Kopitar hatására hirdette meg a szerb irodalmi és köznyelv tisztán népnyelvi alapú megújítását. Karadžić nevéhez fűződik a szerb irodalmi nyelv kodifikálása is. 1814-ben Pismenica... címmel jelentette meg a szerb nyelv nyelvtanát, 1818-ban háromnyelvű, szerb-német-latin szótárában Srpski rječnik... címmel a szerb lexika és helyesírás normáit fektette le, 1832-től pedig több kötetben megjelentette a szerb népköltészeti gyűjtését. A XIX. században tehát új szerb irodalmi nyelv alakult ki a korábbi ruskoslavenski hagyományokkal szakítva, amely a što nyelvjárason alapult (Nyomárkay, 2002). Az a tény, hogy ez, időben nagyjából egybeesik a szerbhorvát nyelvi sztenderdizációval, a kérdés többfajta értelmezését teszi lehetővé. A Jugoszlávia szétesésével járó divergens nyelvi folyamatok elfogadásával, a szociolingvisztikai szempontok előtérbe kerülésével a horvát és szerb sztenderdizáció külön útjai kaptak nagyobb hangsúlyt a térséggel foglalkozó külföldi nyelvészeknél is. Maga az említett szerző is revideálta 1997-es álláspontját ld. alább.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

SIBALINNÉ Fekete Katalin

Karadžić a kor neves szlavistája Kopitar hatására, aki szerint az Alpoktól délre csak két szláv nyelv létezik: a szlovén és a szerb, mivel a horvátokat katolikus vallású szerbeknek tekintette. Karadžić felveti egy közös szerbhorvát irodalmi nyelv szükségességét is, amely a népnyelven alapszik (Nyomárkay, 2007). A szerb és a horvát nyelv azonosságának kérdése benne volt a kor tudományos és politikai közhangulatában. Šafarik az 1850-ben megjelent német-cseh szótár előszavában, az Osztrák-Magyar Monarchiában öt kiépített szláv nyelvet nevez meg: a cseh, a lengyel, a ruszin (azaz ukrán), a szlovén és az illír-szerb nyelvet, bár hozzáteszi, hogy az illír-szerb ugyan egy nyelv, de két ábécé és két külön irodalmi kör (Nyomárkay, 2002). Robin Okey szerint Karadžić a közös nyelv beszélőit szerbnek tekintette, amit úgy pontosított, hogy a što nyelvjárást beszélőket tekinti szerbnek, míg horvátnak csak a kaj és ča nyelvűeket nevezi (Okey, 2005, In: Kisebbségkutatás, 2005/4.). Vladislav B. Sotirović viszont azt hangsúlyozza, hogy „Karadžić nem a „horvát-szerb”, hanem a szerb irodalmi nyelv alapjait rakta le, és sosem gondolta, hogy a szerb és a horvát nyelv egységes lenne, hanem világosan kifejtette, hogy a szerb és a horvát két külön etnolingvisztikai entitás. A horvát nyelvészek szerint viszont a horvát irodalmi nyelv szerves fejlődése vezetett oda, hogy a horvát sztenderd nyelv alapja az az újšto nyelvjárás lett, amely a dubrovniki irodalom és történetesen Karadžić nyelve is volt. Ráadásul szerintük az újšto alapú horvát nyelvi sztenderdizáció már a XVIII. század közepén elkezdődött. Nyomárkay ezt a megállapítást 1997-ben még fenntartással kezeli, szerinte sem Karadžić előtt nincs szó sztenderd szerb nyelvről, sem a Bécsi Egyezmény előtt nincs szó sztenderd horvát nyelvről (Nyomárkay, 1997), ez viszont implicite azt jelenti, hogy mindkét nép számára valóban sztenderd, régiók feletti nyelvvé a szerbhorvát vált. Ezt az álláspontját Nyomárkay később feladta és a szerb és horvát nyelv külön sztenderdizációját fogadta el, elismerve a horvát nyelvi sztenderdizáció időbeni elsőbbségét (Nyomárkay, 2002).

A horvát irodalmi nyelv fejlődése összetettebb folyamat. Mivel az ószláv nyelv horvát változata mögött nem állt a horvát egyház, amely a latin ritust követte, az ószláv nyelv fejlődésében a népnyelv hatása szabadabban érvényesült, így aztán regionális irodalmi nyelvek alakultak ki a ča, a što és a kaj nyelvjárásokból. Az olasz reneszánsz hatására a világi irodalom rohamos fejlődésnek indult Dalmáciában, ahol a ča nyelvjárásokat beszélték. Az első horvát irodalmi nyelv tehát ča-alapú volt, amely Horvátország tengerparti városaiban, szigetein virágzott a XV-XVI. században (Nyomárkay, 2007). A török hódítás azonban jelentős népvándorlással járt. Nagyszámú kompakt ča nyelvű népesség menekült északra (a mai gradistyei horvátok ősei), helyükre népes što nyelvjárású népcsoport települt kelet felől szintén a török hódítások miatt. A dalmáciai horvát irodalmi nyelv is átalakult, egyre több što nyelvjárási elemet tartalmazott. A XVII. században a velencei uralom alatt álló dalmáciai városok és a korábban pezsgő irodalmi élet hanyatlásnak indult. A horvát irodalom súlypontja Dubrovnikba helyeződött át. A dubrovniki európai színvonalú irodalom ekkor élte virágkorát, amelynek nyelve már što-horvát lett, de még őrzött ča elemeket is (Nyomárkay, 2007). A dubrovniki irodalom a horvát irodalom és a horvát nyelv későbbi fejlődésére is nagy hatással volt. A XVI. századtól Zágráb szerepének erősödésével, a körülötte beszélt kaj nyelvjárásokon is kifejlődött a regionális irodalmi nyelv. A kaj nyelvű irodalom elsősorban a kaj regionális irodalmi nyelv kodifikációjával és tudományos irodalmával tűnt ki, bár a kaj szépírók és lexikográfusok a minél szélesebb érthetőség kedvéért što nyelvjárási elemeket is kevertek munkáikba (Nyomárkay, 2007). A XVII. század végén és a XVIII. század első felében új regionális horvát irodalmi központ fejlődött ki immár Szlavóniában. A szlavóniai, elsősorban didaktikus irodalmat a ferencesek, majd a jezsuiták hozták létre, fejlődésében nagy szerepet játszott a terület felszabadulása a török uralom alól, majd pedig a felvilágosodás. A szlavóniai irodalom minél szélesebb néprétegekhez kívánt eljutni, ezért alapja a szélesebb körben beszélt što nyelvjárás.

A XIX. században, Horvátországban tehát valóságos nyelvi kavalkád uralkodott. A hivatalos nyelv a latin volt, de a Hátőrvidéken a német, a tengerparti városokban az olasz. Ezen kívül négy regionális irodalmi nyelv is létezett: a kaj, a szlavóniai, a dalmáciai és a dubrovniki (Nyomárkay, 2007). A romantika és a nacionalizmus Horvátországban is megjelent, hatására felerősödött a nemzeti, politikai egységre való törekvés és az egységes irodalmi nyelv szükségessége. Ezek a törekvések egyesültek a horvát nacionalista mozgalomban, az illírismusban, amely bár csak 13 évig tartott, 1830-

HADTUZOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

SIBALINNÉ Fekete Katalin

tól 1843-ig, hatásában azonban nagyon jelentős volt mind Horvátország, mind a horvát nyelv további fejlődése szempontjából. Az illírismus politikai és kulturális vonulatának vezéralakja Ljudevit Gaj volt. Gaj előbb teljes délszláv egységben gondolkodott, később a szlovén és bolgár nyelv nélküli, csak a szerb és horvát népet (erről vita folyik) és nyelvet magába foglaló egység mellett foglalt állást. Gaj a korábbi etnikumon, vallási hovatartozáson vagy az állam iránti, lokális lojalitáson alapuló identitás helyett nyelvi alapú identitást kínált fel, amelyre az akkori délszláv térség nyitott volt. Gaj szerint „Mindenekfölött a nyelv az, amelyben egy nemzet élete megtestesül. A szellem és a nyelv szervesen és elválaszthatatlanul összetartoznak” (Okey, 2005 In: Kisebbségkutatás, 2005, 565.p.). 1830-ban kiadta *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisanija* címmel, amelyet a horvát nyelvtörténet a horvát irodalmi nyelv alapjának tart. Egységessítette a horvát helyesírást, egy-egy hangnak egy-egy betű felelt meg. 1835-36-ban pedig újságot jelentetett meg *Novine Horvatske* címmel, amelyben a cseh diakritikus jeleket alkalmazta, az egységes horvát irodalmi nyelv alapjának pedig az ijező újšto dialektust javasolta, hiszen ezt beszélték és értették meg a legtöbben (Nyomárkay, 2007). Gaj azt javasolta, hogy a leendő egységes horvát irodalmi nyelvet illírnek nevezzék el (Nyomárkay, 2007), 1836-ban újságja címét is megváltoztatta *Novine Ilirske* névre. Ezzel megnyitotta az utat a szintén što nyelvjáráson kialakuló szerb irodalmi nyelvvel való egyesülés előtt. 1842-ben létrehozta a *Matica Ilirska* kört azzal a céllal, hogy a régi dalmáciai és dubrovnikai irodalom alkotásait újra kiadják és népszerűsítsék. Ekkorra azonban megerősödött az illírismus ellenzéke, amely elégedetlen volt annak túlzott politikai jellegével és jugoszláv irányultságával, 1842-ben Gajjal szemben Kolo címmel jelentetett meg újságot. 1843-ban Bécs betiltotta az illír mozgalmat és nevet, és Gaj tekintélye is hanyatlott. (Nyomárkay, 2007).

Kulcsszavak: délszláv nyelvek, nyelvjárárok fejlődése, nyelvújítás, nemzeti nyelv

Keywords: south Slavic languages, advance of the dialects, neologism, vernacular

FELHASZNÁLT IRODALOM

GREENBERG, Robert D.: A nyelvjárárok politikája a felbomló Jugoszláviában. - In: Kisebbségkutatás, 1998/1. sz. - p. 101-104.

NYOMÁRKAY István: Nyelvi helyzetkép déli szomszédainkról. - In: Magyar Nyelv, 2002/1. sz. - p. 1-11.

NYOMÁRKAY István: Rövid horvát és szerb nyelvtörténet. - Budapest, 2007.

NYOMÁRKAY István: A szerbhorvát nyelvkérdés. - In: Magyar Nyelvőr, 1997/2. sz. - p.204-213.

OKEY, Robin: Szerb, horvát, bosnyák? Nyelv és nemzetiség a volt Jugoszlávia területén. - In: Kisebbségkutatás, 2005/4. sz. - p. 565-566.

SIMMONS, Cynthia: Multikulturális, multi etnikus és multi felekezeti Bosznia-Hercegovina: Mítosz és valóság. - In: Kisebbségkutatás, 2003/3. sz. - p. 591-593.

SOTIROVIĆ, Vladislav B.: A nyelv és az írás szerepe a XIX. századi horvát és szerb nemzeti újjászületésben. - In: Kisebbségkutatás, 2004/2. sz. - p. 294-295.

Internetes források:

http://govori.tripod.com/bosanski_razgovori.htm (elérés: 2010.05.12.)

<http://hr.wikipedia.org/štokavsko> narječje (elérés:2010. 05.14.)

**MENNYIBEN HASONLÍT A HAZAI STANAG NYELVVIZSGA
A NEMZETKÖZI ETALONHOZ?****A MAGYARORSZÁGI NATO STANAG 6001 2-ES SZINTŰ READING FELADATAINAK ÖSSZEVETÉSE
A BAT AZONOS SZINTŰ FELADATAIVAL****HOW DOES THE HUNGARIAN STANAG 6001 COMPARE WITH
THE INTERNATIONAL STANDARD?****A COMPARISON OF THE HUNGARIAN NATO STANAG 6001 LEVEL 2 READING TASKS
WITH THOSE OF THE BAT**

A NATO-n belül mindig is jelentőséggel bírt az angol nyelv oktatása, tesztelése. A NATO STANAG 6001 nyelvtudást mérő skála bevezetését a nyelvi kompetencia egységes meghatározásának igénye tette szükségessé. Minden tag- és partnerország számára, amely saját NATO STANAG 6001 vizsgarendszert fejleszt, alapul szolgál ez a közös skála a feladatok és az értékelés rendszerének kialakításához. 2008-ban a BILC mintaértékelő tesztort, Benchmark Advisory Test, BAT (a továbbiakban BAT) dolgozott ki, melynek célja, hogy összehasonlításul szolgáljon a tagországok számára abban a tekintetben, hogy vizsgarendszereik mennyiben felelnek meg a közös skála szintleírásainak. Írásomban az olvasáskészség mérésének rövid elméleti áttekintése után a BAT és a Magyarországon akkreditált NATO STANAG 6001 nyelvvizsga 2-es szintű olvasott szövegértést mérő vizsgafeladatainak összehasonlítására vállalkozom a feladatok típusa és tartalma szempontjából.

Being a multinational organisation, NATO has always attributed considerable importance to the teaching and testing of the English language. The adoption of the NATO STANAG 6001 in 1976 was in response to a need to define language proficiency: it provided a common scale with formal descriptions of the base levels in four skills (listening, speaking, reading and writing). All member countries that develop their own NATO STANAG 6001 language testing system must observe and act in compliance with this common scale. In 2008, the BILC Benchmark Advisory Test (BAT) was developed based on the descriptions of general language ability established in NATO STANAG 6001. The purpose of the BAT is to provide nations with comparative, advisory information about how well their national STANAG 6001 scores are aligned with the common proficiency criteria. This paper, after presenting a brief overview of the testing of reading, compares the four tasks of the STANAG 2 reading comprehension exams accredited in Hungary with Level 2 multiple choice items of the BAT. In the focus of my analysis are the task types and the reading sub-skills they intend to measure.

BEVEZETÉS

Multinacionális szervezet lévén, a NATO-n belül mindig is különös jelentőséggel bírt az angol nyelv oktatása, tesztelése. Az utóbbi években a többnemzeti katonai műveletek számának és fontosságának növekedése révén ez a jelentőség tovább erősödött. A NATO STANAG 6001 nyelvtudást mérő skála bevezetését 1976-ban a nyelvi kompetencia egységes meghatározásának igénye tette szükségessé: a szabvány közös skálát biztosít az öt szint kritérium-leírásával a négy nyelvi készséghez (hallott szövegértés, beszéd-készség, olvasott szövegértés és íráskészség) kapcsolódóan. Minden tag- és partnerország számára, amely saját NATO STANAG 6001 vizsgarendszert dolgoz ki, alapul szolgál ez a közös skála a feladatok és az értékelés rendszerének kialakításához.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

NÁBRÁDI Nóra

2008-ban a BILC¹ mintaértékelő tesztort (Benchmark Advisory Test, BAT) dolgozott ki mind a négy készségre a STANAG 6001 1, 2 és 3 szintjeire. A BAT célja, hogy összehasonlításul szolgáljon a tagországok saját vizsgaközpontjai számára abban a tekintetben, hogy vizsgarendszereik mennyiben felelnek meg az eredeti, közös NATO STANAG 6001 skála szintleírásainak.

Jelen és későbbi írásaimban a magyarországi NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszer 2-es szintű vizsgáinak (olvasott szövegértés, íráskészség, beszédértés és beszédalképzés) elemzését végzem el, a négy készség mérésére fejlesztett feladatok típusa, tartalma, illetve a közös skálához való viszonyulás szempontjából. A közös skálának való megfelelés vizsgálható egyrészt a NATO STANAG 6001 skála és a magyar STANAG nyelvvizsga specifikációjának² összevetésével, másrészt a BAT és a hazai nyelvvizsga feladatainak összehasonlításával. Célom, hogy rámutatva a vizsgán mért alképzésekre és tartalmakra, illetve az alkalmazott tesztechnikákat bemutatva, tudatosítsam a STANAG 2 szintű vizsgázóval szembeni elvárásokat, ezáltal elősegítsem a vizsgára való eredményesebb felkészülést. Jelen írásomban, mely a STANAG 2 vizsgafeladatok négy készségre lebontott elemzésének első része az olvasáskészség mérésének rövid elméleti áttekintése után a BAT és a Magyarországon akkreditált NATO STANAG 6001 nyelvvizsga 2-es szintű olvasott szövegértést mérő vizsga feladatainak összehasonlítására vállalkozom a feladatok típusa és tartalma szempontjából. Elemzésemhez felhasználtam a ZMNE honlapjáról letölthető STANAG 2 Reading minta feladatsort, illetve a BAT 2-es szintű olvasásértés feladatainak munkapéldányát, melyet a ZMNE Nyelvvizsga Központ igazgatója bocsátott rendelkezésemre.

MI JELENT AZ OLVASOTT SZÖVEG ÉRTÉSE?

Mit tesztelnek az olvasott szövegértést mérő vizsgafeladatok? Mit jelent az, hogy a vizsgázó érti az olvasott szöveget, és milyen módon mérhető az olvasásértés? Kissé leegyszerűsítve a kérdést leszögezhetjük, hogy az olvasott szöveg értése azt jelenti, hogy az egyén képes a szövegből kivonni az olvasás céljának megfelelő információt. Az olvasás és megértés folyamata azonban belső, csendben megy végbe, közvetlenül nem megfigyelhető és mérhető. A nyelvvizsgák az olvasott szöveg megértését közvetett módon, szövegértési feladatokon keresztül mérhetik.³ A tesztfeladat írók számára az jelent kihívást, hogy olyan feladatokat alkossanak, amelyek nem csupán olvasásra készítetik a vizsgázót, hanem a készség sikeres alkalmazását demonstráló viselkedésmintát (a vizsgafeladat helyes megoldását) is kiváltják belőle.

Bárdos Jenő megfogalmazásában az olvasás olyan tudásalapú folyamat, amelyben a szó szerinti értést „a beleértés követi, amely a személyiségünkből következő inferencia: a szöveg értelmezése a magunk mércéje szerint. Tudás alapúnak azért tekinthetjük ezt a folyamatot, mert a mércének állandó része a világról alkotott ismereteink összessége.” (Bárdos 2002, 179.o.) E definíció nyomán felmerülhet a kérdés, hogy egyáltalán nyelvi probléma-e az olvasás. Pusztán a szavak és nyelvi formák ismeretével el lehet-e jutni a szöveg értelmezéséhez?⁴

Az olvasásértés korszerű felfogása szerint az olvasás folyamán korábbi ismereteinket aktiváljuk, miközben sémákból és sztereotípiákból álló feltételezéseink alapján elvárásokat formálunk. Ha nem jön be az elvárásunk, a találgatás szintjéről lejjebb kell szállni – akár a hangok szintjéig – a szöveg értelmezése céljából. Ez a felülről lefelé haladó folyamat a két végletre, a nagyon jó illetve a nagyon rossz olvasókra jellemző. A rutinos olvasó nem ragad le az egyes szavaknál, folyamatosan korrigálja feltételezéseit és halad tovább. A gyengén olvasó (idegen nyelvet alig tudó) egyetlen alternatívája a találgatás. Az idegen nyelvet legfeljebb közepesen ismerő olvasóra az alulról felfelé építkező olvasás jellemző: az ismert nyelvi elemekre támaszkodva igyekszik megfejteni a szöveg jelentését. Az említett két olvasási technika, szeren-

¹ Bureau for International Language Coordination: a NATO-n belül a STANAG 6001 nyelvvizsgarendszerekért felelős szervezet

² A nyelvvizsga céljának, feladatainak pontos, részletes leírása.

³ A pedagógiában általában csak közvetett mérésekről beszélhetünk, a közvetlen mérés a természettudományokra jellemző.

⁴ Vannak olyan vizsgarendszerek, amelyek olyannyira nem nyelvi kérdésnek tekintik az olvasást, hogy szótárak használatát is megengedik a vizsgán. (Bárdos 2002, 179.o.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

NÁBRÁDI Nóra

csés esetben, keveredik egymással az egyének olvasási folyamatában. A kizárólagosság egyik esetben sem kívánatos: könnyű téves jóslatokba bocsátkozni nyelvi fogódzók nélkül, illetve a másik véglet esetén előfordulhat, hogy az olvasó minden szót ért, csak épp a szöveget nem. (Bárdos 2002, 179-180.o.)

Az olvasó és a szöveg között interakció jön létre, mely függ a szöveg jellegzetességeitől (pl. műfaj), az olvasó nyelvtudásától, motivációjától, attitűdjétől, világról alkotott tudásától. A szöveg jelentését meglévő sémáink segítségével próbáljuk megfejteni. Előnyt jelent tehát az olvasó adott területen való jártassága egy téma olvasása során, mert könnyebben aktiválja sémáit, hatékonyabban használja stratégiáit, ezáltal jobban teljesít az olvasott szöveg értését mérő vizsgán. (Bárdos 2002, 181.o.)

AZ OLVASÁS ALTÍPUSAI

A nyelvvizsgák olvasott szövegértési feladatai tükrözni próbálják a való életben előforduló olvasási helyzeteket, célokat. Ennek érdekében a kritériumorientált vizsgák mérőeszközeinek kidolgozását szükségletelemzés előzi meg: felméri az adott közösség olvasási igényeit, vagyis milyen céllal, milyen műfajú szövegeket szokott olvasni, azaz melyek azok az olvasási szituációk, illetve műveletek, amelyekben a vizsgázóknak nagy valószínűség szerint olvasniuk kell majd.

Az olvasott szövegértés teszteléséről szóló szakirodalom számos olvasási alkézséget különböztet meg. Az olvasás céljától, illetve a szöveg típusától függően sokféle módon olvashatunk, többféle olvasási alkézséget aktivizálva. Ha például egy bonyolult gondolatmenet követése, megértése a cél, akkor lassan, figyelmesen olvasunk. Gyorsan, felületesen olvasunk abban az esetben, ha a szöveg lényegére, fő gondolataira vagyunk kíváncsiak (*skimming*), vagy amikor valamilyen konkrét információ után kutatva átfutunk egy szöveget, figyelmen kívül hagyva az összes többi részletet (*scanning*). A különböző olvasási célok által meghatározott olvasási altípusok tehát az extenzív olvasás (gyors, hatékony, nem túl mély: főbb pontok felvillantása / *skimming*, információ lokalizálása / *scanning*), illetve az intenzív olvasás (gondos, figyelmes, részletes, analitikus). Megjegyzendő, hogy a *scanning* sokszor alapos olvasássá változik a keresett részlet megtalálása után (pl. használati utasítás olvasása). Az olvasás célja lehet valaminek a megértése, információ kikeresése stb. (a produktum), illetve maga az olvasás folyamata (pl. szépirodalmi művek olvasása). Az olvasás altípusai közül a vizsgafeladatokban legritkábban az extenzív olvasás szerepel, ami pedig nagyon gyakori olvasási stratégia a való életben. A gyorsolvasási feladatok mellőzése negatív visszahatást gyakorolhat a nyelvtanítás-nyelvtanulás folyamatára, sok nyelvtanulót ugyanis nem tanítanak meg gyorsan és hatékonyan olvasni, ami sok helyzetben komoly hátrányt okoz számára, hiszen a való életben számtalanszor éppen erre az olvasási technikára van szükség.

TESZTTECHNIKÁK

Az olvasási készség fejlettségét vizsgáló tesztek Bárdo Jenő három csoportba sorolja. Az első kategória az előre rögzített válaszokon alapuló feladatok, ide tartozik az objektív feleletválasztós teszt, az alternatív teszt (igaz/hamis), a párosítások. A második a kötött válaszadós feladatok csoportja, ahol a szöveg szerkezete határozza meg a válaszadást, ide kiegészítéses feladatok tartoznak, a különálló mondatoktól a cloze teszt összes változatáig. A harmadik a szabad válaszadós feladatok csoportja: rövid válasz, elmesélés, tömörítés, összefoglalás. E harmadik típus feladatainak hátránya, hogy az értettséget valamelyik produktív készség útján kell bizonyítani, ami komoly validitási problémákat vethet fel. Nincs egyedüli üdvözítő módszer, több technikát kell kombináltan alkalmazni, hogy viszonylag teljes képet kaphassunk a vizsgázó olvasási képességeiről. Az olvasásértés legnépszerűbb technikáit az alábbi táblázat foglalja össze.

Kész válasz	Kötött válasz	Szabad válasz
alternatív teszt (igaz/hamis)	mondatok kiegészítése	rövid válasz

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

NÁBRÁDI Nóra

objektív, feleletválasztós teszt (helyes válasz + disztraktorok) párosítás	szöveg-kiegészítés (klasszikus cloze, módosított cloze, C-teszt, cloze megadott szavakkal stb.) fordítás információ lokalizálása szöveg- ben (scanning)	tömörítés kivonatolás, összefoglaló elmesélés (olvasmánynapló) információ átvitele más, nem nyelvi készségekbe az értettség bizonyítására
--	--	--

Bárdos Jenő: *Az idegen nyelvi mérés és értékelés elmélete és gyakorlata*, 2002. 186.o.

A működő vizsgafeladatok megalkotásában döntő jelentőségű a szöveg kiválasztása. Bizonyos technikai paramétereket minden vizsgarendszer esetében figyelembe kell venni, ilyen a nyelvtudás szintje, a szöveg hossza, lexikai sűrűsége, írói stílusa, tematikai kötöttsége. Ez utóbbi felveti annak kérdését, hogy milyen mértékben vegyük figyelembe a jelöltek becsült háttértudását, kulturális ismereteit stb. Elkerülhetetlen ugyanis, hogy különböző embereknek más-más téma okoz nehézséget. Bárdos Jenő szerint a tesztfeladat íróknak nem feladata a tematikai egységességre való törekvés, a nyelvi szintek egyértelműségének biztosítása azonban igen. (Bárdos 2002, 199.o.) Műfaji szempontból a hírek, újságcikk alapú szövegek dominálnak a vizsgafeladatokban.

ETALON: BENCHMARK ADVISORY TEST (BAT)

A továbbiakban néhány mondatban bemutatom a mintaértékelő tesztet (Benchmark Advisory Test, BAT), mielőtt rátérek a Magyarországon akkreditált STANAG 2 Reading, illetve a BAT 2-es szintű olvasott szövegértést mérő feladatainak bemutatására.

A mintaértékelő tesztet (továbbiakban BAT) a BILC nyolc ország (köztük Magyarország) szakembereiből álló csoportja a NATO STANAG 6001 szintleírásai alapján dolgozta ki azzal a céllal, hogy összehasonlítási alapul szolgáljon az egyes NATO tag-, illetve partnerországok saját kidolgozású NATO STANAG 6001 nyelvvizsgálóinak. Az első három szintre kidolgozott, nemzetközileg egységes mérésre alkalmas teszt sor etalonként használható és visszajelzéssel szolgál a vizsgaközpontoknak arról, hogy vizsgájuk mennyiben felel meg a NATO STANAG 6001 kritériumainak. BAT feladatsorokat abban az esetben igényelhetnek a tagországok, ha van saját vizsgarendszerük, amivel a BAT eredményei összevethetők.

A négy készség mérésére négy önálló, többszintű (multilevel) tesztet dolgoztak ki. A beszédértés és az olvasott szövegértés mérését interneten keresztül hatvan feleletválasztós tesztpontból – mindhárom szinten húsz item⁵ - álló feladatsor méri. A teszt értékelését számítógép végzi. A beszéd-készség mérése rögzített telefonos interjú útján emberi értékeléssel történik. Az íráskészség vizsga is interneten keresztül zajlik: a vizsgázó begépezi szövegeit, melyeket később javítók értékelnek.

A NATO STANAG 6001 SZINTLEÍRÁSA

Milyen olvasási készségekkel rendelkezik a STANAG 2 szintű vizsgázó? A NATO STANAG 6001⁶ skála szerint képes egyszerű autentikus anyagok megértésére számára ismerős témában. Képes elolvasni egyértelmű, konkrét, tényszerű szövegeket, melyek tartalmazhatják emberek, helyek, dolgok leírását és események elbeszélését a jelenben, múltban, jövőben. Az olvasott szövegek lehetnek hírek, egyszerű életrajzi információk, közlemények, üzleti levelezés és egyszerű – átlagos olvasó számára írt – szakmai anyagok. Képes az ilyen szövegekkel kapcsolatos tényszerű kérdések megválaszolására, a szöveg fő mondanivalójának és részleteinek megértésére. Következtetések levonására és a tényeket övező

⁵ Tesztlépés, feladategység.

⁶ NATO STANDARDISATION AGREEMENT (STANAG) 6001 Edition 3

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

NÁBRÁDI Nóra

árnyalatok megértésére azonban nem képes. Könnyen megért olyan szövegeket, amelyek főként gyakran használatos mondat típusokat tartalmaznak. Bár aktív szókincse nem túl gazdag, képes a szövegek megértésére a kontextus és a világról alkotott ismeretei segítségével. Előfordulhat, hogy lassan oldja meg az olvasásértéssel kapcsolatos feladatokat és bizonyos információkat félreért. Képes lehet – bár nem következetesen és megbízhatóan - magasabb szintű, szakmájával kapcsolatos szövegek összefoglalására, sajátos információk megtalálására. Ennek a szintleírásnak mind a magyarországi STANAG 2, mind a BAT feladatsorainak meg kell felelnie.

FELADATTÍPUSOK

A magyarországi STANAG 2 papír alapú egyszintű olvasott szövegértést mérő vizsgán a vizsgázónak négy feladatot kell 90 perc alatt megoldania, melyek közül az elsőhöz 10, a másodikhoz 5 item kapcsolódik, a harmadik és negyedik feladat ugyanahhoz a katonai témájú szöveghez kötődik, a harmadik 5, a negyedik feladat 10 itemmel. A feladatok egyértelmű, tényszerű szövegeket tartalmaznak, melyek a mindennapi élet eseményeiről szólnak, általában médiából származó hírek. A vizsgázónak tényszerű információk megértése a feladata, következtetések levonása nem elvárás ezen a szinten. A feladatok részben kész válaszokon alapuló (feleletválasztós teszt, párosítás), részben pedig kötött, zárt (szöveg kiegészítés megadott válaszok alapján) tesztsorokat tartalmaznak. Az első két szöveg hossza 1000-1200n, illetve a 3-4. feladat szövege 1900-2000n körüli.

A négy feladat az olvasási műveletek széles skáláját méri, amelyek soha nem izoláltan, hanem együttesen, különböző kombinációkban vannak jelen. Elsősorban figyelmes olvasási műveleteket mér a feladatsor, ez alól a 3. feladat lehet kivétel, mely a tesztspecifikáció szerint a második nyelvi szinthez kötött beosztásokban dolgozó tiszték és tiszthelyettesek egyik gyakori feladatát modellezi, azaz rövid idő alatt kell terjedelmes szövegekben eligazodniuk, azt megérteniük. A vizsgarendszer kidolgozói ezzel indokolják a feladat súlyozott értékelését: minden egyes itemre adott helyes válasz két pontot ér. Az a tény azonban, hogy a 4. feladat, mely specifikus információk lokalizálását célozza, ugyanehhez a szöveghez kapcsolódik, némileg befolyásolhatja a gyors, hatékony olvasás mérésére irányuló törekvéseket. Az első és a második feladat az olvasott szövegértés mellett nyelvhelyességet és szókincset is mér. Az első feladat 10 itemének helyes megoldásához elengedhetetlen a megfelelően gazdag szókincs, a második feladatot sem lehet bizonyos nyelvtani struktúrák ismeretének hiányában helyesen megoldani. A hiányzó részeknek mind értelmükben, mind nyelvtanilag illeszkedniük kell a szövegbe.

A BAT internet alapú olvasott szövegértés vizsgáján minden item különálló, rövid (kb. 150n) szöveg(rész)hez tartozik. Ennek előnye, hogy minden egyes itemnél tiszta lappal indul a vizsgázó, és az, hogy nagyon sokféle szöveggel tesztelhető a készség, hátránya viszont a mérhető alkézségek számának korlátozott volta, az extenzív olvasásértés mérése eleve kizárt. A szövegek többnyire általános témájúak, bár található közöttük katonapolitikai tartalmú is, pl. terrortámadásról, illegális fegyverrejtekhely feltárásáról, katonai gyakorlatról. Az itemek nagy része rövid hír a BBC vagy a NATO honlapjáról, ugyanakkor a különböző műfajok rendkívül széles skálájából válogatnak a feladatírók. A feladatok tartalmazhatnak többek között útikönyvből vett részleteket, testédzésről, kertészkedésről szóló kiadványokból származó részleteket, rövid hivatalos leveleket, rövid felhívásokat, különféle témákról szóló magazin cikkeket egyaránt. A tesztfeladatok műfaji és tartalmi sokszínűsége pozitívan hat vissza a nyelvtanulásra, mert a vizsgafelkészülés során sokféle szöveggel és témakörrel kell megismerkednie a nyelvtanulónak. A szövegek tényszerűek, konkrét információt tartalmaznak, ismerős, hétköznapi témákról szólnak, a felhívásokban, broszúrákban sok a felszólítás, illetve felsorolás.

Az alkalmazott teszttechnika minden feladatnál feleletválasztós: a mondat eleje (a tő) mindig adott és négy opció közül kell az egyetlen jó megoldással megalkotni a mondat befejezését. A feleletválasztós teszttechnika lehetővé teszi a számítógép által is elvégezhető objektív javítást és értékelést. Az itemek többnyire valamilyen specifikus információra, részletre kérdeznek rá, de megtalálhatóak a fő gondolat, a lényeg kiválasztására irányuló feladatok is. A tő megfogalmazá-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NÁBRÁDI Nóra

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

sának gyakori módja: 'According to this text / information / article ...', 'This announcement ...', 'The news item indicates ...', 'The writer pointed out ...'.

Az itemek alapja mind a BAT, mind a magyar vizsgarendszer esetében ugyanaz: a NATO STANAG 6001 kritériumleírása. A legszembetűnőbb különbség a kettő között a feladatok hossza: míg a BAT 20 szöveggel (szövegenként kb. 150n) – 20 itemmel, a magyarországi STANAG 2 Reading vizsga három szöveggel (1000-1100n, 1100-1200n, 1900-2000n terjedelműek) – 30 itemmel méri az olvasott szöveg értettségét. A sok különálló szöveggel a BAT rendkívül színes műfaji és tartalmi palettát vonultathat fel, a szövegek rövidege miatt viszont a tesztelhető alkésztségek játéktere sokkal szűkebb, vagy csak valamely részlet vagy pedig csak a fő gondolat beazonosítására van mód. A magyar vizsgarendszernél a kevesebb szöveg nyilvánvalóan kisebb tartalmi, műfaji, stílus- és regiszterbeli változatosságot mutat, a hosszabb szövegek viszont egy sor alkésztség mérésére adnak lehetőséget, pl. a szöveg struktúrájának áttekintésére, bekezdések fő gondolatának beazonosítására, összefüggések felismerésére.

A magyar vizsgarendszer többféle teszttechnikát alkalmaz, amely sokoldalúbb mérést tesz lehetővé. Mivel mindegyik feladat kész válaszokat tartalmaz, nincs szükség produktív (írás) készség alkalmazására a feladatok megoldásához. A BAT egyféle (feleletválasztós) teszttechnikával dolgozik, mely gyorsan és objektíven, számítógép által értékelhető, hatékony tesztelési eljárás, és teljes mértékben összhangban van a feladatsor céljával, hogy gyors és hatékony összehasonlítási alappal szolgáljon az adott tagország vizsgarendszeréhez. A BAT önmagában nem használható fel vizsgaeredményként, eredménye csak az adott ország vizsgarendszerében elért eredményhez képest releváns.

KITEKINTÉS

A nyelvvizsgán alkalmazott teszttechnikák és mért alkésztségek tudatosítása pozitívan hathat a felkészülés sikerességére. Nyelvtanuló és nyelvtanár számára egyaránt fontos, hogy világosak legyenek a vizsgázóval szemben támasztott követelmények, tudatosodjon bennük, hogy pontosan milyen feladatok végrehajtására kell a vizsgázónak képesnek lennie. A vizsgafeladatok típusának, tartalmának ismerete nagymértékben hozzájárul a felkészülés lépcsőfokainak reális megtervezéséhez.

A NATO 6001 nyelvvizsgarendszer nemzetközi szabványon alapuló, nemzeti alapon kidolgozott, egyedi vizsgák rendszere. A tagországok vizsgaközpontjai dolgozzák ki azokat a teszttechnikákat, illetve feladattípusokat, melyeken keresztül a különböző készségek szabvány által előírt szintjei mérhetők. A magyarországi STANAG vizsgafeladatok kialakítását szükségletelemzés előzte meg. A vizsgafejlesztők felmérték, hogy melyek azok a tipikus helyzetek, amelyekben a külföldi beosztásban dolgozó magyar tiszteknek és tiszthelyetteseknek olvasniuk kell feladataik ellátása során, és ezeknek megfelelően döntöttek az adott teszttechnikák mellett. Fontos elemnek tartom a nyelvi felkészülés sikeressége szempontjából, hogy a nyelvtanuló (leendő vizsgázó) belássa, hogy a nyelvvizsgára készülés egyben az életben, illetve későbbi munkájában szükséges nyelvi kompetenciák megszerzését is jelenti, ezáltal a STANAG vizsga, mint a tanulási folyamat lezáró eleme a nyelvelsajátítás egyik motiváló faktorává is válhat.

Kulcsszavak: olvasott szövegértés, NATO STANAG 6001, mintaértékelő teszt, STANAG 2 szintleírás

Keywords: reading comprehension, NATO STANAG 6001, Benchmark Advisory Test, Level 2 descriptors

FELHASZNÁLT IRODALOM

BÁRDOS Jenő (2002): Az idegennyelvi mérés és értékelés elmélete és gyakorlata, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. ISBN 963-19-3371-7

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**NÁBRÁDI Nóra****Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám**

BILC Language Testing Seminar 22 September – 03 October 2008, course package

BURGESS, Sally, HEAD, Katie (2005): How to Teach for Exams, Longman. ISBN 0-582-42967-6

HUGHES, Arthur (2003): Testing for Language Teachers, Second Edition, Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-48495-4

KONTRA, Edit H., KORMOS, Judit (2007): An Introduction to Language Testing for Teachers of English, Okker Kiadó, Budapest.
ISBN 978-963-8088-20-8

NÁBRÁDI, Nóra (2011): What Is Assessed in the STANAG Level 2 Reading Comprehension Exam? In: Tradecraft Review. 2010/2.
113-127.o. ISSN1785-1181

NATO STANAG 6001 vizsgarendszer akkreditációs anyag, ZMNE, 2004.

STANAG 6001 Edition 3 (www.bilc.forces.gc.ca)

www.zmne/szolgal/nyelvvizsga/stanag

FARAGÓ László

AZ INFORMÁCIÓ HATÉKONY ELJUTTATÁSÁNAK ESZKÖZEI AFGANISZTÁNBAN

AZ ÚJ MÉDIAKOMMUNIKÁCIÓS MODELL

THE MEDIUMS OF THE EFFECTIVE INFORMATION TRANSMISSION IN AFGHANISTAN

THE NEW MEDIA COMMUNICATION MODEL

A dolgozatban a meggyőző médiakommunikáció kérdéseivel foglalkozom, kivált az afganisztáni magyar PRT területén. Vizsgálom az új kommunikációs modellt, az információ hatékony eljuttatásának eszközeit. A rádió mellett szól az is, hogy a fenntartása és „hallgatása” olcsó. Nem új médiára csak bérelt vagy megvásárolt médiafelületre van szükség.

In my paper I deal with the questions of the demonstrative media communication in the field of the Hungarian PRT/Afghanistan. I analyse the new media communication model in Afghanistan, the mediums of the information transmission. The radio will be the one of the most important mediums. It can run at a cheap rate and cheaper than other medium for the listeners. There is no need for new media channel but will be necessary buy media surface in the Afghan's media market.

Nemzedéknyi idő választ el bennünket attól, hogy Afganisztánban a mostaninál lényegesen átláthatóbb társadalmi struktúra alakuljon ki, minimális rendet garantáló politikai hatalommal – ezt a következtetést lehet levonni mindazokból a jelentésekből, amelyek a térségből érkeznek. Emberöltőnyi időre van szükség, hogy kialakuljon az országban, a nyugati kultúrákban már megszokott plurális médiarendszer. Miközben Kabulban és a főváros környékén, egy múltév derekán keltezett hír szerint „afgánok millióit szegezi a székhez, heti öt napon át egy indiai(!) szappanopera.”¹ A dél-keletről érkező nyugati tévéműsor a jelek szerint meggyőző hatással van azokra, akik képesek a műholdas tévécsatornákat fogni. Az ázsiai országban a hat évvel ezelőtti politikai rendezés valójában csupán egy, az amerikaiak által felállított bábkománymányt jelentette, amelynek legitimitását még ma is csak megkérdőjelezni lehet.

A tálibokat ugyan elűzték a hatalomból, de az Amerikai Egyesült Államok által a nyolcvanas években szorgalmazott mozgalom tagjai elbújtak vagy Délkelet Afganisztánban kerestek menedéket, ahová jószerével aszfaltos út sem vezet. A legtöbben természetesen visszazivárogtak Pakisztánba, abba az országba, amelynek hatalmas szerepe volt - írja Katona Magdolna a térség kutatója –, hogy kialakítsák a mozgalom ideológiáját, társadalmi és gazdasági kötődéseit.² De mindez csupán a kisebbik gátja annak, hogy élhető vidékké váljon ez a Magyarországnál hétszer nagyobb állam, ahol a lakosság harmada nomád állattartásból él és csak elenyésző kisebbség dolgozik az agrárszektoron kívül. Közülük nagyon kevesen tudják fogni a külföldi tévéműsorokat.

Az afganisztáni etnikai és törzsi konfliktusok megszüntetésére sem látszik egyelőre túl sok remény, ráadásul a nemzetközi erők nélkül erre semmi esély sem mutatkozik. Az amerikaiak által vezetett többnemzetiségű tartományi újjáépítési erők (PRT) örülnének, ha tyúklépésben mérnék az eredményeket.

Meggyőződésem, hogy a szociális befolyásolás lehetőségeinek és a társadalmi viszonyrendszer eddiginél alaposabb feltérképezése lehet a további sikerek egyik kiinduló pontja.

¹ Afghanistan faces TV and culture wars

² Katona, 2002/2

FARAGÓ László

Feltételezésem szerint a médiának, ezen belül is az elektronikus médiumoknak jelentős szerepük lesz a későbbi rendezés előkészítésében. A rádióra helyezem a hangsúlyt, mert ez a médium a lakosság struktúrája, a vidék geográfiai helyzete miatt kiemelt helyet kap az információáramlásban. A legolcsóbban „fogyasztható”, a hat-hétezer méteres hegyekkel szabdalts országban, az elszórt településszerkezetet is figyelembe véve számottevő és releváns információbázisként fogadják el, többek között a magyar kontingens által felügyelt Baghlán³ tartományban.

A rádiók közül is elsősorban azok kerülnek vizsgálatom előtérbe, amelyek véleményem alapján kalózkodóként nemcsak az iszlám közösségek adásait, hanem az európai-nyugati eszmerendszer értékeit is bemutatják.⁴ Vajon milyen tényezők játszanak szerepet a rádiók műsorát kiválasztó egyéni és csoportos döntések esetén. Milyen írott és íratlan szabályok érvényesek az afgán elektronikus médiát tekintve?

Kérdés az is, hogy a meggyőzőnek hitt kommunikáció, az emberekre erőltetett multikulturális közeg milyen viselkedést vált ki az afgánokból, pastukból, tadzsikokból, és sorolhatnám még az állam többi etnikumát. A felvetés azért is izgalmas – a válasz pedig korántsem borítékolható, mert Mészáros Margit éppen az európai államokra valódi problémáira hivatkozva hívja fel a figyelmet arra, hogy a „multikulturalizmus megszünteti a nemzeti kultúrára alapozott politikai intézmények legitimitációját.”⁵

Ez a veszély Afganisztánban is reális. Nem könnyű ilyen körülmények között megszerezni az intézmények és a hatalom képviselői iránti bizalmat. A magyar PRT-nek a jelek szerint sikerült, mégpedig elsősorban azt az elvet alkalmazva, mint a délszláv válság idején: felajánlották a segítségüket a helybelieknek, akik 2009 tavaszán történt árvíz miatt szinte elvárták, hogy a magyar kontingens legyen a segítségükre.

Ötezer kilométer távolságból empirikus kutatásra nem vállalkozhatok, de arra igen, hogy egy készülő helyszíni felméréshez muníciót, néhány kérdést állítsak össze, amely az előbb említett hipotézist vizsgálja. Az eredményt pedig éppen ennek a tanulmánynak a kiegészítőjeként tudnám felhasználni. A következőkben tehát a kapcsolódó szakirodalom másodelemzése mellett, a legfrissebb afganisztáni hírportálok jelentéseit és elemzéseit is használom. Segítségemre lesznek az afganisztáni magyar kontingens tagjai által leírtak és elmondottak.

SZOCIÁLIS BEFOLYÁSOLÁS - GYORS ÉS MEGFONTOLATLAN DÖNTÉSREAKCIÓK

Hipotézisem szerint az etnikai konfliktusokkal terhelt országban az iszlámnak, mint az élet minden pillanatát meghatározó vallásnak jelentős szerepe van a médiumválasztással kapcsolatos egyéni és csoportos döntéseknél is. Ezt támasztja alá Douglas és Wildavsky elmélete is,⁶ hangsúlyozva: „az emberek reakciói társadalmi helyzetüket tükrözik”. Megállapítható, hogy a rádiók, mint műsorszolgáltatók élen járnak a szociális befolyásolási kísérletek között. Miközben az államvalás és a hadurak befolyása is jelentős, elsősorban az északi területeken esély mutatkozik arra, hogy a lélektani hadműveletek (PSYOPS) során elért célközönség Kelman elmélete⁷ szerint, azonosulással reagáljon a szociális befolyásolás-

³ Az afgán helységnevek írásánál a magyar sajtóban 2010-ben elfogadott szabályokat veszem figyelembe, pl: http://hvg.hu/vilag/20100823_meghalt_magyar_katona (utolsó letöltés: 2011. március 17.)

⁴ Faragó, 2006, Értelmezésem szerint ezek a rádiók kalózkodók, pontosabban olyan klandestine rádiók, amelyek a működésük, fenntartásuk érdekében – és a legitimnek ugyan nem tartott hatalom kéréseit elfogadva, olyan műsorszámokat is közreadnak, amelyek a helybeliek befolyásolása érdekében, a meggyőző médiakommunikáció érdekeit szolgálják. A magyar kontingens CIMIC egysége műsoridőt vásárol, amely a klasszikusnak mondható amerikai kereskedelmi rádiózásmodellben az NBC által képviselt network bevett gyakorlata volt. Ha nem is kalózárásként, hiszen a „szabad rádiózás” hazájában a klandestine rádiókról vajmi kevés értelme van beszélni.

⁵ Mészáros Margit: A multikulturalizmus terjedésének néhány biztonságpolitikai vonatkozás, ZNME, Politikatudományi Tanszék, Kutatási füzetek 6. 2006. 45-59. oldal

⁶ Zoltayné, 2002, 469. oldal

⁷ Kelman, 1973

FARAGÓ László

ra. Mindennek nemcsak rövidtávon, hanem a történelmi identitás szempontjából a jelenleg fogékony nemzedék esetében lehet jelentősége.

Garai szerint⁸ a „múltban egyszer átélt egyéni élmény előbb utóbb az ember feldolgozott történelmi identitásának részévé válik”. A történelmi pillanat tapasztalati a későbbiekben attól függően raktározódik el az egyes nemzedékekben, hogy milyen volt az egyén jelenléte benne. De ami az általam taglalt kérdés szempontjából még inkább releváns: az egyén élettörténetének következő fázisát meghatározza, hogy mit őriz meg az egymást „fél szavakból értő”, saját nemzedékének emlékezete.

Úgy vélem: a gondolkodási megismerési korlátok és az információhiány miatt azonban meglehetősen nagy a rádióválasztó, a készüléket ki- és bekapcsoló döntések bizonytalansága. Herbert Simon emlékeztet arra,⁹ hogy „sokan a múltbeli várakozásaikat vetítik ki a jövőre vonatkozóan, ahelyett hogy összegyűjtenék a jelenre vonatkozó összes releváns információt. A kulturális szakadékokat úgy lehet áthidalni, ha a szociális befolyásolásnál figyelembe vesszük a nyelvi kultúrát, a helyi normákat és gondolkodásmódot, az információkat pedig ezekhez közeli formában fogalmazzuk meg.

A közös nevezőként alkalmazható nyelv meghatározása, az etnikai tagoltság miatt nem könnyű, érdemes vizsgálni azt is, hogy az angol nyelvvel kapcsolatos unszimpatia, mennyire erős elutasító válasz. A közös nyelv azonban nemcsak azt az idegen nyelvet jelenti, amelyen terepe a kommunikációnak, hanem jelek és a szimbólumok közösen érthetőségét is. Ez a szemantikai szint nagymértékben függ attól, hogy az európai multikulturalizmust mennyiben sikerül érthetővé tenni a gyanakvó és identitását féltő iszlám közösségben. Ez a kutatás szempontjából lényeges média területén is sarkalatos kérdés.

A vizsgálatnak ki kell térnie az afganisztáni 2002-ben elfogadott médiatörvényre és arra is, hogy ebből mi valósul meg az ország különböző területein. Melyek a sajtószabályozás írott és íratlan szabályai a térségben. A téves struktúrák a későbbiekben megszerezhető információk értékét csökkentik, vagy az eredményt veszélyeztetik.

MÉDIASZABÁLYOZÁS: TÖRVÉNY, AMIT NEM MINDIG TARTANAK BE

Az afgán médiatörvényt 2002-ben fogadták el, a Talibán elleni hatalomátvétel és az amerikai megszállás után, természetesen a demokratizálódás jegyében. Az utóbbi időben nemcsak Afganisztánban, hanem Európában, sőt Angliában is emlékeztetnek Winston Churchill mondására: „A törvények azokra vonatkoznak, akik betartják.” Vonatkoztassunk el ettől és nézzük melyek a sarokpontjai a kabuli keltezésű szabályozásnak.¹⁰ Egy elemzés szerint az ázsiai ország média szabadsága soha nem volt még ennyire egyértelmű, különösen, ha a Talibán uralomhoz viszonyítjuk.¹¹ A médiatörvény elfogadása után két évvel módosították az ország alkotmányát is, amely kimondja, hogy minden afgánnak joga van a gondolat kifejezésére többek között az Emberi Jogok Egyetemes Jogok Nyilatkozata alapján. Mindezek ellenére az utóbbi időben került az afgán parlament elé az ország médiatörvényének tervezett módosítása, amely megfigyelők szerint meglehetősen szűkítené az újságírók mozgásterét. Reális veszélye van annak, hogy a Talibán hatalom megdöntése után (2001) kialakított szabályozás több nyilvánvalóan demokratikus előnye tűnhet el. Az egyik legjelentősebb módosítás a tervben, hogy törölnék a jelenlegi médiabizottságot, amely a független médiák képviselőiből és újságírókból áll. Ez a szervezet monitorozza a jogalkalmazást, és panasszal élhet a bírók döntési ellenében. Helyébe egy olyan szervezet kerülne, amely sokkal erősebb kormányzati felügyelettel bír.¹²

⁸ Garai, 1998

⁹ Zoltayné Paprika Rita, 2002, 120. oldal

¹⁰ The law on mass media, Afganistan, 2004

¹¹ The law on mass media, Afganistan, 2004

¹² Waheed Wafa, Carlotta Gall: Afghan media face threat of controls, IHT, 2007

FARAGÓ László

A tálibok 2001-es előzése több mint 400 lapot, 15 tévécsatornát alapítottak és rádióállomások tucatjai jöttek létre. A szabad médiára törekvőket azonban meghátrálásra kényszerítették a konzervatív normák. Fennmaradt számtalan íratlan szabály. Az ország erős hadurait ritkán kritizálják, a vallásos média a leginkább elnéző. Nagyon gyakran behunyt szemmel tekintenek a korrupcióra. Miközben az afgán kormány kijelenti, hogy támogatja a külföldi média jelenlétét, politikai és vallási vezetők egyaránt óvva intenek a külföldi kulturális értékek elterjedésétől

A TÁRSADALMI VÁLTOZÁSOK CIKLUSAI AZ ETNIKAI KONFLIKTUSOK ÉS TÖBB EZER MÉTERES HEGYEK VIDÉKÉN

A jelenlegi afgán közállapotokat pontosan jellemzi az a tény, hogy 1979-ben volt utoljára népszámlálás az ázsiai országban. A nagyhatalmi vetélkedés ütközőzónájában, a XIX. században létrehozott mesterséges állam nemzetiségeit azonban a mai napig nem mérte fel senki pontosan. A feladat végrehajtása nagy nehézségekbe ütközne, mert, ahogy Katona Magda – aki évtizednél is hosszabb időt töltött kutatóként a térségben – elmondja: az ország lakosságának 85 százaléka él vidéken, a lakosság majd egyharmada nomád állattartásból tartja fenn magát.¹³ Míg a pakisztáni határhoz közel élő legnagyobb nemzetség a pastuk egy tömbben élnek,¹⁴ addig északon az etnikai csoportok nem alkotnak jól körülhatárolható geo pozíciót. A britektől és köztük is Sir Mortimer Durand¹⁵ tábornok által a földkerekség legkiválóbb gerillái címet kapták. Az elnevezés találó, és azóta is állja a helyét, hiszen a gyarmatosítás idején britek, az oroszok, majd a nyolcvanas években a szovjetek is csúfos vereségeket szenvedtek a nomád faluközösségekből szerveződő gerilláktól. Most pedig a világhatalom Amerika és vele együtt a szövetségesek tanácstalanok a polgárháború sújtotta országban. Clausewitz alap gondolatát megfordítva a háborút most már a politikai eszközeivel kellene folytatni. De a megbékélést tekintve szó sem lehet az etnikai határok menti megosztásról, ezt a környező országok geostratégiai érdeke sem engedné meg, véli Katona Magda. Ráadásul az amerikaiak által „proxy war-nak” vagyis helyettesítő háborúnak nevezett jelenséget is képtelenek felszámolni. Ahol minden külső hatalomnak - írja a Népszabadságban Katona – megvan a helyi törzsek, hadurak között a maga képviselője. És akkor még nem említettük a szélsőségesen fundamentalista tálibokat, akik pakisztáni támogatással a hátuk mögött, nem tudják megemészteni a 2001-2002-es hatalomfosztásukat.

A kígyó a farkába harap, vagyis az amerikaiak által még 1994-ben kezdeményezett mozgalom, amely most már az – Al-Kaidát támogatva – a legnagyobb veszélyt jelentik a szövetséges csapatokra. A tálibok ugyanis 1996 és 2001 között kihasználva a hatalmi vákuumot, átvették az irányítást. Fontos megjegyezni, hogy a derékhadukat fiatal, fanatikus Korán-tanulók, szunnita iszlám vallásúak teszik ki.

Az amerikaiak bevonulásával megint az európai, pontosabban a nyugati eszmeáramlat kerekedett felül. Az afganisztáni etnikai tarkaság közös nevezője az iszlám, az 1500 éves vallás, amely átszövi az iszlám világ mindennapjait: a társadalmi életet, a közéletet és meghatározza az iskolák normáit.

A kérdés megint csak az: a fundamentalista vagy a modernizációt követő áramlat kerül előtérbe. Hiszen a múlt századtól kezdődően lényegében állandó vívódás figyelhető meg az iszlámban a nyugatosodás és a nyugattal való harcias szembefordulás között.¹⁶

Az amerikaiak a jelek szerint némiképp okultak a kudarcokból vagy belátták azt, amit az oroszok és a britek is, hogy a több ezer méteres hegyek és a gerillák ellen a világ legkorszerűbb fegyvereivel sem győzhetnek. Nem beszélve arról,

¹³ Katona, 2002

¹⁴ Kettészakítva az afgán nemzetiség nagyobb csoportjától, (27 millióra esült ez a népesség), amely a mai Pakisztánban él

¹⁵ Durand tábornok erőszakolta ki 1893-ban az azóta is Durand-vonalnak nevezett határt, amely ma Pakisztán és Afganisztán között húzódik. Kettévágva ezzel az afgánok etnikumát, a pastuk ma is úgy járnak át a határvonalon, mintha ott sem lenne.

¹⁶ Vincze, II. (385. oldal)

FARAGÓ László

hogy egynémely harcban sikerülhet felülkerekedni, de a háborút az elszigetelt falvakban, a lakosság egyharmadát kitevő nomád állattartók körében és külön-külön a tucatnál is több etnikai csoport esetében is meg kell nyerni. Nem csupán egy hétre, hanem a következő generáció felnövekedéséig.

A nemzedékek élettörténetének viszonylag jól periodizálható ciklusai vannak, véli Garai. A társadalomtörténeti cezúrák, a tapasztalatok szerint az európai kultúrkörben 12 évenként követik egymást.¹⁷ Társadalmi válságok és egyéni életutak együtt jelentenek fordulópontot a társadalmak történetében. A háborúk azonban, ezeket a ciklikusságokat némiképp megtörik vagy átrendezhetik. Gondolok itt az afgán térségre, ahol az elmúlt évtizedekben szinte a permanens ütközetek színtere volt és ma is az. Nem szabad megfeledkezni az európaiaktól eltérő kultúráról és az iszlám sokkal szigorúbb szabályairól, amely a mindennapi életet sokkal inkább befolyásolja.

CSOPORTDÖNTÉSEK ÉS TÁRSAS BEFOLYÁSOLÁS

Miközben a magyar tartományi újjáépítési csoport (HPRT) legfontosabb feladata a stabilizáció és a humanitárius segítségnyújtás és civil-katonai együttműködés (CIMIC), ne feledkezzünk meg arról, hogy minden eszköz, amit a magyarok – és korábban ugyanitt a hollandok – az előbbi két cél érdekében bevetettek nem más, mint az európai-nyugati kultúra békés exportálása. (A társas befolyásolás eszköze.) Az exportcikkre azonban nem mindenki vevő Afganisztánban, és aki hajlandó a felkínált tálcáról enni, az is végtelenül bizalmatlan. Ebben a helyzetben kell humanitárius segítséget nyújtaniuk a magyaroknak is, igaz az ország északi részén, tehát a tálibok által kevésbé veszélyezett vidéken, Baglán tartományban. Afelől ne legyenek kétségeink, hogy a segítségnyújtás része a civil-katonai együttműködésnek és a lélektani hadműveleteknek (PSYOPS)¹⁸ is. A lélektani hadművelet nem más, mint olyan a kommunikáció és egyéb eszközök módszereit alkalmazó tevékenység, amely egy célcsoport vagy személy attitűdjének, magatartásának és viselkedésének megváltoztatására irányul. Ezáltal befolyásolja a politikai és katonai célok elérését.

A NATO lélektani hadműveletekről szóló doktrínájában is szerepel a szociális befolyásolás és Kelman elmélete.¹⁹ Herbert C. Kelman szerint az emberek három jól elkülöníthető módon reagálnak a szociális befolyásolásra: a) behódolással, b) azonosulással és c) belsővé tétellel. A behódolás gyors, tudatos döntés a jutalom reményében vagy a büntetés elkerülése érdekében, hatása nem marad fenn sokáig. Mindezeket figyelembe véve a behódolásnak nevezett attitűdváltást leginkább a 2002-es afganisztáni amerikai bevonulás alkalmával, vagy az iraki hadműveletek idején alkalmazták. A jelenlegi PSYOPS műveletek mindkét hadszíntéren a hosszú távú lélektani meggyőzésre irányulnak. Ezért ez a hatás a vizsgálatunk szempontjából nem releváns. A behódolás, mint lehetséges szociális befolyásolási mód az európai nemzetállamok politikai és ideológiai tradíciójából ered. Mészáros Margit szerint a kulturális asszimiláció sajátosság európai tétele: a bevándorlóktól kivétel nélkül azt követelte, hogy adják fel a magukkal hozott kultúrát. Jellemző erre a magyarországi kisebbségek számkivetettsége a XIX. században és releváns példa a délszláv válság alatt a Somogy megyei Nagyatádra és Vésére érkezett boszniai muszlinokkal szembeni attitűd. Míg a Bánságból átköltözött katolikus és református horvátokat a város és a falu minden további nélkül befogadta: ma is sokan élnek és dolgoznak közülük ott, tehát nem tértek vissza a hazájukba. A Dobojs mellől elzavart muszlimok nem találtak otthonra. Csak egy boszniai elmeegógyintézet öntudatlan lakói maradtak itt kényszerűségből és papírok nélkül, akiknek azóta sem tisztázódott az állampolgárságuk. „Az alapvető konfliktust tehát nem a multikulturalizmus váltja ki”, írja Mészáros Margit, hanem az, hogy a társadalom kiket és milyen módon fogad be és tekint tagjának, politikai értelemben is.

¹⁷ Garai, 1998, 104. oldal

¹⁸ PSYOP (psychological operation)

¹⁹ Mező, 2007

FARAGÓ László

Visszatérve Afganisztánra, de folytatva az előbbi gondolatot, ott az elképesztő korrupció közepette az instabil törzsi vidéken a gengszterek és a hadurak továbbra is bizalmatlanul nézik a NATO katonákat. Komoly aggodalomra ad okot Kovács Gyula hadnagy és Pappné Ábrahám Judit halála, pedig mindez az északi vidéken történt, ahol még van aszfalt, ahol viszonylag stabil a közállapot.

A belsővé tétel hatása a legtartósabb (a célközönségre) a későbbiekben, de ennek a folyamatnak a valószínűsége a legkisebb, a szociális befolyásolásra irányuló három attitűdváltás közül. Ehhez kell a legnagyobb bizalom, ezzel párhuzamosan ehhez szükséges legkevesebb ellenállás. Az európai multikultúra és az iszlám szellemisége, a nomád és törzsi társadalommal átszőtt afgán közösség attitűdjét alapvetően nem lehet és nem is lenne szabad megváltoztatni. Természetesen ettől még nem kizárt, hogy erre irányulhat jó néhány PSYOPS vagy stratégiai lélektani művelet (SPO).²⁰ A PRT felől nézve mindaz, ami ma Afganisztánban történik humanitárius segítségnyújtás és rendfenntartás. A helyiek azonban megszállóknak tekintik az idegen katonákat, még azok is így gondolkodnak, akik vonakodva elfogadják a feljükk nyújtott kezet. Jelentős tehát az ellenállás azok körében is, akik bár tudják, hogy az amerikai befolyás erős, de bennük PRT-ben látják helyi közigazgatás és ezen keresztül a megélhetésük viszonylagos biztonságát.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a Baglán tartományban élő nőknek például olyan mély a saját kultúrájuk iránti identifikációjuk, az azonosságtudatuk, hogy szinte képtelenség manipulálni őket. A magyar kontingens tagjainak beszámolója szerint a PRT nő tagjai is csak akkor beszélgethettek diáklányokkal egy iskolában, ha a tanítónő is jelen volt, a beszélgetés pedig csupán az általánosság szintjéig terjedhetett, pedig nem voltak nyelvi nehézségek, angolul folyt a disputa. Abban a pillanatban, amikor a családról és az életkörülményekről került szó, az interjúalany udvariassen elköszönt, és hátat fordított. A bezárkózás kulcsra zárt kapu az attitűdváltás, vagyis a szociális befolyásolás kísérlete ellen. Védekezés az ellen, hogy egy szemernyit is keveredjen az identitásuk. Tudatosan vagy tudatalattin védekeznek a multikulturalizmus egyik – Mészáros Margit által megfogalmazott – Európára jellemző társadalmi problémája ellen.²¹

Az attitűdváltás megbízhatóbb formája az identifikáció, vagyis az azonosulás. Ehhez természetesen flexibilis gondolkodás, szempontváltó képesség is kell.²² Az azonosulás során egy csoport vagy egyén egy másik közösség véleményével való egyesülést választja, ez bizonyos szempontból az utánzásnak felel meg. Az azonosulással operáló lélektani hadművelet tehát elsősorban arra számít, hogy a célközönség támogatja majd azt a mintát, amelyet felkínálnak nekik. Lehet szó már ismert modellekről és új mintákról is.

Az előbbieken alapján jogosan tehető fel a kérdés: a korábban megfogalmazott és megismert jó példákra fogékonyabbak-e az afgánok, a megszokottat tartják támogatandónak. Vagy a PSYOPS műveletek során érdemes mindig valamilyen új modellt állítani vagy ezek együttes alkalmazása lehet célravezető?

A MÉDIA, MINT A BEHELYETTESÍTŐ ÉLMÉNY

Mező Ferenc szerint a lélektani hadműveletek során a PSYOPS – ahogy már korábban is említettem – egyrészt támogathatja, másrészt akadályozhatja, hogy a célközönség egy modell személyével azonosuljon. A magyar kontingens tagjai pontosan ezt teszik, amikor bemutatják azokat a hadműveleteket, amelyekkel, sikerrel veszik fel a harcot a fundamentalista tálibokkal. A „rossz ember” mintája minden egyes médiaszereplés része. A helyszínen járt szakemberektől tudom, hogy ugyan ezt tennék és teszik is a tálibok. Az ő rossz emberük az iszlám ellen és az országba betolakodó NATO katona. Nekik ugyanazt az ellenséget jelentik a hollandok, mint az amerikaiak és a magyarok.

²⁰ Strategic Psychological Operations: nemzeti, kormányzati szintű PSYOPS műveletek általában hosszú távra szólnak és politikai jellegűek

²¹ Mészáros, 2006, 51. oldal

²² Popper, 1998

FARAGÓ László

A South Asian Media Net honlapján, az egyik²³ jelentés szerint, miközben a független afgán média folyamatosan teret nyer, az „ott dolgozó újságírók számára mindez kockázatos és bizonytalan vállalkozás. Az elmúlt egy évben négy afgán újságíró veszítette életét a tálibok támadásaiban”. Nem kímélik az újságírókat és a sokszor romos épületekben dolgozó szerkesztőségeket. A támadások minden bizonnyal nem csupán a riporterek ellen irányulnak, hanem a nyugati modernizációnak akarnak gátat szabni. Segítségül hívom Glasenappot: bár az iszlám civilizáció területén vagyunk, de mégis hadszíntérnek (dár al-harb) tekintik a fundamentalisták, a vallás tanainak megvédése érdekében.

Az azonosulás pozitív attitűdjét szolgálta a délszláv válság idején a magyar műszaki kontingens aktív részvétele a boszniai újjáépítésben. A magyaroknak otthont adó horvát határvárosban, Okucaniban többek között a lerombolt katolikus templom átépítéséhez nyújtottak segítséget és ehhez társult már akkor is egy meglehetősen széleskörű médiajelenlét. A helyi újságok szívesen számoltak be a magyarok támogatásáról. Bár az is hozzá kell tenni, hogy a magyar kontingenst Horvátország határán és Boszniában is nemcsak megtűrték, hanem szívesen fogadták. Miután az akkori államfő Göncz Árpád is részt vett több ottani protokoll-eseményen, ezt nyugodtan hívhatjuk stratégiai lélektani műveletnek is (SPO).

Ez a pozitív attitűd koránt sem mondható el Afganisztánról, ahol a helybeliek zöme nem is tudja, hol helyezkedik el Magyarország, a csapatot pedig a megszálló amerikaiakkal vagy a németekkel azonosítja. A magyar PRT CIMIC csoportja a PSYOPS-ért felelős katonákkal együtt víztisztítókat adományoz, számítógépeket ad az iskoláknak, kályhákat osztottak ki a -25 fokok hidegben. Minderről azonban kevesen tudnának, ha a magyarok nem használnának ki minden lehetőséget, hogy bekerüljenek a helyi médiába. A támogató azonosuláshoz, tehát nem kell mindig jelen lenni az adott eseménynél. Az események zömét behelyettesítő módon, mások tapasztalatai által is át tudjuk élni – közvetett formában. A vikariáló (behelyettesítő) megerősítés lényege: a megfigyelő, nemcsak a modell viselkedését tapasztalja, hanem annak hatását is. Ha a modell viselkedése pozitív megerősítést von maga után, akkor a megfigyelő várhatóan követni fogja a viselkedést, máskülönben nem.

A pozitív megerősítés lehet egy újabb hír arról, hogy a korábban számítógépet kapott iskolát később víztisztítóval szerelték fel. A behelyettesítő megerősítés magában foglalja azt is, hogy elvárás formájában valamilyen kognitív modell alakuljon ki. A megtanult folyamat pedig csökkenti a bizalmatlanságot és az ellenszenvet. Ehhez azonban az kell, hogy valamelyik újságban, helyi tévében vagy rádióban megjelenhessen az információ.

KALÓZRÁDIÓK – A SZOCIÁLIS BEFOLYÁSOLÁS ESZKÖZEI

Az az információ, amely egy adott ország tradicionális kultúrájától eltérő értékeket és attitűdöket hordoz a szociális befolyásolás céljával kerül adásba. Miután sokszínű világunkban mindenki ragaszkodik a saját „más milyenségéhez”,²⁴ írja nagyon szemléletesen Mészáros Margit még nagyobb jelentősége van a hatalomnak. A befolyás-keresésnek ez a módja – megint csak ne legyenek kétségeink a hatalomért folytatott regionális küzdelem része. A következőkben arra keresem a választ, hogy kerülnek be ezek katonai PSYOPS tevékenység hírei az afgán médiumokba, és miért tekintem az információkat befogadó a rádiókat klandestin rádióknak, politikai kalózkodóknak?²⁵

A politikai kalózrádió célja a szociális befolyásolás. A klandestin rádiók működhetnek a célközönséget tekintve külföldön, az adott országban. Az afganisztáni rádiók azzal váltak „kalózzá”, hogy elfogadták az amerikaiak és más szövetséges erők anyagi és eszköztámogatását. Ezen kívül rövidebb, hosszabb időben befogadják a műsoraikat is. A magyar kontingens által készített műsorszámokban az szól, amit a magyar szerkesztők összeállítottak. Többek között az afgánok által „megszállónak” tartott hadsereg sikereiről, amelyet a fundamentalista tálibok ellen arattak.

²³ Afghanistan media: Attacs continue, a megjelenés időpontja: 2008. május 03.

²⁴ Mészáros, 2006, 57. oldal

²⁵ Faragó, 2006

FARAGÓ László

A magyar PRT harmadik kontingensének egyik legfontosabb feladata volt, hogy alakítson ki jó kapcsolatot a környék médiumaival. A legnagyobb példányszámú lap Pul-i-Khumri-ban az Etehaad volt. (A város nevét így egybe is írják, legalább is a bagláni internetes oldalakon így találtam. Mintha ez is a modernizáció jegyében történe, vagy csupán ellesik az angol nyelvet használóktól az angol végtelen egyszerűsödését.) A négylapos újság nem bizonyulhat elég hatékonynak, ha megjegyezzük, hogy a tartományban még mindig elképesztő a kulturális elmaradottság: 60 százalék körüli az analfabétizmus, rosszabb az arány, mint az iszlám világ más országaiban.²⁶ Nehéz elhinni, a középkori Európában, az Afrikából Andalúziáig jutó muzulmánok közül, az Omajjad kalifátusban szinte mindenki értett a betűvetéshez. Ezer évvel később az iszlám civilizáció ismét a nyugati kultúra támogatására szorul?

Az írástudatlan afgánokhoz (pastuk), tadzsikokhoz és hazarákhoz a legkönnyebben a rádió hangja jut el. A rádióból hangzó szöveget és zenét az is megérti, aki nem tanult olvasni. John Reith, a BBC első és egyben legendás igazgatója jut eszembe, aki 1926-ban a „elevation and education” jelszavakkal hirdetett programot, mert a korabeli Angliában minden harmadik ember nem tudta leírni a saját nevét sem.

A rádió mellett szól, hogy mérhetetlenül lepusztult a helyi infrastruktúra: nem kell postás vagy a PRT keretében ott állomásozó katona, aki elvigye az újságot az Isten háta mögötti vidékekre. (Itt helyesebb lett volna Allahot mondani: „Nincs isten rajta, az élön, az örökkévalón kívül!” Mohamed az ő prófétája, olvasható a Koránban.). Ráadásul nehéz megváltoztatni az örökséget: a fundamentalista tálib rendszer (1996-2001) teljesen felszámolta a könyvek és újságok nyomtatását. Az újraindítás drága és nincs is fizetőképes kereslet a lapokra. Szóba jöhetne még a tévé, de a televíziós műsorok gyártási költsége drága. A nem ritkán ötezer méternél magasabb hegyek és a ritkán lakott vidékek miatt nagyon költséges az adóhálózat kiépítése. A kábel csak elvétve jut el a lakásokba, legfeljebb a teaházakban, szállodákban tudják fogni a jó minőségű, esetleg műholdas adásokat.

A magyar kontingens egyébként rádiókészülékeket is adományozott a helybelieknek. Ezek a rádiók napelemmel is működnek és van hozzá egy kurbilis áramfejlesztő is, vagyis telepek nélkül is használható. Ilyen készülékeket eddig minden váltás vitt magával. Ezt bekapcsolni és ezt hallgatni az azonosulás egyik lépcsője. Sokszor bekapcsolni és többször hallgatni már utánzás.

ÖSSZEFOGLALÓ

Az afgán társadalmi viszonyrendszer eddigiénél alaposabb feltérképezése és ezzel együtt a helyiek szociális befolyásolás lehetséges kérdéseinek tisztázása lehet az afganisztáni PRT további sikerek egyik kiinduló pontja. A dolgozatban egy tervezett afganisztáni kutatáshoz kerestem azokat a kérdéseket, amelyeket a személyes mélyinterjúk során vagy egy kérdőíves felmérés részeként kellene feldolgozni. Érdemes lenne vizsgálni, melyek a társadalmi változások ciklusai és a nemzedékek élettörténetének egymást váltó fázisai Afganisztánban?

Herbert C. Kelman alapján és az eddigi tapasztalatok szerint azt várhatjuk, hogy a szociális befolyásolási kísérletekre az afgánok első sorban elutasítással, de a legjobb esetben is identifikációval, vagyis azonosulással reagálnak. A pozitív reakció kikényszerítése években mérhető hosszú folyamat, hiszen előbb a jó példákat kell elfogadtatni a helybeliekkel. A behódolással az európai kultúra sajátja, a belsővé tétel pedig az iszlám miatt kizárhatjuk.

A megtanult és elfogadott folyamat nagy valószínűséggel csökkenti majd a bizalmatlanságot és az ellenszenvet, legalábbis minimális mértékben. A behelyettesítő megerősítés magában foglalja azt is, hogy elvárás formájában valamilyen kognitív modell alakuljon ki. Mindenek előtt tehát, meg kell találni azokat a PRT-hez köthető, korábban megismert jó példákat, amelyet még elfogadnak a helybeliek. Ezen kívül a PSYOPS műveletek során érdemes mindig valamilyen új modellt állítani, amelynek várhatóan kicsi az elutasítási szintje.

²⁶ Vincze, 388 oldal

FARAGÓ László

A kapcsolattartáshoz elegendő néhány jól irányzott találkozó, az információ hatékony eljuttatáshoz azonban folyamatos tömegkommunikációs eszközt is igénybe kell venni. Megállapításom szerint az elkövetkezendő néhány évben erre lenne alkalmas a rádió, amely a rendkívül magas hegyekkel és nagy kiterjedésű jobbára lakatlan vidékekkel szabdalta Afganisztánban a legolcsóbban fenntartható médiatípus. A tévé térhódítása jól érzékelhető, a rádiókészülék azonban sokkal kisebb és egyszerűbben magánál hordhatja bárki. A rádió mellett szól az is, hogy a kutatások alapján meghatározó a műveletlen, írástudatlan réteg aránya.

Kulcsszavak: meggyőző médiakommunikáció, heurisztikus döntések, rádió, médiaválasztás, Afganisztán

Keywords: demonstrative media communication, heuristic decisions, radio, media choice, Afghanistan

FELHASZNÁLT IRODALOM

ANGELUSZ Róbert: Kommunikáló társadalom, Ferenczy Kiadó, 1995, ISBN: 9638258497

ANGELUSZ Róbert: Optikai csalódások, Pesti Szalon, 1996, 15-94. ISBN 9636051496

FARAGÓ László: Társadalomformáló kalózádiók és a közhatalom reakciói, Társadalom és honvédelem, 2006

GLASENAPP, Helmuth von: Világvallások, Gondolat, Budapest, 1977; ISBN 963 280 545 3

http://www.afghan-web.com/politics/current_constitution.html#preamble (utolsó letöltés: 2011. március 17.)

http://www.afghan-web.com/politics/storage/law_on_mass_media.pdf (utolsó letöltés: 2011. március 17.)

KATONA Magda: A tálibok és Pakisztán együttműködése, Hadtudomány, 2002/2

KELMAN, Herbert.C.: A szociális befolyásolás három folyamata, p. 47-60, In: Hunyady György (szerk.) Szociálpszichológia, Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1973

MÉSZÁROS Margit: A multikulturalizmus terjedésének néhány biztonságpolitikai vonatkozás, ZNME, Politikatudományi Tanszék, Kutatási füzetek 6., 2006. 45-59. oldal

MEZŐ Ferenc: Szociális befolyásolásra törekvő lélektani műveletek (PSYOPS) Hadtudomány, 2007. szept. XVII. Évf. /3

MEZŐ Ferenc: Szociális befolyásolásra törekvő lélektani műveletek (PSYOPS) Hadtudomány, 2007. szeptember XVII. évfolyam. 3. szám

POPPER Péter, GARAI László: Sajtópszichológia, 1998, MÚOSZ, ISBN 963 7115 25 0

RIBÁRSZKI István: Pszichológiai háttér folyamatok hatása a harcászati döntéshozatalok pontosságára, Pszichológia, 2000 (20), 1. 63-94. oldal

SZLANKÓ Bálint: Menni vagy maradni, HVG, 2008. június 14.

TARZI, Amin: Mass Media Law Comes Under Scrutiny, RFE/RL, 2007. 02. 02.

VINCZE Lajos szerkesztő: Bevezetés az európai kultúra és bölcsélet történetébe, I.; II

Wafa, Abdul Waheed, GALL, Carlotta: Afghan media face threat of controls, International Herald Tribune, 2007. május 7.

WAGNER Péter: Veszélyes nyár vár a magyar katonákra, HVG, 2009. május 13.

ZOLTAYNÉ PAPRIKA Rita: Döntésemélet, Alinea Kiadó, Budapest, 2002, ISBN 963-86651-2-2

**THE PARADIGMS THAT INFLUENCED THE ABSENCE OF
THE REPUBLICAN IDEAS IN THE POLITICAL PARTIES' PROGRAMS AND PROCESSES IN
THE COUNTRIES THAT EMERGED FROM
THE DISSOLUTION OF FORMER SOCIALIST YUGOSLAVIA**

The paper focuses on describing some of the specific paradigms and factors that influence the absence of the republican idea in the political programs and processes in the former Yugoslav socialist republics over the last two decades following the fall of communism in Europe. These paradigms and factors have played an important role both in shaping the attitude of the international community towards the South- East Europe and in the process of setting the agenda of the local political elites.

The absence of the republican influence within not- well defined political scene of the Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Kosovo, Montenegro and Macedonia is analyzed and documented through studying theoretically the specific ways of policy formation used in these countries. The political systems of these countries function contrary to those in the countries in the West with functional republican or democratic standards.

Each of the former Yugoslav republics is characterized with a lack of republican proliferation of the parties in their political activity and structuring. In no any former Yugoslav republics there is fluent any major political party with a republican concept. There has not been invested on developing the republicanism.

INTRODUCTION

Today the conceptual relationship between republic and democracy is wooly, though the former often suggests civic responsibility in contrast to the latter's emphasis on individual autonomy and rights. In this view the both the republican and democratic premises in the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia seems to be merged as both of above-mentioned suggestions can be find as a common point that fits with the political practice of the ethnic politics.

Being the driving force of the policy formation in the former Yugoslav republics, the ethnic politics has not been allowed a distinction of the two suggestions that characterize the republic and democracy. Namely, in general within the South East European states with the diverse ethnic and cultural structures there is going on a traditional battle between:

- from one side the *State* (identified with the majority ethnic group that used to have an exclusiveness on the state primary and privileged status) which emphasis on civic responsibility, and
- from another side the non-majority ethnic groups (traditionally underrepresented in the system and marginalized by the state and the majority ethnic groups) which ask and fight politically for individual autonomy of rights.

The founding of the *Republic* anywhere in the world has been symbolized the rejection of rulers who treated the political community as their private property.¹ But, in case of the South East European region it happened only formally, and it was not an outcome of the post- communism era. Despite the republic has been founded in the region following the fall of the communism and socialism, the rejection of the rulers who treated the political community as their private property didn't happened. Two decades after the democracy and multiparty system has been introduced the presence of the oligarchic political leaderships continues to be evident in each of the countries of the region. The oligarchic habits from the communist system survived and they only get transformed their name from oligarchies of the communism into oligarchies of democracy.

Veton LATIFI, PhD

The oligarchy as an extreme form of the rule that treat the political organizations as private properties of a circle of few people proceeded to prevail in the political leaderships structures even in the new democratic systems in the in the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia: *Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Kosovo, Montenegro and Macedonia*. Therefore, instead of rejecting the obstacles of the *Republic* (i.e. rejecting rulers who treat the political community as their private property) and give a chance to the *Republic*, in most of these countries (excluding Slovenia and from time to time and to some extent excluding Croatia) rather happened a rejection of the Republic itself with developing the oligarchic form of the rule in the political organization.

Polybius, in the second century BC, described (although not entirely accurately) the Roman Republic as a 'mixed regime' where monarchy, aristocracy, and democracy balanced one another, providing stability and protection from the constant cycling of regimes from one form to another. In case of the post-socialist former Yugoslav republics today, that balance of that 'mixed regime' is not achieved due to the presence and high influence of the oligarchic form of rule that was not stopped with the emergence of the democracy, even rather was developed more in the post-communist era.

Each of the countries that emerged from the dissolution of the former socialist Yugoslavia is republics having a parliamentary democracy and a political system with a strict division into legislative, executive and judicial branches. Each of their parliamentary democracy is characterized with a popularly elected president and some of them with higher and some with lower level of the multiethnic party representation.

Each of them two decades after the dissolution of the Yugoslav federation like the overwhelming systems in the Eastern and Central Europe are open systems. The start of process of democratization has replaced the isolated system established in the monism-era, with the new political system², which communicates more intensively with the citizens, the neighbors and the rest of the world. In this framework should be perceived every dialogue within the societies and in regional level as well.

The Constitution provides citizens with the right to change their government peacefully, and citizens exercised this right in practice through periodic free and fair elections held on the basis of universal suffrage. According to the Constitutions of the former Yugoslav republics the Parliaments' representatives are directly elected by the people for four-year term. The unicameral Parliament governs each of the countries, except of the case of Bosnia and Herzegovina having the bicameral legislative body.

THE POLITICAL PARTY ORGANIZATION IN THE IN THE FORMER YUGOSLAV REPUBLICS FOLLOWING THE FALL OF THE COMMUNISM IN EUROPE

In the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia like in the Eastern European countries differing organizational forms appear to result from the prevalence of successor communist parties³, the emergence of new state-organized parties, and a mass of tiny parties working in an electoral landscape where democracy is weakly rooted.⁴ The failed communist parties of the former socialistic block in Europe including those from the South East Europe were organized around the principle of democratic centralism and there was not room to be developed after the republican idea.

The countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia countries are newcomers to the camp of new democracies. After the fall of the Berlin wall, these countries faced tremendous difficulties in establishing the institutions of democracy, rule of law, and the free market. In the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia like all around the rest of the South East Europe the political scene is not well defined. New political parties, particularly those established over the last two decades, are going through a stage of their development that is characterised by huge problems and without any shaped ideology profile.

The political parties, which emerged in the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia, are of four main types:

- The former ruling communist parties;
- Anti-communist electoral alliances;
- Resurrected parties and
- New parties.⁵

The former communist parties changed their names and liberalized their structures. The strongest amongst them in the South East Europe were those of Serbia, Montenegro, Romania, Bulgaria, and Albania, all of which remained united and most of which continued the close association with nationalism established before 1989.

Cohesion and continuity amongst the anti-communist electoral alliances were rare, though not unknown. Generally, these were loose associations, which fell apart once their one unifying demand, the removal of the communists from office, had been achieved.

The third group of parties, those resurrected from the past, has played very little part in the evolution of the area since 1989. Most had little in the way of infrastructure or funds and their leadership, though venerated, was old and had been too long in exile to be in touch with contemporary affairs.

In general, newly formed parties were much more important than resurrected ones. But they too faced considerable difficulties. Communist rule had meant the elimination of former distinctions of class, status, and wealth upon which old party divisions were frequently based, and there had not been time for market forces to create or recreate the social bases for bourgeois parties.

Some new parties were founded on issues such as the environment and most countries soon had their Green party or its equivalent. Parties representing ethnic majorities and minorities appeared in all states.

Communist successor parties all around the Balkan countries at first sight appear to be legatees of the socialist tradition, but in reality they are obliged to pursue the same strategy of dismantling the state and promoting the market as neo-liberals.⁶

The wide open door of the party pluralism in the former Yugoslav republics directly reflected the differentiation of the political parties and their grouping around their program similarities in four basic groups:

- Group of ethnic political parties;
- Group of civil-liberal political parties;
- Group of socialist and social-democratic political parties;
- Group of other types of parties.⁷

As is stated in the "Politics and Institutions"⁸, all the political parties created at the beginning of the construction of the multi party system for instance in Macedonia are divided into:

- a) Ultra-left orientated⁹;
- b) Left orientated¹⁰;
- c) Political center¹¹;
- d) Right orientated¹²;
- e) Ultra-right orientated political parties¹³.

Political parties seek to take power for their leading members either for its own sake (the psychological, social and economic rewards of office), on behalf of some social group or with some ideological objective in mind¹⁴. In most of the South East European countries in most of cases is proved that the names of the parties are often a bad guide to their objectives and to the ways in which they practice the policy formation¹⁵.

There are numerous political parties with unclear and undefined political programs, on the political scene. Generally, these are political parties focused on daily political issues from recent history¹⁶, and prior to elections, they always rely on votes from a more radical segment of the electorate.¹⁷

Although all the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia countries quickly introduced formal democratic institutions (free elections, multiparty system, rule of law, division of power etc.) after the collapse of communist regimes, it has been difficult for democracy to take root in these countries (excluding in most of cases Slovenia).

Citizens are deprived of access to the political process, so as a result they are cautious and do not trust politicians. They are more and more not interested in current political programs and most frequently they are not well informed about the issues that are on the top of political party agendas. Issues promoted by political parties and issues on which citizens are asked to contribute by becoming involved are simply not related to their needs and interests at all.

The slow progress of democratic development in the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia is partly due to the series of ethnic conflicts and civil wars. Nevertheless, the ethnic conflict is not the sole reason why democratic development in the former Yugoslav zone has been slower than in Central Europe. Both democracy and republic can only function if power is not abused. One more major reason for weak democracies and republics in the former Yugoslav zone seems to be that power can easily be abused in new democracies.

In the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia countries the executive tends to be strong. Almost all of the countries have opted for a semi-presidential system with a strong president who was, in effect, above the constitution, and whose wish was to concentrate all power in his or her hands. The large apparatus of presidential power greatly exceeds the power of other state agencies: the president is allowed to rule by decree; controls the power of the purse; has influence over the judiciary; cannot easily be impeached etc.¹⁸

THE ABSENCE OF THE REPUBLICAN AND DEMOCRATIC PREMISES IN THE POLICY FORMATION IN THE POST-SOCIALIST FORMER YUGOSLAV REPUBLICS: THE ROLE OF THE POLITICAL PARTIES IN THE POLICY FORMATION PROCESS

Politics in most of the South East European countries often seem curiously insubstantial, with politicians reluctant to engage with the issues that are clearly predominant in the lives of the electorate. There is a clear incentive for the political elite to fill the public agenda with other issues, resorting to enduring historical disputes, identity politics, or simply trading allegations of corruption with their political opponents. Experts have characterized such democracies as 'feckless'¹⁹.

In the transition conditions in the South East Europe, the political parties are synonyms of the subjects in charge of the policy formation within the political system of any of the states.²⁰

Political parties in the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia are some of the most important and self-sustainable institutions. For instance neither, the judiciary nor any other institutions are the guardians of any these democracies as much as the major political parties. Whenever opposition weakens, the democracy weakens. Greater democratization within the parties will be reflected in the democratization of other state institutions, and vice-versa. So, it is important that more investment should be made in building the capacities of the political parties, providing training and improving their efficiency and democratic culture.

Unlike in many emerging democracies, where the executive grouping dominates the political process, parties in the former Yugoslav zone are strong and act as pillars of the political system. This makes politics more competitive, but also poses obstacles to the creation of a sense of national unity. Moreover, adherence to a party reflects deeper social affiliations, such as regional, family and clan loyalties, with parties playing a paternalistic role of looking after its

Veton LATIFI, PhD

supporters²¹. Party branches often serve as support networks when it comes to access to jobs, information and other opportunities. Hence support for a party often also has a vested economic interest.

The fierce struggle of political parties for the control of the state and its institutions combined with the way in which the state institutions have become subordinated to and used by political parties has bred a general apathy in the region like in many other post- communist countries.²² Under circumstances of the systems covered with the apathy the civic society elements and media very often are treated and blamed as members of the *fifth column* and with that rejected in the policy formation and even very often abused.

The basic role of the civil society and the media in the policy formation should be treated in two-tracks. Civil society might be a corrector (opposition) and (or) a partner to the policy makers (political parties, governments).

When the parties are in opposition or when come to power usually at the start of exercising power they are willing for the cooperation with the civil society elements- with an aim usually to get their support for political motives. In such a case the parties accept the civil society elements as partners. But, in the rest part of the mandate of the parties and when civil society start to play a role as a corrector in the policy formation, then there is no room for the voice of the civil society²³ and its elements are treated as a threat.

The decision making of the parties on some elementary affairs (political, economic, security, foreign affairs) are usually shaped by the leaders themselves, without any expertise, advices and suggestions of the local experts and intellectuals. With only two-three intellectuals in the party board no one can see a long-term future perspective for the parties.²⁴ Those who run the parties are everything: the leaders and advisers at the same time, businessmen, fathers of the nations, etc. As a result of that there are brought usually weak decisions of the politicians and parties, discourses characterized with weak speeches (which only in rear cases are written by the experts on the speech-writings) and old-fashioned campaigning.

In western countries, party professionals play a significant political role in policy formation. That is reverse to the practice in the Balkan region where the decisions usually are made *ad hoc*.

There is still only a little progress in improving the internal democratic procedures of the political parties and their way of policy formation. The overwhelming influence of party structures over decisions taken at governmental level remains unchanged. These problems need to be tackled quickly so as to ensure that the country moves further forward on the road to stability.

Elections usually bring about a change in state and not only in government since every political party that comes to power fills the state institutions, such as the judiciary, customs, secret services, the army, and so on with its own people. This in turn undermines both the legitimacy and the efficiency of the institutions. Institutions have not been built around a wide political consensus that would have endowed them with much needed stability and continuity.

The practice in the South East Europe shows that usually the alternation of power seems only to trade the country's problems back and forth from one hapless side to the other. Political elites from all the major parties are widely perceived as corrupt, self-interested, dishonest, and not serious about working for their country. The public is seriously disaffected from politics, and while it may still cling to a belief in the ideal of democracy, it is extremely unhappy about the political life of the country.

The democratic system that has evolved in most of the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia over the last two decades, is dominated by centralized political parties- all characterized by a low level of internal democracy and a lack of checks and balances. On the top of these party pyramids that are so reminiscent of communist times stand the party presidents, who enjoy significant political and financial power. Because of this, elections in Serbia and Macedonia, for instance have always taken on the aspect of highly personalized conflicts between the party leaders and their closest collaborators.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Veton LATIFI, PhD

In most western countries either with liberal, democratic or republican premises of their systems, the main obvious communication function of political parties is to contest elections- selecting candidates in constituencies, canvassing and organizing voters, composing and delivering election addresses in constituencies and running local poster and national media campaigns. In the region is the contrary. The communication function of political parties might be everything else apart from the above-mentioned functions.

There is a widespread popular belief that politicians are very corrupt. As a result of such a perceptions, there is very difficult to be achieved a successful policy communication, because that in turn has reduced public trust to the political parties, politicians, state institutions, which combined with the corrupt and dysfunctional state institutions the efficiency of the state in collecting revenue, implementing and making policies, has been undermined. Under such circumstances the favorite way of the local politicians to engage electorate is through the nationalistic rhetoric, which still in the region is popular and is one of the best ways how to shift the electorate's attention from the perception about the corrupted political elites.

The elites that took power from the communist in and after 1989 did so in the name of democracy. The slogan of democracy proved extremely effective in demobilizing loyalty to the communist system, largely because it was legitimated by tacit or explicit reference to the success of the *West*.²⁵

In any case, the new political elites were handicapped by the struggle that they themselves had fought with communism.²⁶ As in any extended conflict, the contending parties gradually acquire characteristics of the other and the democratic opposition was no exception to this cultural rule. Because the language of democracy legitimated the new system in the Balkans, society identified *democracy* not as understood in the *West*, but as the seemingly irrelevant bickering, the empty contests for symbols and moral purity that had no bearing on everyday existence, above all the rapid and continuing economic deterioration. Identical was the situation with the *republic*.

Republic like the *democracy* was discredited as the new post-communist governments sought to deal with the multiple crises, which they faced, by the tried and failed method of over-regulation. Both the communist and the pre-communist traditions had been marked by this belief that issuing regulations, directives, instructions and the like was a substitute for action. The post-communist systems drew on these traditions heavily.²⁷

The new democratizing elite was in any case so persuaded of the appropriateness of its democratic beliefs and in its own democratic credentials that it never seriously thought that democracy had antagonists. It proceeded to impose a democratic structure on post-communist countries without any attempt to consult the population.²⁸ In the post-1989 euphoria, the *West* was believed to be deeply committed to the maintenance of democracy throughout Europe and anti-democratic or non-democratic discourses were impossible to articulate at this time. Yet as soon as the impact of democracy began to be felt, it became evident that not all of society was as enthusiastic as had been thought.²⁹

The consequence of this was a lack of ability to run both republican and democratic system. It proved difficult to accept that in the real world of power politics, transactions were generally blurred and muddy and that the abstract intellectual and moral criteria that had been so effective in undermining communism - a construct legitimated by intellectual categories and therefore vulnerable to intellectual attack - were counterproductive in a republican and democratic system.

The identification of the state and state policy formation with the political party in power is a prevailing phenomenon in the region of the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia. This seems to be one of the enduring communist legacies that most of the South East European countries have not been able to overcome. One of the unfortunate consequences of the party – state phenomena has been the fail of the state along with that of the political party in power. Therefore, the constant re-making of the state has been the main factor of state weakness and instability.

SPECIFIC FACTORS THAT INFLUENCED THE ABSENCE OF THE REPUBLICAN IDEA
IN THE POLITICAL PROGRAMS AND PROCESSES IN THE COUNTRIES OF THE FORMER YUGOSLAVIA

Each of the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia is characterized with a lack of republican proliferation of the parties in their political organization. In no any former Yugoslav republic there isn't fluent any major political party with a republican concept.

For instance Macedonia is a typical post- Yugoslav country with not developed republican idea. No any of the parties with republican orientation has won any seat in the Macedonian multiparty Parliament so far. The candidates' lists of the Republican Party of Macedonia in the last central elections 2002 did not win any seats. Only few hundreds voters in total in all six electoral zones has been voting for the Republican Party of Macedonia.³⁰

Within the fifteen years of the multiparty system there have been existed some four parties with the republican orientation and all of them has been quite small parties with few hundreds party membership and votes at the electoral processes. All of them have remained to be marginalized in the political scene as minor parties in opposition with no any significance, or has already been disbanded.³¹

There has not been invested almost at all on developing the *republicanism* in the former Yugoslavia. The fall of the mono party system and the dissolution of former Yugoslav federation in the region coincided with the series of ethnic conflicts, peaceful processes and enormous enthusiasm for establishing the democratic institutions.

Therefore the emergence of political pluralism in the region was characterized with: the appearance of plenty political parties overwhelming them with democratic orientation; formal transformation only of the previous communist parties in most cases into democratic or social- democratic parties; with political discourse over-dozen with the of nationalistic rhetoric; and with less time and opportunity for making work and developing the new republics and introducing the republican oriented political parties.

All the energy and focus of both international and local political factors has been directed at providing the security, stopping the ethnic conflicts and peace reconciliation, rather than building functional new states- republics with the real functional republican performances. This kind of priority issues have been occupied the new states- republics that emerged from the dissolution of Yugoslav socialistic federation and following the fall of the communism.

One might clarify following specific factors that have been barriers in making work the republican idea in the post-Yugoslavian region, wasting the time and capacities of the new emerged states as they needed to cope with these priority issues rather than being focused in developing the functional republicanism:

- Providing security;
- Democratic consolidation, and
- Solving the lack of legitimacy.

Both democracy and republic in the region came as a gift to the citizens. People of the South East Europe in general they didn't fought at all for republic or for democracy, nor made any particular effort to win it. The democracy and the republic in the region appeared as a result of the former Yugoslavia's disintegration, particularly since the fall of the communist regimes in Eastern Europe.

The new republics didn't break completely with the old system inherited from the communist period. The institutions and system mainly remained the same, but with different names. In practice it continued to function similarly.³²

However, the *Republic* is not new form of organization in the region of the former Yugoslav republics. It dates before the end of the fall of communism and emergence of the new republics. The region has traditional preconditions for the republicanism. For instance even before the First World War, in 1903 there was established the first Republic in Macedonia, known as Krusevo Republic³³.

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Veton LATIFI, PhD

But, that traditional preconditions regarding the republican idea has not been materialized and developed in terms of the state organization and political proliferation of the political parties when there was the best opportunity following the emergence of the pluralism and creation of the new states.

Apart from above- mentioned factors and reasons that outcome is as well as due to other factors such are: the problems with the identity crisis of several nations and countries, high level of the regional interdependence of the countries, the dependence of the post-conflict countries from the international presence that mainly has been tried to reconcile peace in building the democratic institutions, etc.

The absence of the republican idea in the political organization in any of the former Yugoslav republic is as well as due to the regional influences regarding the level of the spread of the republican idea in the neighboring countries. The countries of the region are traditionally interlinked with each other and both advantages and disadvantages affect countries among them. It could be sufficient the republicanism to have been developed in any of the countries of the region and it could be spread up to others as well and vice versa via the functioning transnational political links.

The political parties from any of the countries have a significant influence over the orientation of the political parties that represent the population of the same ethnic communities in other neighboring countries. Due to the developed transnational linkage the former are part of the policy decision making of the later.³⁴ In absence of being developed the political parties with the republican orientation in any of the countries of the region, there have not been introduced the republican parties nor in the neighboring countries which ethnic communities have been comprised in the transnational political linkages with them.

Though several documents and publications³⁵ so far distinguish democracies with their demagogues and upheavals from orderly republics, democracy and republic all around the world have over the nineteenth and twentieth centuries converged conceptually. Both identify the body of citizens as the fount of political authority and the overlap between the two regimes has obscured distinctive political structures that might limit recollections of Roman institutions only to republics. With the absence, indeed impossibility, of direct democracy, both democracies and republics have taken on representative forms of government and most democracies have adopted variations of the Polybian mixed regime.

A return to republican ideals of political virtue and engagement in the former Yugoslav republics in the Balkans has not surfaced in an effort to address what is portrayed as the excessive individualism of citizens in liberal democracies.

Among contemporary communitarians, ancient republics are symbols of a lost political world where citizens found fulfillment in political life, not in the pursuit of economic success. This evocation of ancient republics has revived discussion about the role of republican ideals during the founding of the new states in the region that emerged from the dissolution of the former federation of the republics of Yugoslavia with no any communitarian approach that would be eager to find in the early years republican rather than democratic and liberal roots.

CONCLUSION

In no any of the countries that emerged from the dissolution of former socialist Yugoslavia there is manifested the modern concept of the republic to which the communitarians appeal which should go well beyond the people as the fount of political authority and the mixed regime to the intangibles of political virtue and a shared life of the ancient republic³⁶.

As a result of that most of the former Yugoslav countries the republics doesn't function at all (with some exclusion to Slovenian case), rather there have been invested efforts in making function only the democratic ideal. In fact democracies and republics have been converged toward the common aim of completing the transition. Republic of Serbia, Republic of Macedonia, Republic of Montenegro, Republic of Kosovo, Federation of Bosnia and Herzegovina are the typical cases in the region today where the republican ideal is forgotten and abandoned and the republican concept exists only formally in the last two decades, despite the existence of the traditional preconditions for making work the republicanism.

These are typical cases of non-functionality of the republic today into the political practice, although that the republican premises are manifested and are quite present in the constitutional regulations of the new states. That is a common case

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Veton LATIFI, PhD

with each of the former Yugoslav republics (except of Slovenia in most of the cases) where the transition paradigm and the concentration on the democratic cause only, have left into the shadow the republican ideals.

keywords: paradigms; republican ideas; former socialist Yugoslavia

NOTES AND REFERENCES

¹ Republic, A. Saxonhouse, W. (2002): University of Michigan, Ann Arbor, Michigan, USA.

² As above, here as well as the term Political 'system' is being used here in a loose sense to denote a complex of interconnecting political activities in society or societies – it does not imply the adoption of any particular. Politics is not just about how states are run.

³ There are a series of political parties that were derived from the transformation of the Communist Alliance and developed into new political parties with socialist or socialdemocratic profiles. Most politicians in these parties were previously active in politics and continue with old methods and work practices. Therefore, the following question is frequently raised: are undemocratically structured parties capable of developing a democratic society?

⁴ In one-party states or states dominated by one party, organization remains the most closely related to the assumed structure of state power.

⁵ After Richard Creighton, "Balkan Politics" The Concise Oxford Dictionary of Politics. Ed. Iain McLean and Alistair McMillan. Oxford University Press, 2003. Oxford Reference Online. Oxford University Press. University of Massachusetts - Amherst. 25 July 2005, <<http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t86.e1042>>.

⁶ Their appeal in the mid-1990s, which has begun to fade (communist successor parties lost elections in Poland, Lithuania and Bulgaria), was based on a claim to efficiency rather than the correcting of in-justice.

⁷ This division is taken from the Ph.D dissertation of Master of Arts Gorgi Spasov, "Faktori na oblikuvanje i prirodna na partiskiot sistem na Republika Makedonija", ISPPi, Skopje, (1993): pp-57-59.

⁸ See: Klimovski S. (2000): "Politics and Institutions", Linking Publishing Co., Ltd., Taiwan, pp. 544-545.

⁹ Actually there exist no any major parties with this orientation in Macedonia. At the beginning of the multi-party system in this groups were located Labor Party of Macedonia, Socialist Party of Macedonia; at the beginning of the multiparty system was active the Party for the Complete Emancipation of Romanians, etc.

¹⁰ Social Democratic Party of Macedonia; Democratic Union of Integration, Liberal Democratic Party. All these three parties are composing the current coalition government of Macedonia established in October 2002.

¹¹ Some minor parties like League of Democracy, Liberal Party and Christian Democratic Party. Party for Democratic Prosperity is left orientated but in fact its activity and concept makes it to be enumerated in political center.

¹² For instance, the Democratic Party of Albanians.

¹³ For instance the party VMRO-DPMNE; then the minor National Democratic Party which is known with its federalist concept; etc.

¹⁴ E.g. national independence, socialism, etc.

¹⁵ E.g. in some countries parties with the prefix 'democratic' or 'liberal' in their names practices the policy formation similar to the way of authoritarian regimes, socialistic parties, etc.

¹⁶ Daily issues and topical events influence the political scene, for several reasons. Firstly, political parties for instance from Bosnia and Herzegovina; and Kosovo in particular draw their political strength from recent war history and "their" contribution to the development and preservation of existing conditions. Secondly, on a global level, economic priorities take precedence over politics. Political parties, particularly reform-oriented, multiethnic parties, have made progress in the development and running of several political campaigns focused on a couple of the most significant reform issues. However, they have not been capable of responding to the challenges of

social needs and the expectations of voters, because they are still constrained by old style patterns of political behavior and the absence of wide party support (support of party members) for the undertaking of political changes.

¹⁷ Many reports point to the fact that the membership of these parties in South East Europe has declined in the last years, though explanations are multi-causal. And, party activism has declined as well. Explanations are multi-causal with electoral outcomes being particularly significant.

¹⁸ Typical examples of such an omnipotent executive are Serbia, Croatia and Russia. The Serbian president Slobodan Milosevic and the Croatian president Franjo Tudjman used to have a full control over the Parliament and judiciary and it was practically impossible to remove them from office. The Russian president's power is so great that he is able to dismiss the government elected by the Parliament.

¹⁹ Thomas Carothers, 'The end of the transition paradigm', Journal of Democracy, Jan. 2002.

²⁰ As Tansey in his book Politics: The Basics (2nd ed., Routledge, London 2000), says

"Political parties may be thought of as social groups that seek to wholly or partially take over the government of a country, usually by contesting elections" (Tansey: 2000: 198).

²¹ See the chapter on democracy of Tansey S. (2000) in his book Politics: The Basics, 2nd ed., Routledge, London.

²² The apathy condition is one of the most major barriers in the political process for the normal functioning of the civil society in the policy formation.

²³ In general terms, the civil society do not play significant role in the policy formation in the political scenes of most of the countries that emerged from the dissolution of former Yugoslavia. The democratization of the parties and the systems of the Balkan countries can't be completed if the authorities-politicians would not open the gates to the civil society in the policy formation. Meanwhile, the civil society should be more active and more consequent in this view and not running some periodical campaigns only.

²⁴ The process of the policy formation is always handicapped if there is not contained the consultation segment- the contribution of the experts within the parties and generally policy formation. What the overwhelming of the political parties in the South East Europe has a common among many other aspects is the characteristic that they do almost skip the essential phase of the consultation with experts and advisers during the policy formation. Lets' focused on the case of Macedonian political scene. On the board of the political parties of ethnic Albanians may be everybody else involved but not the experts who would play a significant role during the consultations.

²⁵ The interpretation of the West that was current both at the elite and the popular level was, however, flawed. The West was not understood as a complex social, economic, political and cultural entity but as a political and economic success, which had won the Cold War. The externals of high levels of prosperity and sophisticated technology were regarded as the hallmarks of the successful competitor and it is no exaggeration to suggest that for many people 'democracy' was little more than an appendage to the economic triumph. Thus their expectations were that the introduction of 'democracy' would automatically bring with it a Western level of prosperity.

²⁶ Schopflin G. (2002): The New Politics of Europe: Nations, Identity, Power, 2nd ed., Hurst & Company, London, 196.

²⁷ Attila Agh, 'A kiabradulas kora' Valosag, vol.36, no. 10 (October 1993), pp.62-73.

²⁸ There were important external pressures that would have made non-democratic alternatives impossible to legitimate.

²⁹ Andrzej Tymowski, 'The Unwanted Social Revolution: Poland in 1989', East European Politics and Societies vol.7, no.2 (spring 1993), pp.169-202.

³⁰ See the State Election Commission supplementary report on the conducted elections for Members of Parliament in 2002 in Macedonia.

³¹ Actually, there exist only two parties with the republican orientation: Republican Party of Macedonia of Milan Sareveski and the Democratic-Republican Party of Macedonia (DRUM) established on November 2004. Both of them has a low number of the membership.

³² Latifi V. (2003): *'Macedonian Unfinished Crisis: Challenges in the Process of Democratization and Stabilization'*, Konrad Adenauer Foundation, Skopje, p. 42.

³³ On 3 August 1903, the rebels of the Ilinden uprising who uprising against the Ottoman Empire took the town of Krusevo (positioned today in Central Macedonia) and established a revolutionary government. They proclaimed the Krusevo Republic, which was the first ever in the Balkans.

The Republic lasted 10 days, from August 3 - 13, and had as its President Nikola Karev, a well-known Macedonian revolutionary and socialist.

From among the various nationalities who lived in this part of Macedonia (Macedonian's, Albanian's and Vlach's), a Republican Council was elected with 60 members - 20 representatives of each nationality. The Council chose an executive body, called the Provisional Government, with six members (2 from each nationality), whose duty it was to ensure law and order and see to such things as supplies, finances, and medical care.

The "Krusevo Manifesto" was published. Written by Nikola Karev himself, it outlined the aims of the Uprising, calling upon the population to join forces with the government in the struggle against tyranny and enslavement to attain freedom and independence.

A surprised Ottoman Empire authorities took extensive military measures to quell the uprising: 176,000 soldiers, 3,700 mounted troops and 444 cannon's were sent to Macedonia. After battles near Sliva and Meckin Kamen, the Turkish forces managed to destroy the Krusevo Republic and disbanded the rebels's groups in Krusevo and other places.

³⁴ That cross border linkage and influence is a case with the major political parties of Albanians from Kosovo and political parties of the Albanians in Macedonia; of the major Serbian parties in Belgrade and those of Serbs in Kosovo and Bosnia; of major Croatian parties in Zagreb and those in Bosnia and Herzegovina, etc.

³⁵ The original distinction is made in *The Federalist Papers*, Hamilton A, Jay J, and Madison J, Editors, Random House, New York, 1788.

³⁶ For more on this see: Rahe, P A. (1992): *Republics Ancient and Modern*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC.

THE ANALYSIS OF THE CUSTOMS AND FINANCES OFFICE COMMUNICATION AND PR ACTIVITIES

A VÁM-ÉS PÉNZÜGYŐRSÉG KOMMUNIKÁCIÓJA, ÉS PR TEVÉKENYSÉGÉNEK ELEMZÉSE

Jelen cikk szerzőjének az a célja, hogy feltárja mindazon kérdésekre adott válaszokat, amelyeket a fenti cím meghatároz. Vizsgálom, hogy milyen mértékben sikeres a Testült ilyen irányú tevékenysége. Feltárom, hogy a Vám-és Pénzügyőrség miként alkalmazza a gyakorlatban a kommunikációs technikát és Public Relationst, valamint azokat a főbb stratégiákat, módszereket, amelyeket használ.

The objective of the author of this article is to reveal the answers to all those questions that the above title raises. I am focusing on how successful the activities of this kind in the organisation. I am trying to explore how communication techniques and Public Relations are applied in practice as well as the major strategies, methods used.

DEFINITION OF TERMS

COMMUNICATION is a frequently used, fashionable term in our days. 'It derives from the Latin *communicatio* which means announcement, publicising, division, performance, letting the public know'. (Bakos, 1994:629). I am aware of 16 different forms of communication, I would like to name some of them without being complete 1.Verbal 2.Non-verbal 3.Interpersonal (between people) communication 4.Group communication 5.Political and election communication

PR AS AN ABSTRACT NOUN means communication based on mutual advantages, organisation of relations consciously in a way which aims to establish and to maintain understanding and confidence among individuals, organisations and their environment. This global term can be divided into two parts.

1. Inside Internal PR

'Internal communication involves setting up and operating interactive (mutual) communication channels between the management and employees, colleagues, members as well as their interest unions of a particular organisation. It is a novelty which derived from the corporation management HR section and became independent in the 1990s.' (Internet source, 1)

2. External (Corporate) PR

'The definition suggested by the CERP, the European Public Relations Confederation. Public Relations refer to the conscious organisation of communication. Public Relations include management direction activity. The aim of PR is to achieve mutual understanding between individuals and organisations and their environment and to establish relations based on common advantages via two-way communication.' The author of the definition is Tamás Barát the deputy president of CERP. (Internet source, 2)

Communication in General

The term is increasingly popular and widely used in our everyday life. We are flooded with it from the written press, the radio, the television even primary school pupils deal with communication models. Communication unites the society we could only rely on our experience without it in order to cope with life problems. Everyday use of this expression in spoken

language is rather frequent. We communicate with each other via talking, phoning, writing letters, electronic mail (e-mail), etc. This term seems to be unavoidable in our daily vocabulary. Not only unavoidable even compulsory to use the term communication in public service institutions. There are formal and informal, written and spoken, conscious and goal-oriented communication processes flowing inside and between institutions target groups. This consciousness, planning and target orientation are major factors in shaping the image of customs institutions.

Customs and Finances Office is a 'linear organisation' named by Karl Erik Rosengren (2001:143) which occurs mostly in government and military organisations. Its main feature is communication based on orders and instructions.

Brief Historical Overview

In Biblical times Apostle Peter and evangelists John, Mark and Luke delivered speeches, arranged meetings in order to announce Jesus Christ's preaching and to follow him. They were those who represented a common cause, and wished to expand information. Practically, it was an early form of PR activity. Saint John had similar intentions. 'In the ancient times (today Iraq) people used convincing communication tools such as advertisements, signs. This activity occurred in the form of advertisements about products.' (Beke, 2001:12)

The phenomenon as a whole managed to emerge after the first industrial revolution. The possibility in the sphere of conscious occurred that employees started to possess increased leisure time, due to the invention and spread of printing press, the number of literate people increased which resulted in generally higher level of educated people. People started to think deeply about things beyond experience in close connection with their work. The technical background was ensured by the development of the press in particular the rotary printing machine. The headlines of the dailies took over the role of the pulpit. The favourable conditions were recognized by both the powers of progress and aggression. On one side, written word was used to fight for progress on the other side; they tried to force the public into the right direction. The press the national and international papers with its high circulation had meant mass communication for 100 years. At the beginning of the century the radio was invented and after 20 years the television appeared and the mass communication system of our modern society shaped form. A system has been established that differs in quality from all its predecessors to a great extent.

PR ACTIVITIES, STRATEGIES AND METHODS

The Customs management has gone through great changes during the recent years. The accession to the European Union proved to be a milestone in the history of the country. Something that only a few people are aware that 25% of customs duties will remain in the country the rest is transferred to the EU central account. This way a competition takes place among the particular countries as well as domestic customs locations for the income. The national management should take all measures that Hungary should be considered an attractive place for customs procedures.

The tasks of the organisation include informing about laws and making them respect, an organisational role which can answer the inhabitants' questions or solve their problems. The employee at the customs does not only understand the laws and makes sense of them but also someone who can understand the customers' troubles. It is essential then that mass communication tools should forward important information towards citizens. 'It is advantageous if mass communication, daily, technical papers, the radio, the television cite someone favourably. Publications about products, a company or simply about an individual are an extremely exciting thing in particular if the article conveys a precise and positive approach.' (Nyárády-Szeles, Volume 2, 2005:101) For public servants communication is not a need but a must. In customs offices the documents by the customers should be decided. Meeting customers lasts longer than some minutes since it involves receiving customers who arrive in the institution. The citizen leaving the institution will hold a picture of

the organisation in an unconscious way for a longer time based on their own experience. Efficient problem solving will create a positive institutional image. It is not only one person but through him several people will form a similar opinion. The same is applied to negative judgement but the basic rule is that bad news travels fast and it cannot be restored easily, it will even destroy years of hard work. The word image can be added to different suffix. As for me, the most suitable is organisational image. Practically, it is an existing word which has been built into the everyday practice of communication which refers to a favourable picture, a good reputation and it is used more frequently than the word in our mother tongue. In this field of science it does not occur as a foreign word. There are several PR activities exist such as press conference, opinion shaping activity, advertising, marketing etc.

Not all kind of information raises interest in public and journalists. The value of news can vary with culture. News will be novelty if for instance (fresh), effect (touched upon many people), originality (differ from everyday life). The rest of newspaper columns and the TV leading news prove to be negative announcements or gossips. People are curious to look into the celebrities' private lives and to get to know more about them.

All organisations should arrange their own press offices. Our website start page is <http://www.vam.gov.hu> if someone clicks on the pressroom menu they will find a lot of information. On the one hand, if one wants to get informed before his travels abroad on the other hand, if he would like to get more information about cases of great interest. Others include outstanding cases, statistics, investigation figures, professional lectures, events, daily press mirror. The Customs and Finances operate a separate Communication Department the head of which is responsible for these tasks to be fulfilled without any faults.

Keeping good relationship with written and electronic press is essential as information should be escalated. Timing is also vital as public should be informed without delays (local video record is made) and forwarded to different TV channels. If it is not possible to set up a separate department then the office or press executive should be placed under the organisation head so that he/she can answer to the questions put by the press.

About Mass Communication

Nowadays the most significant tools are the press, the radio, the television, the Internet. These days most information derives from the media (in my opinion it is the television which leads the list). In our era the 'Media' have become increasingly powerful and have great influence on people.

'The efficiency of mass communication tools depends largely on how much the sender knows the receiver that is media the public. The lack of direct feedback forces the controllers of mass communication that they should follow the reception of their programs with constant surveys, public opinion polls and shape their program policy according to the results.' (Bokor-Szabó, 2003:195). Mass communication plays an increasing role in the communication system of the society.

'Mass' has a double meaning in this context. On the one hand, it refers to the form of communication which conveys messages to a large number of people. On the other hand, it suggests that messages are mass products similarly to our consumer products, the products of the conscious industry. Only a few read fictions, the readers mostly belong to one segment of the intellectuals' only tabloids even if they exist, interest is very low. What types of news or announcements are worth publicising for the above mentioned mass communication tasks?

In my opinion those that have special importance. For example anniversaries, jubilees, visits by well-known or foreign people. The 140th anniversary of Customs and Finances was such a special occasion. Or openings of local events and local history exhibitions. PR experts should take all the opportunities to publicize statements of public interests to inform the public, to raise attention or to influence the social environment.

Attila PRUKNER

'The objective of PR is that the image shaped in people's conscience should be favourable and suggest appreciation. Because good is that one thinks of good and he develops a need for it, votes for it and pays for it. These are the key words, the motivating forces.' (Mónus, 2003:16).

As I have already emphasized Internet presence is vital. Another important factor is having a good command of foreign languages and the skills to discuss matters in meetings. It is not the language certificate that counts but the real knowledge such as phoning, letter writing, e-mails in English which are most commonly used in the organisation (EU). This way the news of significant investigations can be targeted and forwarded abroad. News items should be published in specific press that is suitable for the field because it is more effective. Press conferences, meetings are worth organising with careful timing in that case the information published will have high novelty value. A good PR manager practically feels what the environment is most interested in.

The Image of the Source of Mass Communication

Most people shape their opinion on the announcers of the statements and do not hold opinion on anonymous communicators in a stable way. Among the most important components of the cognitive elements in general reliability and expertise matter. The significance of the prestige of the communicators shows how they have an impact on the efficiency of the PR activity and advertisements and how much well-known, respectable people can be caught for the purpose of a campaign.

Most of the time the public knows the communicator better than the problem forwarded by him/her consequently it is a common phenomenon that the content of the announcement is justified either by the personality of the communicator or the prestige of the media. In fact, the judgement of reliability on the other hand depends widely on the relationship between the communicator's views and the receiver's viewpoints. If the views are more or less similar normally there is no doubt concerning the credibility of the announcer but if views differ the receiver is inclined not to rely on him/her. The judgment of reliability also depends on the image of the communicator's intention. In addition, the communicator's expertise and competence are significant factors as well.

The possibilities of communication tools are rather favourable. The experts from all fields can be encouraged during their operation. In the case of mass communication the judgement of the source is particularly complicated. The absence of communicator and the lack of feedback, the limited knowledge of the mass communication institutions and their production will make the picture very transparent. The impression on the communicator and the media seems to be rather hazy, mixed, and probably the role of the former is not conscious.

The significance of the communicator's prestige shows that the efficiency of the advertisements or publicity is influenced by how much a celebrity is involved in the campaign.

Mass Communication Tools and Public Opinion

To understand the influence of mass communication tools in connection with shaping public opinion, we should examine the mechanism of public opinion and the features of communication structures. By doing so, we should count on the following aspects. In general, people form an opinion not only about the object of public opinion but also how others think about the question involved. I have heard several times that most people will join the winners' viewpoints during election time. It especially plays a role in the case of unstable people, what their opinion is about the division of public opinion and what expectations they have concerning its formation in the future.

Nowadays all major towns possess local radio stations and television channels, which can inform even 'popularise' the organisation with experts in a reliable, effective way. All the investigations, events that are suitable to be able to 'sell ourselves' can raise attention to what our main tasks include, how much work has been done into these activities for instance preparation for crime series. We protect the country from activities that are dangerous socially such as drugs

(addiction, health hazards, in the case of cigarettes only the lack of tax counts). All those possibilities that are available as tools should be utilised.

The Image

The image is the most significant term in marketing, which refers to a conscious picture of a company, website or individual shaped by it/him. To create an image the most vital is uniformity, a distinct style which should appear in communication space all the time. Besides uniformity, the image should be both unique and informative to express difference from the others.

As part of the image it's usual to define outside, inside, content and formal, as well as small and large images. Small image as a rule contains a logo, business cards, envelopes, sheets of paper, folders. Large image includes everything that exceeds those. Outside appearance makes the first impression on people; we shape a positive, negative even neutral picture about a company, an institution, a product or service in a matter of a minute. An efficient image does not only meet aesthetic aspects. It creates a stable inside identity on the basis of which a company can be recognised and appreciated.

The unique images which express difference from the others cover the whole palette with their colours. We have entered a modern era, where concrete judgements on values as well as characteristic viewpoints are a must. Image and through image identity can be crucial for institutions and companies.

PR STRATEGIES IN THE ORGANISATION

The meaning of the Greek word strategy is the 'art of war' as far as I remember, which meaning is still valid today. Strategic thinking was leaking into the civil sphere from military context in the 50s. Its widespread use could be dated when market competition increased and outside security decreased. 'Strategic planning is a process during which the management decides on general long-term goals and short-term performance goals then it works out actions with which these goals can be met.' (Csáth, 2004:37)

The Midterm Strategy of the Finances Office

The first stage of strategic management is the formation of FUTURE IMAGE. The right future image will link, increase enthusiasm and encourage searching for better solutions. At the same time it will contribute to realisation the necessary changes. Shaping future image involves changing directions. It refers to the value system of the management, its activity and readiness to take risks.

All the larger or even smaller organisations should have a MISSION, a value system that they would write on their flag if they had one.

A part of the mission is included in the above strategy: 'Our organisation intends to become one of the most effective Customs and Finances Authorities in the European Union. Our objective is to maintain economic, social and legal stability according to both the European Union guidelines and the national expectations as well as to improve Hungary's competitiveness.' (Midterm Strategy, 2008:3)

GLOBAL OBJECTIVE (extract) 'The aim is to set up a simple, transparent Customs and Finances Office...' (Midterm Strategy, 2008:3)

Strategic objectives are the landmarks that the corporation should achieve in order to proceed to similar conditions described in the future image.

Attila PRUKNER

STRATEGIC DIRECTIONS: (extract) 'The performance of tasks due to our international responsibilities at a high level, with special focus on Hungary's next EU presidency.' (Midterm Strategy, 2008:30)

STRATEGIC OBJECTIVES MORE SPECIFICALLY: (extract) 'Preparations for further European Union integration processes.' (Midterm Strategy, 2008:31)

Public Relations include a vast material by now, and find the position it deserves. A lot of books in this field are available in the market, which signs its importance at the same time. All organisations have to apply strategies with great responsibility, which suit efficiently the activity of a particular organisation.

In sum, it can be possible to work without PR but with less efficiency than without it.

Kulcsszavak: imázs, stratégia, jövőkép, tömegkommunikáció, szavahihetőség

Keywords: image, strategy, future image, mass-communication, reliability

WORKS CITED AND CONSULTED

BAKOS Ferenc (1994): Dictionary of foreign expressions and words Budapest, Akadémia Kiadó

BEKE Tamás (2001): The history of Public relations profession. Budapest Management Kft 2001 ISBN 963 86190 1

BOKOR József, SZABÓ Tibor (2003): The theory and practice of communication. Booklands 2000 Könyvkiadó KFT
ISBN 963 210 014 X

CSÁTH Magdolna (1994): Strategic planning and management in the 21st century. Nemzeti Tankönyvkiadó
ISBN 963 19 5251 7

http://hu.wikipedia.org/wiki/Belső_kommunikáció (10/12/2009) (1)

http://www.webgobe.eu/pr/index2.php?option=com_content&do (10/12/2009) (2)

MIDTERM STRATEGIES OF THE CUSTOMS AND FINANCES 2008-2011 (2008): VIVA Média Holding, Budapest

MÓNUS Ágnes (2003): Public Relations the art of establishing confidence. Budapest Edge 2000 Kft ISBN 963 05 6773 3

NYÁRÁDY Gábor, SZELES Péter: Public Relations Volume 1. (2005) Budapest Perfekt Tanácsadó, Oktató és Kiadó
Részvénytársaság ISBN 978 963 394 606 0ö

NYÁRÁDY Gábor, SZELES Péter: Public Relations Volume 2. (2005) Budapest

Perfekt Tanácsadó, Oktató és Kiadó Részvénytársaság ISBN 963 394 606 9ö

ROSENGREN, Karl Erik (2004): Communication. Budapest Typotex

Dr. WEINHOFFER Judit

A KLÍMAVÁLTOZÁS ÉS HATÁSAI

CLIMATE CHANGE AND ITS EFFECTS

A klímaváltozás korunk egyik legégetőbb problémája. A globális felmelegedés okozza, mely a légköri üvegházhatású gázok koncentrációjának növekedése miatt alakul ki. Az üvegházhatású gázok közül legnagyobb jelentősége a szén-dioxidnak, metánnak és a nitrogén-oxidnak van. A globális felmelegedés hatására az egész Földön jelentős átalakulások indultak meg, pl. a gleccserek olvadása, a tengerek szintjének emelkedése, az ökológiai egyensúly felborulása, egyes állatfajok kihalása. Feladatunk a globális felmelegedés elleni küzdelem, az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésével, felhasználásuk növelésével.

Today, climate change is one of the hottest problems. It results from the global warming of the atmosphere that is initiated by the increased emission of various greenhouse gases into the atmosphere. Of greenhouse gases the most important ones are carbon dioxide, methane, and various nitrogen oxides. The global warming induces substantial changes on the Earth such as the thaw of glaciers, elevation of sea level, ecological imbalance, as well as the extinction of a large number of animal species. Our object is to overcome global warming by decreasing emission, while increasing the use of greenhouse gases.

BEVEZETÉS

A klímaváltozás nem a jövő gondja, ahogyan sokan még hitegetik magukat, hanem itt és most a mi legszemélyesebb problémánk. Azért választottam ezt a témát, mert szenvedélyes természetjáró ember vagyok, és közvetlenebbül tapasztalom a klímaváltozás negatív hatásait, mint egy egész életét nagyvárosban élő ember. A klímaváltozás a Föld éghajlatának tartós és jelentős mértékű megváltozását jelenti, helyi vagy globális szinten.

A második világháború után a robbanásszerű népességnövekedés, következményes gazdasági növekedést hozott magával. A XX. század közepén az emberi népesség átlépte a két milliárdot, majd negyven év múlva a 6,5 milliárdot. A népességrobbanás az ipar, a gazdaság hatalmas fejlődését, óriási erdőirtásokat, a fosszilis tüzelőanyagok egyre nagyobb mértékű használatát, rettenetes mennyiségű szennyező anyagot hozott magával. Az emberi tevékenység is globális éghajlat alakító tényezővé vált [1, 2]. „A globális klímaváltozás a Föld átlaghőmérsékletének (napjainkban jellemzően pozitív irányú) változása, egy részben természetes, részben pedig emberi tevékenység eredményezte olyan folyamat, amely rendkívüli hatással van bolygónk teljes élővilágára.”[3]

A KLÍMAVÁLTOZÁS OKA ÉS HATÁSAI

Az Éghajlat-változási Kormányközi Testület (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) adatai szerint a levegő földközeli átlaghőmérséklete 1905 és 2005 között 0,74 °C-kal nőtt meg [2]. A globális felmelegedés fő oka a XIX. század közepe óta a légkörbe juttatott üvegházhatást okozó gázok mennyiségének növekedése. Az IPCC előrejelzése szerint a XXI. század utolsó évtizedében a globális átlaghőmérséklet 1,4-4 °C-kal magasabb lesz, mint a XX. század utolsó két évtizedében volt [4]. Az üvegházhatású gázok miatt a napenergia nagyobb része verődik vissza a légkörből a földre, kisebb része jut vissza a világűrbe, jelentősen növelve a levegő és a tengerek átlagos hőmérsékletét [1, 3]. Az üvegházhatású gázok közül legnagyobb jelentősége a szén-dioxidnak, a metánnak és a nitrogén-oxidnak van.

A légköri szén-dioxid koncentráció növekedésének első tudományos igazolása Revelle és munkatársa Keeling nevéhez fűződik, akik Hawaii szigete felett 1958 óta naponkénti méréseket végeztek [1]. A szén-dioxid a fosszilis energiahordozók

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. WEINHOFFER Judit

égetése és az erdők irtása miatt kerül elsősorban a légtérbe. Az erdők irtása a szén-dioxid felvételét, felhasználását is csökkenti. A metán a földgáz kitermelése, szállítása, szerves hulladékok bomlásakor, rothadásakor, szarvasmarhák bendőjéből kerül a légtérbe. A nitrogén-oxid a nitrogéntartalmú műtrágyákból és fosszilis energiahordozókból kerül a levegőbe [2, 3]. „A légkör elég vékony ahhoz, hogy képesek legyünk megváltoztatni az összetételét.” – állapította meg Al Gore [1].

A globális felmelegedés jelentős környezeti változásokat okoz. Világszerte megfigyelhető a nagy gleccserek olvadása. Saját élményem az Alpokban, a Grossglockner hegy lábánál lévő Pasterze-gleccser. Drámai fogyását az egyre lejjebb kerülő szintjelek mutatják. De a Föld más területein ugyanez a tendencia észlelhető [1,4]. Az Arktisz és az Antarktisz jegének olvadása a tengerszint emelkedéséhez, összetételének változásához, a sarki állatvilág pusztulásához vezet.

Az elmúlt években sorra dőltek meg a nyári hőmérsékleti rekordok. Nemcsak az évi középhőmérsékletek emelkedtek, hanem az extrém magas hőmérsékletek gyakorisága is növekedett [2]. A tengerek és óceánok átlaghőmérséklete is fokozatosan nőtt. Ez is hozzájárul a hurrikánok, árvizek megszorodásához. Például El Nino jelenség. Azonban a csapadék eloszlása is megváltozott. Míg helyenként a hirtelen lezúduló óriás árvizek pusztítanak, máshol hatalmas tavak száradnak ki, pl. Csád-tó, Aral-tó. Itt az elsivatagosodás környezeti katasztrófához, a környékükön élő emberek életének, munkájának lehetetlenné válásához vezet [1].

A nagy tenger- és légáramlatok a legutóbbi jégkorszak vége óta, tízezer éve nem változtak. Ezek a viszonylag kiszámítható körülmények, a stabil éghajlat is elősegítették az emberi civilizáció fejlődését, a nagyvárosok kialakulását [2]. Most reális veszély a termohalin cirkuláció megváltozása, a Golf áramlat módosulása. Az emelkedő tengerszintek tengerparti településeket veszélyeztetnek, egyes előrejelzések szerint a több milliós tengerparti nagyvárosok is veszélybe kerülhetnek, ha így folytatódik a tengerek szintjének emelkedése. „A világtérképeket újra kell rajzolni”- nyilatkozta Sir David King, az Egyesült Királyság tudományos tanácsadója. A tengerszint XXI. század végére várható növekedése a jövőképek szerint elérheti a 0,6 m-t [2].

Az évszakok ritmusa is megváltozott, eltolódott. A megváltozott életkörülmények miatt sok fajt kihalás fenyeget (nagy törpemaki, nagy lilik, grönlandi bálna, császárpingvin, sárgaszemű pingvin, jegesmedve, leopárdfóka, stb.) [1]. Számos környezeti rendszer sérülékenyebbé válik az éghajlatváltozás hatására. A növény- és állatfajok 20–30 %-át fenyegeti a kipusztulás veszélye, ha a globális felmelegedés mértéke eléri a 1,5–2,5 °C-ot. Azonban egyes régiókban még ennél is nagyobbak lehetnek a biodiverzitás veszteségei, mivel számos faj visszaszorulhat jelenlegi elterjedési területének jelentős részéről [2].

A korallzátonyok pusztulása a szennyezés, a vízhőmérséklet növekedése, az óceánok savasodása miatt rohamosan fokozódott [1]. A megnövekedett légköri szén-dioxid mennyiségből több oldódik a tengerek vizében, több szén-sav keletkezik, a tengervíz savasodik. A korallok kifehérednek, pusztulnak, ami azt jelenti, hogy csak a meszes vázuk marad meg.

A környezet változása kedvez egyes kórokozók elterjedésének (tbc, különböző influenzák, Lyme, stb.).

Az esőerdők kiirtása legelők, mezőgazdasági területek nyereségre, nem csak újabb fajok kihalását, nem csak a Föld zöld tüdejének csökkenését, hanem az égetéses irtási módszerek miatt jelentős szén-dioxid kibocsátást is jelent. Így jelentősen hozzájárul az üvegházhatású gázok mennyiségének növekedéséhez.

Meg kell említeni a globális felmelegedés okozta mezőgazdasági károkat, GDP csökkenést, az aszály, az árvizek, az elszaporodó kórokozók miatt. Egy adott területen évszázadok óta termesztett haszonnövények gyakran a megváltozott körülmények között nem élnek meg.

MIT TEHETÜNK A KLÍMAVÁLTOZÁS ELLEN?

Alkalmazkodunk, vagy megpróbáljuk megelőzni, illetve teszünk ellene. A megelőzés eszköze az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése. Ez történhet az energiatakarékossággal, az energiahatékonyság javításával, tüzelőanyag

Dr. WEINHOFFER Judit

váltással, az üvegházhatású gázok megkötésével [4]. Az energiatakarékosság és az energiahatékonyság növelésével kevesebb energiára lesz szükségünk, kevesebb üvegházhatású gázt termelünk, a tüzelőanyag váltással a fosszilis energiahordozókon belül, szintén ezt érjük el [4]. Alternatív és megújuló energiaforrások jelenthetik az igazán hatékony megoldást. Ilyenek például az atomenergia, geotermikus energia, napenergia, szélenergia, biomassza [4, 5].

Az atomenergia megítélése nem egységes, ez lenne a legnagyobb szénmentes energiaforrás, de az erőmű balesetektől és a sugárzó hulladéktól való társadalmi félelem hátráltatja a terjedését [4]. A napenergia jól hasznosítható, környezetbarát, de a drága berendezések miatt nehezen megtérülő energiaforrás, legalábbis Magyarországon [5]. A szélenergia szintén minimális szén-dioxid kibocsátást igénylő (szélerőmű építése), környezetbarát, megújuló energiaforrás [1, 5]. Hátránya hogy a szél nem szabályozható és kiszámíthatatlanul változik. A szélerőművi betáplálások váltakozásának kiegyenlítésére tartalékkapacitásokat kell fenntartani. Általában nagy távolságra kell szállítani, ez jelentős plusz infrastruktúra kiépítését jelenti [4].

Biomassza (brikett, pellet) elégetésével jóval kevesebb szén-dioxid kerül a légterbe, mint fosszilis tüzelőanyag égetésekor. A mezőgazdaságilag értéktelen területeken ún. energianövények termeléséből, mezőgazdasági, emberi hulladékból viszonylag olcsón előállítható, környezetkímélő fűtőanyagot nyerhetünk. Hátránya a nagy tárolási hely igény és a költséges szállítás, bár ezek a költségek is változnak a közvetlen felhasználás, és a préselés utáni felhasználástól függően [5, 6].

A szén-dioxid megkötés természetes, egészséges, olcsó módja az erdők telepítése, illetve az erdőirtások csökkentése, leállítása.

Valamennyien tehetünk a klímaváltozás ellen, elég csak az otthonunkban körülnézni. Az energiatakarékos izzók, az energiatakarékos háztartási elektromos eszközök, a standby üzemmód kikapcsolása, a lakások jó szigetelése, a passzív házak, az alternatív vagy megújuló energiaforrások, a gépjárművek használata helyett kerékpározás vagy gyaloglás, tartós árucikkek vásárlása, újrahasonosítás, tartós bevásárlószatyor, újratölthető vizes palackok, kevesebb hús fogyasztása, stb. [1]. A teljesség igénye nélkül csak néhány egyszerű lehetőség ökológiai lábnyomunk méretének csökkentésére. „A globális felmelegedésnek mindannyian okai vagyunk, de valamennyien a megoldás részesévé válhatunk. Dönthetünk, hogy mit vásárolunk, mennyi elektromos áramot használunk, milyen autót vezetünk, és milyen életstílust folytatunk.” [1]

MAGYARORSZÁG ÉS A KLÍMAVÁLTOZÁS

Mi a helyzet Magyarországon? Az éves középhőmérséklet emelkedik, az éves csapadékmennyiség lassú, tendenciaszerű csökkenést mutat. A szélsőséges időjárási jelenségek gyakorisága, intenzitása nőtt, gyakoribbá és tartósabbá váltak a nyári extrém hőmérsékletek, egyes területeken a szárazság, másutt az árvizek [2]. Hazánkat is érinti a klímaváltozás, teendők ugyanolyan sürgetőek, mint a többi európai országé. A kutatás-fejlesztési programok, a klímatudatosság hangsúlyozása az oktatásban, a tömegtájékoztatásban, a nemzetközi együttműködés növelése, mind fontos területei a védekezésnek [2].

Magyarország tevékenyen részt vett az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezmény (1992) és a Kiotói Jegyzőkönyv (1997) tárgyalásain. Magyarország csatlakozott a Kiotói Egyezményhez, melyben az aláíró országok vállalták, hogy 2008-2012 között 5 %-kal csökkentik az üvegházhatású gázok kibocsátását az 1990-es szinthez viszonyítva. Az 5 %-os csökkentés átlagosan értendő, mert az egyes országok egyediségét figyelembe vették. Magyarország 6 %-os kibocsátás csökkentést vállalt.

A Vahava-projekt (Változás-hatás-válaszadás) Láng István akadémikus vezetésével 2003-ban elindult kezdeményezés, melyhez több száz tudós, szakember csatlakozott. A magyarországi klíma változásának irányát, a különböző területekre gyakorolt várható hatását elemezték. A Vahava-projekt munkáján alapul a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia [3].

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. WEINHOFFER Judit

A 2007. évi LX. törvény kimondja, hogy az Országgyűlés Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiát (NÉS) fogad el. Lényege a klímavédelemmel kapcsolatos nemzetközi kötelezettségek teljesítése, az éghajlatváltozást okozó hatások elleni küzdelem, a kibocsátás csökkentése, az alkalmazkodási lehetőségek kidolgozása. Nemzeti Éghajlatváltozási Programot fogadott el a kormány (NÉP) [3]. Az EU-elvárásoknak történő megfelelés elősegítése érdekében a Kormány 2008. szeptember 3.-án elfogadta a „Stratégia a magyarországi megújuló energiaforrások felhasználásának növelésére 2008-2020” című KHEM előterjesztést. Célja az üvegházhatású gázok hazai kibocsátásának csökkentése, az éghajlatváltozás hazai hatásaihoz való alkalmazkodás. A megújuló energiából termelt villamos energia mennyiségét kell növelni biomasszából, geotermikus energiából és szélenergiából [4]. Az elmúlt években épült ki Magyarországon az egyik legbősegebb mérési programmal rendelkező üvegházhatású gázokat mérő megfigyelőállomás is [2].

KONKLÚZIÓ

A Földön élő ma már több milliárdnyi ember szükségleteiről csak rohamosan fejlődő ipari, mezőgazdasági termeléssel lehet gondoskodni. Ennek következtében a légkörbe jutó üvegházhatású gázok (szén-dioxid, metán, nitrogén-oxid) úgy változtatták meg a Föld energiamérlegét, hogy ez globális felmelegedéshez vezetett. Emiatt jelentős környezeti változások kezdődtek, ezt mutatják például a gleccserek olvadása, a tengerek vízszintjének emelkedése, aszály, árvizek, a szélsőséges időjárási jelenségek megszorodása. Tennünk kell a folyamat megállítására, kormányzati és egyéni szinten is. Az ember az intelligenciája révén képes teljesen átalakítani a környezetét, ezért felelősséggel is tartozik érte. A gazdasági döntések környezeti hatásait előre (!) kell felmérni, és nem szabad, hogy a rövid távú nyereség legyen a cél, a hosszú távú következményeket is át kell gondolni. Nem szükséges gazdaság és környezet között választani, a két érdeket össze lehet és kell hangolni [1].

Világszerte és Magyarországon is észlelhető már a globális felmelegedés és a klímaváltozás elleni küzdelem megindulása. Ökológiai lábnyomunk csökkentésére kell törekednünk, különben tönkremegy a Föld. Sajnos lényeges eredmények, sem a nagy reményekkel várt 2009. decemberi koppenhágai, sem a 2010-es Klímacsúcson nem születtek.

A cikk befejezése után, 2010. október 4-én átszakadt a Magyar Alumínium Zrt. Ajka és Devecser közötti vörösiszap-tárolójának gátja. Egymillió köbméternyi iszap öntötte el Kolontár, Devecser és Somlóvásárhely mélyebben fekvő részeit. Tíz ember meghalt, több mint 150 ember megsérült, állatok tömegei pusztultak el, a patakok, a termőtalaj, a termés, a házak tönkrementek, az embereket ki kellett telepíteni. A vörösiszap erősen maró, lúgos kémhatású (pH 10-12), nehézfémeket tartalmazó, veszélyes hulladék, az alumíniumgyártás mellékterméke. Jelenleg még felbecsülni sem lehet az általa okozott egészségügyi, gazdasági és ökológiai károkat. Vajon milyen hatással lesz a lokális klímára ez a katasztrófa? Sok-sok kicsi és hasonlóan nagy környezeti katasztrófa összeadódva, milyen változásokat okoz a Föld klímájában? „Olyan globális kérdések esetén, mint a Föld megőrzése, és igazából minden probléma kezelésekor, az emberi tudat kulcstényező [...]. A külső környezet megváltoztatása érdekében először magunkban kell változtatni” Dalai Láma

Kulcsszavak: klímaváltozás, globális felmelegedés, üvegházhatású gázok, IPCC, VAHAVA, NÉS

Keyword: climate change, global warming, greenhouse gases, IPCC, VAHAVA, NES

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. GORE, Al: Kellemtelen igazság. A bolygónkat fenyegető globális felmelegedés, és leküzdésének lehetőségei
Göncöl Kiadó, 2006

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. WEINHOFFER Judit

2. Az MTA Környezettudományi Elnöki Bizottság állásfoglalása az éghajlatváltozásról és az ezzel összefüggő hazai feladatokról. Magyar Tudomány 2009/10. 1258.old.
3. HANKÓ Márta, FÖLDI László: A klímaváltozás várható nemkívánatos hatásai és a kritikus szektorok
<http://www.hadmernok.hu/2009-1-hanko.pdf> (Letöltés 2009.11.01)
4. KÖRMENDI Krisztina, SOLYMOSI József: A villamos energiatermelés környezetre gyakorolt hatása, a szén-dioxid kibocsátással nem járó villamos energiatermelés lehetőségei és korlátai
<http://www.hadmernok.hu/2009-3-kormendi.pdf> (Letöltés ideje 2009.11.02.)
5. BAKOSNÉ Diószegi Mónika: Hazai energiabiztonság növelésének lehetőségei
<http://www.hadmernok.hu/2009-2-bakosne.php> (Letöltés ideje 2009.11.03.)
6. BAKOSNÉ Diószegi Mónika, Solymosi József: Lágyszárú mezőgazdasági növényekből előállított pellet vizsgálata, az energiabiztonság növelését szolgáló lehetőség szemszögéből
<http://www.hadmernok.hu/archivum/2008/3/2008-3-dioszegi.html> (Letöltés ideje 2009.11.03)

A BUDŌ¹ ÁLTALI NEVELÉS, KATONAI SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉS I.

EDUCATION BY BUDŌ, MILITARY PERSONALITY IMPROVEMENT I.

A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses katonái számára a nemzetközi szerepvállalásaiból adódó – mind a szövetségesi, mind az ENSZ ill. az EU zászlaja alatt folyó háborús és nem háborús – katonai műveletek teljesítése magas fokú felkészültséget, rátermettséget követel. A feladatok sikeres végrehajtása, valamint a résztvevő állomány biztonsága megköveteli, hogy a hazai felkészítés magas színvonalon történjen, és befogadjon olyan új elemeket is, amelyek által a kiválasztott katonák képesek lesznek a stresszhelyzetek, téthelyzetek során is adekvát cselekvéssel reagálni.

Ezen képességek kifejlesztéséhez hozzájárulva hívom segítségül a japán közép- és *Edo*-kori *budō*-elméletet, az ott kialakult korokon átívelő eszmeiséget és erkölcsi normákat, amelynek értékeit a japán társadalom és a világ a 20. század vége felé kezdett újra felfedezni.

Az írás részletesen elemzi a *budō* általi nevelés eszközzrendszerét, a képességfejlesztés eme sajátos útját.

A cikk kiemelten foglalkozik a harcművészetek gyakorlásának katonai szempontból is lényeges személyiségfejlesztő hatásával, kiemelve azon értékeket, amelyek az évtizedes elszánt gyakorlás eredményeképpen a kívülálló számára csodálat, a szakember számára elvárt, prognosztizálható képességbeli kiválóságot jelent. Ezek minőségi javítása hosszútávon nagymértékben segítheti a Magyar Honvédség személyi állományával szemben támasztott magas fokú követelmények teljesítését.

Due to the international commitments of both of professional and contract soldiers of the HDF, their role in the war and not war type operations under the aegis of the UN and the EU, requires high level of preparation and aptitude. The successful completion of tasks, as well as the security of the participating forces requires the domestic training to be of high level and it should include new elements that would help the chosen soldiers to react and act adequately in stressful situations and in combat

As a contribution to the development of these abilities, I intend to seek help in the theory of *budō*, which is a Japanese theory of the Middle ages and the age of *Edo*. At the end of the 20th century the spirituality and moral norms of those times continued to exist, their values were rediscovered not only by the Japanese society but by the entire world.

In my work I thoroughly analyze the educational system of *budō*, the specific methods of its development of aptitude.

The article deals specifically with the practice of the art of war, the importance of personality development from the military point of view, too, emphasize those values that, as a result of years of practice, have been perceived as a wonder by the outsiders. However, for a specialist, it is an expected and predictable excellence of abilities. In the long term the development of quality can help to fulfill the high level requirements for the personnel of the

¹A cikkben japán kifejezések leírására a nemzetközileg használt Hepburn-féle átírást alkalmaztam, és a szótövet dőlt betűvel jelöltem. Néhány japán szó, kifejezés, a magyar nyelvben már meghonosodott, ezért ezeket külön nem jelöltem.

Budō – japán szó, fogalomkör, melynek jelentése: követni a harcos hagyományt az élet és a halál mindennapokban megélt valóságából. Ebből eredően fő céljának a mozgás kultúráján keresztül a személyiség fejlesztését, kiteljesítését tekinti. A *budō* a harcművészettel kapcsolatosan mindazt a szellemi és gyakorlati örökséget kifejezi, ami a japán közép- és *Edo*-kori időszakból származik.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

FÜLEKY András

Hungarian Defense Forces.

BEVEZETŐ

A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses katonái számára a nemzetközi szerepvállalásaiból adódó – mind a szövetségi, mind az ENSZ ill. az EU zászlaja alatt folyó háborús és nem háborús – katonai műveletek teljesítése magas fokú felkészültséget, rátermettséget követel. Igen nagy terhet jelentenek a missziós feladatokra kiválasztott állomány számára, különösen, amióta a világ számos olyan pontján is meg kell jelenni, ahol a közvetlen fegyveres konfrontáció, és a lélektani megfélemlítés mindennaposnak számít. A feladatok sikeres végrehajtása, valamint a résztvevő állomány biztonsága megköveteli, hogy a hazai felkészítés magas színvonalon történjen, és befogadjon olyan új elemeket is, amelyek által a kiválasztott katonák képesek lesznek a stresszhelyzetek, téthelyzetek során is adekvát cselekvéssel reagálni.

Ezen képességek kifejlesztéséhez hozzájárulva hívom segítségül a japán edo-kori *budō* -elméletet, azt a korokon átívelő eszmerendszert, amelynek értékeit a japán társadalom és a világ a 20. század vége felé kezdett újra felfedezni.

Bevezetőmben szükségesnek tartom röviden bemutatni a *budō*, a hagyományos japán harcművészetek kialakulását. A mai *budō* a *bushik*, a középkori Japán katonai rétegének harci képzéséből, gyakorlataiból alakult ki. Japán háborús időszakaiban nagy jelentősége volt a harci hatékonyságnak, de emellett a belső út is valós egyéni igényként merült fel. A *bushik* gondolatvilágát alapjaiban átható erkölcsi normarendszer, a *bushidō* több forrásból is merített. Ilyenek voltak a zen buddhizmus, a *shintō* vallás és a konfucianizmus. A katonai életforma szellemi iránymutatása, a normarendszer nyújtotta tanok követése a 12. századtól vált általánossá, de az ún. becsületkódex írásos összefoglalása csak 1615-ben történt meg. Az általánosan elfogadott és gyakorlott alapelvek a következők voltak: egyenes jellem és igazságosság, bátorság és a kitartás szelleme, jóindulat és együttérzés, udvariasság, igazmondás és általános őszinteség, becsület, a hűség kötelme, önuralom, nyíltság, lelki nyitottság (*makoto*), bölcsesség (*chi*), a japánok számára oly fontos kötelességérzet (*giri*), és a halálra való állandó készenlét.

A *Tokugawa*-sógunátus (1603-1868) létrejöttével véget értek a véres belháborúk. A *bushik* által gyakorolt harcművészeteknek 18 alapvető harci formája volt (*Juhappan jū*), amelynek gyakorlóit a történelmi idők változásai miatt egyre inkább elfordultak a tényleges harci alkalmazástól a harci művészet gyakorlásának lelki-szellemi oldala felé. A gyakorlás továbbra is igen keményen folyt, azonban a módszerek kissé módosultak (védőfelszerelések, szabályozottabb párbajok, gyakorlótermek (*dōjō*) és iskolák kialakulása (*ryūha*)).

A *budō* ma gyakorolt formáiról általánosságban elmondható, hogy a gyakorlások meghatározott szabályok között (*rei*), meghatározott helyen (*dōjō*), és öltözékben (*dōgi*) folynak. Emellett rendkívül szigorú hierarchikus rangsort tartanak fenn. A 20. század folyamán ezek a harci formák elterjedtek az egész világon és ennek kapcsán bizonyos változásokon is keresztülmentek, például a jártasságot jelző övfokokozatok terén.

Ma a Japán Budó Szövetség kilenc tagszervezetében az alábbi harcművészeti formákat gyakorolják: *jūdō*, *kyūdō*, *karatedō*, *kempō*, *jūkendō*, *kendō*, *iaidō*, *sumō*, *aikidō*, *naginatadō*.

A *budō* esetében nem a látványos győzelem a fontos, hanem a bátorság, a rátermettség, a harcmodor, amelyet a hagyományos japán harcművészetek gyakorlóit generációról generációra adnak át egymásnak. A cél nem a fényes siker elérése, hanem az egyén számára megfelelő út megtalálása, önnön gyengeségeink felismerése és javítása. Ezt fejezi ki a *budō* (武道) szó is, amelynek első karaktere a *bu* (武) lábnyomot, bátorságot, katonáskodást, míg a *dō* (道) utat, módszert, életmódot jelent. Vagyis a *budō* összetett fogalom, mondható életfilozófiának, amelynek gyakorlásával a létezés kérdéseit kutatjuk, különleges körülmények között.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

FÜLEKY András

Jelen írásomat terjedelmi okokból két részre osztottam. Az első részben a *budō* általi nevelés történelmi háttérével és eszmetörténeti alapjaival foglalkozom, míg a második részben a nevelési módszereket, eszközrendszert és a *budō* személyiségre gyakorolt fejlesztő hatásait tekintem át.

A TÖRTÉNELMI ÚT

A japán harcművészetek elhivatott gyakorlói és a *budō* kultúra csodálói számára erkölcsi, viselkedésbeli, életviteli mintaként szolgáló *bushik*² társadalmi rendje a 8. században kezdett kialakulni Japánban, de csak később, a 10. századra erősödött meg befolyásuk, kulturális és vallási értelemben egyaránt. Történelmi szerepük értéke máig megkérdőjelezhetetlen. A *bushik* rendjét politikailag Japánban még ma is tisztelik.

Korabeli kitüntetett szerepükre utal, hogy a közemberektől feltétlen engedelmességet követeltek meg. Ha azok *bushival* találkoztak, szemüket a földre szegezve mélyen meg kellett hajolniuk. A *bushi* elvileg rendelkezett a közemberek életével és halálával, joga volt akárkit helyben és azonnal kivégeztetni, ha úgy vélte, hogy az tiszteletlenül vagy sértően viselkedett vele szemben. Az életet elvetni és meghalni könnyű, nem tenni különbséget élet és halál között azonban nehéz – és ez jól jellemezte gondolkodásukat.

A katona ne féljen attól, hogy megsebesül, illetve többet ér emelt fővel veszíteni, mint csalással győzni, továbbá, hogy a tisztességes vereség nem szégyen. Ilyenfajta magatartás és gondolkodásmód a japán ember szellemiségének gyökerét képező *bushi*-, vagy szamuráj erkölcsből származik.

A *Kamakura*-korszakban – tehát az 1192-től 1333-ig tartó első szamuráj politikai uralmi korszak idején – a harcosok a *budō*t mint *tsuwamono-no-michi*³ tartották fontosnak. Ebben a tisztesség megőrzése, a becsület és a hit, éppoly követendő volt számukra, mint a szégyen elkerülésének elve, de nagyra értékelték az olyan erkölcsi elvek betartását, mint „kevés beszéddel sokat cselekedj”, továbbá a becsülethez való ragaszkodást. Az *Edo*-korban a *bushik* korábbi harcos jellegű szerepe csökkent, és inkább uralkodó osztályként betöltött szerepük erősödött meg, ahol a harcos lovag útját, az ún. *shidō*t a konfucianus etikán alapuló ún. *jin rin no michi*, az emberi kötelesség útjaként kellett követni a világon.

Ezen út-eszmény olyan cselekvési irányelveket, gyakorlati etikai követelményeket tartalmaz, amelyek megmutatják, hogyan kell becsületben élnie és meghalnia egy *bushinak*. Valójában ez nem más, mint a *budō* alapját képező szellemiség, amely az út követői számára tárul fel. Ilyen a bátor, elszánt és eltökélt magatartás, a büszke és öntudatos viselkedés az élet folyamán és a halállal való szembenézés során.

Amikor az *Edo*-korszakban (1603-1868) beköszöntött a béke, akkor a *budō*nak a valóságos harci értéke csökkent. Ezzel szemben inkább maga a technika kidolgozása került a figyelem középpontjába, és a *bushik* olyan szellemi értékeket testesítettek meg, mint a halálra való lelki felkészülés, a nevük és becsületük örökül hagyása, a szégyen elkerülése. Más szóval a *bushi* útját a *budō* technikáinak minőségében követelték meg, keresték és fejezték ki.⁴

A *Meiji*-restauráció (1868) átfogóan modernizálta az országot, amelyben hosszú ideig tartott a középkor, és visszaállította a császárságot, amely közel ezer évig háttérbe szorult.

Japán ekkor mintha egy időre hűtlenné vált volna mindazon örökséghez, amit az *Edo*-kor jelentett, és visszatért egy korábbi hagyományhoz, ahol az uralkodó és istenség, a hazaszeretet és vallás egyazon fogalmat jelölt, és a tudathoz, hogy japán kiválasztott népe az isteneknek. Mindemellett az európai életforma drámai gyorsasággal hatotta át az emberek mindennapjait.

Egy 1876-ban kelt császári rendelet a katonai szolgálatot teljesítőket kivéve, minden japán polgár számára megtiltotta a

²*bushi* – a középkori Japán vezető társadalmi rétege, katonai elit, jelentése: harcos.

³*tsuwamono-no-michi* – a harcos lovag útja.

⁴KIYOKAZU Maebayashi: Technika lélek és test a budō kultúrában. In. Budo Kulturális Fórum konferencia kiadvány, 2002. pp. 6-7.

FÜLEKY András

kardviselést (*Haitōrei*). Ez formálisan is pontot tett Japánban egy történelmi korszak végére, ugyanis ezzel a lépéssel – a társadalmi osztályok 1871-es eltörlése után – a néhai *bushi* réteg osztályelkülönülésének legfontosabb szimbóluma is a múlt homályába veszett. Ennek az eseménynek a súlya különösen akkor érezhető, ha tudjuk, hogy a *bushū* kardja nem csupán tárgy volt, hanem gazdájuk szellemi megszemélyesítője, nemcsak a védelem és a támadás eszköze, hanem az élet tisztességének befejezésének lehetősége is egyben.

A BUDŌ ÁLTALI NEVELÉS ESZMETÖRTÉNETI HÁTTERE

A középkori Japánban kialakult sajátos eszmerendszer évszázadokon át vezérelte a japán emberek tudatát a mindenkori hatalom iránti feltétlen engedelmességre, a *tennō* iránt vállalt halál dicsőségére és arra a tudatra, hogy ők felsőbbrendűek a többi néppel szemben. Ezt a különös ideológiát számos tényező alkotta, amely együttesen jellemezte a kor társadalmának gondolkodását, az emberek életvitelét és hivatástudatát, és amely szabályozta az állam rendjét, működését.

A konfucianus filozófia, erkölcsstan Kelet-Ázsia politikai és társadalmi rendszereit formálta, és Japánban államfilozófiává emelkedett. Konfucius⁵ mind az egyéni, mind a társadalmi stabilitáshoz vezető utat az általa rendszerbe foglalt erkölcsi ajánlásokban látta. Tanításainak a középpontjában az a meggyőződés állt, hogy az egyén és a fennálló politikai rendszer között kizárólag alá- és fölérendeltségi viszony van. Az uralkodó viszonya az alattvalókhöz pontosan megfelelt a családfő és a családtagok közötti viszonyoknak, amelyben a családfő döntései megfellebbezhetetlenek. Ezért is kapott a császári intézményrendszer a jogilag kodifikált szerepnél lényegesen fontosabb funkciót a modernizációval. A császár intézményesítette a családállam fogalmát, és ezzel a japán társadalom minden egyes tagja elsősorban a császár számára teljesítette kötelezettségeit. Az emberek egymás közötti viszonyának legfontosabb szabályai az alá- és fölérendeltség, a hűség, valamint az egyéni haszonra való törekvés elutasítása, sőt Japánban az erre való törekvés súlyos erkölcsi vétségnek minősült. A konfucianus világkép japán változatának legfontosabb eleme az volt, hogy a társadalom tagjait foglalkozás szerint kasztokra osztotta⁶, így minden egyes ember pozíciója a közösség fennmaradásához és gyarapodásához történő hozzájárulása alapján került megítélésre. Az *Edo*-kori japán konfucianus értékrend szerint a katonák álltak a hierarchia csúcsán.⁷

De nézzük meg az értékrendi összetevők két legfontosabb elemét. Ezek a Japán államvallásának tekintett *shintō*⁸ – ami az ősök és a természet tiszteletének kifinomult formája –, valamint a *bushū* közép- és *Edo*-kori erkölcsi, fizikai és kulturális feladatait rendszerbe összefoglaló *bushidō* tanításai.

A *shintō* vallás alaptételei szerint a japán császárt *Amaterasu* napistennőtől származtatják, hatalmát istentől eredeztetik. Ezen dogmák voltak a legfőbb eszmei alapjai az oktatásnak és a nevelésnek, amely azt célozta, hogy a *tennō* iránti hűség, odaadás és feltétlen engedelmesség jellemezze az emberek gondolkodását. A *tennō* és isteni eredetű hatalma által már természetesnek tekinthető, hogy a japán nemzettség isten kiválasztott népe, amely arra a feladatra hivatott, hogy a többi nép vezetője legyen, és az egyedül elképzelhető kormányzati berendezkedést, a császári hatalmat kiterjessze Ázsia népeire is. A 20. század első felében a nagyhatalmi törekvések színpadán a hagyománytisztelő japán embereket, sajnálatosan ezen eszméket meglovagolva használták ki.

⁵ Konfucius (i.e.551-479) – kínai filozófus. Elsőként hozott létre egy olyan eszmerendszert, amely a kínai gondolkodás alapelemeit foglalta egységbe. Gyakran vallásalapítóként tüntetik fel, de ez tévedés. Alapjában véve világi gondolkodó volt, az egyéni és a politikai erkölcsösség és magatartás érdekelte. Filozófiája több mint 2000 éven keresztül hatotta át a kínai életet és kultúrát.

⁶ japán osztálytagozás a közép- és *Edo*-korban: *si-nō-kō-sō* (harcos, paraszt, kézműves, kereskedő).

⁷ FERBER Katalin: A japán gazdasági és társadalmi modernizáció kérdéséhez. Bp.: Japanológiai körkép, ELTE Eötvös Kiadó, 2007. pp.356-370.

⁸ *shintō* – Japán őshonos vallása. Jelentése: az istenek útja, ezt jelenti a *Kami no Micsi* japán kifejezés is. A *shi ntō* gyökerei Japán őstörténetéig nyúlnak vissza. Legősibb és legalapvetőbb képze, a *kami* (szellem, istenség) ma is meghatározó eleme a japán vallási gondolkodásnak.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

FÜLEKY András

Egy japán ember számára a két legfőbb társadalmi kötelék a család és az állam, amely iránt példátlan ragaszkodással viseltetik. Az a megingathatatlan meggyőződés, hogy minden japán, születésétől haláláig, e két nagy társadalmi egységbe tartozik – és csak, mint ennek a tagja számíthat megbecsülésre, önmagában véve, mint egyén pedig értéktelen – forrása annak az áldozatkészségnek, amely a japán embert arra ösztönzi, hogy szüntelenül családjá és hazája javán munkálkodjék és szükség esetén vérét is hajlandó legyen ontani e kettőnek a becsületéért és tisztaságáért. Mindazon önfeláldozó és fanatikus katonai tettek, amelyet a világ a 20. században megdöbbenéssel szemlélt, nem egyebek, mint a japán nép egység tudatának, és e tudatból fakadó roppant erejének bámulatra méltó teljesítményei. A hazaszeretet a japán népben azért olyan erős, mert a japán államot egy családként, míg a császárt e nagy család atyjának tekinti. Csak az a gyermek, aki fiatal korában szüleit tisztelte, és engedelmes volt, lehet később a császárnak és az államnak hű polgára.⁹

Minthogy az *Edo*-korban a valódi harci cselekmények háttérbe szorultak, így inkább néhány kiemelkedő képességű harcos társadalmi szerepének intellektuális összetevője vált hangsúlyossá.

1716-ban *Yamamoto Tsunetomo*¹⁰ írta az első olyan szöveget, amely a *bushidō*t alkotó eszmerendszert összegzi. Ez volt a *Hagakure*¹¹.

Ezt a művet ahányan dicsérték, éppoly sokan kritizálták is. A műnek jelentős szerepe volt abban, hogy felbátorítsa a japán fiatalságot, akik a háború utolsó, elkeseredett szakaszában ezzel a klasszikussá vált idézettel vállalták az önkéntes halált: „Rájöttem, hogy a *bushidō* a halálban gyökerezik”. Neveztek „az örültség filozófiájának” is, de például a legendás *Mishima Yukio*¹² „a túlradó szellem filozófiájának” hívta. Igaz, ő 1970-ben a Japán történelem utolsó *seppukut* elkövető személyisége volt. Az igazi szamuráj számára az a természetes, ha meghal – mondták korábban Japánban.

A *Hagakure* a halál jelenségét, a halál elfogadásának módját tartja a legfontosabbnak, valamint az ember lelki viszonyulását a halálhoz.

„Ha döntenie kell élet és halál között” – hangsúlyozza a mű, – „az embernek habozás nélkül a halált kell választania.” A cél természetesen nem az értelmetlen halál, hanem annak az állapotnak az elérése, amelyben az ember megszabadul minden halálfélelemtől. Ebben a kivételes lelkiállapotban megszűnik a félelem okozta cselekvésképtelenség, önsajnálát és mindennemű ragaszkodás, – az igazi belső szabadság gátjai – így szinte paradox módon megnyílik előtte a halál elfogadásával járó tisztességes élet is.

Gyakran találkozunk a *Hagakure*-ben a halál filozófiájának másfajta kifejtésével is. A cél eléréséhez az kell, hogy „tisztává és egyszerűvé váljunk”, mert ez teszi lehetővé, hogy szívünket és lelkünket áldozzuk az ügyért az adott pillanatban. Ezt segíti továbbá a „mindennapi haláltudat” is, amely teljesen kiöli az önimádatot, így helyet teremt a célunk megvalósítását szolgáló őszinte, önzetlen törekvésnek.

A buddhista világszemlélet és életfelfogás, amely a konfucianizmus és a *shintō* mellett a japán néplélek kialakításában a legnagyobb szerepet játszotta, intuitív vallásbölcseletként hatott, és hat mind a mai napig.

A tiszta, sztoikus és magabiztos zen filozófia nagy hangsúlyt fektet a lelkierőre és a fegyelemre, a harcosok erényeire, akiknek figyelmüket semmi másra nem kell fordítaniuk, mint a csata elkeseredett küzdelmére. A *Hagakure* azt mondja, hogy a halál karmaiban szabaduljunk meg minden kicsinyes fontolgatástól, önimádatától és kételytől. Az összes világi gondolattól való megszabadulás az elme tökéletes nyugalomához vezet – mondja a zen tanítás.

A *Hagakure* úgy festi le az ideális *bushū*t, mint tiszteletteljes, komoly, nyugodt embert, aki önuralommal és szilárd elmével

⁹ MEZEY István: Az igazi Japán. Bp.: Magyar Nippon Társaság, 1939. p.51.

¹⁰ *Yamamoto Tsunetomo* (1659-1719) – szamuráj, a *Hagakure* (1716) szerzője. Ez volt az első olyan szöveg, amely a *bushidō*t alkotó eszmerendszert részletezi.

¹¹ *Hagakure* – jelentése: lombok alatt megbúvó.

¹² *Mishima Yukio* (1925-1970) – a 20. század egyik legtehetségesebbnek tartott japán írója. Magánhadseregének négy katonájával túsul ejtette a Japán Önvédelmi Erők hadseregtábornokát. Miután a katonaságot sikertelenül felkelésre és a császári hatalom visszaállítására buzdította, másodmagával *seppukut* követett el.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

FÜLEKY András

rendelkezik. Számítalan történet szól arról, hogy régebben hogyan hajtott valaki bátran végre *seppukut*. A *Hagakure* a békeidőben viszont azokat a bátor *bushik*kat keresi, akik örömmel küzdenek meg a legnagyobb nehézségekkel is, és olyan erőteljes akaratot sugároznak önmagukból, amellyel hatni tudnak másokra.

A könyv értelmezése az adott kor társadalmi helyzetének és egyéb tényezőknek megfelelően időről időre változott. Kétségtelen azonban, hogy a halálra, a magabiztosságra, a bátorságra, az életerős tettek, az erős személyiségre és akaratereire vonatkozó eszmék már az első olvasás után is kitörölhetetlenül megmaradnak az ember emlékezetében.

A *Hagakure* sokak számára mind a mai napig él és rettenthetetlen életerőt sugároz.¹³

A *Kyūba no Michi*¹⁴, a *Hagakure*, valamint az általános kulturális alapok, amelyekből a *bushidō* fogalma formálódott, Japánban nem csak a *bushik* gondolkodási rendszerét határozták meg, hanem a közemberekét is. A *bushidō* erkölcsstanában a *shintō* tisztaságkultusza, a buddhizmus egyszerűsége és a konfucianizmus pragmatikus etikája keveredett. Az eszme a *Kamakura* korszakban nyert önálló formát, az *Edo bakufu*¹⁵ idejére pedig uralkodó ideológiává vált. A *bushidō*, mint az uralmon lévő katonai réteg erkölcsi törvényei elvileg csak a katonákra volt kötelező, bizonyos elemei azonban – mint például a konfucianus erkölcsi tanítás – az iskolákon keresztül más rétegekhez is eljutottak. Bizonyára ennek is köszönhető, hogy míg a görög-római bölcsőben ringatott európai társadalom jogi társadalomnak, a japán erkölcsi társadalomnak tűnik.¹⁶

*Nitobe Inazō*¹⁷ foglalta írásba a tényleges tanításokat, amelyek *Bushidō* címen ismertek. A könyv 1900-ban jelent meg angol nyelven, és érdekes módon japánul csak 1938-ban adták ki, mint az ideológiai nevelés eszközt.

A *Bushidō* (harcos útja) azon szabályok gyűjteménye, amelyet a harcos osztálynak szem előtt kellett tartania, miközben mindennapi életüket élték, vagy hivatásukat teljesítették. Ezen szabályok a nevelés alapjául szolgáltak, betartásuk kötelező érvényű volt. Korábban nem voltak tételesen megfogalmazva, inkább a történelem küzdelmes évszázadai természetes módon termelték ki magukból, és mint valódi tettek és eleven törvény éltek a társadalomban.

A *Bushidō* forrásaiként tehát alapvetően meg kell említeni a buddhizmust, a *shintō*t és a konfucianus gondolatokat.

A buddhizmus, amely táplálja a sorsba vetett nyugodt bizalom érzését, az elkerülhetetlenbe való csendes beletörődést, a veszély vagy szerencsétlenség láttán tanúsított sztoikus önuralmat, az élet semmibevételének képességét és a halállal való barátságos viszonyt.

Amikor a kardvívőmester látta, hogy tanítványa már minden lehetséges ismeretet elsajátított, a következő szavakkal szólott hozzá: „Ezen a ponton túl útmutatásaim másodlagosak a zen tanításaival szemben”. És valóban, a zen segítséget jelent. Olyan emberi erőfeszítés, amely arra irányul, hogy a gondolkodás meditációs eszközeivel túljussunk a szóbeli kifejezés határain.

A császár iránti hűség és a vallásos tisztelet, az ősök emlékének nagyfokú tisztelete a *shintō* által kerül az emberek tudatába. Nem elsősorban morált közvetít, inkább az egyén nemzet-tudatát helyezi előtérbe, és a japán nemzet érzelmi életének két uralkodó vonását, a hazafiasságot és a hűséget.

A szabatosan megfogalmazott erkölcsi elvek terén Konfucius tanításai szolgálnak bőséges forrásul a *Bushidō* számára. Az erkölcsi viszonylatrendszer gondosan kimunkált öt területe az úr és szolga, apa és fiú, férj és feleség, idősebb és fiatalabb testvér valamint barát és barát közötti kapcsolatok kérdésének kifejtése.

Konfucius mellett Mencius¹⁸ gyakorolt még óriási hatást a *Bushidō*ra. Erőteljes, sok esetben teljesen demokratikus

¹³ TSUNETOMO Yamamoto: *Hagakure, a samurájok kódexe*. Bp.: Szenzár Kiadó, 2000. pp.11-30.

¹⁴ *Kyūba no Michi* – az Ij és a Ió útja, mint harci jártasság.

¹⁵ *bakufu* – *shōguni* kormányzat.

¹⁶ KIGLICS István: *Japán, múlt a holnapban*. Bp.: Pszichoteam, 1989. pp.23-24.

¹⁷ *Nitobe Inazō* (1862-1933) – agrónómus, pedagógus, író, politikus a *Meiji*- és *Taishō*-érában.

¹⁸ Mencius (i. e. 371-289) – a konfucianus iskola egyik legnagyobb hatású alakja volt, filozófiája Konfucius tanainak továbbgondolása. Vallotta az emberi természet eredendő jóságát.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

FÜLEKY András

elméletei nagy beleérző képességről tanúskodnak. Munkáit gyakran veszélyesnek és a fennálló társadalmi rendre nézve felforgatóknak tartották, mindazonáltal szavai mélyen bevésődtek a *bushik* szívébe.

Konfucius és Mencius írásai alap-szöveggyűjteményként szolgáltak a fiatalok számára, azonban felhívták a figyelmet a túl sok elméleti munka veszélyeire is. Erőteljesen kifejezték, hogy az ismeret akkor válik igazi tudássá, ha beépül az ember gondolkodásmódjába és tükröződik jellemében. A *bushidō* valódi értékét ez jelenti, mint ahogy azt egy kínai filozófus is tömören összefoglalta: „Tudni és cselekedni egy és ugyanaz.”¹⁹

Ismerve a *bushidō* forrásait, röviden összefoglalhatjuk az általa megfogalmazott értékeket úgy, mint egyenes jellem (*gishi*) és kötelességérzet (*giri*), igazságosság, bátorság, állhatatosság, merészség, félelemnélküliség és lelki erő, jóindulat és együttérzés, udvariasság, igazmondás és őszinteség, becsület, a hűség kötelme, önuralom.

Japán mai megítélését a világban nagyrészt a *bushik*nek köszönheti. Bár ők maguk elzárkóztak a néptömegektől, erkölcsi mércét állítottak fel számukra és személyes példamutatásukkal irányították őket, és az erények gyakorlásának önmagában való értékét hangsúlyozták. A japán intellektus és erkölcs közvetlenül vagy közvetve a *Bushidō* következménye, amely ellenállhatatlan erőként mozgatja a nemzetet és az egyéneket.²⁰

Nem véletlen, hogy a keleti elme gyakran fordul a *bushik* és az ő becsületkódexük felé, ha a harcok eszményképét keresi. Ez nem csekély mértékben a japán történelem ezen időszakának romantikus értelmezése miatt van. Ám ha a *bushidō*t alkotó szavakból indulunk ki, akkor ez a konfliktushoz vezető ösvény, ahol győzelem és vereség várja az arra járókat.

A *bushik* számára a vereség ismeretlen fogalom volt. Harcmódorukat brutális céltudatosság jellemezte. A vezérelv, a lehetőségek minél hatékonyabb kihasználása és az ellenség megsemmisítése volt. Nem számított, hogy mindeközben megsérültek, vagy hogy veszteség érte őket, a küldetés teljesítése volt az elsődleges szempont. A meghátrálást, a vereséget, a gyengeség kimutatását, a kétségbeesést gyávaságnak, és mint ilyet a legnagyobb szégyennek minősítették. A *bushidō* elvei szerint ez gyalázatot hozott a nevére, és szégyent a családjára. A *bushin*ak ebben az esetben nem lett volna tovább joga az élethez, kötelessége lett volna vérével lemosni magáról a gyalázatot. Sajnos ezen eszmék rögzülése vezet sok fiatalkori öngyilkossághoz is a mai Japánban.

Összefoglalva ez a vallási, ideológiai, nacionalista és militarista eszmékből táplálkozó fanatizmus a japán társadalomban generációk hosszú sora alatt mélyen beépült a közgondolkodásba. A fanatizmustól fűtve vakon teljesítettek minden parancsot, képesek voltak minden szenvedést és nélkülözést elviselni, végsőkéig harcolni a legreménytelenebb helyzetekben is: „*Harcolj az utolsó leheletedig, lehet, hogy az utolsó csapásod öli meg az ellenfeled!*”

Ahhoz, hogy jobban megértsük a japán kultúrát, a japán emberek gondolkodását, ismernünk kell egy fontos fogalmat. Ez a *shima* (sziget) fogalma, amelyből sokak szerint a japán nép közösségi szelleme származik, ugyanis Japán – sajátos természeti adottságai révén – a nép történelme során elsősorban önmagára, az összefogás erejére számíthatott (*shima*-szellem). Ezt a társadalmi jelenséget a modern japán társadalomban számtalan példán keresztül lehet érzékelni, annak megannyi előnyével és helyenként az egyének személyiségét torzító hátrányaival együtt. És hogy miért is hoztam fel ezt a gondolatot? Egy *dōjō*²¹ közössége, a társadalom mikro szinten történő leképeződése, vagyis ott ugyanazok a folyamatok, személyközi interaktusok zajlanak, mint a nemzet nagyszínpadán. A *dōjō* közösség azonban rendelkezik bizonyos speciális elemekkel. Ott az emberek meghatározott céllal találkoznak egymással, mégpedig a *budō* gyakorlására. E fajta szerveződés természetesen a csoport kis létszáma miatt és a gyakorlás szükségszerű őszintesége révén szoros kapcsolatokat, közösségi koherenciát eredményez, amely rövid időn belül messze túlmutat a *dōjō* falain. Mivel Japánban a harcművészetek gyakorlói - az egyetemi klubokat kivéve - többnyire középkorúak, ezért a *dōjō*

¹⁹ NITOBÉ Inazō: *Bushidō*. Bp.: Budo Kiskönyvtár, 1998. pp.33-44.

²⁰ NITOBÉ Inazō: *Bushidō*. Bp.: Budo Kiskönyvtár, 1998. pp.162-171.

²¹ „az út követésének helye” – ez alatt a szövegben harcművészeti termet értek.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

FÜLEKY András

közösségen belül nem ritka, hogy magas pozícióban lévő személyek vannak a *sempai-kōha*²² rendszerben alacsonyabb szinten, mint akár egy újságárus. És ebből nincsen konfliktus, hiszen a *dōjō*ban egyedül a megtett út, a tapasztalat ad rangot. Európában, vagy az Egyesült Államokban ezt a szemléletet sokkal nehezebb elfogadtatni. Az ego elfojtásának ilyenfajta gyakorlása rendkívül erős jellemformáló hatással bír. A világ társadalmában igen ritka a *dōjō*ban tapasztalhatóhoz hasonló összetartozás érzés. Általában nagy nemzeti, társadalmi, környezeti katasztrófa, háború idején válnak erőssé a nemzeten belül az emberi kötelek. Japán ebben sajátos nemzet. Ott az egyének egyfajta kölcsönös és kollektív felelősségérzet által hajtva cselekedeteikkel a társadalom érdekeit önnön érdekeik elé helyezik. Az *Edo*-korszak másik öröksége a napjainkra is jellemző japán életforma, amely a hagyományokhoz való feltétlen ragaszkodást, a köteleességtudatot, az írott és íratlan törvények betartását várja el az állampolgáraitól. Ez a szemlélet a *dōjō* mikroközösségében még erőteljesebb, és ezt Japánnak sikerült exportálnia a világba. A *budō* általi nevelés egyik legfontosabb érdeme éppen ez: a szocializálás eme sajátos útja.

A japán nevelés rendje alapvetően nem tűr semmiféle önálló gondolkodást az egyes személyektől. A japán társadalom sohasem nézte jó szemmel azokat, akik ki akartak lógni a közösségből. Mint ahogy a japán mondás is szól: „*deru kugi wa utarareru*”, vagyis a „kiálló szöveget beverik”. Ezen elv alapján szocializálódnak a gyerekek, ugyanis az ilyen személyt kötelességüknek érzik a többiek „visszaterelni” a társadalomba, hogy újra a hagyományos életritmus és a hétköznapi normák szerint éljen. És természetesen ha az a bizonyos „szög” továbbra is kiáll a falból, akkor a japán társadalom kirekesztéssel válaszol, éppúgy, mint a hajléktalanokká válók, az *eták*, a *burakuminok*, az *ainuk*²³, a leprások, a fogyatékosok, vagy az atombomba még élő áldozatai esetében is. Bár a szabadosság és az individualizmussal való kacérkodás a japán irodalomban és filmekben egyre gyakoribb téma, az egocentrizmus azonban gyökeres ellentéte annak az értékrendszernek, amely a japán kultúrát oly régóta együtt tartja. Napjainkban ez a közgondolkodás kezd erőteljesen lazulni – legalábbis a fiatalok körében –, és a szigorú japán normáktól eltérően egyre többen veszik a bátorságot, hogy a saját útjukat járják. A Japánban csak lézengőknek és rittereknek nevezett alakok – akik európai mércével nézve is valóban lézengenek – száma rohamosan növekszik. Ezek, a céltalanul élő emberek típusa korábban elképzelhetetlen volt. Gondolok itt a második világháború előtti időszakra, illetve a *Meiji* reformok előtti történelmi időkre. Sajnos ki kell mondani, hogy a japán társadalom rendjét, hagyományait, szokásait jelentősen megzavarta egyrészt a *Meiji* reformok utáni nyugatiasodás, majd az azt követő örült világhatalmi törekvések, de máig ható változásokat jelentett az 1945 utáni amerikai fennhatóság és az azzal együtt járó kulturális beszivárgás is.²⁴

Az amerikanizálódás révén mára olyan torz helyzet alakult ki, hogy a mai japán fiatalok jelentős része a *budōra* úgy tekint, mint az iskolában választható sportágak egyike, és nem úgy, mint az egyik legértékesebb nemzeti örökségük, amelyet az ősök iránti tiszteletből, vagy pusztán a gyakorlás adta előnyök okán feltétlen meg kell ismerni és elsajátítani. (A cikk második része a következő kiadványban jelenik meg)

Kulcsszavak: *budō, bushi, nevelés, katonai személyiségfejlesztés, készségfejlesztés.*

Keywords: *budō, bushi, education, military improvement of personality, development of skills*

²² a japán társadalom hierarchikus viszonyát alapvetően kifejező szópár, amely a föl- és alárendelt szerepet jelzi.

²³ *eta* – a *burakuminok* társadalmi csoportjába tartozó ún. „szennyezettek”, akik hentes, mészáros, cserzővarga, tímár, kelmefestő és minden más olyan munkát végeznek, amelyet a *shintō* tisztátalanság képzet és a buddhista állatölési tilalom kizár.

burakumin – Japán legnagyobb lélekszámú, 3–4 milliós kisebbsége, amely társadalmilag az indiai érinthetetlenek kasztjához hasonlóan mind a mai napig hátrányos megkülönböztetést szenved. Közéjük tartoznak az *eták*, a *kawaramonok* (folyópartlakók), *hininek* (koldusok, csavargók, vándorszínészek), temetést végzők és a szemétygyűjtők is.

ainu – az észak-japáni részek, főleg *Hokkaidō* őslakói, bár mind ez, mind faji és nyelvi hovatartozásuk vitatott. Mára lélekszámuk 25 ezer főre tehető.

²⁴ FERBER Katalin: Mindenki szellemi kalauza. Bp.: József Műhely Kiadó, 2009. pp.138-141.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám****FÜLEKY András**

FELHASZNÁLT IRODALOM

FERBER Katalin: A japán gazdasági és társadalmi modernizáció kérdéséhez. Bp.: Japanológiai körkép, ELTE Eötvös Kiadó, 2007.

FERBER Katalin: Mindenki szellemi kalauza. Bp.: József Műhely Kiadó, 2009.

KIGLICS István: Japán, múlt a holnapban. Bp.: Pszichoteam, 1989.

KIYOKAZU Maebayashi: Technika, lélek és test a budó kultúrában. In.: Budo Kulturális Fórum, konferencia kiadvány, 2002.

MEZEY István: Az igazi Japán. Bp.: Magyar Nippon Társaság, 1939.

NITOBÉ Inazō: Bushidō. Bp.: Budo Kiskönyvtár, 1998.

TSUNETOMO Yamamoto: Hagakure, a samurájok kódexe. Bp.: Szenszár Kiadó, 2000.

Alojz FLACHBART¹

EMPLOYEE BENEFITS IN THE CZECH REPUBLIC AND THE RESORT OF MINISTRY OF DEFENSE OF THE CZECH REPUBLIC

In this article the author deals with issues of applying employee benefits in the public sector, in state-owned and private companies and, separately, in the resort of the Ministry of Defense of the Czech Republic (CZECH REPUBLIC hereinafter referred to as CR) to point out what employee benefit is, what is its importance, benefits classification and basic perspectives on its importance.

INTRODUCTION

Money may no longer be the only way to motivate staff. Employers must come with new innovations to keep their workers and motivate them as to increase the labour efficiency. Employee benefits, however, can be an important competitive factor in the acquisition of new labour. Nowadays, having a mobile phone with a graduated account scale or a car used for personal purposes is not as important as, for instance, it was 5 or 10 years ago. A vacation which lasts a week longer is almost a standard. Most used benefit, however, remain the meal vouchers, as well as complimentary refreshments in the workplace or contributions to eating in a different form than the meal vouchers. The above benefits are among the most famous. An employee employed in any large company, can have big expectations from his or her employer, or to wait to be given nothing. The employer is who fully decides about benefits and the range of rewards which to be offered to their employees. Companies that choose grant their employees a noncash admission provided as benefits are limited only by whether this benefit includes adsorbing taxation or not. From the beginning of this year, 2010, the new Code on the income tax Act No 586/1992 Coll. as amended, has extended the options. There will be more costs under taxation. But there was an even petty change in form of combining limits for life insurance and pension insurance at 24,000 CK (that is 2,000 CK a month). The whole change comes from workshops of the present government which has involved this measure into its public finance reforms.

1. EMPLOYEE BENEFITS AND THE PUBLIC SECTOR

Before dealing with the problems of employee benefits, it is important to define what actually an employee benefit is. Generally, we can say that the employee benefit is a benefit outside the regular wage, which, in many cases, is given a relief in the field of taxes and payment regimens. It ensues from the employment relationship to their employer and serves primarily to reinforce a positive relation to the company, to stabilize and for satisfaction of employees and their relaxation.

1.1 THE IMPORTANCE OF BENEFITS

According to the importance of each benefit, the benefits can be divided into four basic spheres:

- the sphere of economics – a possibility of savings in labour costs-option (tax optimization),
- the personal sphere - attracting and retaining good employees and thus decreasing the fluctuation,

---

¹ FLACHBART Alojz, Senior Lecturer, University of Defense, Faculty of Economics and Management, Department of Economics, Brno, Czech Republic. Deal with problems of salary policy in Czech Republic and Czech military, organization and management the economics services in Czech military and information systems in department of defense.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

- the sphere of motivation - increasing motivation for working outputs and the so-called loyalty to the employer,
- the sphere of competition - diversifying, gaining a competitive advantage, strengthening the company culture, regulating, increasing the image and attractiveness of the employer.

The employee benefits can be divided from several perspectives, as well, where the decision-making is, as follows:

- the aspect of the taxes and tax payment,
- the pragmatic aspect,
- the aspect formed by the sort of expenses,
- the aspect formed by the type of employee incomes.

I would like to explain briefly the individual aspects of these benefits and, where appropriate, its advantages for employees or employers.

The Aspects of Taxes and Tax Payment:

Extremely advantageous benefits – there are tax expenses on the employer's side; the employees are, where appropriate, to a certain limit free of paying income taxes and the premiums on health and social insurance are not applied to the benefits. In this group we can classify:

- benefits to the superannuation scheme and the private life insurance,
- benefits and surcharges on eating and beverages,
- providing with working clothes,
- professional development of the staff,
- selling a corporate flat to staff for a beneficiary of the apartment price.

Partially advantageous benefits– they are on the employer's side; on the employee side they are incomes from dependent activities without paying premiums, or on the side of the employer there are not tax expenses and the employees are exempt from income taxes and paying premiums for health and social insurance. Specifically, there are benefits, as follows,

- committing by corporate bus or reimbursement of travel expenses,
- temporary accommodation for staff on firm's costs,
- the company extends the vacation, or sick-leave days off,
- loyalty and stability performance fees,
- collection of goods and services for employers at lower prices,
- using of the employer's assets for employee's private purposes.

Benefits without tax advantages: both on the side of the employer and the employee.

- recreation,
- health institutions,
- culture and sports,
- gifts to the employees,
- loans and social assistance to the employees,
- social assistance for the closest surviving,
- loans to employees.

The Pragmatic Aspect

- a) immediate support of the employment relationship associated with the employee rating (e.g. benefits of transport to work and back, accommodation),
- b) personal skill growth and training of staff (language and other educational courses),

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

- c) medical aspects of employees' life (another week of vacation, paying the first three days of illness, providing indispositional days off 4 days in a year),
- d) social aspects of employees' life (loans, social assistance, free pre-school education for children of employees, children's camps),
- e) benefits for leisure time (tickets for cultural and sporting events).

The aspect according to the type of expences – on the employer's side, benefits can be provided in a financial or non-financial form.

The aspect according to the income forms - on the employee's side the benefits can be divided into cash and non-cash.

The main forms of financial cash benefits include a paid extended vacation, 1-2 weeks, paid sick days from the first to the third day of incapacity and paid breaks.

Among the main forms of financial non-cash benefits there are the superannuation insurance, life insurance, and capital building savings, soft or interest-free loans to employees and subsidized or free eating, elevated food when working within the margin laid down by law.²

1.2 THE MOST OBVIOUS BENEFITS IN THE CZECH REPUBLIC³

The brief definition of benefit is that it is cash or non-monetary providing granted to employees, either from the Fund for cultural and social needs (FKSP), from the Social Fund or from the profits after its taxation. The company can also use so-called taxation-free expences, from which it is possible not to levy social and health insurance and income taxes.

In the Czech Republic, the most used benefits include:

- a contribution to the boarding (vouchers at 25, 30, 40, 50 CK or more, where the employee will cover 50% of the price of meal vouchers, food at work); work above 3 hours entitles to one meal, if an employee works more than 11 hours in total. Claim on 2 meals at 24-hour shifts. All this information has to be within the internal directive,
- a lasting vacation (1-2 weeks according to the job intense beyond the pretention vacation).
- health holidays, so-called indisponsitive leave of 4 days in a year, this is a paid-time off,
- benefits in areas of sport, culture and recreation (tickets for sport events, theatre, cinema, swimming, sauna, squash, and children's camps or pastime)
- soft loans (interest-free loans),
- granted a staff-vehicle for private purposes,
- superannuation schemes,
- capital life insurance,
- training and courses (languages, further professional growth).

Among the trends which can now be traced from the provided benefits predominate those directed on consumption and delights, than on creating working conditions above standard. According to the survey made by the company Fitcentrum, the financial benefits contribution clearly leads. The superannuation scheme and life insurance under taxes for the employer are eligible for tax purposes acceptable in any amount.

The main benefits of employee benefits include tax benefits, stabilization and motivation of employees. We cannot miss out either the creating of good relations between the employer and the employees. It is possible to say that the benefits improve the image of the company and become part of our corporate culture.

² Law No 119/1992 Coll. on travel reimbursements and amended

³ Decree of the Ministry of Finance 114/2002 Coll. on Fund of Cultural and Social needs

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Benefit and its usage by employees of selected firms in CR	Year 2008 in %	Year 2009 in %	Difference in %
A possibility of purchasing securities of the company	14	29	+15
Management incentive programs	33	51	+ 18
Days-off	47	54	+ 7
Life insurance	42	39	• 3
Motor vehicles used for private purposes	75	71	• 4
Purchase of the company products at a discount	33	27	• 6
Free tickets and contributions to transport	19	12	• 7
Superannuation scheme	86	78	• 8
Soft loans	50	41	• 9
Sport, culture, recreation, leisure time	78	66	• 12
Meal vouchers	97	83	• 14
Non-cash gifts	36	15	• 21

Table 1.: Drawing each species of benefits in selected companies in THE CZECH REPUBLIC in 2008-2009 according to ING Employee Benefits survey, Resource: ING Employee Benefits⁴

The enclosed table shows that the meal vouchers are evergreen. They have had the primacy although have decreased as compared to 2009. Decrease is also concerned with the employer contributions to the superannuation scheme or life insurance. Various managerial motivation programmes are on increase, but a normal employee could barely exploit them. At the same time, purchase of company's securities is a domain of the better paid employees. Now a discount when purchasing car, office techniques or mobile phones is more accessible. Everyone, regardless of functional or grading, may benefit from a temporary accommodation or time off. Currently various periods of leave beyond the law is a real employee's trot.

Different bills for health care and beauty (so-called wellness) have become trendy. Companies offer their employees going on trips, for instance a stay in the mountains including paid accommodation and meals. The vouchers may be affiliated with the percentage value of the contract especially for traders. For example, a dealer who buys goods or materials for 50,000 CK, will gain a voucher of 1% from the order. Both the supplier who rewards collectors that procure for it and the employer that he sold can be donors.

The survey on employee benefits in THE CZECH REPUBLIC, which ING has made among companies located in the Czech Top 100 rankings shows that 49% of the contacted companies contributes to its staff on pension insurance. One tenth of respondents, by contrast, stated that give benefits to the life insurance. Combination of the above products is

⁴ Financial Group ING started on the Czech market in 1991. Since the beginning of its activity among leaders in all areas in the Czech Republic it specifically operates in insurance, banking, asset management, mutual funds and pension schemes. ING provides superior service for both individual and corporate clients. To its private clients ING offers a wide range of products from life insurance, pension insurance, trusts, mortgage or savings account ING Konto which achieves exceptional appreciation on the Czech market. To legal persons the service offers a comprehensive commercial and investment banking, and employee benefits, the programme Employee Benefits; its clients include major international and Czech companies.

used by less than a third of the companies contacted. This is a really good sign for the entire society. It seems that we have finally stopped counting each crown and started thinking for the future, which shows the maturity of the societal responsibility for financial security, as John Šibal, Director of ING Employee Benefits has observed.

2. THE BENEFITS IN THE MINISTRY OF THE DEFENSE OF THE CZECH REPUBLIC

As in the public sector, the benefits are determined by specific benefit standards and decrees, as well as in the Ministry of defense of the Czech Republic these issues are solved by a specific internal standard, the so-called Decree of the Minister of Defense of the Czech Republic.⁵ For implementation of Decree No. 114/2002 Coll. on Fund of cultural and social needs, as amended by Decree No 510/2002 Coll.⁶ and after agreement with the Trade Union bodies Miroslav Kostelka, at that time Minister of defense of the Czech Republic, established its warrant No 39/2002 guidelines for creating and drawing the Fund Cultural and Social Needs (hereinafter FKSP), which in the Ministry of defense represents the employee benefits for the professional soldiers, the Civil Defense Department employees, students at military schools and the military pensioners. Of course, the issue of the warrant was necessary to respond to additional laws and standards in force at the time, as for example, Act No. 117/1995 Coll. on State Social Assistance, as amended, law No 218/2000 Coll. on Budgetary Rules, Act No. 563/1991 Coll. on Accounts or Act No. 143/1992 Coll. on Salary and Remuneration for organizations in budgetary and certain other organizations and institutions, as amended.

This internal standard specifies exactly what FKSP is constituted by, how to create a budget and how this Fund is divided in the Defense Department. Specifically, it provides that the donations may not exceed 15% of the basic FKSP allocation presumed for the given calendar year. It specifically identifies terms for individual advance allocations for individual organizational FKSP folder within the Defense Department during the calendar year. For better orientation of readers, I'll address issues only at the stage of formation, FKSP as a basic organizational level in the structure of the army.

At such a basic stage as it is a Department (battalion, foundation, school) resources are intended primarily for those FKSP activities:

- contributions to canteen boarding,
- contributions for the purchase of equipment which serves to cultural and social development,
- contributions to culture, physical training and sport,
- benefits to recreation,
- expenditures on single-use social assistance, loans,
- expenditures on donations for an extraordinary activity in favour of the Ministry of Defense,
- expenditures on exchange actions,
- contributions to the Trade Unions.

Each department within the scheduling of FKSP means specifies in detail and lays down the rules for the utilization of funds, where points out also the maximum contributions to recreation per employee, the children's recreation of a child, tickets for cultural, physical training and sporting events including transport per employee and the snacks in cultural, physical training and sports events per employee.

2.1 LOANS

⁵ The Decree of the Minister of Defense of the Czech Republic No. 39 dated 23 October 2003 Guidelines for creating and drawing the Fund for Cultural and Social Needs, Journal MO year 2003

⁶ Decree of the Ministry of Finance of the Czech Republic No 510/2002 Coll. amending the Decree of Ministry of Finance of the Czech Republic No-114/2002 Sb.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Loans are some of the most commonly used benefits both for the professional soldiers and for the civil servants of the Ministry. They have been providing for housing purposes, or to overcome the difficult financial situation of the employee. For acquisition of a house or a flat, or payment of a membership of a cooperative flat there may be granted a loan of up to 100,000 CK, with a maturity of ten years from the conclusion of the loan agreement.

A loan to transformation of a house or flat construction is granted to an amount of 75,000 CK, and this loan is a subject to the building permit and the Building Office announcements. A loan for purchase of household equipment is granted for up to 50,000 CK and provides in the way of paying invoices. It is not possible to buy from this loan such things as computers, the internet, or the establishment of the telephone station and so on. There will never be in cash.

A loan to an unpaid balance of fund loans for residential purposes which is provided to employees by the previous employer, except the Ministry of Defense, may be granted up to 5,000 CK in less than one year after the conclusion of the contract.

Staff can be provided by more loans, but they cannot exceed the sum of 100,000 CK and loans for furniture of 50,000 CK. The loan maturity shall not be exceeded.

A loan to bridge the difficult financial situation of the employee. This loan eligible employees up to 20,000 CK, is due within two years from the conclusion of the contract. The situation is considered to be oppressive when an employee not on his own fault moves into difficult situations such as disaster damage, an accident or an accidental situation in the family.

Specifically, these loans in the Defense Department are provided, on the request of soldiers or civil servants and master body recommendations or Regional financial departments for which the department or establishment are of a financial security. In the above order of the Minister of Defense is clearly explained what registration, documentation is needed, how to manage with those funds on loans, what to do when an employee leaves from the Defense Department and does not refund the loan and, of course, the issues of a loan remission of outstanding debt, if the situation requires it.

2.2 DONATIONS

When an employee has living and working anniversaries or goes to retire or takes an invalidity pension, from the FKSP means there are given financial or pragmatic donations. Furthermore, it is possible employees to be granted pragmatic or financial gifts for extraordinary activities for the benefit of the Defense Ministry.

Gifts for a work anniversary are provided by the length of the staff or the employment relationship with the Ministry of Defense.

- After 20-year- employment relationship or recruitment: 3,000 CZK,
- For 25-year- employment relationship or recruitment: 4,000 CZK,
- For 30-year-employment relationship or recruitment: 5,000 CZK,
- and every other 5 years /35, 40, 45/: 5,000 CZK.

Gifts at life anniversaries: 50 years and every other 5 years: 5,000 CZK if a business or work completed at least 20 years.

When the staff or the employment relationship at the completion of the anniversary lasts less than 20 years, for each year it counts 250 CZK.

A material gift: within an anniversary of 60 years of age and for any further period of 5 years of age, seniors provides a gift of 400 CZK in value.

A gift on first retirement or on invalidity pension: the same conditions as in life anniversaries of 50 years of age.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Gifts for exceptional activities: both employees of the Ministry and other persons shall be provided in case of emergency activities, such as fire, humanitarian and social assistance, voluntary work, and so on, shall be granted this gift:

- employees of the resort to an amount of 1,500 CZK per year,
- up to 1,000 CZK to pensioners annually,
- to the other individuals up to 1,500 per year and from the KWW⁷ fund 6 also 1,000 CZK per annum.

2.3 CULTURE, PHYSICAL TRAINING AND SPORT

FKSP can be used for equipment for employee's sports and hobbies, particularly to cover the cost of purchasing dresses, balls, tents, and similarly, equipment for skiing and tennis or football, gym, gym facilities, fitness equipment, leisure clubs of the Department or, at last but not the least, books, magazines and other periodicals for library service. It is also possible to give benefits for hire of sports facilities, swimming pools, and tennis halls and so on, as rent a Hall for cultural festivals of the employees, pensioners and families. There can also be contributed money for snacks in sports competitions for the employees, pensioners or members of the family and it depends on the length of the action:

- one-hour duration of action of 20 CZK per person
- to 5-hour action - 50 CZK per person
- more than 5 hours - 70 CZK per person.

From a sub fund may also be granted tickets to cultural and sporting events for employees, pensioners and their families, and then to provide the employees at a reduced price.

2.4 RECREATION AND CHILDREN'S RECREATION

A benefit to a recreation or a children's recreation is also very popular among the benefits in the Defense Department and is annually used by hundreds of soldiers and civil servants in the summer period weeks to recover through foreign recreation, or even domestic recreational stays. Of course, this post is also dependent on the amount of partial allocation for that Department, but the general principle is that a professional soldier or a civil servant may get funding up to 7,500 CZK once in every two years, and even 15,000 CZK if these means have not be granted for three consecutive years, or every fourth year.

Children's recreation is also popular among parents of children who have children in elementary schools. Here you can provide every year a contribution of 3,000 CZK for each child. However, there are some limitations such as:

- it cannot be recreation in training facilities of the army of the Czech Republic,
- there are no benefits to recreations provided by health insurance offices,
- recreations which are organized by sports recreation clubs, hockey, tennis, or others, or which are held for the purpose of education as language courses and schools.

2.5 ONE-TIME SOCIAL ASSISTANCE

Rarely the employees of the Ministry of Defense ask for one-time social assistance. Even with this option calculates the internal standard in the Ministry of Defense and argues that from a pool of FKSP it is possible to grant the employee or the earliest surviving family member one-time social assistance of 15,000 CZK, 000 as exceptions, exceptional examples of up to 30,000 CZK. It is an exceptional situation as binding:

- a serious injury to an employee with a subsequent long-term treatments,
- the death of a family member or employee who contributed financially to household,
- serious illness of a family member, which requires high financial costs,

⁷ KWW is the regional military headquarters in the Czech Republic according to current districts there are 10

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

- unexpected loss in the family assets caused by floods, fire or accident in the apartment or house,
- unexpected expenses for the socially-handicapped workers,
- disability of employee caused by disasters, eco or industrial accident in territories on which it was declared a State of emergency.

One-time social assistance is granted to a single payment in cash to the applicant.

2.6 BENEFITS TO FOOD

Benefits to food are among the most useful contributions from FKSP, because most employees, when they do not have meal vouchers, use the possibility of lunch in workplace cafeterias/canteens. This benefit does not affect the other benefits from FKSP and therefore is used wherever possible. Specifically, in the present price lunches at the Ministry of Defense are at average 55 to 70 CZK; employees and the employer pays approximately 50% of the price of lunch, obscure 27 – 37 CZK. This allowance shall be entitled by pensioners, as well, who also use this option, especially in cities where military units and equipment are dislocated.

CONCLUSION

According to the company LMS⁸, which operates the 7 working portals called www.jobs.cz or www.work.cz, are among the benefits of the future, in particular those that will match employee working and private life. This is mainly about working from home, part-time work through firm kindergartens up to similar services. Ageing of population will increasingly have the employees solved the problem how well their old parents or other relatives do, while not neglecting their work. Directly a breakthrough benefit would have been the firm nurseries. Just being a company kindergarten at the pitfalls encountered by Czech laws and too inflexible sanitary regulations.

Reserves are already possible in less prominent, but well-considered benefits, which would not be the imaginary sticking-plaster for the stress, but they will help prevent stress.

Keywords: employee benefits, Czech Republic, Ministry of Defense

BIBLIOGRAPHY

1. Decree of the Ministry of finance No. 114/2002 Coll. on the Fund of Cultural and Social needs
2. Act No. 219/2002 Coll. on property of the Czech Republic and its performance in legal relations
3. The Czech Defense Minister Warrant No 39/2003 Guidelines for creating and drawing the Fund of cultural and social needs
4. Act No. 119/1992 Coll. on travel reimbursements and amended
5. www.Jobs.cz
6. www.Práce.cz
7. www.ING Employee Benefits.cz

---

⁸ LMC s.r.o. is the most important Czech electronic operator on labour market and one of the leading European company recruitment companies.

Dr. VÁSÁRHELYI-TÓTH Sándor

A KATONAI SZOLGÁLAT VÁLTOZÁSÁNAK HATÁSA AZ AGY-ÉRKATASZTRÓFA ELLÁTÁS HONVÉD-EGÉSZSÉGÜGYÖN BELÜL TÖRTÉNŐ MEGÚJULÁSÁRA

Napjainkban a NATO legjobban koordinált katonai-civil együttműködése az egészségügy keretében valósul meg. A szövetség katonai-egészségügyi ellátásának alapelveit és kezelési módjait lehetőség szerint minden helyzetben alkalmazni kell: békében, krízisben, konfliktusban. A betegségek megelőzésével, az ellátandók gyors kezelésével és kiürítésével, valamint rehabilitációjukkal, szolgálatba történő visszahelyezésükkel, az egészségügyi szolgálatok lényeges szerepet játszanak a haderők harcképességének védelmében és fenntartásában. Hazánkban, Európában és más fejlett, iparosodott társadalmakban az egyik leglényegesebb megbetegítő és maradandó rokkantságot okozó betegségcsoport az agy-érbetegségek családja. Az összes agy-érkatasztrófa közel 80 százaléka ischemiás etiológiájú. Ischemiás agyi történés esetén lokális érelzáródás okoz oxigén és glükóz ellátási zavart, következményes anyagcsere összeomlást az agy meghatározott régiójában. "Az idő(veszteség) egyenlő agy(veszteség)" elv szerint a stroke orvosi ellátása és kezelése speciális sürgősségi feladat. Az ESO (European Stroke Organisation) állásfoglalása szerint jelenleg az érelzáródást helyreállító vérrögoldás tekinthető az ischemiás agy-érkatasztrófa egyetlen tényleges oki terápiájának. Az ischemiás agyi történés vérrögoldó kezelése azon a koncepción alapul, miszerint az elzáródott artéria korai rekanalizációja során helyreállított agyi keringés következtében a penumbra-ként funkcionál területen az érintett agyi struktúrák károsodása reverzibilis. Az idegi struktúrák funkcióinak ezen a módon történő helyreállása csökkenti a maradandó neurológiai károsodás mértékét. A cikk a honvéd egészségügy stroke ellátására és az agy-érkatasztrófa kapcsán alkalmazott vérrögoldó kezelés fontosságára hívja fel a figyelmet.

In the NATO environment today, the best coordinated field of military - civil cooperation is health care. The basic principles and guidelines of the special military health care doctrine should be applied in every situation: in peace, crisis and conflicts. Health services dominantly contribute to the defence and maintenance of military forces with prevention of diseases, prompt management and evacuation of the patients, and with rehabilitation and putting them back into service. Stroke is the most important cause of morbidity and long term disability in Hungary and Europe as well as in other industrialized nations. Ischemic stroke accounts for about 80 % of all strokes. Ischemic stroke is caused by focal vessel occlusion leading to cessation of oxygen and glucose supply to the brain with subsequent breakdown of the metabolic processes in the affected territory. The "time is brain" concept means that treatment of stroke should be considered as an emergency. By the European Stroke Organisation the recanalizing thrombolysis is the only one specific acute treatment of ischemic stroke. Administration of early thrombolytic therapy in ischemic stroke is based on the concept that early restoration of circulation in the affected territory by recanalization of an occluded intracranial artery preserves reversibly damaged neuronal tissue in the penumbra. The recovery of neuronal function reduces clinical neurologic disability. In this paper I am going to highlight the stroke management and the recanalizing thrombolytic therapy of the Hungarian military health care.

A KATONA SZEMÉLYISÉGÉNEK JELENTŐSÉGE FELÉRTÉKELŐDÖTT

A fegyveres küzdelemben résztvevő katonák megóvása érdekében a Szövetség tagállamai évek óta kutatásokat folytatnak, melyek lényege, hogy a harcoló katonát rendszerként szerelik fel, vizsgálják, és fejlesztik. A kutatások jelenlegi

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. VÁSÁRHELYI-TÓTH Sándor

eredményeként már napjainkban könnyű és hatékony fegyverekkel, öltözettel és védőfelszereléssel, „hálósított” kommunikációs eszközökkel, korszerű erőforrásokkal látják el őket, így növelve az emberi teljesítményt.¹ A „katona, mint rendszer” kutatásában az elért eredményeik alapján a fejlesztéssel foglalkozó országok célként tűzték ki: egy korszerű, könnyen kezelhető, kimagaslóan hatékony, teljesen integrált egyéni rendszer kialakítását, beleértve a fegyvereket, a felszerelést, az öltözetet, a védőeszközöket, a hálósított kommunikációt és a szükséges erőforrásokat. A vezetés és az ellenőrzés feladataihoz követelményként szabták, hogy a rendszer elemei cserélhetőek legyenek, az egyéni-, raj- és szakaszparancsnok beosztásnak megfelelően. A kutatással és fejlesztéssel foglalkozó szakemberek szerint a fegyveres küzdelemben, mi több a válságreagáló- és békeműveletekben is a rendszer-elvűség alkalmazásával növekedni fog a műveletek hatékonysága. Elsősorban a pusztító hatás, a védelem és oltalmazás, a teherszállítás, az erőnlét megóvása, a megbízhatóság és a gyors egészségügyi ellátás területén várnak jelentős eredményeket. Ezek különösen fontos szempontok lehetnek lakott környezetben, amikor elkerülhetetlen a műveletek során a közelharc. A kutatásokat folytató országokban „alap egységnek” a 7-10 fős rajt tekintik. Az egységen belül (az így felépült rendszer elemeiként) rendkívül szoros az együttműködés. A katonák között mindenkinek jól meghatározott és begyakorolt feladata van. A legfontosabb követelmény, hogy az így felfegyverzett, felszerelt, ellátott katona vagy alegység legyen képes a feladatát ellátni mind a háborús, mind a nem háborús katonai műveletek során, bármilyen időjárási és terepviszonyok között. A költségek igen magasak (átlagosan az egy főre vetítendő költségek 32-35 ezer Euro körüliek). Néhány ország először a különleges erők katonáit és alegységeit kívánja felszerelni. A szövetség számos országában folynak kutatások a katonák képességeinek fokozására. A fejlesztés és csapatpróbák alatt álló különböző rendszerek biztosítják a pusztító- és túlélőképességek fokozását a fegyveres küzdelem valamennyi formájában és fajtájában, elsősorban harcászati szinten, illetőleg különleges körülmények között. A jövő fegyveres küzdelemben a parancsnokok elvárják a hálózatalapú kommunikációs eszközökkel összekapcsolt, integrált egyéni rendszerrelven felszerelt katonáiktól, hogy folyamatosan értékeljék helyzetüket, hozzanak döntéseket, összességében legyenek önállóak és kezdeményezők a harc teljes időtartama alatt.

AZ EMBERI AGY ÉS SZEMÉLYISÉG EGYEDI ÉS MEGISMÉTELHETETLEN

Az előbbieken részletezték alapján egyértelmű, hogy jelen korunk fegyveres erőinek legértékesebb „alapanyaga” maga a harcoló katona, az ember. Életfunkcióinak ellenőrzése, egészségének megőrzése, fenntartása, betegségeinek megelőzése, szükség esetén gyógyítása, mielőbb szolgálatra alkalmassá tétele a katona-egészségügy feladata. A sokoldalúan képzett, egyre specializáltabb feladatokat ellátó állomány tagjának akár ideiglenes katonai szolgálatra alkalmatlansága a képességek súlyos fokú veszteségét jelenheti, alkalmasságának megtartása, vagy mielőbbi visszaállítása elemi katonai érdek. Korunk méregdrága harcosainak legfontosabb ismérve a megismételhetetlen sajátosságokkal, speciális képzettséggel, ismeretekkel rendelkező gyors döntéshozatalra képes önálló személyisége.

Az én-tudattal rendelkező emberi személyiség alapvető jellegzetessége a megismerés utáni vágy, mégis annak legfontosabb eszközéről, az emberi agyról nagyon keveset tudunk. Tudjuk, hogy az átlagosan 1330 grammnyi emberi agyban kvantitatív morfológiai vizsgálatok szerint legalább 200 milliárd nyúlványos idegsejt van. Ezek kisebb-nagyobb neuronhálózatokba rendeződve működnek. A hálózatokat (néhány tíztől több tízezer idegsejtig) változó számú egységek alkotják, melyeket egymással szinapszisok kötnek össze, ezáltal lehetővé teszik a hálózatok változatos működését. A 200 milliárd idegsejtet legalább tízezerszer több szinapszis kapcsolja hálózatokká. Az agyban eltérő módon kifejlődő szinaptikus (digitális) és nem-szinaptikus (analóg) idegi kapcsolatrendszer hálózatai, továbbá az eltérő, érzelmileg is befolyásolt emlékképek tárolásának eltérő minősége miatt egy-egy ingerre minden egyén más módon reagál. Az agy különböző magvaiból kiinduló különböző ingerületátvivő anyagot tartalmazó idegpályák az egyén fejlődésének különböző fázisaiban

¹ Future Soldier Systems. NATO's Nations and Partners for Peace. 2004. IV.-V.szám.122-154., 76-95.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. VÁSÁRHELYI-TÓTH Sándor

idegzik be az agy egyes területeit, amelyeknek mértéke, kiterjedtsége, kapcsolata más idegekkel a külvilági kognitív és nem-kognitív ingerek eltérő időpontban való jelentkezése és feldolgozásának eltérései miatt mindenkinél más és más. Ezen beidegzések végkészülékei döntő többségükben nem képeznek szinapszist, hanem távolról, kémiai anyagok segítségével hoznak létre tartós kapcsolatot.²

Az emberi agy rendkívül hosszú postnatalis fejlődése, és az ehhez kapcsolódó plasztikus tulajdonságai mellett hasonlóan fontos tényező az emberi agyhoz kötött működésekben érvényesülő munkamegosztás, az aszimmetria. A ma élő emberek több mint kilencven százaléka jobb kezes, 96 százalékában a beszédközpont a baloldalon van. A jobb kezeség volt az, ami a filogenezis során elindította, hogy a másik, általában nem beszélő jobb félteke másban lehetett erős, példának okáért a látásban és a jobb félteke "beszédében" - a muzikalitásban. Az emberi agy fejlődése során aszimmetrikussá vált, a két félteke bizonyos mértékig munkamegosztásban dolgozik, szoros együttműködéssel.³ Az én-tudat kizárólag a bal félteke jellemzője, a jobb félteke hozzátesz dolgokat bár nem tudatosan. Az eltérő tulajdonságok kiegészítik a két féltekét egységes aggyá, így jön létre az, amit emberi személyiségnek nevezünk. A két félteke különbözősége, aszimmetrikus működési egysége, az emberi személyiség alapvető vonása. Ezen egységes központi idegrendszeri működés, illetőleg agyi integritás megbomlása a személyiség átmeneti, vagy tartós elvesztésének veszélyét hordozza magában. Az emberi agy integritása különösen érzékeny, akár működési zavar (funkcionális eltérés), akár szerkezeti károsodás (organikus ok) következtében sérülhet.

AZ AGY-ÉRKATASZTRÓFA /STROKE/ ISMÉRVEI

A modern haderő személyi állományánál a személyiségnek, illetőleg az emberi agy szintetizáló, integráló működésének megbomlása, annak közvetlen, valamint közvetett következményei a katonai képességek jelentős csökkenését okozhatják. Az agy károsodását leggyakrabban előidéző organikus betegség, az agy-érkatasztrófa. Váratlanul, teljes jólét közepette jelentkezve óriási kárt okozhat. Különösen nagy gondot jelenthet, ha a katona-egészségügyi ellátást mind a betegség fellépte, mind annak lehetséges következményei felkészületlenül érik. A honvéd egészségügyi ellátás egyik legdinamikusabban fejlődő sürgősségi ellátási formája a neurológiai szakma által felkarolt stroke ellátás ezzel a komplex problémakörrel foglalkozik.

Ismert, hogy hazánkban, Európában és más fejlett, iparosodott társadalmakban, egyik leglényegesebb megbetegítő és maradandó rokkantságot okozó betegségcsoport az agy-érbetegségek családja. A stroke betegségcsoport a legtöbbet idézett WHO meghatározása szerint; az agyműködés fokális, vagy globális működészavarával járó hirtelen kialakuló klinikai tünet együttes, mely 24 órán túl fennáll, vagy halált okoz, hátterében az agyi érrendszer elváltozásán kívül más eltérés nem mutatható ki. Az érintett szervrendszer a központi idegrendszer koponyán belüli része, genetikai háttér szerint poligénes, multifaktoriális etiológia, patogenezis, rizikófaktorok jellemzik.

Magyarországon az incidencia közelítőleg 150-200/100000 fős populációra számítva, a prevalencia körülbelül 2000/100000 fő, a halálozás széles tartományban, 11,8-29 százalék között mozog. Életkor szerint kétcsúcú görbe jellemzi (kb. 45-50 és 60-65 év). Nemek szerint mindkét nemből előfordul, férfiaknál fiatalabb korban (kb. 3-5 évvel korábban jelentkeznek!) Hazánkban évente mintegy 40-50 ezer friss agy-érbetegséggel kapcsolatos kórházi felvétel történik. A teljes lakosság 0,2-0,4%-a betegszik meg agyi érbetegségben. (1. és 2. ábra)

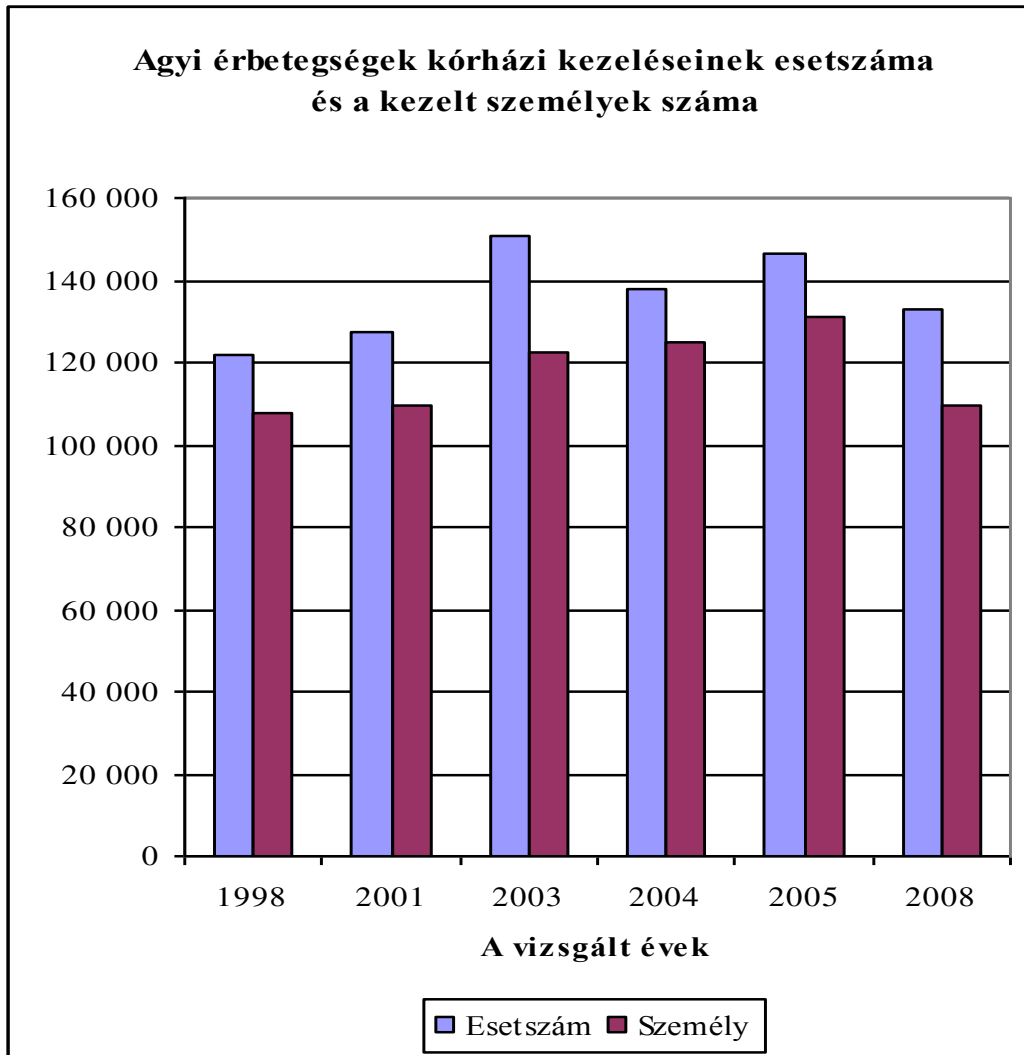
² Vizi ES, Lendvai B Synaptic and nonsynaptic release of transmitters. In: Lajtha A, Vizi ES (szerk.) Handbook of neurochemistry and molecular neurobiology: Neurotransmitter systems. New York: Springer, 2008. pp. 101-112.

³ Hámori J.: Aszimmetriák a biológiában: az ember, In: Magyar Tudomány, 1999/3: 302-310.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. VÁSÁRHELYI-TÓTH Sándor

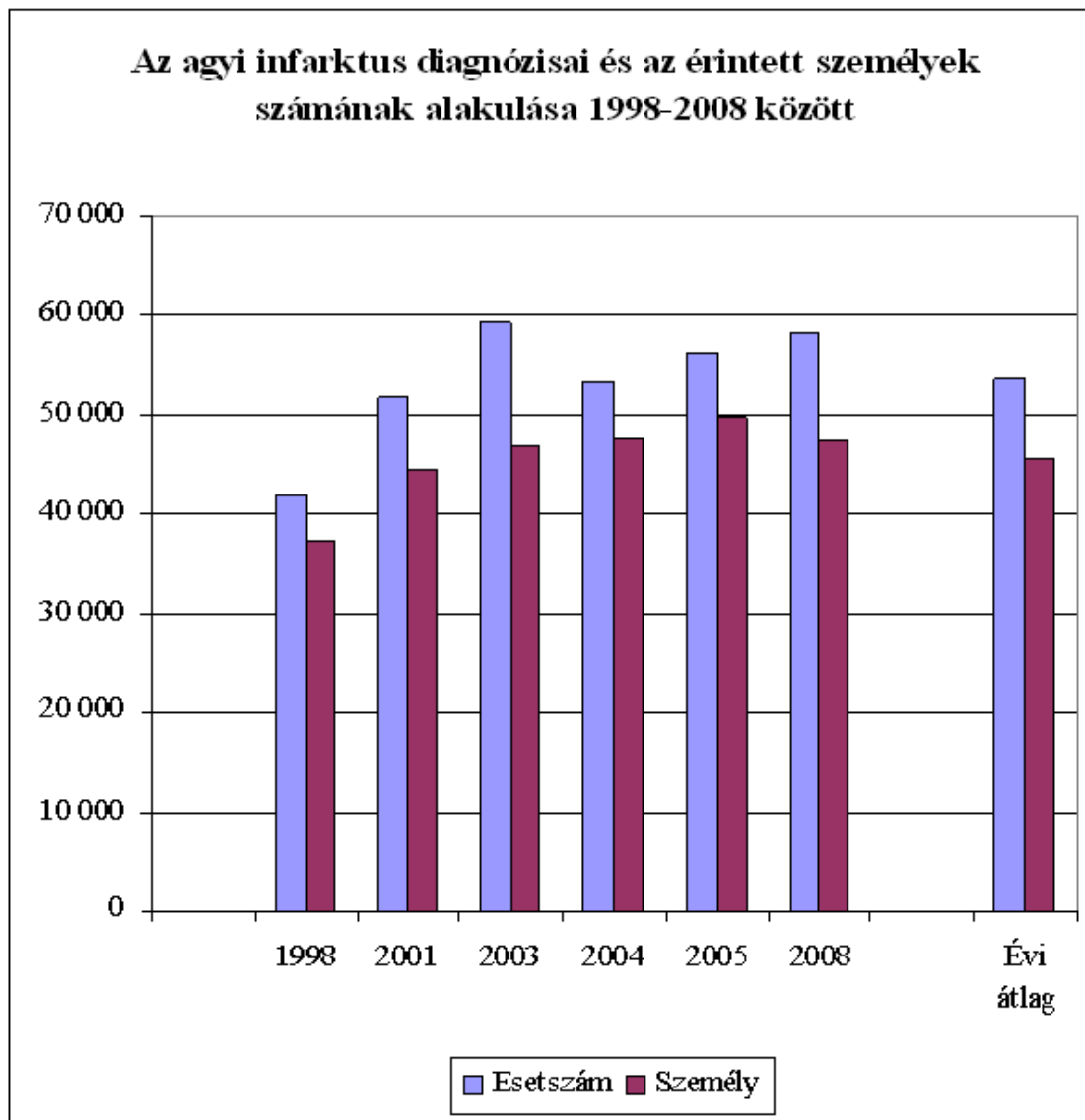

1. ábra:
Forrás: OEP - Ajtay András 2009

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. VÁSÁRHELYI-TÓTH Sándor

2. ábra

Forrás: OEP - Ajtay A. 2009

Közel 80%-uk háttére vérellátási zavar (ischemia). Az agy-érkatasztrófa miatti halálozás százezer lakosra 184,4. A betegek 30 százaléka az akut szakban, a 2-4. héten hal meg. Különösen magasnak tekinthető a 65 év alattiak szélütés okozta halandósága, mely a férfiak esetében közel négyszerese, nők esetében háromszorosa az európai átlagnak.^{4 5}

Agy-érkatasztrófa okozta agykárosodás 30 napon belül mintegy 12-18%-ban, egy éven belül pedig 25-30%-ban vezet halálhoz. A WHO adatai szerint évente 5,54 millióan halnak meg agy-érbetegség következtében. Becslések szerint 2020-ra ez a szám akár megduplázódhat. Az USA-ban évente félmillió friss illetőleg visszatérő agyi történés miatt történik kórházi felvétel. Az American Heart Association 2004-es felmérése szerint az agyi érbetegségekben megbetegedtek

⁴ Nagy Z, Magyar G, Óváry Cs, Radnóti L. A Magyar Stroke Adat Bank. Epidemiológiai vizsgálat a hazai stroke-ellátás helyzetének felmérésére. *Agyérbetegségek* 2000;6:2-10.

⁵ Bereczki D, Mihálka L, Fekete I, Valikovics A, Csépanyi T, Füleddi B, Bajkó Z, Szekeres Cs, Fekete K, Csiba L. The Debrecen Stroke Database: demographic characteristics, risk factors, stroke severity and outcome in 8088 consecutive hospitalized patients with acute cerebrovascular disease. *International Journal of Stroke* 4:(5) 335-339.(2009)

Dr. VÁSÁRHELYI-TÓTH Sándor

száma 4,8 millió, elhaltak száma 164 ezer volt. Európában az agy-érkatasztrófák incidenciája közelítőleg száz-kettőszáz, a mortalitása 64-274/100000 lakos közötti.⁶

Az agyi érbetegségek leglényegesebb következménye a mintegy 32-42 százalékban megjelenő maradandó rokkantság, munka- és önellátás képtelenség. Az összes hazai kórházi fekvőhely-kapacitás közel 20%-át, a rehabilitációs és krónikus ágyak több mint 25%-át az agyi érbetegséggel kezelt betegek adják. Agy-érbetegségek következtében alakul ki a legtöbb, tartósan fennálló, az életminőség jelentős romlásával járó, hosszas egészségügyi ellátást igénylő mozgáskorlátozottság, beszéd-, nyelés zavar, illetve képtelenség, neuro-pszichiátriai deficitállapot és hangulatzavar.⁷

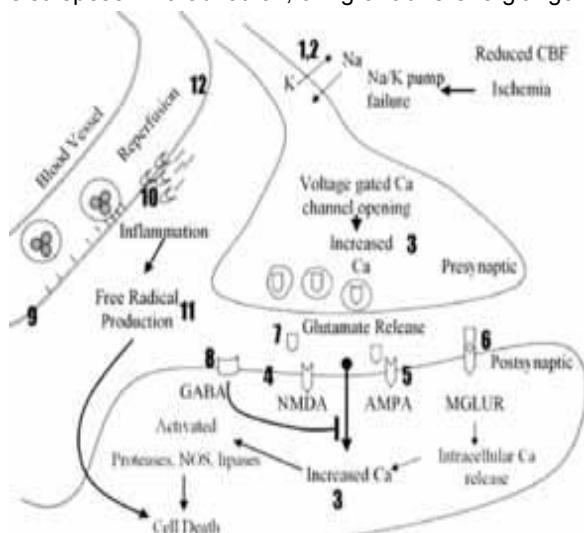
AZ OKI TERÁPIA SÜRGŐSSÉGE A PENUMBRA HIPOTÉZIS ALAPJÁN ÉRTELMEZHETŐ

Az agy-érbetegek kivizsgálása a neurológia szakmai szabályai, diagnosztikus elvei szerint történik. A stroke betegek vérzéses vagy ischemias stroke közötti azonnali differenciálást (sürgősségi natív agyi CT vizsgálattal koponyán belüli vérzés kizárását) követően kiegészítő vizsgálatokkal további altípusokat különítünk el, így lehetővé téve az adott betegségcsoportra jellemző speciális kezelést.

Az agy-érkatasztrófák közel 75 - 80 százaléka az elégtelen vérellátás, más néven ischemia következtében kialakuló agyállomány elhalás. Az ischemiás agyi történések esetén lokális érelzáródás okoz oxigén és glükóz ellátási zavart, következményes anyagcsere összeomlást az agy meghatározott régiójában. (3. ábra)

Az elzáródott ér ellátási területében, ahol a vérátáramlás 10 ml/perc/100 gramm agyszövet alá esik, hypoxiás sejtpusztulás következik be (lásd: ischemiás árnyék, azaz umbra). Azokon a területeken, ahol a vérátáramlás 20 ml/perc/100 agyszövet-gramm körüli (lásd: ischemiás "félárnyék", azaz penumbra), az idegsejtek elektromos aktivitása megszűnik, de életképesek maradhatnak, amíg a labilis energia igény/kínálat egyensúly fel nem borul. Ehhez vezethet az áramlás to-

vábbi csökkenése (no-reflow jelenség), excitotoxicus aminosavak felszabadulása útján kialakuló depolarizáció, ami az energia igényt megnövelve a késleltetett sejthalál mechanizmust beindítja. Az ischemiás hypoxiás eredetű neuron pusztulás részben a sejt nekrozis, részben az apoptózis, esetenként a két folyamat együttes kialakulása révén következik be. Az ischemiás károsodás következtében az energiakrízis a véráramlásból kirekesztett területen percek alatt létrejön, az e körül megjelenő "félárnyék", azaz penumbra területén a szövetpusztulás folyamatai lényegesen lassabban jönnek létre. Itt a sejtpusztulást részben a reperfüziós károsodás okozza (citokin, adhezin, kemokin rendszer aktiválódása), részben az apoptózist eredményező sejtbio-
lógiai jelenségek beindulása hozza létre.⁸

3. ábra: Az ischemiás kaszkád

Ha a preszinaptikus neuront ischemiás károsodás éri, depolarizálódik és a nátrium-kálium csatornák megnyílnak (1-2), mely a kalciumcsatornák megnyílásához és kalcium beáramláshoz vezet (3). A preszinaptikus sejtekből glutamát szaporodik fel, amely aktiválja a NMDA-t, AMPA-t (4, 5, 6) ami lehetővé teszi, hogy kalcium áramoljon be a posztiszinaptikus sejtbe. A reperfüzió során az adhesiómolekulák, gyulladásgátló sejtek aktiválódnak, amelyek részt vesznek az érelzáródásban és a citokin termelésben (9). A matrix

⁶ WHO neurological disorders report 2007: 151–163.

⁷ Szél I, Bereczki D, Fazekas G, Csiba L, Vekerdy-Nagy Z.: Acute care and rehabilitation of patients with stroke in Hungary. American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation 88:(7)601-604.(2009)

⁸ Astrup J., Siesjö B. K., Symon L.: Thresholds in cerebral ischemia – the ischemic penumbra. Stroke. 1981 12(6):723-5.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

Dr. VÁSÁRHELYI-TÓTH Sándor

metalloproteinázok (MMT) károsítják a basalmembránt, növelik a gyulladós reakciókat és az ödemát (10). Az inflammatoros sejtek az ischemiás neuronok és a glia szabadgyököket produkálnak, melyek mind elősegítik a sejthalált (11).

Forrás: Danton G. H., Dietrich W. D. American Journal of Neuroradiology 25:181-194, 2004

A penumbra állapot azonban nem tartós, és ha nem következik be reperfüzió, a "félárnyékba került" szövetmennyiség is elpusztul. A rekanalizációs beavatkozások során a penumbra zónába került idegszövet túléléséért küzdünk. A sikerben kritikus az ischemia időtartama, a re-cirkuláció kezdete és hatékonysága, valamint más nem kevésbé fontos belgyógyászati tényezők normalitása. (lásd például vérnyomás, glükóz ellátottság, anyagcsere utak, gázcsere).⁹

Az idő múlásával az ischemiás penumbra zóna nagysága spontán csökken. A rekanalizációnak néhány órával az agy-érkatasztrófát követően meg kell történnie, mivel az agy ischemia - érzékenysége igen nagy, közel 120 millió neuron, 830 milliárd szinapszis és 714 km idegrost pusztul el a stroke minden órájában.¹⁰

Experimentális és klinikai megfigyelések alapján valószínű, hogy 8–9 órán túl a teljesen ischemiás területeken már nem is várható szöveti túlélés. Vizsgálatok történtek a stroke-ot követő rehabilitáció során létrejövő agyi "remodelling" leírására és értelmezésére, a stroke utáni agyi plaszticitás kutatására is. Ex-vivo és in-vivo vizsgálatokkal igazolták, hogy az apoptosis meggátlása mellett néhány vizsgált molekula hatására az agyi plaszticitás szabályozásáért felelős fehérjék a penumbra, illetve az azt körülvevő területen felhalmozódnak. Ezt a hatást transzkripciós szinten is igazolni lehetett. Feltetelezzük, hogy a páciensek rehabilitációja során az infarktus körüli agyállomány átrendeződés, a remodelling, az agyi plaszticitás stroke utáni megnyilvánulását az agy reintegrációját teszi lehetővé.

Az időben végzett ér-lumen helyreállítás, a rekanalizáció megelőzheti az ischemiás agyállomány elhalást, csökkentheti a károsodás várható kiterjedését, a következményes maradandó neurológiai kiesési tünetek mértékét. Ér-lumen helyreállítás, rekanalizáció több módon érhető el. Különböző mechanikus technikákkal, úgymint éren belüli, úgynevezett endovascularis eljárás (percutan transluminaris angioplastica), érsebészeti műtét (endarterectomia) formájában, illetőleg fibrinolitikumok szisztémás (intravénás), lokális (intraarteriális) alkalmazásával. Ezen stratégiák közül jelenleg elterjedtségét tekintve az intravénás vérrögoldás tekinthető az ischemiás agy-érkatasztrófa tényleges sürgősségi oki terápiájának. A vérrögoldó gyógyszer intravénás adagolása mellett időben történő rekanalizáció az esetek mintegy 40 százalékában érhető el, ezzel szemben lokális, superselectiv intraarteriális alkalmazással legalább 60-70 százalékban. A lokálisan alkalmazható metódusok jobb klinikai kimenetelt, csökkenő mortalitást, jelentősen jobb funkcionális statust eredményezhetnek. További előny, hogy azon esetek egy jelentős részében is elvégezhetőek, ahol a szisztémás alkalmazás kontra-indikált. Még inkább igaz ez az endovascularis mechanikus eszközökkel végzett ér-lumen helyreállító technikákra, illetőleg azokkal kombinációban történő alkalmazásokra.

Az ischemiás agyi történés sürgősségi oki kezelése azon a koncepción alapul, miszerint az elzáródott artéria korai rekanalizációja során helyreállított agyi keringés következtében a penumbra zónaként funkcionáló területeken az érintett agyi struktúrák károsodása reverzibilis. A penumbra hipotézis alapján lehetséges tervezett kezelés a modern képalkotó technikákkal. A diffúziós, perfúziós MRI, illetőleg perfúziós CT vizsgálatokkal a penumbra kimutatható, így a rekanalizációs stratégia alkalmazásának indikációja nagyobb biztonsággal állítható fel, illetőleg vethető el, akár a szokványosan alkalmazott időablakokon túl is. A regionális agyi keringés, majd következményesen a központi idegrendszeri struktúrák funkcióinak ily módon történő helyreállása csökkenti a károsodás várható kiterjedését, az agyi funkcióvesztés mértékét, a rokkantság súlyosságát.¹¹

⁹ Segura T., Calleja S., Jordan J.: Recommendations and treatment strategies for the management of acute ischemic stroke. Expert Opin Pharmacother. 2008 May;9(7):1071-85.

¹⁰ Saver J. F.: Time is brain!-quantified. Stroke. 2006; 37:263-266.

¹¹ Wintermark M., Albers G. W., Alexandrov A. V., Alger J. R., Bammer R., Baron J. C., Davis S., Demaerschalk B. M., Derdeyn C. P., Donnan G. A., Eastwood J. D., Fiebach J. B., Fisher M., Furie K. L., Goldmakher G. V., Hacke W., Kidwell C. S., Kloska S. P., Köhrmann

Dr. VÁSÁRHELYI-TÓTH Sándor

A HONVÉD- EGÉSZSÉGÜGY STROKE ELLÁTÁSÁNAK KATONA-EGÉSZSÉGÜGYI JELENTŐSÉGE

A Szövetség számos országában társadalmi elvárás az egyének egészséghez való joga, és növekvő követelmény a magas színvonalú egészségügyi ellátás. Törvények szabályozzák a munkáltatók azon kötelezettségét, hogy megvédjék munkavállalók egészségét, és számos NATO országban ezeket a szabályzókat alkalmazzák a hadseregben és a hadműveletek során is. A bevetések során a haderő jó egészségi állapota pedig igazán magas prioritást élvez. A kilencvenes években a civil szférában kirajzolódó agy-érkatasztrófa körüli jövőkép és az előbb részletezett elvárások alapján imperatív igény merült fel világszínvonalú sürgősségi diagnosztika és hathatós, a betegség akut fázisban alkalmazható oki és támogató kezelések mielőbbi bevezetésére és katona-egészségügyön belüli meghonosítására. A cél egyértelmű volt: a korai diagnózis felállításának lehetőségével az oki kezelést biztosítva csökkenteni a közvetlen (az egyén agykárosodása és működészavara) és közvetett (veszélyes munkakörben történő kontrollvesztés okozta) katonai veszteségek súlyosságát. A fegyveres testületeken belül uralkodó speciális viszonyok által teremtett lehetőségek ismeretében egyértelművé vált, hogy az ischemias stroke korszerű sürgősségi ellátási rendszerét adaptálni kell a honvédség személyi állományánál, illetve azok közvetlen környezetében fellépő agy-érkatasztrófák ellátására. A készenléten túl a működés megfelelő szintű begyakorlottságának, biztonságosságának eléréséhez a honvéd egészségügyi ellátás központi tagozatának csúcshintézményét kiemelt regionális központként a főváros stroke ellátásába szervesen illeszkedő sürgősségi ellátására specializálódott központként működtetjük.

Az elmúlt néhány év gyökeres átszervezései mellett kiemelkedő szintű diagnosztikai és terápiás eszközkészlet, munkacsoportok, az intézet adottságainak kiválóan megfelelő sürgősségi betegfogadó egységek szolgálják az olyan interdiszciplináris megközelítést igénylő ellátási formákat, mint a stroke ellátás. A többszintű ügyeleti rendszerrel, beteg- illetve anyagszállítási rendszerrel szervezett intézet működésének összehangoltságát a Magyar Honvédség Híradó Szolgálatának rendszeréhez szervesen illeszkedő kábelhez kötött informatikai-hálózati alapú és kábel nélküli, celluláris kommunikációs eszközök biztosítják. Stroke Programként ismert tevékenységünk eredményeként a legnagyobb potenciállal rendelkező katonai erő, az egyén személyiségének (magas szintű agyműködésének) minél nagyobb részét megmentve tudjuk biztosítani a megszerzett tudás, tapasztalat megőrzését, továbbadhatóságát, újrafelhasználhatóságát.

Kulcsszavak: katona-egészségügyi sürgősségi ellátás, emberi agyműködés – személyiség, agykárosodás, agy-érkatasztrófa (stroke), vérellátási elégtelenség (ischemia), penumbra (félárnyék), rekanalizáció(érelzáródás megnyitás), agyi vérrögoldás (trombolízis)

OPTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF CONDITIONAL ABILITIES OF CONTRACTUAL MILITARY PERSONNEL (strength training)

In the history of humanity active bodily exercise and the subsequent good physical condition has always been fundamentally important, in both self-preservation and communication. Good physical condition represents a set of priorities which are connected with a better quality of life and longer lifespan. The boom in technical development and the prevalence of urban living have both contributed to the decrease in the amount natural physical exercise and also the spreading of sedentary lifestyle. The previously inevitable physical activity of self-preservation has been replaced with inactivity. Today's modernized and civilized society relies mainly on sports and a few of the still manual work processes in order to perform the healthy amount of physical work.

Our way of life has not evolved simultaneously with the spread and development of our civilization, a fact that is sadly proved right by many health surveys today. The main reason in today's society for working disability is heart- or circulatory ailments, and locomotor diseases. One of the main reasons for this is sedentary lifestyle.

In the case of contractual military personnel „it is necessary to pay focussed attention to the improvement of their athletic well-being, as service duties present unusually great physical and mental demand.” (Kovács Péter 2005.) It is due to this fact that one's endurance, performance and physiology declines, and often, it even leads to becoming health hazard. It is crucial for contractual military personnel to have adequate health condition, which their physical condition and performance are directly linked into.

Maintenance of the functionally wholesome body of a person requires highly proficient care and personalized treatment. Lacking this care, the quality of life drops, the ability to perform service, the physical performance, reliability and expectation of life all suffer.

These physical potentials can be brought to the surface by the term 'fitness'. Mobilizational actions are performed by the contractions of the skeletal muscles. For successful performance fitness is necessary, the level of which determines the strength and speed of muscle contraction, and the ability to maintain said contraction for a lengthened period of time (strength, speed, endurance).

The divisions of conditional abilities are the following:

- strength
- speed
- endurance
- joint flexibility, agility

Two more components are important concerning strength training.

The **muscle strength** is important in the exercises which – when in a short period of time large weights and bulks need to be moved, or maximal speed is needed in movement (load carriage – march column, manual load carriage – casualty transportation, hand-to-hand combat – fighting within buildings)

The importance of **muscle strength** endurance is relevant in the case of longer term physical efforts. (carrying heavy loads, crawling and climbing in gear)

The following simple, general strength training exercises might prove helpful for those soldiers between ages 19 – 25, who do not have a gym at their station, but have access to balls, small boxes and benches. These exercises are useful

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

János TÓTH

to those that have access to gym gear, but would like to maintain or improve their strength with their body weight, or with the help of a partner. For maintenance one or two sessions a week 40-45 minutes are recommended, with repeats 10-15% less than as per instructions.

To achieve development a minimum of 3 times a week is necessary of strength training exercises, 50-60 minutes each time. The strength training exercises, independent of rank and assignment will provide a basis for success in exercises related to strength and endurance. It facilitates strength training that the different sets of exercises can be individually combined according to one's own strength

For a twice weekly exercise Monday/Thursday or Tuesday/Friday combinations work out best, the 3 session workouts are most convenient in Monday/Wednesday/Friday or Tuesday/Thursday/Friday combination. After reading through the exercises it is recommended to assess one's abilities, and lower or raise repeats or the number of cycles.

I recommend the exertions to be split to muscle groups. Within a set, the timing of pauses is 1 exertion – 2 relaxations, witting the muscle groups, take 2-4 minutes for stretching and relaxation. After strength training, 8-10 minutes of stretching, 3-5 minutes of jogging are necessary.

For guidelines see a Monday/Thursday and a Monday/Wednesday/Friday training schedule. (Eckschmiedt S., 2003.)

Twice a week.

Monday: - arm - shoulder - chest – leg muscle workout.

Thursday: - abdomen - back- leg muscle workout.

3 times a week.

Monday: - arm – shoulder- chest - leg muscle workout

Wednesday: - arm – abdomen – back muscle workout

Friday: -abdomen – back - leg muscle workout.

ARM AND SHOULDER MUSCLES STRENGTH TRAINING EXERCISES

1./ Initial position: front support push-ups, raising and lowering the body due to one's abilitien 6-8x25-35 pcs.

2./ I.p.: push up variations:

a./ 1. step: lower body, raise left leg 20 cms from ground,

2. step: raise body, lower leg,

3. step: lower body, raise right foot,

4. step: raise body, lower foot on the ground,

6-8x20-25 pcs,

b./ raise body, clap in front of chest, lower body

6-8x12-20pcs.

1. picture sequence: raise and lower body, clap.

c./ wide set front support push ups
- shift weight

6-8x10-15pcs

6-8x15-20x left/right arm

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

János TÓTH

2. picture sequence: wide set front support push up.

3. picture sequence: wide set front support push up with weight shifting

3./ I. P.: Front support push up, feet positioned on a ball, bench, or crouched partner's back

a./ push up, leaning on ball, bench or small box

6-8x20-25 pcs.

4. picture sequence: push up, leaning on ball, bench or small box

b./ one-hand push up

6-8x10-15 pcs

c./ bear crawl, spider crawl, crabwalk, frog hop cca15m distance, dynamic running back

10-12x,

d./ front support push-up, hands and feet springing to the air, hopping 15 meters

6-8x.

HAND- AND SHOULDER MUSCLE STRENGTH TRAINING EXERCISES WITH PARTNER

I./ Grab on toe, 15-meters run, switch when turning (partner holding the ankles)

10-12x.

a./ „A” partner bounces from the ground using both arms, partner „B” holds „A” at the knees

8-10x

b./ the same, bouncing from the ground holding a ball in both hands

8-10x,

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

János TÓTH

- 2./ I.P.: partners face each other in front support push up position
 - hit partners' hand,
 - pull out partners' hand,
 - push or pull partners' hand over a line,
 - make partner lose leftance in hand support 5-10x1-2 mins,
- 3./ „A” partner in handstand, „B” supporting at ankles, „A” lowers and raises body with hand support 6 x 8 pcs

5. picture sequence: „A” partner in handstand, „B” supporting at ankles, „A” lowers and raises body with hand support.

- 4./ I.P.: A” partner lying on back, hands stretched to the front, „B” partner standing 1m to the front. Handholding, „A” raises and lowers body with arm support. 6-8 x 8-10 pcs.

6. picture sequence: „A” partner lying on back, hands stretched to the front, „B” partner standing 1m to the front. Handholding, „A” raises and lowers body with arm support.

ABDOMINAL MUSCLE STRENGTH TRAINING EXERCISES

- 1./ I.P.: Lying on back , hands on nape:
 a./ sit-up exercise with holding one leg in the air, possible with belly-press as well
 (raising only shoulders, scapula)
 b./ same, with both legs in the air,

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

János TÓTH

- c./ sit-ups: - left arm, right leg in the air, while turning right,
- right arm, left leg in the air, while turning left,

6-8x15-20 pcs.

- 2./ I.P.: Lying on back, hands on nape, feet kept on ground, straddled:
a./ sit-up, elbow touches knee,
b./ torso raise, right elbow touches left knee and opposite,

7. picture sequence: torso raise, right elbow touches left knee and opposite,

- c./ same, but in one sit-up both knees need to be touched with both elbows on the opposite side
d./ same, but those more skilful do not need to keep their feet on the ground

6-8 x 20-25 pcs.

8. picture sequence: torso raise, both knees need to be touched with both elbows on the opposite side while holding legs in the air.

- 3./ I.P.: Lying on back, hands on nape, left foot with raised knee on the ground right toe on left knee.
Continuous torso raising with pressing
(changing legs, elbow touches knees).

6-8 x 15-20 pcs.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

János TÓTH

9. picture sequence: Continuous torso raising with pressing.

ABDOMINAL MUSCLE STRENGTH TRAINING EXERCISES WITH PARTNER

- 1./ I.P.: „A” partner lying on back „B” partner supporting at ankles from front, „A” partner does sit-ups
  - a./ hands on nape,
  - b./ turning (right hand-left leg, left hand-right leg),
  - c./ „A” partner’s knee bends rectangular at sit-ups

6-8x15-20 pcs.
- 2./ I.P.: Partners lying on back opposite to each other, knees slightly pulled, toes attached to partner’s:
  - a./ sit-ups, palms meet above toes,
  - b./ hands on nape, elbow touches knees,
  - c./ elbow touches knees on opposite side,
  - d./ in one sit-up both knees need to be touched with both elbows on the opposite side

6-8x10-15 pcs.
- 3./ I.P.: „A” partner lying on back, legs straight, grabbing on „B” partner’s toes:
  - a./ raising both legs to partner’s chest height, „B” partner lets the legs back towards ground, „A” won’t let toes reach ground, but pulls his legs back into his partner’s hand.

10. picture sequence: raising both legs to partner’s chest height, „B” partner pushes the legs back towards ground, „A” won’t let toes reach ground, but pulls his legs back into his partner’s hand.

- b./ „B” partner may push „A” partner’s legs sidelong 6-8x10-15 pcs.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

János TÓTH

11. picture sequence: „B” partner pushes partner’s legs sidelong.

4./I.P.: „A” partner on all fours, „B” partner sits on „A” partner’s back and inlays his leg in his partner’s armpit
a./ „B” with hands on nape leans back till level, and does sit-ups (role change),

12. picture sequence: „B” with hands on nape leans back till level, and does sit-ups

- b./ sit-up with turning sidelong,
- c./ lowering torso sidelong,
- d./ lowering torso with swift turning

6-8x12-15 pcs.

BACK MUSCLE STRENGTH TRAINING EXERCISES

1./ I.P.: Lying arse upwards, hands on nape:

- a./ torso raising,
- b./ torso and leg raising,
- c./ torso raising with turning (left - right),
- d./ left-right turning during a torso lift,
- e./ torso raising in high holding position,
- f./ torso raising in high holding position, while holding a ball in the hand
- g./ keeping up torso lift for 4-5 seconds

6-8x20 pcs .

2./ I.P.: Lying arse upwards with high holding position:

- a./ exercise 1: left arm - right leg

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

János TÓTH

- exercise 2: arse upwards, high holding position,
 exercise 3: right arm - left leg,
 exercise 4: starting point
- 6-8x15pcs.
 6-8x15-20 pcs,
 6-8 x 25-30 pcs.
- b./ continuous, arm-leg raising (opposite),
 c/ keep the leg and arm up for 4-5 seconds,

13. picture sequence: Lying arse upwards, high holding position left hand-right leg; right hand-left leg

3. I.P.:/Straddle, torso bending, ball in hands:

- a./ torso raising the ball kept in high holding position, 6-8x,
 b./ continuous torso raising till bending, 10-15x,
 c./ torso raising, turning left-rightwards, ball held in hand, in high holding position 20x.

BACK MUSCLE STRENGTH TRAINING EXERCISES WITH PARTNER

I./ I.P.: Partners lying arse upwards, with a 1 meter distance opposite to each other, „A” partner holds ball in the hand:

- a./ continuous ball passing with torso raising, 10-15 pcs,

14. picture sequence: continuous ball passing with torso raising.

- b./ continuous torso and leg raising with ball kept on passing to each other 30 seconds.

2./I.P.: „A” partner lying arse upwards, high holding position, „B” partner, standing straddle, holds a ball above „A” partner’s hands:

- a./ „B” partner drops the ball to „A” partner, who, before ball could reach the ground gains possession, and throws it instantly back to „B” partner .after-6-8x8-10, partners change role,

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

János TÓTH

15. picture sequence: B" partner drops the ball to „A" partner, who, before ball could reach the ground gains possession, and throws it instantly back to „B" partner

b./ dropped ball kept in the air for 3-5 seconds. after 6-8x8-10, partners change role,

LEG MUSCLE STRENGTH TRAINING EXERCISES

1./ Knee bending till rectangular, beating own weight(toes on ground),	6-8x10-15 pcs,
a./ raise on tiptoes and back (turned up bench, toes on edge, ankle a bit further down)	6-8x20-30 pcs.
2./ hopping on one foot, both feet on 15-30m distance	6-8x20-30 pcs,
a./ hopping to the ball then above, left-right in front and back,	6-8x10-15pcs,
b./ hopping on distance, the less hops needed to beat the distance the better,	6-8x,
c./ hopping above painted lines left-right,	6-8x,
d./ after beating the distance run back to starting point,	
e./ gouge jump from crouch, after 5-6 jumps 8-10 meter sprint run	6-8x10 pcs.
f./ 15-20meter distance in crouch and hopping,	6-8x,
g./ hopping on 1 or both legs above balls or then sprint back to starting point,	6-8x,
h./ hopping on both legs with knee pulled up at each hop till at least level	6-8x8-10 pcs,
i./ hopping on both legs with ball kept in-between ankles	8x10 pcs.
3./ Runs, hops up on stairs, left- right- both legs, crouch (sprint run back to starting point).	6-8x,8-10pcs,

LEG MUSCLE STRENGTH TRAINING EXERCISES WITH PARTNER

1./ Partners carry each other on 15-20meter distances	
a./ on 20 meter distance „A" partner holds „B" partner in the arms, and runs to the end line, where they sprint back to starting point, after getting back there, partners change role	8-10x.
b./ knee bending till level with holding partner in arm on back or on neck	8-10x.
2./ Chicken-fight: both partners in crouching positing. Trying to cause off balance in partner through hopping and colliding with each other	10x30 mp.
3./ „A" partner, lying on back raising legs on a 45angle in small straddle, with straight knees „B" partner leans on „A" partner's feet with back or holding balance with hands „ A" partner does bend and extend knee exercise,	6-8x10 pcs.

János TÓTH

16. picture sequence: „A” partner does bend and extend knee exercise,

4./I.P.: „A” partner sets himself in kneeling position, „B” partner holding the ankles from the back, „A” partner continuously leans front and back
6-8x10 pcs.

17. picture sequence: „A” partner continuously leans front and back, while „B” helps out with holding ankles

STRENGTH TRAINING GAMES, COMPETITIONS

The following games have general effect, therefore limited use for the specific development of certain body parts. Still, for playful unwinding exercise after training I suggest their usage in larger groups.

- „human polo”: 2 or 4 goalposts, switching „rider” and „horse” every 30 seconds,

- „cavalry combat”: the goal is to pull down the rider from the horse (horse can only support rider),

- „spider football”: several goalposts, several balls, several teams (must keep initial position even when not guarding the ball),

- head catch: 5-6 players have balls, 10-12 do not. Non-possessors must be hit with headed ball, and then they take turn as catchers. Whoever ends up with ball at the moment of whistle, will have to do extra tasks (hand, shoulder and shoulder muscle strength)

- kick catch: as above, with the ball kicked,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 2. szám

János TÓTH

- get the ball: 6-8 have ball, 8-10 players don't. Whoever has none must tackle the ball. Whoever ends up without a ball, has to do extra tasks,

- line- and relay races: different tasks must be performed (e.g.: „spider crawl”, „bear crawl”, „bunny hop”, hop on both or one feet, carry each other, „frog hop”, etc.),

- tame rugby: can be played in the gymnasium, two teams start from the baseline, from different initial positions, to the ball(s) placed in the middle. The ball must be placed on the opposing baseline. Playtime 10x1 mins (can be played with hands, feet or head to pass the ball)

- catch: hop on one foot, hop on both feet, squat hop, crouch, „spider crawl”. Playtime 10-30 seconds (catcher has to do torso strengthening exercise).

In my experience adults also enjoy playful competition, as it diverts attention from the difficulty of the exercise, it is entertaining, it motivates one to fight, to compete, and in hope of victory to exert one's self more.

Physical fitness of military personnel „helps in everyday training and eases work related stress, advancing mental fitness. Good physique improves the organism's overall health, the individual's quality of life.”(Eleki Zoltán 2003.)

Contractual military personnel are determined in combat by technical proficiency, emotional, mental and physical readiness and ability. Deployment and therefore combat value declines when one of these components is not adequate. Military personnel on duty, due to physical fitness are reliable and exude confidence. Their confidence, mental, physical training enabling the best performance even in the hardest of circumstances.

SOURCES

ECKSCHMIEDT, Sándor: Általános erőfejlesztés, betekintés a testépítésbe. (oktatási segédanyag). Bp.: SEB. 2003.

ELEKI, Zoltán: PhD. dissertation. Bp.: ZMNE 2003.

KOVÁCS, Péter: PhD. dissertation. Bp.: ZMNE.2005.